

ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ❖ ❖

ΝΕΑ ΤΕΧΝΗ ^{∞∞}

ΦΥΛΛΑ 1924 : 7 - 10 (ΙΟΥΛΙΟΣ - ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ)

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : Ο ΜΑΡΙΟΣ ΒΑΪΑΝΟΣ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ :

Τ. ΑΓΡΑ, Γ.Κ. ΑΛΕΙΤΟΥΡΓΗΤΟΥ, Κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΟΥ, Σ. ΑΡΙ, ΜΑΡ. ΒΑΪΑΝΟΥ, Μ. ΒΑΛΣΑ, Κ. ΒΕΛΜΥΡΑ, Δ. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗ, Π. ΓΝΕΥΤΟΥ, Ι. ΓΡΥΠΑΡΗ, Σ. ΔΙΕΤΕΡΙΧ, Α. ΔΡΙΒΑ, Β. ΗΛΙΑΔΗ, Α.Λ. ΘΡΥΛΟΥ, Γ. ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, Ρ. ΚΑΡΑΒΑ, Α. ΣΑΤΡΑΡΟ, Γ. ΚΙΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ, Κ. ΚΟΥΡΑΚΟΥ, Ν. ΛΑΠΑΘΙΩΤΗ, ΡΗ. LEBESGUE, Π. ΜΑΓΝΗ, Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗ, Τ. ΜΑΛΑΝΟΥ, Κ. ΜΑΛΣΑ, Φ. ΜΕΝΤΖΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, Τ. ΜΠΑΡΛΑ ΟΜ. ΜΠΕΚΕ, ΜΥΡΤΙΩΤΙΣΣΑΣ (Δ. ΠΟΡΦΥΡΑ), Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, Π. ΝΙΡΒΑΝΑ, ΣΠ. & Ι. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, Μ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ, ΠΑΠΑΤΖΟΝΗ, Κ.Λ. ΠΑΡΑΣΧΟΥ, Μ. ΠΕΡΙΔΗ, Ν. ΠΕΤΙΜΕΖΑ, Μ. ΠΕΤΡΙΔΗ, Μ. ΡΟΔΑ, L. ROUSSEL, ΣΤ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑ, Θ. ΣΥΝΑΔΙΝΟΥ, Μ. FORTER, Π. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, Μ. ΧΑΛΑΜΑΝΤΑ, Π. ΧΑΡΗ

— 27 ΣΚΙΤΣΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ : ΒΕΛΜΥΡΑ, DARLANE, ΜΑΛΣΑ, ΜΩΝ. ΡΑΖΖΙ.

— ΠΟΙΗΜΑΤΑ, ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ, Κ.Λ.Π. —

«Εἰς τὸ σκαλί γιὰ νὰ παιήσης τοῦτο
πρέπει μὲ τὸ δικαίωμα σου νάσαι
πολίτης εἰς τῶν ἰδεῶν τὴν πόλι.

Ἐδῶ ποῦ ἐφθασες, λίγο δὲν εἶνε
τόσο ποῦ ἔχαμες, μεγάλη Δόξα».

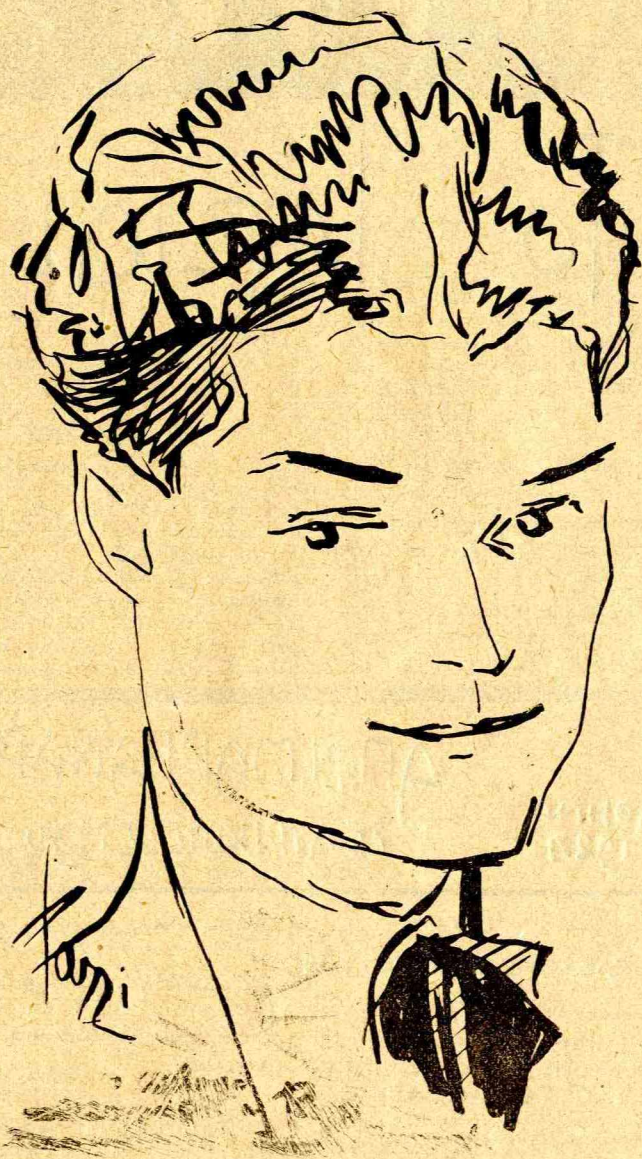
[Κ. Π. Καβάφης : «Τὸ πρῶτο σκαλί»].

ἢ «ΝΕΑ ΤΕΧΝΗ».

∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΑ
ΣΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗ
ΑΠΟ ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΗ ΕΚΤΙΜΗΣΙ ΚΑΙ ΣΕΒΑΣΜΟ

ΔΡΧ. 8.50

ΓΥΡΩ ΑΠ' ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟ ◉ ◉ ◉
ΠΟΥ ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΚΑΤ' ΑΥΤΑΣ

ΣΚΙΤΣΟ
ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ ΤΩΝ "ΣΠΟΝΔΩΝ,"

Κου Κουρή Κουράκου Μ.

με Ν.

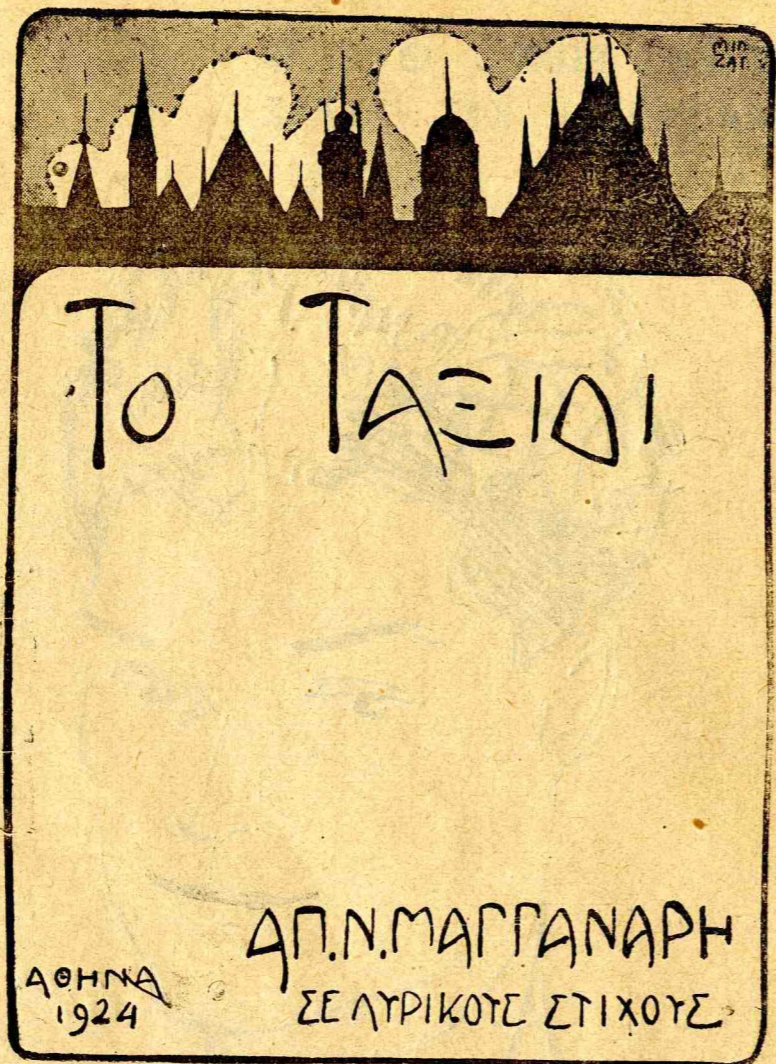
καμωμένο από τον Καλλιτέχνη

κ. *Αν. Πρωτοπάτση*

PAZZI

Σκιτσογράφος της Παρισινής "JOURNAL",

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΠΟΥ ΣΑΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΟΜΕ ΕΙΝΕ:

ΚΙ' ΑΥΤΑ ΠΟΥ ΕΛΕΧΘΗΚΑΝ ΓΙ' ΑΥΤΟ:

«Οί εστίες τών βορεινών πολιτισμών γυμνάζε φῶς καί φρίκη, γοητεία καί ἀπόλεια, ἔδωσαν τή σφραγίδα τους σ' αὐτές τίς ἐμνεύσεις.»

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

«Στό διάβασμα εἶδα πῶς βρισκόμουν μπρός σέ μιάν ἀποκάλυψη γιά τή στείρα ποιητική παραγωγή ποῦ μᾶς ξεφουρνίεται τώρα τελευταία.»

Τό «Ταξίδι» μῆς παρουσιάζει ποιήματα αὐθόρητα, εἰλικρινή. Ὁ ποιητής τους φαίνεται νά κατέχει τήν μεγάλην Τέχνην τοῦ νά δονεῖται βαθιά ἀπό τήν ὁμορφιά τῆς θλίψης καί τοῦ πόνου...»

ΙΣΑΝΤΡΟΣ ΑΡΙΣ

«Τά ποιήματά τοῦ κ. Μ... δέν φαίνονται καθόλου κοσμογυρισμένα, τους λείπει κάποια ξεχωριστή πρωτοτυπία.»

Οἱ στίχοι εἶναι καλογραμμένοι, ἀρκετά ἁρμονικοί καί μερικοί συμπαθητικοί...»

ΦΩΤΟΣ ΓΙΟΦΥΛΛΗΣ

«Μ' ἐνοχλεῖ ἡ ἑλληνική κάθε γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος.»

Οἱ στίχοι τοῦ κ. Μ... ἔχουν μιὰ λεπτότητα ἐξαιρετική, μιὰ ὁλοκληρικότητα καί μιὰ μουσικότητα ἐσωτερική...»

ΑΛΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ

«Τό «Ταξίδι» εἶναι ἓνα βιβλίο πολιτισμένο...»

ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ

«Οἱ στίχοι τοῦ κ. Μ... ἁρμονικοί καί γραμμένοι μέ τέτοιαν τέχνη, ποῦ ἡ ψυχή μας σκιρτᾷ ἀπό γλυκά συναισθήματα...»

ΧΡ. ΛΕΒΑΝΤΑΣ

«Ὁ ποιητής τοῦ «Ταξιδιοῦ» ἐπανάλαβε ξηρά ὅ,τι ἔχει λεχθεῖ.»

«Ὁ κ. Μ... ἔχει λεπτόν αἰσθημα καί ταλέντο...»

ΚΩΣΤΗΣ ΜΠΑΣΤΙΑΣ

«Μιά πνοή μελαγχολική διαπνέει ὅλο τό βιβλίον, τό ὁποῖον ἔχει μιὰ πρωτότυπον καί νεωτερίζουσαν τεχνοτροπία...»

ΣΥΛΒΙΟΣ

(ΤΟ ΣΤΕΛΟΜΕ: ΑΝΤΙ ΔΡΑΧ. 15)

“ΝΕΑ ΤΕΧΝΗ,, (ΛΕΚΚΑ, 4 - ΑΘΗΝΑΙ)

ΜΗΝΙΑΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ

ΓΡΑΜ. ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ: Μ. ΧΑΛΑΜΑΝΤΑΣ

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ:

(Ἐξουσιοδοτημένοι διὰ τήν εἰσπραξίαν συνδρομῶν)
 ΔΙΓΥΠΙΟΣ: Περιοδικό «Γράμματα» Στέφ. Πάργας.—
 ΑΔΕΞΑΝΔΡΕΙΑ: «Νέα Ζωή» Ἀθ. Μαρσέλλος.—ΔΙΓΙΟΜ:
 Ντίνος Μανιώτης.—ΑΣΛΑΝΑΓΑ (Καλαμών): Γ. Παπα-
 γιαννόπουλος.—ΑΜΑΛΙΑΣ: Ἄντ. Στραζόπουλος.—ΒΟ-
 ΛΟΣ: Πέτρος Κατραμῆς.—ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Χρ. Σκου-
 βακλίδης, Α. Παυλίδης (βιβλιοπώλης).—ΚΡΥΟΝΕΡΙ:
 Πάνος Πυλαρινός.—ΚΟΡΙΝΘΟΣ: Π. Παπανδρέου.—
 ΔΕΜΕΣΣΟΣ (Κύπρου): Κλ. Ριαλᾶς (βιβλιοπώλης).—
 ΔΕΥΚΩΣΙΑ (Κύπρου): Χρῖστος Κυρμιτσης (βιβλιοπώλης).
 ΜΥΤΙΑΗΝΗ: Βασ. Παλαστυλιανοῦ, Φιλολ. Σύλλογος
 «Μυτιληνιά Μούσα», Κ. Ἀγγελάρας.—ΜΕΣΣΟΛΟΓΓΙΟΝ:
 Θ. Τασσόπουλος.—ΝΗΣΙ (Καλαμών): Ντίνος Ἀγγελό-
 πουλος.—ΝΑΥΠΛΙΟ: Π. Δημόπουλος.—ΟΡΑΕΝ ΟΥΤΑΧ
 (Ἀμερικής): Χάρης Φωτόπουλος.—ΣΕΡΡΑΙ (Ζελαίωβα):
 Νίκος Χρήστου, Μιχ. Διάτης.—ΧΑΝΙΑ: Ρούσσοσ Κτι-
 στάκης.—ΧΑΛΚΙΣ: Χάρης Θεοχάρης, Γ. Μάτσας (βιβλιο-
 πώλης).—ΧΙΟΣ: Περιοδικό «Ἀῦρα», Σταμ. Μπιρλής (βι-
 βλιοπώλης).

ΣΑΣ ΣΥΣΤΗΝΟΥΜΕ ΤΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ:

ΑΘΗΝΩΝ: «Ἑλλ. Ἐπιθεώρησις», μηνιαῖο λογοτεχνικό
 (Μενάνδρου 83), *Δίμπερ*, μηνιαῖο κριτικό (Σίνα 31), *Νέοι
 Βωμοί*, μηνιαῖο λογοτεχνικό (Ψαρρών 41), *Ζουρνάλ ντι
 Φουαγιέ Σοσιάλ*, μηνιαῖο Γαλλοελληνικό (Ἰπποκράτους
 4), *Πανακοθήκη*, διμηνιο λογοτεχν. (Χαρ. Τρικοῦπη 22),
Νίκη, δεκαπενθήμερο ἀθλητικό (Καλλιθέας 34), *Χρ. Μόρ-
 φωσις*, μηνιαῖο ἡθικοχριστιανικό (Σεργίου Πατριάρχου
 20), *Μπουκέτο*, εβδομαδιαῖο φιλολογικό (Λέκκα 7).—ΑΔΕ-
 ΞΑΝΔΡΕΙΑΣ: *Ἀργῶ*, τετράμηνη λογοτ. ἐκδοσις (Σταμ-
 πούλ 13), *Φῆρος*, μηνιαῖο ἐγκυκλοπαιδικό (Σίντι Μιτουά-

λι 30).—ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ: *Ἀναγέννησις*, δεκαπενθήμερον
 προσκοπικό.—ΚΕΡΚΥΡΑΣ: *Κερκυραϊκή Ἀνθολογία*, δι-
 μηνιο λογοτεχνικό.—ΚΥΠΡΟΥ: *Ἀγῆ*, μηνιαῖο λογοτεχνι-
 κό (Β. Ρ. 73 Λεμεσός).—ΣΥΡΟΥ: *Τηλεγραφική Ἐπι-
 θεώρησις* μηνιαῖο ὄργ. τῆς Ἐταιρείας «Ἥσπερον».—ΧΙΟΥ:
Ἀῦρα, λογοτεχνική προσπάθεια (πόστ-ρεστάν).
 Ἀγγέλλεται νά κυκλοφορήσῃ:
 ΣΠΑΡΤΗΣ: *Φλόγα*, δεκαπενθήμερος ἐκδοσις, μέ διευ-
 θυντήν τόν γνωστόν φίλον λόγιον κ. *Τεῦκρον Ἀνθίαν*.
 Ἐτησία συνδρομῆ δρχ. 50. (Τό συστήνομε στους φί-
 λους μας).

ἌΛΛΑ ΒΙΒΛΙΑ:

Δ. Ι. Καλογερόπουλος: «ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ».—Σειρά ἐκλεκτῶν
 διηγημάτων τοῦ γνωστοῦ λογίου διευθυντοῦ τῆς «Πανακο-
 θήκης» ποῦ διακρίνονται γιά τό λεπτό ὕφος των, γιά τήν
 χάριν των, καί γιά τήν ζωηρότητα των. Ἐκδοσις Ι. Σιδέ-
 ρη, 1924.—Βλ. Γαβριηλίδη: «ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ». Αἱ διαλέξεις
 ποῦ ἔκαμεν ὁ αἰμνηστος διευθυντής τῆς «Ἀκροπόλεως»
 στήν Κύπρον καί στήν Ἀλεξάνδρεια κατά τό 1911 πρό τοῦ
 Βαλκανικοῦ πολέμου. Ἐκδοσις Ἀκροπόλεως Δρχ. 15 Ἀ-
 θῆναι 1924.

«Ἑλληνικός Ὅδηγός τῆς Αἰγύπτου». Τόμος
 200 σελίδων μέ ὅλας τᾶς Ἐμπορικός διευθύνσεις τῆς
 Ἀλεξανδρείας, ἀπαραίτητος γιά κάθε γραφεῖον. Εἶ-
 ναι ἓνα χρησιμώτατο βιβλίο ποῦ μᾶς προσφέρει ὁ
 Ἐκδοτικός Οἶκος «Α. Κασιγόνη» (Λεωφ. Ραυλίου
 26) καί ποῦ μπορεῖ κανεῖς νά πῆ πῶς ἐπλήρωσε ἓνα
 περιβλεπτότατον κενόν. Πωλεῖται καί σέ ὅλα τὰ
 ἐδῶ βιβλιοπωλεῖα ἀντι δρχ. 25.

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

Γ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ & ΣΙΑΣ

ΑΘΗΝΑΙ, ΔΩΡΟΥ 16 (ΠΛΑΤΕΙΑ ΟΜΟΝΟΙΑΣ)

ΕΞΕΔΟΘΗΣΑΝ:

		Δαμένον	Δρχ.	
1	Φριδ. Νίτσε : ΕCCE HOMMO ("Ἴδε ὁ ἄνθρωπος)			12
2	Λέοντος Τολστόῦ : Ποιοὶ εἶναι οἱ δολοφόνοι ;	»	»	9
3	Λόρδου Βύρωνος : Τραγοῦδια γιά τήν Ἑλλάδα	»	»	8
4	Φριδ. Νίτσε : Ἡ Χαρούμενη Ἐπιστήμη	»	»	10
5	Α. Γρ. Καμπούρογλου : Ἡ Κυρά Τριστύγη	»	»	10
6	Β. Σερμπουλιέ : Τά Γαλανὰ μάτια	»	»	10
7	Ε. Σούντερμαν : Ἡ Εὐχή	»	»	10
8	Ο. Μπαλζάκ : Ὁ Συνταγματάρχης Σαμπέρ	»	»	9
9	Μ. Πρεβῶ : Ὁ Γάμος τῆς Ζουλιέν	»	»	10
10	Μ. Μαίτερλιχ : Ὁ Θάνατος	»	»	10
11	Κνουτ Χάμσουν : Ὁ Ἀλήτης	»	»	13
12	Θ. Ντοστογιέφσκη : Ἄννα Νεζβάνοβα	»	»	13

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Γ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΕΚΛΕΚΤΑ ΕΡΓΑ

- Δοστογιέφσκυ:** «Ο ήλιθιος» Τόμ. Α' Δεδεμ. δρχ. 12.50
Μπρατόν: «Τό αγοροκόριτσο» » » 12.50
Τρόλμπυ: «Ζακελίνα» » » 10.—
Ζύπ: «Τοτότα» » » 10.—
Σπ. Μελά: «Τό χαλασμένο σπῆτι» Δραῖμα » 8.—
 » «Μιά νύχτα, μιὰ Ζωή» » » 10.—
 » «Τό άσπρο και τό μαῦρο» » » 8.—
Μιρμπά: «Ἡμερολόγιον Καμαριέρας» δεδ. » 25.—
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ, ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΑ
Καρλάυλ: «Ἡρωες» » 25.—
Τολστόη: «Ἀνάστασις» » 20.—
Ρουσσώ: «Κοινωνικό Συμβόλαιον» » 10.—
Πάτερ: «Ἡ ἐποχή τῆς ἀναγεννήσεως» » 12.50

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ Ι. Ν. ΣΙΔΕΡΗ

- Μ. ΝΟΡΔΑΟΥ:** «Τά κατά συνθήκην Ψεύδη». Τό φιλοσοφικώτατο αὐτό ἔργο τοῦ μεγάλου Γερμανοεβραίου, ποῦ μέ τις φιλοσοφικές του ἐκκεντρικότητες ἔχει ἤδη γίνει μέγας. Μετάφραση ἀριτοτεχνική. Τιμᾶται δρχ. 20
ΑΛ. ΔΑΝΤΗ: «Ἡ Κόλαση». Μετάφραση ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ πρωτοτύπου μετά προλόγου τοῦ Κ. Παλαμά. Τοῦ ἔργου εἶναι πᾶσα σύσταση περιττή. Τιμᾶται δρχ. 20
Ι. ΤΟΥΡΓΕΝΙΕΦ: «Κλάρα Μίλιτς». Ἐνα ἀπό τὰ τελευταία ἔργα τοῦ Ρώσου λογογράφου κατά μετάφρασιν τῆς Ἑλένης Σιφναίου. Μὲ ὥραϊα σκίτσα. Τιμᾶται δρχ. 15

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΜΙΧ. ΖΗΚΑΚΗ

- Κνοντ Χάμσον:** «Ο Πάν», μετάφραση Παύλου Νιρβάνα δρχ. 12
 » «Μπενόνι» μετάφραση Βασίλ. Δασκαλάκη » 20
 » «Ρόζα» μετάφρασις Βασίλ. Δασκαλάκη » 20
 » «Βικτώρια» μετάφρ. Βασίλ. Δασκαλάκη » 15
 » «Στή χώρα τῶν Παραμυθιῶν» » 20
Ἀντρέϊεφ: «Ἀπομνημονεύματα φυλακισμένου» 10
Βουτιερίδη: «Ἐλεγειακά». Πουήματα » 10
 » «Ὅταν ἀγαποῦμε» Μυθιστόρημα » 15
Γκόρκυ Μάξ: «Οἱ Σύντροφοι». » 10
Ζολᾶ Αἰμ.: «Ναῖς» » 10
 » «Ζερμινάλ» (τόμοι 2) » 40
Μαζώχ Σάχερ: «Σκληροὶ ἔρωτες» » 30
Μωραϊτίνη Τ.: «Ὀλόκληρη ζωὴ» Ἀθ. μυθ. » 20
Ὀυάιλδ Ὀσκάρ: «Τό πορτραῖτο τοῦ Δόριαν Γκρέυ» » 18
Πόε Ἐδγ.: «Μορέλλα και ἄλλα διηγήματα» » 10
Σιεγκεβίτς Ἐρ: «Ἐρωτες καλλιτεχνῶν» » 10
Τριανταδύο ἕνα διηγήματα » 15
Φράνς Ἀνατόλ: «Τό ἔγκλημα τοῦ Συλβέστρου Μπονάρ» » 17
 *Εκδίδεται: ΘΡ. ΚΑΣΤΑΝΑΚΗ: Οἱ πρίγμητες.

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ:

Ἑλλάδος	ἐτησίᾳ	Δρχ. 25	ἑξάμηνος Δρχ. 15
Αἰγύπτου-Ἀγγλίας	»	Σελ. 5	» Σελ. 3
Γαλλίας και λοιπῶν μερῶν	»	Φρ. χρ. 25	» Φρ. χρ. 15

ΕΤΑΙΡ. ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΤΥΠΟΣ, Α. ΔΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΣ

- 1) **Α. Παπαδιαμάντη:** «Οἱ ἔμποροι τῶν Ἐθνῶν». Μεγάλο μυθιστόρημα, ἱστορικό, μέ εἰκόνες τοῦ κ. Πέτρου Ρούμπου. Δεδεμένον δρχ. 25.—
- 2) **Ο. Βαλζάκ:** «Οἱ γάμοι τῆς Ἀδέλας». Σύντομο, ἀλλά χαρακτηριστικό ἔργο τοῦ μεγάλου αὐτοῦ συγγραφέως ποῦ εἶναι ἕνας ἀπό τοὺς μοναδικούς ἀνατόμους τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Χαρτόδετον δρχ. 5.—
- 3) **Μ. Γκόρκυ:** «Ἡ ἀγάπη τῆς Μάννας». Μιά σειρά διηγημάτων ποῦ προηγείται τὸ ὁμώνυμον αὐτὸ διήγημα, ἀπὸ τῆς «Ἰταλικῆς Ἱστορίας» τοῦ ἀριστοτέχνου Ρώσου συγγραφέως. Χαρτόδετον δρχ. 5.—
- 4) **Κ. Μαντές:** «Τὸ διαβολοκόριτσο». Σειρὰ ἐκλεκτῶν διηγημάτων χαρακτηριστικῶν τῆς τέχνης τοῦ Μαντές, ποῦ συμπληρώνεται μέ μιὰ ἄλλη σειρά ἐρωτικῶν πεζῶν τραγουδιῶν. Χαρτόδετον δρχ. 5.—
- 5) **Ὁκ. Μιρμπά:** «Ἀπομνημονεύματα ἐνὸς φτωχοῦ διαβόλου». Ἐνα μεγάλο διήγημα παρμένο ἀπὸ τῆ σειρά «Γράμματα ἀπὸ τὸ καλύβι μου» μέ ἥρωας χωρικούς τῆς Νορμανδίας. Χαρτόδετον δρχ. 5.—

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑΣ,, Ι. ΚΟΛΛΑΡΟΥ

- Γρ. Ξενοπούλου:** «Μαργαρίτα Στέφα». Στὴ σειρά τῶν ἀπάντων τοῦ διαπρεποῦς μας διηγηματογράφου και ἐκλεκτοῦ συγγραφέως προσετέθη ἤδη και ὁ νέος τόμος, τὸν ὁποῖον θὰ ἀκολουθήσουν και ἄλλα του ἔργα, κατά σειράν ἐκδιδόμενα. Μὲ σκίτσα τοῦ κ. Α. Βώττη. Τιμᾶται δρχ. 15

ΑΝΑΤΥΠΟΥΝΤΑΙ:

- Τοῦ ἰδίου:** «Πλούσιοι και φτωχοὶ» Ἀθηναϊκὸν μυθιστόρημα.
 «Τιμὴ τοῦ ἀδελφοῦ»
 «Θέατρον» Τόμος Β'.
Ἄ. Καρκαβίτσα: «Παλιῆς ἀγάπες» μυθιστόρημα.
 «Λόγια τῆς πλώρης» διηγήματα.
Ἄρ. Παπαδοπούλου: «Παραμῦθι πρωτομαγιάς» Ἱστορία.

13 Διαλέξεις γιὰ τοὺς ποιητὰς τοῦ 19ου Αἰῶνος ποῦ ἐδόθησαν στὴν αἴθουσα τοῦ Φιλολ. Συλλόγου «Παρνασσός».

ΑΘΗΝΑ ἸΚΟΝ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ Χ. ΓΑΝΙΑΡΗ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ "ΤΑ ΜΙΚΡΑ ΑΡΙΣΤΟΥΡΓΗΜΑΤΑ,,

1 ΓΚΑΙΤΕ:	Ἡ Μινιὸν	Δρχ. 6
2 ΖΟΛΑ:	Ἡ Ναῖς	» 6
3 ΜΩΠΑΣΑΝ:	Ἡ Ρόζα	» 6
4 ΑΝΤΡΕΪ ΕΦ:	Ἡ Ἀβυσσος	» 6
5 ΝΤΟΪΤΟΕΒΓΣΚΗ:	Γυναῖκα ἐνὸς ἄλλου	» 6
6 ΖΟΛΑ:	Μιά νύχτα ἀγάπης	» 6
7 ΚΟΡΟΛΕΓΚΟ:	Τ' ὄνειρο τοῦ Μαζάρ	» 6
8 ΜΑΖΟΧ:	Μαρία Τερέζα	» 6
9 ΣΙΕΓΚΙ ΒΙΤΣ:	Τὸ αἰῶνιο θῦμα	» 6
10 ΝΤΩΝΤΕ:	Γυναῖκες Καλλιτεχνῶν	» 6
ΜΑΙΤΕΡΑΓΚ:	Τὸ Γαλάζιο πουλί	» 10

Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΣ ΥΠΕΡΙΣΧΥΕΙ

Τοὺς κάμπους βλέπει ποῦ ἀκόμη ὀρῖζει
 μέ τὸ σιτάρι, μέ τὰ ζῶα, μέ τὰ καρποφόρα
 δένδρα. Καὶ πὸ μακρὰ τὸ σπίτι του τὸ πατρικό,
 γεμάτο ροῦχα κ' ἐπιπλα πολύτιμα, κ' ἀσημικό.

Θὰ τοῦ τὰ πάρουν — Ἰησοῦ Χριστέ! — θὰ τοῦ τὰ πάρουν τώρα.

* Ἄραγε νὰ τὸν λυπηθεῖ ὁ Καντακουζηνὸς
 ἂν πάει στὰ πόδια του νὰ πέσει. Ἄν πῶς εἶν' ἐπεικῆς,
 λίαν ἐπεικῆς. Ἄλλ' οἱ περὶ αὐτόν: ἄλλ' ὁ στρατός; —
 Ἦ, στὴν κυρία Εἰρήνη νὰ προσπέσει, νὰ κλαυθεῖ;

Κουτός! στὸ κόμμα νὰ μπλεχθεῖ τῆς Ἄνας —
 ποῦ νὰ μὴν ἔσωνε νὰ τὴν στεφανωθεῖ
 ὁ κύρ Ἀνδρόνικος ποτέ. Εἶδαμε προκοπὴ
 ἀπὸ τὸ φέρεσίμῳ της, εἶδαμε ἀνθρωπιὰ;
 Μὰ ὡς κ' οἱ Φράγκοι δὲν τὴν ἐκτιμοῦνε πιά.
 Γελοῖα τὰ σχέδια της, μωρὰ ἢ ἐτοιμασία της ὅλη.
 Ἐνῶ φοβέριζαν τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν Πόλι,
 τοὺς ρήμαζεν ὁ Καντακουζηνός, τοὺς ρήμαζε ὁ κύρ Γιάννης.

Καὶ ποῦ τὸ εἶχε σκοπὸ νὰ πάει μέ τοῦ κύρ Γιάννη
 τὸ μέρος! Καὶ θὰ τὸκαμνε. Καὶ θάταν τώρα εὐτυχισμένος,
 μέγας ἀρχοντας πάντα, και στεριωμένος,
 ἂν ὁ δεσπότης δὲν τὸν ἔπειθε τὴν τελευταία στιγμὴ,
 μέ τὴν ἱερατικὴ του ἐπιβολή,
 μέ τὲς ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον ἐσφαλμένες του πληροφορίες,
 και μέ τὲς ὑποσχέσεις του, και τὲς βλακειές.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ 9-12-24

Κ Π Καβάφης

== ΝΕΑ ΤΕΧΝΗ ● ●

ΜΗΝΙΑΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ == ==

ΕΤΟΣ Α'. ΦΥΛΛΑ ΙΟΥΛΙΟΥ-7)ΒΡΙΟΥ 1924

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ :

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ, ΑΓΓ. ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ-
ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΡΙΣ, ΜΑΡΙΟΣ
ΒΑΓΓΑΝΟΣ, ΑΛΚΗΣ ΦΡΥΛΟΣ, ΝΑΠΟΛΕΩΝ
ΛΑΠΑΦΙΩΤΗΣ, Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ, Τ. ΜΠΑΡΛΑΣ,
Θ. Μ. ΜΠΕΚΕΣ, ΜΥΡΤΙΩΓΙΣΣΑ, ΠΑΠΑΤΣΩΝΗΣ,
ΣΤ. ΣΠΕΡΑΝΓΙΣΑΣ ● ● ● ● ● ●

ΣΗΜ. Ἡ κρίσις τῶν ἀντιπροσώπων τῆν γνώμη τοῦ
περιοδικοῦ. == == == ==

ΠΟΙΗΜΑΤΑ (ΕΚΛΟΓΗ ΑΠΟ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ)

ΜΑΚΡΥΑ

Θά'θελα αὐτὴν τὴν μνήμην νὰ τὴν πῶ
Μὰ ἔτσι ἐσβύσθη πιά . . . σὰν τίποτε δὲν ἀπομέ-
[νει—
γιατὶ μακρὰ, στὰ πρῶτα ἐφηβικά μου χρόνια κεί-
[ται.

Δέρμα σὰν καμωμένο ἀπὸ ἰασεμί
Ἐκείνη τοῦ Αὐγούστου—Αὐγούστος ἦταν ; — ἡ
[βραδυά
Μόλις θυμοῦμαι πιά τὰ μάτια ἦσαν, θαρρῶ,
[μαβιά
Ἄ ναι, μαβιά ἓνα σαπφείρινο μαβί.

ΜΙΑ ΝΥΧΤΑ

Ἡ κάμαρα ἦταν πτωχικὴ καὶ πρόστυχη,
κρυμμένη ἐπάνω ἀπὸ τὴν ὑποπη ταβέρνα.
Ἄπ' τὸ παράθυρο φαίνονταν τὸ σοκάκι,
τὸ ἀκάθαρτο καὶ τὸ στενό. Ἀπὸ κάτω
ἤρχονταν ἡ φωνὴς κάτι ἐργατῶν
ποῦ ἔπαιζαν χαρτιά καὶ ποῦ γλεντοῦσαν.

Κ' ἐκεῖ στὸ λαϊκό, τὸ ταπεινὸ κρεββάτι
εἶχα τὸ σῶμα τοῦ ἔρωτος, εἶχα τὰ χεῖλη,
τὰ ἡρόνικα καὶ ρόδινα τῆς μέθης —
τὰ ρόδινα μιᾶς τέτοιας μέθης, ποῦ καὶ τώρα
ποῦ γράφω, ἔπειτ' ἀπὸ τόσα χρόνια !
μὲς στὸ μονῆρες σπίτι μου, μεθῶ ξανά.

ΔΙΑΚΟΠΗ

Τὸ ἔργον τῶν θεῶν διακόπτομεν ἑμεῖς,
τὰ βιαστικά καὶ ἄπειρα ὄντα τῆς στιγμῆς.
Στῆς Ἐλευσίνος καὶ στῆς Φθίας τὰ παλάτια
ἢ Δήμητρα κ' ἢ Θέτις ἀρχινοῦν ἔργα καλὰ
μὲς σὲ μεγάλες φλόγες καὶ βαθὺν καπνόν. Ἄλλὰ
πάντοτε ὄρμᾶ ἢ Μετάνειρα ἀπὸ τὰ δωμάτια
τοῦ βασιλέως ξέπλεγη καὶ τρομαγμένη,
καὶ πάντοτε ὁ Πηλεὺς φοβᾶται κ' ἐπεμβαίνει.

Η ΨΥΧΕΣ ΤΩΝ ΓΕΡΟΝΤΩΝ

Μὲς στὰ παλῆὰ τὰ σώματά των τὰ φθαρμένα
κάθονται τῶν γερόντων ἡ ψυχές.
Τί θλιβερὸς ποῦ εἶναι ἡ πτωχές,
καὶ πῶς βαρυνονται τὴν ζωὴ τὴν ἄθλια ποῦ τρα-
[βοῦνε.
Πῶς τρέμουν μὴν τὴν χάσουνε, καὶ πῶς τὴν ἀ-
[γαποῦνε
ἡ ταστισμένες καὶ ἀντιφατικὲς
ψυχές, ποῦ κάθονται — κωμικοτραγικὲς —
μὲς στὰ παλῆὰ των τὰ πετσίᾳ τ' ἀφανισμένα.

ΙΩΝΙΚΟΝ

Γιατὶ τὰ σπάσαμε τ' ἀγάλματά των,
γιατὶ τοὺς διώξαμεν ἀπ' τοὺς ναοὺς των,
διόλου δὲν πέθαναν γι' αὐτὸ οἱ θεοί.
Ἦ γῆ τῆς Ἰωνίας, σένα ἀγαποῦν ἀκόμη,
σένα ἡ ψυχές των ἐνθυμοῦνται ἀκόμη.
Σὰν ξημερώνει ἐπάνω σου πρῶτ' αὐγουστιάτικο
τὴν ἀτμοσφαῖρα σου περνᾶ σφριῖγος ἀπ' τὴν ζωὴ
[των.

καὶ κάποι' αἰθερία ἐφηβικὴ μορφή,
ἀόριστη, μὲ διάβα γρήγορο,
ἐπάνω ἀπὸ τοὺς λόφους σου περνᾶ.

ΠΟΥ ΣΠΑΝΙΩΣ

Εἶν' ἓνας γέροντας. Ἐξηντλημένος καὶ κυρτός,
σακατεμμένος ἀπ' τὰ χρόνια, καὶ ἀπὸ καταχρήσεις,
σιγὰ βαδίζοντας διαβαίνει τὸ σοκάκι.
Κι ἄμως σὰν μπεῖ στὸ σπίτι του νὰ κρύψει
τὰ χάλια καὶ τὰ γηρατεῖά του, μελετᾶ
τὸ μερτικό ποῦ ἔχει ἀκόμη αὐτὸς στὰ νειάτα.

Ἐφηβοὶ τώρα τοὺς δικούς του στίχους λένε.
Στὰ μάτια των τὰ ζωηρὰ περνοῦν ἡ ὀπτασίαις του.
Τὸ ὑγιές, ἡρόνικὸ μυαλό των,
ἢ εὐγραμμὴ, σφιχτοδεμένη σάρκα των,
μὲ τὴν δική του ἐκφάνσι τοῦ ὄραιοι συγκινοῦνται.

Η ΚΗΔΕΙΑ ΤΟΥ ΣΑΡΠΗΔΟΝΟΣ

Βαρυάν δδύνην ἔχει ὁ Ζεὺς. Τὸν Σαρπηδόνα ἐσκότωσαν ὁ Πάτροκλος· καὶ τώρα ὄρμου ὁ Μενoitιάδης κ' οἱ Ἀχαιοὶ τὸ σῶμα κ' ἀρπάζουνε καὶ νὰ τὸ ἐξευτελίουν.

Ἀλλὰ ὁ Ζεὺς διόλου δὲν σπέρνει αὐτὸ. Τὸ ἀγαπημένο του παιδί — ποῦ τὸ ἄφεισε καὶ χάθηκεν ὁ Νόμος ἦταν ἔτσι — τοῦλάχιστον θὰ τὸ τιμῆσει πεθαμένο. Καὶ στέλνει, ἰδοὺ, τὸν Φοῖβο κάτω στὴν πεδιάδα ἐρμηνευμένο πῶς τὸ σῶμα νὰ νοιασθεῖ.

Τοῦ ἥρωος τὸν νεκρὸ μ' εὐλάβεια καὶ μὲ λύπη σηκώνει ὁ Φοῖβος καὶ τὸν πάει στὸν ποταμὸ. Τὸν πλένει ἀπὸ τὲς σκόνες κ' ἀπ' τὰ αἵματα κλείει τὴν πληγὴ του, μὴ ἀφινόντας κανένα ἴχνος νὰ φανεῖ τῆς ἀμβροσίας κανένα ἴχνος νὰ φανεῖ τῆς ἀμβροσίας τ' ἀρώματα χύνει ἐπάνω του καὶ μὲ λαμπρὰ Ὀλύμπια φορέματα τὸν ντύνει. Τὸ δέριμα του ἀσπρίζει· καὶ μὲ μαργαριταρένιο χτένι κτενίζει τὰ κατὰμαυρα μαλλιά. Τὰ ὠραία μέλη σχηματίζει καὶ πλαγιάζει.

Τώρα σὺν νέος μοιάζει βασιλεὺς ἀρματηλάτης — στὰ εἴκοσι πέντε χρόνια του, στὰ εἴκοσι ἕξι — ἀναπαύομενος μετὰ ποῦ ἐκέρδισε, μ' ἄρμα ὀλόχρυσο καὶ ταχυτάτους ἵππους, σὲ ξακουστὸν ἀγῶνα τὸ βραβεῖον.

Ἔτσι σὺν ποῦ τελείωσαν ὁ Φοῖβος τὴν ἐντολή του, κάλεσε τοὺς δυὸ ἀδελφοὺς τὸν Ὑπνο καὶ τὸν Θάνατο, προστάζοντάς τους νὰ πᾶν τὸ σῶμα στὴν Λυκία, τὸν πλούσιο τόπο.

Καὶ κατὰ ἐκεῖ τὸν πλούσιο τόπο, τὴν Λυκία τοῦτοι ὁδοιπόρησαν οἱ δυὸ ἀδελφοί Ὑπνος καὶ Θάνατος, κ' ὅταν πιά εἴβασαν στὴν πόρτα τοῦ βασιλικοῦ σπιτιοῦ παρέδωσαν τὸ δῶρασμένο σῶμα, καὶ γύρισαν στὲς ἄλλες τοὺς φροντίδες καὶ δουλειές.

Κι ὡς τὸλαβαν αὐτοῦ, στὸ σπίτι, ἀρχίησε μὲ συνοδείες, καὶ τιμές, καὶ θρήνους, καὶ μ' ἀφθονες σπονδὲς ἀπὸ ἱεροῦς κρατῆρας, καὶ μ' ὅλα τὰ πρεπὰ ἢ θλιθερὴ ταφή· κ' ἔπειτα ἔμπειροι τῆς πολιτείας ἐργάται, καὶ φημισμένοι δουλευταὶ τῆς πέτρας, ἦλθανε κ' ἔκαμαν τὸ μνήμα καὶ τὴν στήλη.

ΦΩΝΕΣ

Ἰδανικὲς φωνὲς κ' ἀγαπημένες ἐκείνων ποῦ πεθάναν, ἢ ἐκείνων ποῦ εἶναι γιὰ μᾶς χαμένοι σὺν τοὺς πεθαμένους.

Κάποτε μὲς στὰ ὄνειρά μας ὁμιλοῦνε· κάποτε μὲς στὴν σκέψη· τὲς ἀκούει τὸ μυαλό.

Καὶ μὲ τὸν ἦχο των γιὰ μιὰ στιγμή ἐπιστρέφουν ἦχοι ἀπὸ τὴν πρώτη ποίησι τῆς ζωῆς μας — σὰ μουσική, τὴν νύχτα, μακρυνή, ποῦ σβύνει.

ΕΠΙΘΥΜΙΕΣ

Σὺν τόματα ὠραία νεκρῶν ποῦ δὲν ἐγέρασαν καὶ τὰκλείσαν, μὲ δάκρυα, σὲ μαυτωλεῖο λαμπρὸ, μὲ ρόδα στὸ κεφάλι καὶ στὰ πόδια γιασεμιά — ἔτσι ἢ ἐπιθυμίες μοιάζουν ποῦ ἐπέρασαν χωρὶς νὰ ἐκπληρωθοῦν· χωρὶς ν' ἀζιωθεῖ καμιά τῆς ἡδονῆς μιὰ νύχτα, ἢ ἓνα πρωὶ τῆς φεγγερό.

ΑΠΙΣΤΙΑ

«Πολλὰ ἄρα Ὀμήρου ἐπαινοῦντος ἄλλα τοῦτο οὐκ ἐπαινέ-σόμεθα... οὐδὲ Δισχόλου ὅταν φῆ ἢ Θέτις τὸν Ἀπόλλω ἐν τοῖς αὐτῆς γάμοις ἄδοντα «ἐνδατεῖσθαι τὰς εἰς εὐπαιδείας, ἀνόσων τ' ἀπίστους καὶ μακροαῖωνας βίους. «Ἐὐμπαντα τ' εἰπὼν θεοφιλείς ἐμὰς τύχας «παιῶν ἐπευφήμησεν, εὐθυμῶν ἐμέ. «Κάγῳ τὸ Φοῖβου θεῖον ἀψευδὲς σῶμα «ἤλιπζον εἶναι, μαντικῆ βρῦον τέγνη. «Ὁ δ', αὐτὸς ὕμνων... αὐτὸς ἐστὶν ὁ κτανῶν «τὸν παῖδα τὸν ἐμόν». Πλάτων, Πολιτείας Β'.

Σὺν πάντρευαν τὴν Θετίδα μὲ τὸν Πηλέα σηκώθηκε ὁ Ἀπόλλων στὸ λαμπρὸ τραπέζι τοῦ γάμου, καὶ μακάρισε τοὺς νεονύμφους γιὰ τὸν βλαστὸ ποῦ θάβγαينه ἀπ' τὴν ἐνωσί των. Εἶπε· Ποτὲ αὐτὸν ἀρρώστια δὲν θ' ἀγγίξει· καὶ θάχει μακρυνὴ ζωή. — Αὐτὰ σὺν εἶπε ἢ Θετίς χάρηκε πολὺ, γιὰ τὴν τὰ λόγια τοῦ Ἀπόλλωνος ποῦ γινώριζε ἀπὸ προφητείες τὴν φάνηκαν ἐγγύθεις γιὰ τὸ παιδί της. Κι ὅταν μεγάλωνεν ὁ Ἀχιλλεύς, καὶ ἦταν τῆς Θεσσαλίας ἐπαινος ἢ ἐμορφιά του, ἢ Θετίς τοῦ Θεοῦ τὰ λόγια ἐνθυμοῦνταν. Ἀλλὰ μιὰ μέρα ἦλθαν γέροι μὲ εἰδήσεις κ' εἶπαν τὸν σκοτωμὸ τοῦ Ἀχιλλέως στὴν Τροία. Κ' ἢ Θετίς ξέσχιζε τὰ πορφυρά της ρούχα κ' ἐθάλαζεν ἀπὸ πάνω της καὶ ξεπετοῦσε στὸ γῶμα τὰ βραχιόλια καὶ τὰ δαχτυλίδια. Καὶ μὲς στὸν ὄδυμὸ της τὰ παλῆθ' ἀθυμήθη· καὶ ρώτησε τί ἔκαμεν ὁ σφοδρὸς Ἀπόλλων, ποῦ γύριζεν ὁ ποιητῆς ποῦ στὰ τραπέζια ἔβραχε ὁμιλεῖ, ποῦ γύριζε ὁ προφήτης ὅταν τὸν υἱὸ της σκότωσαν στὰ πρώτα νειάτα. Κ' οἱ γέροι τὴν ἀπήνησαν πῶς ὁ Ἀπόλλων αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐκατέθηκε στὴν Τροία, καὶ μὲ τοὺς Τρῶας σκότωσε τὸν Ἀχιλλέα.

ΕΝ ΤΗ ΟΔῶ

Τὸ συμπαθητικὸ του πρόσωπο, κομᾶτι ὠχρὸ· τὰ καστανά του μάτια, σὺν κομένα· εἴκοσι πέντ' ἐτῶν, πλὴν μοιάζει· μᾶλλον εἴκοσι· μὲ κάτι καλλιτεχνικὸ στὸ ντύσιμό του — τίποτε χρώμα τῆς κραβάτας, σχῆμα τοῦ κολλάρου — ἀσκόπως περπατεῖ μὲς στὴν ὁδὸ, ἀκόμη σὺν ὑπνωτισμένους ἀπ' τὴν ἄνομη ἡδονή, ἀπὸ τὴν πολὺ ἄνομη ἡδονὴ ποῦ ἀπέκτησε.

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΣΚΑΛΙ

Εἰς τὸν Θεόκριτο παραπονιούνταν μιὰ μέρα ὁ νέος ποιητῆς Εὐμένης· «Τώρα δυὸ χρόνια πέρασαν ποῦ γράφω, κ' ἓνα εἰδύλλιο ἔκαμα μονάχα. Τὸ μόνον ἄρτιόν μου ἔργον εἶναι. Ἀλλοίμονον, εἶν' ὑψηλὴ τὸ βλέπω, πολὺ ὑψηλὴ τῆς Ποιήσεως ἢ σκάλα· κ' ἀπ' τὸ σκαλί τὸ πρῶτο ἐδῶ ποῦ εἶμαι ποτὲ δὲν θ' ἀναβῶ ὁ δυστυχισμένος.» Εἶπ' ὁ Θεόκριτος· «Αὐτὰ τὰ λόγια ἀνάρμοστα καὶ βλασφημίες εἶναι. Κι ἂν εἶσαι στὸ σκαλί τὸ πρῶτο, πρέπει ν' ἔσαι ὑπερήφανος κ' εὐτυχισμένος. Ἐδῶ ποῦ εἴθασες, λίγο δὲν εἶναι· τόσο ποῦ ἔκαμες, μεγάλη δόξα. Κι αὐτὸ ἀκόμη τὸ σκαλί τὸ πρῶτο πολὺ ἀπὸ τὸν κοινὸ τὸν κόσμον ἀπέχει. Εἰς τὸ σκαλί γιὰ νὰ πατήσεις τοῦτο πρέπει μὲ τὸ δικαίωμά σου ν' ἔσαι πολίτης εἰς τὸν ἴδιον τὴν πόλι. Καὶ δύσκολο στὴν πόλι ἐκείνην εἶναι καὶ σπάνιο νὰ σὲ πολιτογραφῆσουν. Στὴν ἀγορὰ της βρίσκεις Νομοθέτας ποῦ δὲν γελᾷ κανένας τυχοδιώκτης. Ἐδῶ ποῦ εἴθασες, λίγο δὲν εἶναι· τόσο ποῦ ἔκαμες, μεγάλη δόξα.»

ΤΑ ΑΛΟΓΑ ΤΟΥ ΑΧΙΛΛΕΩΣ

Τὸν Πάτροκλο σὺν εἶδαν σκοτωμένο ποῦ ἦταν τόσο ἀνδρείος, καὶ δυνατὸς, καὶ νέος ἄρχισαν τ' ἄλογα νὰ κλαῖνε τοῦ Ἀχιλλέως· ἢ φύσις των ἢ ἀθάνατη ἀγανακτοῦσε γιὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ τὸ ἔργον ποῦ θεωροῦσε. Τίναζαν τὰ κεφάλια των καὶ ταῖς μακρὲς χαίτες κου- νούσαν, τὴν γῆ χτυποῦσαν μὲ τὰ πόδια, καὶ θρηνοῦσαν τὸν Πάτροκλο ποῦ ἐνοιώθανε ἄψυχο — ἀφανισμένο — μιὰ σάρκα τώρα ποταπή — τὸ πνεῦμα του χαμένο — ἀνυπεράσπιστο — χωρὶς πνοή — εἰς τὸ μεγάλο τίποτε ἐπιστραμένο ἀπ' τὴν ζωή.

Τὰ δάκρυα εἶδε ὁ Ζεὺς τῶν ἀθανάτων ἀλόγων καὶ λυπήθη. «Στοῦ Πηλέως τὸν γάμο» εἶπε (δὲν ἔπρεπ' ἔτσι ἀσκεπτα νὰ κάμω· καλλίτερα νὰ μὴ σᾶς δείναμε ἄλογά μου δυστυχισμένα! Τί γυρεύατ' ἐκεῖ χάμου στὴν ἄθλια ἀνθρωπότητα ποῦ εἶναι τὸ παίγνιον τῆς μοίρας. Σεῖς ποῦ οὐδ' ὁ θάνατος φυλάγει, οὐδὲ τὸ γῆρας πρότκαιρες συμφορὲς σᾶς τυρανοῦν. Στὰ βᾶσανά των σᾶς ἐμπλεξαν οἱ ἄνθρωποι.» — Ὅμως τὰ δάκρυά των γιὰ τοῦ θανάτου τὴν παντοτεινὴ τὴν συμφορὰν ἐχόνανε τὰ δυὸ τὰ ζῶα τὰ εὐγενῆ.

ΟΜΝΥΕΙ

Ὅμνυει κάθε τόσο ν' ἀρχίσει πῶς καλὴ ζωή. Ἀλλ' ὅταν ἔλθ' ἢ νύχτα μὲ τὲς δικές της συμβουλές, μὲ τοὺς συμβιβασμούς της, καὶ μὲ τὲς ὑποσχέσεις της· ἀλλ' ὅταν ἔλθ' ἢ νύχτα μὲ τὴν δική της δύναμι τοῦ σώματος ποῦ θέλει καὶ ζητεῖ, στὴν ἴδια μοιραία χαρὰ, χαμένος, ξαναπαίρνει.

Η ΣΥΝΟΔΕΙΑ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΟΥ

Ὁ Δάμων ὁ τεχνίτης (ἄλλον πῶς ἰκανὸ στὴν Πελοπόννησο δὲν ἔχει) εἰς παρεϊανὸ μάρμαρο ἐπέξεργάζεται τὴν συνοδεία τοῦ Διονύσου. Ὁ Θεὸς μὲ θεσπεσία δόξαν ἐμπρός, μὲ δύναμι στὸ βᾶδισμά του. Ὁ Ἀκράτος πίσω. Στὸ πλάγι τοῦ Ἀκράτου ἢ Μέθη χύνει στοὺς Σατύρους τὸ κρασί ἀπὸ ἀμφορέα ποῦ τὸν στέφουσε κισσοί. Κοντὰ των ὁ Ἡδύσιος ὁ μαλθακός, τὰ μάτια του μισοκλειστά, ὑπνωτικός. Καὶ παρακάτω ἔρχοντ' οἱ τραγουδισταὶ Μόλπος κ' Ἡδυμελής· κ' ὁ Κῶμος ποῦ ποτὲ νὰ σβύσει δὲν ἀφίνει τῆς πορείας τὴν σεπτὴ λαμπάδα ποῦ βαστᾷ· καὶ, σεμνοτάτη, ἢ Τελετή. — Αὐτὰ ὁ Δάμων κάμνει. Καὶ κοντὰ σ' αὐτὰ ὁ λογισμὸς του κάθε τόσο μελετᾷ τὴν ἀμοιβή του ἀπὸ τῶν Σαρακουσῶν τὸν Βασιλέα, τρία τάλαντα, πολὺ πῶσον. Μὲ τ' ἄλλα του τὰ χρήματα κ' αὐτὰ μαζὺ σὺν μποῦν, ὡς εὐπορος σπουδαῖα πῶς θὰ ζεῖ, καὶ θὰ μπορεῖ νὰ πολιτευθεῖται — χαρὰ! — κ' αὐτὸς μὲς στὴν βουλή, κ' αὐτὸς στὴν ἀγορὰ.

ΘΕΡΜΟΠΥΛΕΣ

Τιμὴ σ' ἐκείνους ὅπου στὴν ζωὴν των ὄρισαν καὶ φυλάγουν Θερμοπύλες. Ποτὲ ἀπὸ τὸ χρέος μὴ κινούντες· δικαιοὶ κ' ἴσιοι σ' ὅλες των τὲς πράξεις, ἀλλὰ μὲ λύπη κίβλας κ' εὐσπλαχνία· γενναῖοι ὅσκις εἶναι πλούσιοι, κ' ὅταν εἶναι πτωχοί, πάλ' εἰς μικρὸν γενναῖοι, πάλι συντρέχοντες ὅσο μποοῦνε· πάντοτε τὴν ἀλήθεια ὁμιλοῦντες, πλὴν χωρὶς μίσος γιὰ τοὺς ψευδομένους.

Καὶ περισσότερη τιμὴ τοὺς πρέπει ὅταν προβλέπουν (καὶ πολλοὶ προβλέπουν) πῶς ὁ Ἐφιάλτης θὰ φανεῖ στὸ τέλος, κ' οἱ Μῆδοι ἐπὶ τέλους θὰ διαβῶνε.

ΕΝΑΣ ΘΕΟΣ ΤΩΝ

Ὅταν κανένας των περνοῦσεν ἀπ' τῆς Σελευκείας τὴν ἀγορὰ, περὶ τὴν ὥρα ποῦ βραδυάζει, σὺν ὑψηλὸς καὶ τέλεια ὠραῖος ἐφθιος, μὲ τὴν χαρὰ τῆς ἀφθαρσίας μὲς στὰ μάτια, μὲ τ' ἀρωματισμένα μαῦρα του μαλλιά, οἱ διαβάται τὸν ἐκύτταζαν κ' ὁ ἓνας τὸν ἄλλονα ρωτοῦσεν ἂν τὸν γινώριζε, κ' ἂν ἦταν Ἕλληνας τῆς Συρίας, ἢ ξένος. Ἀλλὰ μερικοὶ ποῦ μὲ περισσότερα προσοχῆ, παρατηροῦσαν ἐκαταλάμβαναν καὶ παραμέριζαν· κ' ἐνῶ ἐχάνετο κάτω ἀπ' τὲς στοές, μὲς στὲς σκιές καὶ μὲς στὰ φῶτα τῆς βραδυᾶς, παινόντας πρὸς τὴν συνοικία ποῦ τὴν νύχτα μονάχα ζεῖ, μὲ ὄργια καὶ κραιπάλη, καὶ κάθε εἶδους μέθη καὶ λαγνεία, ἐρέμβαζαν ποιὸς τάχα ἦταν ἐξ Αὐτῶν, καὶ γιὰ ποῖαν ὑποπτην ἀπόλαυσί του στῆς Σελευκείας τοὺς δρόμους ἐκατέθηκεν ἀπ' τὰ Προσκυνητά, Πάνσεπτα Δώματα.

ΤΡΩΕΣ

Α'.
Εἶν' ἡ προσπάθειός μας σὰν τῶν Τρώων.
Κομᾶτι κατορθώνουμε κομᾶτι
παίρνομα' ἐπάνω μας· κι' ἀρχίζουμε
νάχομε θάρρος καὶ καλὲς ἐλπίδες.

Μὰ πάντα κάτι βγαίνει καὶ μᾶς σταματᾷ.
Ὁ Ἀχιλλεὺς στὴν τάφρον ἐμπροστὰ μας
βγαίνει, καὶ μὲ φωνὲς μεγάλες μᾶς τρομάζει.

Β'.

Εἶν' ἡ προσπάθειός μας σὰν τῶν Τρώων.
Θαρροῦμε πῶς μ' ἀπόφασι καὶ τόλμη
θ' ἀλλάξουμε τῆς τύχης τὴν καταφορά.

κ' ἔξω στεκόμεθα ν' ἀγωνισθοῦμε.
Ἄλλ' ὅταν ἡ μεγάλη κρίσις ἔλθει,
ἡ τόλμη κ' ἡ ἀπόφασίς μας χάνονται.

ταράττεται ἡ ψυχὴ μας, παραλύει·
κι' ὀλόγυρα ἀπ' τὰ τείχη τρέχουμε
ζητώντας νὰ γλυτώσουμε μὲ τὴν φυγή.

Ὅμως ἡ πτώσις μας εἶναι βεβαία. Ἐπάνω,
στὰ τείχη, ἀρχίσει ἡδὴ ὁ θρήνος.
Τῶν ἡμερῶν μας ἀναμνήσεις κλαῖν κ' αἰσθήματα.
Πικρὰ γιὰ μᾶς ὁ Πρίαμος κ' ἡ Ἐκάθε κλαίνει.

ΚΑΙΣΑΡΙΩΝ

Ἐν μέρει γιὰ νὰ ἐξακριβώσω μιὰ ἐποχὴ,
ἐν μέρει καὶ τὴν ὥρα νὰ περάσω,
τὴν νύχτα χθὲς πῆρα μιὰ συλλογὴ
ἐπιγραφῶν τῶν Πτολεμαίων νὰ διαβάσω.
Οἱ ἄφθονοι ἔπαινοι κ' ἡ κολακείες
εἰς ὅλους μοιάζουν. Ὅλοι εἶναι λαμπροί,
ἔνδοξοι, κραταιοί, ἀγαθοεργοί·
κάθ' ἐπιχειρήσις τῶν σοφωτάτη.
Ἄν πείς γιὰ τὲς γυναῖκες τῆς γενιάς, κί αὐτές,
ὅλες ἡ Βερενίκας κ' ἡ Κλεοπάτρας θυμαστές.

Ὅταν κατόρθωσα τὴν ἐποχὴ νὰ ἐξακριβώσω
θᾶψινα τὸ βιβλίον ἂν μιὰ μνεῖα μικρὴ,
κί ἀσήμαντη, τοῦ βασιλέως Καισαρίωνος
δὲν εἶλκυε τὴν προσοχὴ μου ἀμέσως.

Ἄ, νά, ἦρθες σὺ μὲ τὴν ἀόριστη
γοητεία σου. Στὴν ἱστορία λίγες
γραμμὲς μονάχα βρισκονται γιὰ σένα,
κ' ἔτσι πῶς ἐλεύθερα σ' ἔπλασα μὲς στὸν νοῦ μου.
Σ' ἔπλασα ὠραῖο κ' αἰσθηματικό.
Ἡ τέχνη μου στὸ πρόσωπό σου δίνει
μιὰν ὄνειρώδη συμπαθητικὴ ἔμορφιά.
Καὶ τόσο πλήρως σὲ φαντάστηκα,
πῶς χθὲς τὴν νύχτα ἀργά, σὰν ἔσβυεν
ἡ λάμπα μου — ἄφισα ἐπιτήδες νὰ σβύνει —
ἐθάρεψα πῶς μπηγὲς μὲς στὴν κάμαρά μου,
μὲ φάνηκε πῶς ἐμπρός μου στᾶθης· ὡς θὰ ἦσουν
μὲς στὴν κατακτιμένην Ἀλεξάνδρεια,
γλωμὸς καὶ κουρασμένος, ἰδεώδης ἐν τῇ λύπῃ σου,
ἐλπίζοντας ἀκόμη νὰ σὲ σπλαγνισθοῦν
εἰ φαῦλοι — πῶς ψιθύριζαν τὸ «Πολυκαισαρίη».

ΕΝ ΑΠΟΓΝΩΣΕΙ

Τὸν ἔχασ' ἐντελῶς. Καὶ τώρα πιά ζητεῖ
στὰ χεῖλη καθενὸς καινούριου ἔραστή.
τὰ χεῖλη τὰ δικὰ του· στὴν ἔνωσι μὲ κάθε
καινούριον ἔραστή ζητεῖ νὰ πλανηθεῖ
πῶς εἶναι ὁ ἴδιος νέος, πῶς δίδεται σ' ἐκείνον.

Τὸν ἔχασ' ἐντελῶς, σὰν νὰ μὴ ὑπῆρχε κἀν.
Γιατὶ ἤθελε — εἶπ' ἐκεῖνος — ἤθελε νὰ σωθεῖ
ἀπ' τὴν στιγματομένη, τὴν νοσηρὰ ἡδονή·
ἀπ' τὴν στιγματομένη, τοῦ αἰσχούς ἡδονή.
Ἦταν καιρὸς ἀκόμη — ὡς εἶπε — νὰ σωθεῖ.

Τὸν ἔχασ' ἐντελῶς, σὰν νὰ μὴ ὑπῆρχε κἀν.
Ἄπὸ τὴν φαντασίαν, ἀπὸ τὲς παραισθήσεις
στὰ χεῖλη ἄλλων νέων τὰ χεῖλη του ζητεῖ·
γυρεύει νὰ αἰσθανθεῖ ξανά τὸν ἔρωτά του.

Ο ΗΛΙΟΣ ΤΟΥ ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΟΣ

Τὴν κάμαρην αὐτὴ, πόσο καλὰ τὴν ξέρω.
Τώρα νοικιάζονται κί αὐτὴ κ' ἡ πλαχινὴ
γιὰ ἐμπορικὰ γραφεῖα. Ὅλο τὸ σπίτι ἔγινε
γραφεῖα μεσιτῶν, κ' ἐμπόρων, κ' Ἐταιρεῖες.

Ἄ ἡ κάμαρὴ αὐτὴ, τί γνώριμη πῶς εἶναι.

Κοντὰ στὴν πόρτα ἐδῶ ἦταν ὁ καναπές,
κ' ἐμπρός του ἕνα τουρκικὸ χαλί·
σιμὰ τὸ ράφι μὲ δυὸ βάζα κίτρινα.
Δεξιά — ὄχι, ἀντικρὺ, ἕνα ντολάκι μὲ καθρέπτη.
Στὴ μέση τὸ τραπέζι ὅπου ἔγραφε
κ' ἡ τρεῖς μεγάλες ψάθινες καρέγλες.
Πλάι στὸ παράθυρο ἦταν τὸ κρεβάτι,
πῶς ἀγαπηθήκαμε τόσες φορές.

Θὰ βρισκονται ἀκόμη τὰ καυμένα πουθενά.

Πλάι στὸ παράθυρο ἦταν τὸ κρεβάτι·
ὁ ἥλιος τοῦ ἀπογεύματος τῶφθανε ὡς τὰ μισά.
. Ἀπογευμα, ἡ ὥρα τέσσερες, εἶχαμε χωρισθεῖ
γιὰ μιὰ ἐβδομάδα μόνο. Ἀλλοίμονον,
ἡ ἐβδομάς ἐκείνη ἔγινε παντοτινὴ.

ΤΟΥ ΠΛΟΙΟΥ

Τὸν μοιάζει βέβαια ἡ μικρὴ αὐτὴ,
μὲ τὸ μοῦθι ἀπεικόνισίς του.

Γρήγορα καμωμένη, στὸ κατὰστρωμα τοῦ πλοίου·
ἕνα μαγευτικὸ ἀπόγευμα.
Τὸ Ἴόνιον πέλαγος ὀλόγυρά μας.

Τὸν μοιάζει. Ὅμως τὸν θυμοῦμαι σὰν πῶς ἔμορφο.
Μέχρι παθήσεως ἦταν αἰσθητικὸς,
κί αὐτὸ ἐφώτιζε τὴν ἔκφρασί του.
Πῶς ἔμορφο μὲ φανερώναται
τώρα πῶς ἡ ψυχὴ μου τὸν ἀνακαλεῖ, ἀπ' τὸν Καιρό.

Ἄπ' τὸν Καιρό. Εἶν' ὅλ' αὐτὰ τὰ πράγματα πολὺ παλιὰ —
τὸ σκίτσο, καὶ τὸ πλοῖο, καὶ τὸ ἀπόγευμα.

ΜΕΡΕΣ ΤΟΥ 1903

Δὲν τὰ ἦρα πιά ξανά — τὰ τόσο γρήγορα χαμένα. . .
τὰ ποιητικὰ τὰ μάτια, τὸ γλωμὸ
τὸ πρόσωπο. . . στὸ νύχτωμα τοῦ δρόμου. . .

Δὲν τὰ ἦρα πιά — τ' ἀποκτηθέντα κατὰ τύχην ὄλως,
πῶς ἔτσι εὐκόλως παραιτήσα·
καὶ πῶς κατόπι μὲ ἀγωνίαν ἤθελα.
Τὰ ποιητικὰ τὰ μάτια, τὸ γλωμὸ τὸ πρόσωπο,
τὰ χεῖλη ἐκείνα δὲν τὰ ἦρα πιά.

ΛΑΝΗ ΤΑΦΟΣ

Ὁ Λάνης πῶς ἀγάπησες ἐδῶ δὲν εἶναι, Μάρκε,
στὸν τάφο πῶς ἔργεσαι καὶ κλαῖς, κί μένεις ὧρες κί ὧρες.
Τὸν Λάνη πῶς ἀγάπησες τὸν ἔχεις πῶς κοντὰ σου
στὸ σπίτι σου ὅταν κλείσσαι καὶ βλέπεις τὴν εἰκόνα,
πῶς αὐτὴ κάπως διατήρησεν ὅτ' εἶχε πῶς ν' ἀξίζει,
πῶς αὐτὴ κάπως διατήρησεν ὅτ' εἶχε ἀγαπήσει.

Θυμᾶσαι, Μάρκε, πῶς ἔφερες ἀπὸ τοῦ ἀνθυπάτου
τὸ μέγαρον τὸν Κυρηναῖο περίφημο ζωγράφου,
κί μὲ τί καλλιτεχνικὴν ἐκείνος πανουργία
μόλις εἶδε τὸν φίλο σου κ' ἤθελε νὰ σᾶς πείσει·
πῶς ὡς Ἰάκινθον ἐξ ἄπαντος ἔπρεπε νὰ τὸν κάμει
(μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο πῶς πολὺ θ' ἀκούονταν ἡ εἰκὼν του).

Μὰ ὁ Λάνης σου δὲν δάνειζε τὴν ἔμορφιά του ἔτσι·
καὶ σταθερὰ ἐναντιωθεὶς εἶπε νὰ παρουσιάσει·
ὄχι διόλου τὸν Ἰάκινθον, ὄχι κανέναν ἄλλον,
ἀλλὰ τὸν Λάνη, υἱὸ τοῦ Ραμετίγου, Ἀλεξανδρέα.

ΓΚΡΙΖΑ

Κυττάζοντας ἕνα ὀπάλλιο μισὸ γκριζο
θυμήθηκα δυὸ ὠραῖα γκριζὰ μάτια
πῶς εἶδα θᾶναι εἴκοσι χρόνια πρίν. . . .

Γιὰ ἕναν μῆνα ἀγαπηθήκαμε.
Ἐπειτα ἔφυγε, θαρρῶ στὴν Σμύρνη,
γιὰ νὰ ἐργασθεῖ ἐκεῖ, κί πιά δὲν ἰδωθήκαμε.

Θ' ἀσχήμεσαν — ἂν ζεῖ — τὰ γκριζὰ μάτια·
θὰ χάλασε τ' ὠραῖο πρόσωπο.

Μνήμη μου, φύλαξέ τα σὺ ὡς ἦσαν.
Καί, μνήμη, ὅτι μπορεῖς ἀπὸ τὸν ἔρωτά μου αὐτόν,
ὅτι μπορεῖς φέρε με πίσω ἀπόψι.

Η ΠΡΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΚΑΠΝΟΠΩΛΕΙΟΥ

Πλησίον στὴν κατάφωτη προθήκη τοῦ καπνοπωλείου
ἐστέκονταν, ἀνάμεσα σ' ἄλλους πολλούς,
Τυχαίως τὰ βλέμματά των συναντήθηκαν,
καὶ τὴν παράνομην ἐπιθυμίαν τῆς σαρκὸς των
ἐξέφρασαν δειλὰ, διστακτικὰ.
Ἐπειτα, ὀλίγα βήματα στὸ πεζοδρόμιο ἀνήτυχα —
ὡς πῶς ἐμειδίασαν, κ' ἔνευσαν ἔλαφρῶς.

Καὶ τότε πιά τὸ ἀμάξι τὸ κλεισμένο. . .
τὰ ἐνωμένα χεῖλη, τὰ ἐνωμένα χέρια,
τοῦ παρανόμου πάθους των ἡ ἔμορφιά.

Σκίτσο Κ. Μελίτα Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ

ΑΠ' ΤΕΣ ΕΝΝΙΑ-

Δώδεκα καὶ μισή. Γρήγορα πέρασεν ἡ ὥρα
ἀπ' τὲς ἑννιά πῶς ἀναψα τὴν λάμπα,
καὶ κάθισα ἐδῶ. Κάθουμου χωρὶς νὰ διαβάσω,
καὶ χωρὶς νὰ μιλῶ. Μὲ ποιόνα νὰ μιλήσω
κατάμονος μέσα στὸ σπίτι αὐτό.

Τὸ εἶδωλον τοῦ νέου σώματός μου,
ἀπ' τὲς ἑννιά πῶς ἀναψα τὴν λάμπα,
ἦλθε καὶ μὲ ἦρε καὶ μὲ θύμησε
κλειστὲς κάμαρες ἀρωματισμένες,
καὶ παρασμένην ἡδονή — τὴν τολμηρὴ ἡδονή!
Κ' ἐπίσης μ' ἔφερε στὰ μάτια ἐμπρός,
δρόμους πῶς ἔγιναν ἀγνώριστοι,
κέντρα γεμάτα κίνησι· πῶς τέλειψαν,
καὶ θέατρα καὶ καφενεῖα πῶς ἦσαν μιὰ φορὰ.

Τὸ εἶδωλον τοῦ νέου σώματός μου
ἦλθε καὶ μ' ἔφερε καὶ τὰ λυπητερά·
πένθη τῆς οἰκογένειας, χωρισμοί,
αἰσθήματα δικῶν μου, αἰσθήματα
τῶν πεθαμένων τόσο λίγο ἐκτιμηθέντα.

Δώδεκα καὶ μισή. Πῶς πέρασεν ἡ ὥρα.
Δώδεκα καὶ μισή. Πῶς πέρασαν τὰ χρόνια.

ΘΕΑΤΡΟΝ ΤΗΣ ΣΙΔΩΝΟΣ (400 Μ.Χ.)

Πολίτου ἐντίμου υἱὸς — πρὸ πάντων, εὐειδῆς
ἔφηθος τοῦ θεάτρου, παικίλιως ἀρεστός,
ἐνίστατε συνθέτω ἐν γλώσσῃ ἑλληνικῇ
λίαν εὐτόλμους στίχους, πῶς τοὺς κυκλοφορῶ
πολὺ κρυφά, ἐννοεῖται — θεοί! νὰ μὴν τοὺς δοῦν
οἱ τὰ φατὰ φοροῦντες, περὶ ἠθικῆς λαλοῦντες —
στίχους τῆς ἡδονῆς τῆς ἐκλεκτῆς, πῶς παινεῖ
πρὸς ἀγνοητὴν ἀγάπῃ κί ἀποδοκιμασμένην.

Κ Π Καβάφης

ΜΙΑ ΕΝΤΥΠΩΣΗ

ΕΤΥΧΕ ΚΣΠΟΤΕ να βρεθώ στην Αίγυπτο για λίγες μέρες, στην Αλεξάνδρεια. Η Αλεξάνδρεια είναι μια πόλη που ή τη βαρύνει απ' τη δεύτερη μέρα, ή τη συνηθίζεις άμεσα και δε θέλεις να φύγεις πιά. Έγώ δε μπόρεσα να τη συνηθίσω. Έτσι πολυθρόνη που είναι, και τόσο πεζή, μούκανε την έντυπωση γυναίκας που μιλεί δυνατά και φορεί πλούσια και φανταχτερά φορέματα. Η άνια με είχε κι' άλλες κυριέψει, όταν θυμήθηκα τα λόγια του φίλου μου Πορφύρα: «Σάν πās εκεί κάτω πήγαινε να δής τον ποιητή Καβάφη. Είμαι βέβαιος πως αξίζει τον κόπο να κάνει κανείς το ταξίδι αυτό μόνο και μόνο για να τον γνωρίσει». Έξήγησα λοιπόν να με πάνε και να με συστήσουνε. Ο Καβάφης δε δέχεται με πολλή ευχρίστηση τους ξένους, μου είπαν πη, και γι' αυτό επήγαινα με κάποιο φόβο. Όσο τόσο μ' έδεχτηκε μ' άρκετη εγκραδίατητα. Με την ευγενικότατη φωνή του, στην όποια διακρίνεται καθαρά ένας ξενικός τόνος — Θεός φυλάξει να του το πής! — με παρακάλεσε να καθήσω σ' ένα χαμηλό κάθισμα που βρίσκονταν μπροστά μου, μέσα στο μισοσκότεινο σαλονάκι. Όσο είμαι απ' το φυσικό μου δειλή μπροστά στους ανθρώπους που πρωτογνωρίζω, εκάθησα και πολύ λίγο του μιλούσα. Αυτό φαίνεται να τον ευχρίστησε γιατί άρχισε να μου μιλή περισσότερο εκείνος και διέταξε σε λίγο τον άραπη του τον Άχματ να φέρει wisky και μεζέδες. Σε λίγο συνήθισαν και τα μάτια μου το λίγο φως της κάμαρας και μπόρεσα να τον κυτάξω προσεχτικά καθώς μιλούσε πίνοντας. Είπε αδύνατος, χλωμός, με μαλλιά γκριζα και πυκνά, πολύ πυκνά. Μα εκείνο που σου κρατά την προσοχή σου όλη είναι τα μάτια του, τα δυο παμμέγιστα, παράξενα, αινιγματικά του μάτια. Δυο τέτοια μάτια κανείς μας ποτέ δε θα τα ιδή σ' άλλον άνθρωπο, απλούστατα γιατί δεν είναι μάτια σημερινού ανθρώπου. Είναι μάτια που έρχονται από πολύ μακριά, από τα βάθη των αιώνων, και κρατούνε μέσα τους το μυστήριο μιας άλλης ζωής άγνωστης σ' εμάς. Η φωνή του, όσο την άκουγα, μου φαίνονταν κι' αυτή σα να έρχότανε από μακριά, και ό ίδιος, καθώς είχε τώρα άποτραβηχτεί σε μία κσιτεινή γωνία και μιλούσε για τέχνη — σε μάς, ή στον έαυτό του; — έμοιαζε πλάσμα έξωτικό, που ζούσε σ' άλλη από μας ατμόσφαιρα, που έπρεπε να τ' άκους και να το βλέπεις από μακριά, και να μη παραξενευτείς καθόλου αν άξαφνα το δής να χαθεί όλοτελα από μπροστά σου και να σωπάσει. Η όμιλία του είναι γοητευτική. Τα πιό γνωστά πράγματα ξέρει να στα παρουσιάζει σαν καινούργια, έτσι καθώς τα ντύνει με τής τέχνης του την ωριμότητα. Στα πάντα βάζει τη σφραγίδα του, τα δωμάτια, τα έπιπλα, τα παληά αγάλματα, τα σπάνια βάζα, το καθετί που τον τριγυρίζει είναι άρμονισμένο με τη φυσιογνωμία τής Τέχνης του. Έτσι κι' η ποιητική του τέχνη είναι τόσο δική του, τόσο Καβαφική, που καταντά αδύνατο να τη μιμηθεί κανείς έστω κι' από μακριά χωρίς να πέσει στο γελοίο. Γιατί για να γράψεις σαν τον Καβάφη, πρέπει και να είσαι Καβάφης. Άλλοιώς δε γίνεται. Είν' εύκολο αυτό: "Όχι βέβαια. Είναι μάλιστα αδύνατο κατά τη γνώμη μου, και κάθε προσπάθεια θα ήτανε μάταιη και προσποιητή. Ξέροντας πως ζω στην Αθήνα, ό ποιητής μου μίλησε για όλους σχεδόν τους ποιητάς μας. Δείχνει σεβασμό για το έργο του Παλαμά, εκτίμηση για τον Ξυλόπουλο που τον γνώρισε κάποτε, ενδιαφέρον για τον Πορφύρα. Προσέχει και ζυγιάζει πολύ τα λόγια του, μη ξέροντας

τί φρονεί ό ξένος του, ποιους συμπαθεί και ποιους όχι. Φιβάται μη σε θίξει στο παραμικρό. Είναι ό πιό πολιτισμένος Έλληνας που γνώρισα. Η ειρωνεία — ή ρωμείκη ειρωνεία — ή πότε λεπτή, πότε σκληρή, και συχνά χυδαία και βάνουση, είναι για τον Καβάφη τέλεια άγνωστη. Ο Καβάφης δε θα μπορούσε να σταθεί στη σημερινή Ελλάδα, και γι' αυτό κάνει σοφά που μένει μακριά της. «Τό ξέρω πως δεν είναι ώραία εδώ που μένω», μου είπε, «γι' αυτό ζω, κλεισμένος σ' αυτό τό σπήτι, μόνος με τα βιβλία μου. Δεν είμαι όμως ακόμα τέλειος έρμηίτης. Σά βραδιάζει μ' άρέσει ν' άκούω την πόρτα μου να χτυπά. Είναι μια αδυναμία που πρέπει να την υπερνικήσω». Όταν έφυγα, κατεβαίνοντας τη μαρμαρένια σκάλα του σπητιού, είπα στον Πάργα που με συνόδευε, και που γύρευε να μάθει τις έντυπώσεις μου. «Δεν ξέρω γιατί, δεν είμαι βέβαιη, αν αυτόν τον άνθρωπο τον άκουσα και τον είδα πραγματικά. Είστε βέβαιος πως μπορούμε να τον ξαναδούμε;» Αυτός γελούσε και μ' έβεβαίωνα πως θα τον ξαναϊδω. Βγήκαμε έξω. Ο θόρυβος τής πολιτείας μου φάνηκε ακόμα πιό άνυπόφορος, και τα ξεφωνητά των άραπάδων άποτρόπαια. Τράθηξα προς τό ξενοδοχείο. Και ή μορφή του Ποιητή μ' άκολουθούσε. Σά βρέθηκα μόνη σκέφθηκα: Βέβαια, όλοι σχεδόν τό βλέπουμε, τό ξέρουμε, πως ή ζωή είναι άσχημη, και όμως τη ζούμε και τρεφόμαστε απ' την άσκήμια της καθημερνά. Αυτός κατάφερε να ξεφύγει απ' τη ρουτίνα της. Έγκαίρως κάρφωσε τα έρευνητικά του μάτια γύρω της και γύρω στον Έρωτα, και σαν τα βρήκε όλα τόσο άσχημα, πολύ φοβήθηκε. Υπερήφανος, δε δέχτηκε ν' αυτοκτονήσει. Οπλίστηκε με τεράστια θέληση, κλείστηκε μέσα στο σπήτι του, και φρουρός άγρυπνος του έαυτού του, έκανε την Τέχνη του ζωή.

Εδώ και λίγον καιρό δημιουργήθηκε κάποιος θόρυβος γύρω στον άθροβο ποιητή. Κάποιος λέει, μίλησε δημοσία ύβριστικά για τον Καβάφη, για τη ζωή του, για το έργο του, δεν ξέρω καλά καλά. Δε φρόντισα να μάθω γιατί είμαι βέβαιη πως θάναι κάποια κακοήθεια. Δε φρόντισα να μάθω τα καθέκαστα, μα ό Ποιητής εκείνη τή μέρα ήρθε και στάθηκε πάλι μπροστά μου με τα παράξενα αινιγματικά του μάτια που έρχονται απ' τα βάθη των αιώνων. Τον είδα τριγυρισμένο απ' τους φίλους του μέσα στο βάθος του μισοσκότεινου σαλονιού, κάτω απ' το μυστηριώδες φως μιας κρεμαστής καντήλας. Το πρόσωπό του έδειχνε μια κάποια ψυχική κόραση. Όσο τόσο ρωτούσε όλους και άπαντούσε, και άπορούσε, προ πάντων άπορούσε! «Τί λές Μαλάνο γι' όλ' αυτά; και συ Άλιθέρη άγαπητέ; Αυτός ό Κύριος, πως λέγεται; Λαγυοδάκης, νομίζω... Δεν ξέρω τί να υποθέσω. Άπ' την Αθήνα μου γράφουν, κυτάξε Πάργα, φίλε μου, πόση συμπάθεια με δείχνουν οι καλοί Αθηναίοι... δεν ξέρω αλήθεια πως θα μπορέσω... διάβασε, διάβασε». Είναι άραγ και οι φίλοι του φεύγουν. Η πόρτα κλείνει, και ό Ποιητής βρίσκεται πάλι μόνος. Τα μάτια του, τα πριν θολά, έχουν τώρα μια κρυφή λάμψη. Έπιτίλους είναι μόνος και θα τα ξεχάσει όλα. Αυτή ή ιστορία τον ένόηλησε περισσότερο απ' όσο υποπτευονταν οι φίλοι του. Κάτι απ' τη χυδαίότητα και την πεζότητα τής καθημερινής ζωής μπήκε μ' αυτήν στο σπήτι του. Πρέπει να την ξεχάσει. Επαλώνεται στο χαμηλό Αίγυπτιακό του ντιβάνι και διαβάζει, διαβάζει δυνατά, τί: Ίσως κάποια μεσαιωνική ιστορία. Άπ' τα θαμπά τζάμια του παραθυριού τό φεγγαρίσιο φως άργολυστράει, στην κάμαρα.

Είπε τό μόνο φως που ό Ποιητής άφινει: ελεύθερα να τον επισκέπτεται. Σε λίγο άδερφώνεται με τό φως των καντηλιών και των κεριών. Όλα τριγύρω είναι σιωπηλά, ιερά, μυστηριώδη. Οι σκιές τής Άγάπης δε θ' άργήσουν ναρθούνε...

ΜΥΡΤΙΩΤΙΣΣΑ

ΟΤΑΝ ΚΑΝΕΝΑΣ ΔΙΑΒΑΖΗ τα ποιήματα του Καβάφη, διακρίνει μέσα σ' αυτά τον πολυμήρον επαναστάτην, που έχει συγχρόνως την μεγάλη δύναμη να μνήν άφίνη να φαίνονται εύθως άμεσα οι επαναστατικές του διαθέσεις. Κάτω από την ήρεμία τής ποιήσεως του Κα-

Θ. Σ. ΚΑΛΙΝΟΣ

βάφη κρύβεται τό νέο, τό όρμητικό, τό επαναστατικό. Όπως και ό άνθρωπος και ή ποίησή του. Διαβάζοντας τον Καβάφη πριν να τον γνωρίσω, τον φανταζόμουνά ένα νέο όρμητικό με άνακατεμμένα τα πυκνά και πολλά μαλλιά του, που να λήη πολλά κι' όμως τα πολλά αυτά να μην είναι περιττά. Και έγνωρίσα ένα Καβάφη ήρεμο, άθροβο, έλάχιστα όμιλητικό, μετρημένο στις λέξεις του και προσεκτικό στα άκκα πειράγματά του. Πολλοί βρίσκουν να μοιάζει με Ρωμαιο εύγενή, οι φυσιογνωμίες των όποιών διεσώθησαν άπάνου στις μεντάγιες και τα χρυσά νομίσματα. Έμένα, δεν ξέρω γιατί, ή άστηρή, λιτή, άρμονική, γαληνιαία, φωτεινή φυσιογνωμία του Καβάφη, μου έζωντανέψε τον Βυζαντινό εύπατριδη τής έποχής των Παλαολόγων. Και έχει πολύ ό Καβάφης από τους Βυζαντινούς. Έχει τον άσκητισμό τους, τον μυστικισμό τους, που εκτός από τα ποιήματά του εκδηλώνεται και στην ιδιαίτερη του ζωή — αλλά τί άλλο είναι τα ποιήματα ενός ειλικρινούς ποιητή, παρά αυτή ή ζωή του; έχει την ωραιόπαθειά τους, έχει ακόμα την πίστη τους. Γιατί ό Καβάφης πιστεύει με φανατισμό. Πιστεύει στην τέχνη του. Κι' αυτό είναι τό μεγάλο μυστικό τής επιτυχίας του. Τό σπίτι του, εκκλησία. Όλα μέσα σ' αυτό παληά. Παληά τα έπιπλα, παληές οι εικόνες που κρέμονται στους τοίχους, παληό τό είδος του φωτισμού, που μόλις διαλύει τό σκοτάδι τής εισόδου και τής μεγάλης παληάς αίθουσας. Ένα μωθ καντηλάκι στην είσοδο και άλλο ένα μέσα στην αίθουσα. Όλα παληά. Παληά και αυτή ή άρι-

στοκρατική φυσιογνωμία του ποιητή, που καθισμένος στο διβάνι σε προσκαλεί να «τσιμπήσης μίαν ακόμα έ-λη-άν» για να πής τό είκοστόν ούλο σου. Και καινούργια μέσα σ' όλα αυτά τα παληά ή ψυχή του ποιητή. Τό μόνο δυνατό, εκτυφλωτικό φως, μέσα στο σκοτάδι τής αίθουσας, που τό κάνουν βαθύτερο τα βαρυά έπιπλα, που τό καθένα απ' αυτά έχει και ένός αίωνα — αν μη περισσότερο — ζωή, και από μια πένθημη ή χαρούμενη ιστορία. Πώς μέσα στους παληούς εκείνους κόσμους ζή ή νέα, ή αιωνίως είκοσι χρόνων — για να θυμηθούμε και λίγο τον Ταιν — ψυχή του ποιητή; Δεν πρέπει να ξεχνάμε τον νόμο τής αντίδράσεως. Έκεί, έγώ, τουλάχιστον, φρονώ, πως πρέπει ν' αποδοθή αυτή ή φρεσκάδα, τα νειάτα, ή όρμη, που κρύβεται κάτω από την φαινομενική ήρεμία, τής ποιήσεως του Καβάφη. Η ψυχή του, που ζή μέσα στα παληά και ώραία, μέσα στους άρχοντικούς θρόλους και τις εύγενικές παραδόσεις, μέσα στα μυστήρια των αιώνων και τα φωτερά σκοτάδια των έποχών που έσβυσαν, αίσθάνεται την ανάγκη να εκδηλωθή σ' όλη την άλκη, και τό σφρίγος, και την όρμη, και την δύναμη των είκοσι τής χρόνων. Μας τό λέει άλλως τε ό ίδιος:

Ένα κερί άρκει. Τό φως του τό άμυδρό
 άρμόζει πιό καλά. Θάναι πιό συμπαθές
 σαν έρθουν τής Άγάπης, σαν έρθουν ή Σκιές.
 Ένα κερί άρκει. Η κάμαρη άπόψι
 να μην έχει φως πολύ. Μέσα στην ρέμβη όλος
 και την ύποβολή, και με τό λίγο φως —
 μέσα στην ρέμβη έτσι θά όραματισθώ
 για ναρθουν τής Άγάπης, για ναρθουν ή Σκιές.

Ειλικρινής, άπλός, κλασικός στη διατύπωση των διανοημάτων του, διαφανής, ποιητής — ιστορικός και ποιητής — φιλόσοφος και ποιητής — ποιητής, έχοντας την δύναμη να ζή όλες τις έποχές και να ζωντανεύη απ' αυτές όλες τις όμορφίες τους, μυστικοπαθής, ωραιόπαθής, άριστοτέχνης στο χειρισμό μιας δικής του ξεχωριστής γλώσσας, ύποβλητικός, επιβλητικός, άποφεύγοντας τον θόρυβο, την επίδειξη, τις τυμπανοκρουσίες και τα διαλαλητά, έπέτυχε να θεμελιώσει μια δική του ξεχωριστή ποιητική σχολή, που να έχη όχι μόνον θαυμαστές, αλλά και μιμητές και φανατικούς μαθητές.

Θ. Ν. ΣΥΝΝΑΔΙΚΟΣ

ΤΟ ΞΕΡΕΤΕ πως δεν είναι δουλειά μου ή φιλολογία και δεν θα ήθελα να παρασυρθώ σε ντιλεταντισμό που τον θεωρώ επικίνδυνο και βλαβερό στον τόπο μας, όπου ό καθένας κρίνει τον έαυτό του ικανό για όλα. Από εύγνωμοσύνη όμως που όφείλομε σ' όσους μας χαρίζουν τό υπέροχο δώρο τής Τέχνης, πρέπει να όμολογήσω πως ή γνωριμία του Καβάφη και του έργου του μου άφισε αλησμόνητες καλλιτεχνικές συγκινήσεις, που μιλώντας γενικά για την Τέχνη μαζί του, έννοιωσα την αισθητική του στέρεα γιγαντωμένη, την καλλιτεχνική του συνείδησι άγνή, άστηρή και άποστολική. Ο ποιητής Καβάφης μου έδωσε τό νόημα του χ τ ί σ τ ο υ δημιουργού, του λιτότατου διακοσμητή και του εκφραστικώτατου στοχαστή. Έχω όμως να τό πω και δημοσία, πως τον θεωρώ ένοχο πως δεν τόλμησε να τυπώσει ως τώρα τα έργα του για να τα διαβάσουν περισσότεροι. Αυτό δεν του τό συγχωρώ, γιατί χρέος του τεχνίτη είναι να δείχνη χωρίς ύπολογισμούς τό έργο του.

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ-ΓΝΩΜΕΣ-ΜΕΛΕΤΕΣ

Στο περιθώριο του ΚΑΒΑΦΗ

Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΥΣΤΙΚΟΠΑΘΕΙΑ

ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΜΟΥ για το έργο του Καβάφη, τη δημοσιευμένη στο Δελτίο του Εκπαιδευτικού Όμιλου, έκανα, περαστικά, έναν παραλληλισμό του ποιήματός του «Νόησις» με τη Sagesse του Verlaine. Η Sagesse του Γάλλου ποιητού (βαθύς και πολυσήμαντος τίτλος, που μπορεί ως τόσο ικανοποιητικά ν' αποδοθῆ με τὴν «Νόηση») είναι τὰ τελευταία θρησκευτικά ποιήματα, που εγράφησαν ταπεινά, ἄδολα, παιδιαστικά, ἀνυπόκριτα. Μία πνευματική φίλια, φτασμένη στὰ σύνορα πραγματικού ἐρωτικού παροξυσμού, ὠδήγησε τὸν Βερλαϊν, ὕστερ' ἀπὸ δύο πιστολιές στὸ στήθος τοῦ φίλου του, στὸ δικαστήριο καὶ στὴ φυλακὴ γιὰ δύο χρόνια. Μιὰ βαθειὰ μετάνοια, ἢ μᾶλλον μιὰ φλογερὴ δίψα μετάνοιας, παρουσιάσθηκε τότε στὴν τρυφερὴν ἐκείνη ψυχὴ: ἡ ἀνθρώπινη φυλακὴ ἀνέθηκε, γιὰ τὸν Βερλαϊν, στὸ ὄψος μιᾶς ἀπόλυτης θεϊκῆς δικαιοσύνης: τὴν ἐδέχθηκε με ἐγκαρτέρηση, μ' εὐλάβεια, σχεδὸν με κατάνυξι. Κι' ὁ καρπὸς ὅλης αὐτῆς τῆς ψυχολογικῆς του καταστάσεως ὑπῆρξεν ἡ Sagesse, πού, ὡς ποιητικὸ βιβλίο, ἐθάθυσε καὶ ἐπλούτισε τὸν μουσικὸ τὸνο τοῦ ἔργου του. Παρόμοια, βλέπομε τοὺς Ρώσους συγγραφεῖς ν' ἀναζητοῦν στὴν παγερὴ Σιβηρία τὸ στεφάνωμα τῶν ἔργων τους: αὐτοὶ εἶναι σοσιαλιστές, ἀντάρτες, ἀναρχικοί, — κ' ἡ Σιβηρία εἶναι ἔργο μιᾶς ἀνθρώπινης δικαιοσύνης, καὶ μάλιστα ἀστικῆς δικαιοσύνης. Ὅμως ὁ Ρώσος καλλιτέχνης ἐπικαλεῖται τὴν ἄγρια, τραγικὴ καὶ ὑποβλητικὴ τῆς ποίησής γιὰ νὰ τὴν παρουσιάσῃ σὰ μιὰν ἐπόδυν κάθαρση, σὰν ἕναν ἀνώτερο τελειωτικὸν ἐξιλασμό. Ἐπιθυμῶ τώρα νὰ παραλληλίσω περισσότερο καὶ λεπτομερέστερα τὴς μυστικοπαθεῖς ἐκδηλώσεις τῶν δύο ποιητῶν, χωρὶς μ' αὐτὸ νὰ θαρρῶ καθόλου πὼς κάνω μιὰν ἀσέβεια. Ὁ Μανουὴλ ὁ Κομνηνός, πού, φυσικά, δὲν μπορεῖ νὰν ἄλλο, ἀπὸ ἕνας σκόπιμος καὶ πρόσκαιρος ἐξαντικειμενισμὸς τοῦ ἴδιου τοῦ Καβάφη, τὴν ὥρα πού προαισθάνεται τὸν θάνατο

«ἀπ' τὰ κελλιά τῶν μοναχῶν προστάζει ἐνδύματα ἐκκλησιαστικά νὰ φέρουν, καὶ τὰ φορεῖ κ' εὐφραίνεται πού δείχνει ὄψιν σεμνὴν ἱερέως ἢ καλογῆρου».

Δὲ μᾶς θυμίζει τάχα, αὐτὸς ὁ λιγὸψυχος ἐτοιμοθάνατος, τὸν Βερλαϊν ντυμένον τὰ ράσα μέσα στὸ κελλί τῆς φυλακῆς του, ἐκείνη πού ἐπλασίωσαν μ' ἕνα σκοτεινὸν ἀνταύγασμα τὸ χλωμό του πρόσωπο, πού μόνο ἐξεχώριζε ἀνάμεσά τους; — Εἶναι τὸ ἀγαπημένο του πορτραῖτο, καὶ αὐτὸ ἔβαλαν στὸ ξόφυλλο τῆς Sagesse πού τοῦ ἐτύπωσαν. Τὸ κεφάλι του, σὰν «Μαντζουρινοῦ ληστή» πού ἔλεγε ὁ Μοσκάς, εἶναι ἱερόπρεπα, καρτερικά γεμμένο στὸν ὄμο! Εἶναι ὁ καταχρούμενος ἀπὸ τὸν ἀπλοϊκὸ του δεσμοφύλακα, πού τοῦ δανεῖζει μιὰ Γραφὴ κ' ἕναν μικρὸ χάλκινον Ἐσταυρωμένο, ὁ παραδομένος στίς ἐκστάσεις του καὶ περιμένοντας τὴν τελικὴ δικαίωση, ἀνάμεσα ἀπὸ δυσβάσταχτους λυγμούς κ' ἀπὸ μαρτυρικές, ὑπε-

ράνθρωπες ὥρες· εἶναι τέλος ἐκεῖνος πού γράφει αὐτοὺς τοὺς στίχους:

C' est vers le Moyen Age, enorme et délicat, qu' il faudrait que mon coeur en panne naviguât, loin de nos jours d' esprit charnel et de chair triste.

Haute Théologie et solide morale, guidé par ta folie unique de la Croix, sur tes ailes de pierre, o folle Cathédrale!!

Πρὸς τὸν Μεσαίωνα θέλει νὰ κἀνῃ παννιᾶ καὶ νὰ πορευτῆ ὁ Γάλλος ποιητὴς: πρὸς τὸν Ἑλληνικὸ μεσαιῶνα—τὸ Βυζάντιο—στρέφει τὰ μάτια ὁ δικὸς μας:

Τὴν ἐκκλησίαν ἀγαπῶ, τὰ ἐξαπτέρυγά της, σ' ἀσῆμια τῶν σκευῶν, τὰ κηροπήγιά της,

... τὲς μεγαλοπρεπεῖς τῶν ἱερέων παρουσίες

... ὁ νοῦς μου πιαίνει σὲ τιμὲς μεγάλες τῆς φυλῆς μας, στὸν ἐνδοξὸ μας Βυζαντινισμό.

Δὲ βρίσκω καμμιάν εἰρωνικὴν ἀπόχρωση σ' αὐτὴν τὴν ἐκφραση, παρὰ τὸν καθαρὸ πόθο μιᾶς ὀλοκληρώσεως τῆς θρησκευτικῆς του μυστικοπαθείας.

«Ἐγὼ δὲν εἶμαι ὁ Κλέων πού ἀκούσθηκα στὴν Ἀλεξάνδρεια (ἔπου δύσκολα ξιπάζονται) γιὰ τὰ διαμαντικὰ καὶ τὰ μετάρια πού φοροῦσα.

Εἶμαι ὁ Ἰγνάτιος, διάκονος, πού ἀργά-ἀργά συνήλθα· ἀλλ' ὅμως κ' ἔτσι ἔζησα δέκα μῆνες εὐτυχεῖς μέσ' στὴ γαλήνη καὶ μέσ' στὴν ἀσφάλεια τοῦ Χριστοῦ.

Παρόμοια, ἕνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα ποιήματα τῆς Sagesse σ' ἐκεῖνο, πού ὁ ποιητὴς προαισθάνεται τὴν ἔλευση μιᾶς δοκιμασίας: οἱ ἀναμνήσεις τῶν εὐτυχημένων, ἄνομων στιγμῶν ξανάρχονται σὰν ἕνα κακὸ σμήνος ἀπὸ ἐρεθιστικὲς ὀπτασίες· κ' οἱ πειρασμοὶ αὐτοὶ τρεμουλιάζουν ὅλη μέρα μέσα στὸ ὄχραντο γαλάζιο τοῦ οὐρανοῦ, κ' ἀφοῦ νυχτώσῃ ἀκόμα, τὸ στεροῦν τὸν ὕπνο τοῦ δικαίου.

«Κι' ἂν αὐτὰ τὰ Χτέες ἀφανίσουν τὴς ὠραίες μας Ἐπαύριο; Ἄν τὸ παλιὸ τὸ Πάθος δὲν ἀφανίστηκεν ἀκόμα ὀλότεια;» ρωτιέται μόνος του με τρόμο, με τὴν ἰδέα πὼς δὲ θ' ἀνθέξῃ σ' αὐτὴ τὴν ἄθληση. Κι' ὡς γιὰ μόνην ἄμυνα, ρίχνεται στὰ γόνατα νὰ προσευχηθῆ ἐναντία σ' αὐτὴ τὴ θύελλα πού ἔρχεται:

O va prier contre l' orage, va prier!

Καὶ ὁ Καβάφης λοιπὸν καὶ ὁ Βερλαϊν περνοῦν καὶ μένουν γιὰ καιρὸ μέσα στὴ θρησκευτικὴ μυστικοπάθεια· ἀλλὰ δὲν εἶναι, παρὰ δύο πνευματικὰ φιλήδονες ὑπάρξεις πού κληροῦν τὴ χίμαιρα ἀνάμεσα ἀπὸ ἀποτυχίες.

1. Ἡ μετὰφραση τοῦ ἐξασπίχου εἶναι:

«... Κατὰ τὸν Μεσαίωνα, ὑπερφυσικὸν καὶ λεπτοφυῶς, ἢ ἀραγμένη καρδιά μου θᾶπρεπε νὰ κἀνῃ παννιᾶ, νὰ πορευτῆ μακρὰ ἀπ' τὴς μέρες μας τοῦ φιλήδονου πνεύματος καὶ τῆς [ποιορῆτης, [πικρῆς σάρκας...»

Ἐψηλὴ Θεολογία καὶ ἠθικὴ ἀσάλευτη.— ὀδηγημένος ἀπ' τὸν πρωτόφαντο φανατισμὸ τοῦ Σταυροῦ σου, ἀπάνω στίς πέτρινες φτερούγες σου, ὦ Μητρόπολι!

παραγνωρίσεις κ' ἀπογοητεύσεις. Κι' ἀνάμεσά τους, ἡ διαφορὰ εἶναι ἐξ ἴσου ζωηρὴ: ἐνῶ ὁ Βερλαϊν ποτίζεσαι ἀρκετὰ βαθειὰ ἀπ' τὴ χριστιανικὴ πίστη, πού βρίσκει μέσα στὴν ψυχὴ του ἕδαφος ἐπιδεκτικὸ καὶ γόνιμο, ἐνῶ ὁ Λορένς καὶ ζυγώνει: στὸν χαρακτηρισμὸ του ὡς χριστιανὸν, κ' ὁ δογματικὸς χριστιανισμὸς τοῦ ἀπορροφᾷ ὄχι μόνο τὴν ἐμπνευση, ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα. — ὁ Καβάφης ἀπομένει ἕνας διψασμένος τῆς λατρείας, δηλαδὴ τοῦ ἐξωτερικοῦ, τοῦ διακοσμητικοῦ στοιχείου τῆς θρησκείας. — πρῶτον πού ἀποτελεῖ τὴ θεραπεία μιᾶς ψυχικῆς καχεξίας, μιᾶς αἰσθησιακῆς ἀτονίας, ἀλλ' ὄχι καὶ τὸν πόθο μιᾶς μεταστροφῆς, ἐνὸς ἐξαγνισμού. Μοιά-

Σκίτσο Κ. Μων. ΤΕΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ζουν, οἱ διαβατικοὶ αὐτοὶ κληροῖ τῆς χιμαιρᾶς ἀνάμεσα ἀπ' τὴ θρησκευτικὴ σφαῖρα, με τὴν Μαρία τὴ Μαγδαληνὴ, πού κουρασμένη ἀπὸ ἁμαρτία κ' ἀπὸ ὄργιο κ' ἀπὸ ἀκαλασία, ἐνοιῶσε νὰ τὴν μηχανήσῃ μιὰ πρωτογνωρίστη μεταφυσικὴ ἠδονή, μέσα ἀπ' τὰ λόγια τοῦ γλυκοῦ τοῦ ἡμεροῦ, τοῦ τρυφεροῦ Ναζωραίου με τὴν ἱερατικὴ γλαυκίδα καὶ με τὸ ἀνταύγασμα ἐνὸς μακροῦ ὀρίζοντος στὸ ἀγκαθοζωμένο μέτωπο. Μοιάζουν ἀκόμα με τὴν πρόγονό της, τὴν χαρεῦτρα βασιλοπούλα Σαλώμη, πού, ζητώντας μιὰ καινούργια μέθη, (καθὼς ἡ σύγχρονη Εὐρωπαϊκὴ τέχνη ἀρέσκειται νὰ τὴν παρουσιάσῃ σὰν φαινόμενο αἰσθητικοῦ σαδισμού), διψοῦσε νὰ φιλήσῃ τὰ ρυπαρὰ μαλλιά καὶ τὰ παγερὰ νεκρὰ χεῖλη τοῦ τριχωτοῦ Προφήτη. Κ' οἱ δύο αὐτὲς γυναῖκες εἶναι σύμβολα τῆς ἰδικῆς τους ἐποχῆς, πού, τόσο ξεπεσμένη, κ' ἐκφυλισμένη κ' ἀνάξια, σφύθηκε ὡς τόσο σὰν ὑπνωτισμένη πρὸς τὸ μαρτύριο καὶ πρὸς τὰ ξύλινα φτερὰ τοῦ Σταυροῦ πού τὴν ἀγκάλιαζαν στοργικώτερα κ' ἀπὸ χέρια. Σὲ λίγο ἀκούμε τὴ μοιραίαν ὥρα τῆς ἀποστασίας καὶ γιὰ τοὺς δύο ποιητὰς. «Ζωγράφος καὶ ποιητὴς, δρομέας καὶ δισκοβόλος, σὰν Ἐνδυμίων ἔμμορφος ὁ Ἰάνθης Ἀντωνίου» ὀρκίζεται νὰ μείνῃ

«τῶν ἱερών Ἑβραίων, τῶν Ἑβραίων ὁ υἱός» ὅμως «δὲν ἔμεινε τοιοῦτος διόλου: ὁ ἠδονισμὸς κ' ἡ Τέχνη τῆς Ἀλεξανδρείας ἀφωσιωμένο τους παιδί τὸν εἶχαν».

Περίπου τὴ μεταγενέστερη τύχη τοῦ Βερλαϊν προφητεύει αὐτὸς ὁ στίχος. Διόλου τοιοῦτος δὲν ἔμεινε κ' ἐκεῖνος. Σὰν καθηγητὴς, ἀργότερα, παρασύρθηκε πάλι στίς ἰδιεσ γέσεις, ἔστειλε τὴ μητέρα του στὸν τάφο ὕστερα ἀπὸ σπαρακτικὰ βίαιες σκηνές, ἔζησε χωρισμένος γιὰ πάντα ἀπ' τὴ γυναῖκά του, ξαναπέρασε ἀπ' τὴ φυλακὴ, γιὰ νὰ γίνῃ στὸ τέλος τρέφιμος τῶν νοσοκομείων, ἀλκοολικός, σχεδὸν ἀλήτης πού τρώει ἀπὸ εὐπλαγγία τῶν φίλων του καὶ τοὺς ἀπαγγέλλει: τὰ ποιήματά του σὰν γιὰ

ἀντίτιμο! — καὶ γιὰ νὰ πεθάνῃ τέλος στὰ χέρια μιᾶς ξένης γυναίκας, πού τὸν ἐμάζεψε ἀπ' τοὺς δρόμους.

Ἄλλὰ ὁ φτωχὸς ὁ Βερλαϊν! σ' ὄλον αὐτὸ τὸ δρόμο τῆς δυστυχίας καὶ τοῦ ξεπεσμοῦ, τὸν γεμάτο «ἀπὸ γόνιμες καὶ θαυμαστὲς πτώσεις», καθὼς ἔγραψεν ἕνας κριτικός του, ποτὲ δὲν ἀποκήρυξε τὴν πρώτη πίστη του: γιὰ τὴν ἁμαρτία του ἔφταξε μόνο τὸ ἐνστικτὸ του. Δὲ θὰ υἱοθετοῦσε ποτὲ με κινισμό τὴς πράξεως του: ἀλλὰ τὴς σιωπᾶναι, κατεβάζοντας τὰ μάτια, με τὴ συνείδηση τοῦ ἐνόχου. Μοιάζει τὴ Φαίδρα, πού, ὄργανο στὰ χέρια μιᾶς ἐκδικητικῆς θεότητος κ' ἐνὸς ἀκατάσχετου πάθους, χυμᾶ στὴν αὐτοκτονία με ἀνυπόταχτη τὴν ἀνεύθυνή της βούληση.

Ὁ Καβάφης, ἐντελῶς ἀντίθετα, βγαίνοντας ἀπ' τὸν χριστιανισμό, αἰσθάνεται κάποια ντροπὴ γιὰ τὴ στιγμιαία του λιγούφυγα σπεῦδει νὰ ξαναβρῆ τὸν ἑαυτὸ του: νὰ πιστοποιήσῃ τὴς ἀρχές του. Ἀκόμη περισσότερο: βρίσκει πὼς ἡ ἄρνηση χριστιανισμοῦ εἶναι τὸ πεπρωμένο του: «ἡ καλλιτεχνικὴ μου ἀποστολή, τὸ αἰσθητικὸ μου πεπρωμένο, λέγει, μ' ἐκαλοῦσε ἀνάμεσα ἀπ' αὐτὲς τὴς ἡδονές, ἀπ' αὐτὴ τὴ μέθη, — κ' ὄχι ἀπλῶς μιὰ σαρκικὴ ἀπόλαυση.» Ἄν γιὰ τὸ Γάλλο ποιητὴ ἡ ἠδονὴ εἶναι ἄρνηση, γιὰ τὸν δικὸ μας εἶναι θέση, πραγματικότης οὐσιαστικώτερη καὶ αἰσθητότερη κ' ἱκανοποιητικώτερη ἀπὸ κάθε ἐκσταση μεταφυσικῆ. Ἐκεῖνος, σέρνεται ἀπὸ τὸ πάθος σχεδὸν ἀθελήτρα: αὐτὸς τὸ ἀπολαμβάνει ἀχόρταστα, συνειδητὰ καὶ θεληματικά, κ' ἀφοῦ φύγῃ τὸ ζῆτεϊ ξανά, καὶ πάλι, — στὴν ἀνάμνηση πιά κ' ὄχι στὴν ἐπανάληψη, γιὰτὶ εἶν' ἕνας ἠθικός συδαριτής.

ΤΕΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ΚΑΒΑΦΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ (Χαρακτηρισμοί)

Η ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΑΒΑΦΗ. — ἡ εἰλικρινέστερη γιὰ τὴν ἐποχὴ μας, ἡ πλέον λεπταίσθητη κ' ἡ πλέον αὐθόρμητη — μᾶς φέρνει μιὰ σκέψη, πικρὴ σὰν κάθε ἀλήθεια: Σὲ παλιούς καιροὺς ἀρχοντικούς κ' εὐτυχημένους, ἡ Τέχνη εἶχε κατανησῆ ἕνα ὠραῖο στόλισμα τῆς ζωῆς. Μιὰν ἀνάγκη, Σήμερα εἶνε κυρίως μιὰ παρηγοριὰ γιὰ τοὺς λίγους, τοὺς Ἐκλεχτούς.

Ἐνα μεγάλο προτὶν τῆς τέχνης τοῦ Καβάφη — τῆς Τέχνης.— Ὅτι πάντα θὰ στέκη ἀκατάληπτη στὸν ὄγλο τῶν γραμμάτων, στοὺς παράσιτους. Θὰ γιὰ χαρίζῃ τὴν ἠδονὴ τοῦ ὅτι δὲν παρεξηγήθηκε ποτὲ: γιὰτὶ ἡ θὰ ἐξῆ γ' ἡ θ κ ε. ἢ θὰ παρενοήθη τελείως.

Πολλοί, πάρα πολλοί, ἀρνοῦνται ἀκόμη σήμερα τὸ ἔργο τοῦ Καβάφη. Μὴ λησμονοῦμε ὅμως πὼς ἡ ἀριστοκρατία (με τὴ γενικὴ τῆς σημασία) ἀποτελοῦσε πάντα μιὰ μειοψηφία.

Γιὰ νὰν πρωτότυπος ὁ καλλιτέχνης πρέπει πρῶτα ἀπ' ὅλα νὰ εἶνε ἀπόλυτα εἰλικρινής. Τότε, θὰ μπορέσῃ νὰν τιμωρῆσῃ μέσα του τὸ καλλιτεχνικὸ ἀντικαθρέφτισμα τοῦ Ὁραίου. Τέτοιους λογοτέχνες, ἔτσι ἀπόλυτα εἰλικρινεῖς — ἂν καὶ τελείως διαφορετικῆς ἰδιοσυγκρασίας — δύο βλέπω σήμερα στὴν Ἑλλάδα. Στὸ διήγημα τὸν Βουτυρᾶ, καὶ στὴν ποίησιν τὸν Καβάφη.

Μόνον υποκειμενικά εκφραζόμενη ή Τέχνη δονεί βαθυά τις χορδές της ψυχής μας. Παράδειγμα ο Καβάφης.

6

Ο Καβάφης έχει βαθυά ποτιστεί απ' την άνησυχία της εποχής μας. Γι' αυτό και ή ποιήσή του περιστρέφεται πάντα την ψυχή του, στον πνευματικό του και αισθητικό κόσμο. Τήν Τέχνη τή νιώθει σαν κάτι πολύ raffiné, σαν ένα ξεκούρασμα απ' την κοινοτυπία της ζωής. Η «παράδειση» γλώσσα του — ή τόσο άβιαστη εν τούτοις, κι ή

Σκίτσο Κ. Βελμύρα ΠΑΝΤΡΟΣ ΑΡΗΣ

τόσο άναρμονισμένη με την αισθητικότητα της ποιήσεώς του — είναι μια άπόρροια της άνησυχίας αυτής. Ο Καβάφης έφερε μια νέα γοητεία στην Έλληνική Ποίηση.

7

Τά «εις έαυτόν» ποιήματα του Καβάφης είναι μια τέλεια ποιητική κι αισθητική αυτοανάλυση. Παράδειγμα, οι στίχοι :

Προσπάθησε να τά φυλάξης, ποιητή, όσο κι αν είναι λίγα αυτά που σταματιούνται. Τού έρωτισμού σου τά όράματα, βάλ' τα, μισοκρυμμένα, μες στές φράσεις σου.

και σαν άπόδοση :

Θασημίσειαν — αν ζεί — τά γκριζα μάτια· θά γλάσσε τώραιο πρόσωπο.

Μνήμη μου, φύλαξέ τα σύ ως ήσαν. Και, μνήμη, ό,τι μπορείς από τόν έρωτά μου αυτόν, ό,τι μπορείς φέρε με πίσω άπόψι.

(ΓΚΡΙΖΑ)

8

Ο έρωτας στα ποιήματα του Καβάφης — και στα «ήδονικότερα» ακόμη — παρουσιάζεται πάντα σαν μια έξαψη αισθητισμού. Γι' αυτό, μια τέτοια αίσθηση του έρωτος, διαφαίνεται και στα πλέον «διανοητικά» του ποιήματα («Καισαρίων»). Τή νοσταλγία των έρώτων του θέλει να τή βλέπη μέσα από ένα πρίσμα αισθητικό, μες σ' ένα φόντο τέχνης. Είναι τόσο ειλικρινής, ώστε το όμολογεί. Άλλ' αυτό ό ακριβώς, αυτή ή ειλικρίνεια κι αυτή ή ανάγκη, δείχνουν τόν ποιητή της έκλεπτυσμέ-

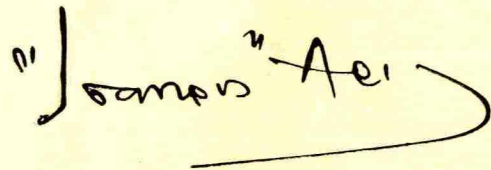
νης ρέμβης κι αισθητικότητας. Η επικοινωνία με τó έργο του Καβάφης είναι μια μυσταγωγία. Μεταδίνει όλο τόν πυρετό της Τέχνης.

9

Διαβάζοντας κανένας τόν Καβάφη, βλέπει άμέσως πόσο μακρυά από τó νόημα της Τέχνης στέκονται τά ρητορικά κατασκευάσματα των όνομαστοτέρων «ποιητών» μας. Ο Καβάφης, άπομονωμένος μες στη γύρωθε στιχουργική τύρβη, εκφράζει τήν Τέχνη, συγχρονισμένη και ραφφινισμένη. Μες στην εποχή μας — τήν εποχήν αυτή της άληθινής καταπτώσεως — είναι ό Ποιητής.

10

Είπαν πώς ή ποιήση του Καβάφης είναι «διακοσμητική». Άλλά και ή Τέχνη, δεν είναι μια διακόσμηση ώραισπαθείας στη ζωή μας ;

III

A'

Χωρίς περίσκεψιν, χωρίς λύπην, χωρίς αιδώ μεγάλη κι' ύψηλά τριγύρω μου έκτισαν τείχη και κάθουμι και απέλπίζουμι τώρα εδώ. Άλλο δεν σκέπτομαι. Τόν νούν μου τρώγει αυτή ή τύχη. Διότι πράγματα πολλά έξω να κάμω είχον. Ά, όταν έκτιζαν τά τείχη, πώς να μη προσέξω ! Άλλά δεν ήκουσα ποτέ κρότον κτιστών ή ήχον : άνεπισθήτως μ' έκλεισαν από τόν κόσμο έξω.

Μια γλωμύ και μελαγχολική μέρα περί τó δειλινό της Ζωής του, βρέθηκε ξαφνικά έ Ποιητής κλεισμένος μέσα στα Τείχη. Όπως ήταν έπόμενο κι' όπως φαντάζεται καθένας μας, ή πρώτη του άσυχλία θά ήταν να διαμαρτυρηθή γι' αυτό, να φωνάξη, γιατί έτσι άσπλαγγχα τόν έκλεισαν, να άντιδράση, να κινηθή, επί τέλους κάτι να κάνη προσπαθώντας να ξεφύγη από τó πνιγηρόν περιβάλλον των Τειχών, μέσα εις τó όποϊον τόσο άσπλαγγχα τόν έκλεισαν. Άλλά παραδόξως, δεν άκούομε καμμιά του φωνή, κανένα του θρήνον, καμμιάν του διαμαρτυρίαν. Περίεργον ! Ο Ποιητής σιωπά. Άλλά πρός τί να μιλήση τώρα : Υποτάσσεται στο μοιραίο, δεν πονεί. Οεληματικά άποδέχεται χωρίς άντιδρασι τó άνεπανόρθωτον. Πρός τί όμως αυτήν τήν ώρα μια τέτοια άντιδρασι ; Είναι περιττή, και μάλιστα σε τέτοιες ώρες. Ο χαρακτήρας του φαίνεται να συμφωνή : είναι άνθρωπος που δεν φέρνει ποτέ άντιρρήσεις. Άλλά μήπως μόνο σε ώρισμένες περιστάσεις συμβαίνου αυτά ; Στη Ζωή συναντούμε συχνά αυτές τις έκδηλώσεις : τó ίδιο συμβαίνει στη Ζωή και με τούς άνθρώπους : πρό του άνεπανορθώτου σιγούν άναγκαστικά υποτάσσονται. Κανείς εκτός αυτού μέσα στα τείχη δεν εύρίσκεται. Κι' αν φωνάξη, ξεύρει πώς θα κάμη τόν κόπο άδικως : κανένας δεν θα τόν άκούση. Κανένας δεν θάρρη. Είναι άναγκασμένος ό ίδιος ν' άκούση τόν τραχύ ήχον της

φωνής του να χτυπά άπέλπιστα και θρηνητικά τά ίδια του τ' αυτιά. Είναι μόνος ! Ώφειλε να ήτο προσεκτικός, να μην έκλειετο εκεί μέσα. Άλλά πώς να έπρόσεχε, τήν στιγμήν, που :

...δεν άκουσα ποτέ κρότον κτιστών ή ήχον...

Κι' έτσι κλείνεται για πάντα, για να ζήση σ' όλο του τόν βίον μιάν μονήρη ζωήν «άποφύγοντας τή συνάφεια τού κόσμου και των πολλών τή συνκαυστροφή», χωρίς να βλέπη τίποτε άλλο από τούς ξηρούς τείχους που τόν περιβάλλου καταθλιπτικά μελαγχολικούς. Ούτε φύσιν ! Κλείνεται μέσα στα ύψηλά και άδιαπέρυστα αυτά τείχη — ίσως πύ ετύχησ' από τούς άλλους άνθρώπους — για να περάση μια όλόκληρη ζωή άνανήσεων τής πρώτης περιόδου της νεανικής εύτυχημένης ζωής του, μακράν των κοινωνικών προλήψεων, θύμα μιας φοβερής άποφάσεως της Μοίρας, που ίσως να τόν κατεδίωκε από καιρό, και που άσπλάγγως τώρα τόν έξεδιχθή. Κλείνεται με πικράς σκέψεις. Δεν φέρει άπολύτως καμμιά άντιδρασι, γιατί ό χαρακτήρας του δεν είναι για μάταιες διαμαρτυρίες, άλλ' ούτε και για να ζητη ή επανορθώση ένα πράγμα που συνέβη, και που άνήκει τώρα πιά στο παρελθόν. Καλόν θά ήτο τότε να έπρόσεχε. Τώρα, άναγκαστικώς και σιωπηρώς, άποδέχεται τó μοιραϊόν έπιβάλλει σιωπή στη συνείδησή του, συγκρατεί τήν έκδηλόν του άγανάκτησιν, γιατί αισθάνεται ότι για να φωνάξη, ματαίως θα κουρασθή :

μεγάλα κι' ύψηλά τριγύρω μου έκτισαν τείχη.

Μια νάρκη γλυκεία τόν καταλαμβάνει. Και τήν στιγμήν, ίσως, που τά τείχη έκλείοντο, αυτός άηλπισμένος και μελαγχολικός θά τά έκύτταζε χωρίς τήν έλαχίστην διάθεσιν διαμαρτυρίας, που κατά τήν άντίληψί του θά ήταν περιττή, άσκηπη και ματαία. Γιατί : Γιατί ήταν άργά. Άναγκαστικά τώρα και χωρίς τήν έλαχίστην κραυγή ή διαμαρτυρία υποτάσσεται μεμφομένος τόν έαυτόν του, που χωρίς προσοχή τού δημιουργεί κάθε τόσο κινδύνους. Σε μια στιγμή που συνέρχεται λίγο κάμνει να διαμαρτυρηθή, τούλάχιστον διότι :

χωρίς περίσκεψιν, χωρίς λύπην, χωρίς αιδώ,

τόν έκλεισαν άσπλάγγως στα έρημικά και πένθιμα αυτά τείχη. Κι' αυτό τó κάμνει όχι από μίηση φυσική, ή από κάποιαν ένδόμυχον έπιβεβλημένην φωνήν, αλλά από μιάν έσωτερική άνάμνησι που τού θυμίζει πώς

... Πράγματα πολλά έξω να κάμω είχον.

Άλλά κι' αυτή του τήν άνάμνησι σβύνει ή σκέψις που τόν άπασχολεί με τó νέον του περιβάλλον, τó όποϊον αν και δεν τού είναι έπιφανειακώς ή και έσωτερικώς άρεστόν και έπιθυμητόν, εν τούτοις, μη δυνάμενος να άντιστη, συνθηκολογεί, μ' αυτό με τήν ιδέαν πώς γρήγορα θά έχη άρκετές ισχυρές έπιδράσεις στην «νέαν ζωήν» που από τήν ώρα που κλείστηκε μέσα στα τείχη, άρχισε να έγκαιινιάζει. Κι' έτσι, σιωπηλώς, παρακολουθεί τήν νέαν του ζωήν, με τήν όποϊαν και άναγκάζεται να άφομοιωθή. Και ή άφομοίωσις έπέρχεται γρήγορα, γιατί ή φύση του ήταν σύμφωνη με τó τραγικό και δραματικό του μοιραϊόν που άπεδέχθη με καθησυχαστικές χειρονομίες και έσωτερικές σκέψεις δειλές στην άρχή, τολμηρές όμως κατόπιν, γιατί ξέρει πώς κάθε του κίνησις πρός έ-

ξοδον εκ του νέου του περιβάλλοντος και υπό άποτυχίας θά στεφθή — διότι είναι έντελώς κλεισμένος σε τρόπο που να μη γίνεται άκουστός από τούς έξω — και αν πάλι γίνη, τότε ή δεν θα μπορούσουν να τού προσφέρου υπηρεσίαν κατάλληλον ένεκεν αυτών των τειχών που τόν χωρίζου, ή δι' ένα άλλον λόγον. Έτσι λοιπόν, κάθεται έγκλειστος και σιωπά : ή φωνή του θά ήτο φωνή βοώντος εν τή έρήμω, και μάλιστα εν ώρα νυχτός. Με τó κεφάλι μέσα στα χέρια σκυτός και μελαγχολικός κάθεται άπηλυσμένος, από τήν έκπληκτικήν άγωνίαν και σκέπτεται πώς να άντιμετωπίση τήν νέαν αυτήν περίοδον της Ζωής του. Ζητεί κάποιαν λύσιν. Σκέπτεται για τó μέλλον του, τó άγνωστον, που σαρκάζει τώρα εμπρός του έιρωνικά, με τόν ίδιον ακριβώς σαρκασμόν και με τήν ίδιαν νασηράν έιρωνείαν που εκείνος άλλοτε υπέδεχτο κάθε τó καθιερωμένον και κάθε τó ξενικόν. Η σκέψις του δεν κρατούν επί πολύ, όπως «κι' ή μεταμέλειός του ποτέ δεν υπήρξαν σταθερές». Σε λίγο, όταν συνέρχεται από τήν πρώτη έντύπωσι, όταν άφίνει κάθε του μάταιη σκέψι, τριγυρίζει, περιεργάζεται τά τείχη : είναι περίεργος να τά κυτάξη έτσι προσεχτικά, εν λεπτομερεία. Διάβολε ! Όλόκληρη ζωή θά περάση εκεί μέσα, και να μην ξέρη που εύρίσκεται : Ο φακός της άτομικότητας κερφώνεται στο μάτι του, ό χαρακτηριστικός περιγραφικός φακός που ένώνει και διεμνησκει τó όρατόν άντικείμενον στον έσωτερικό κόσμο τού μελετητή, και ή άνανγήρισις άρχίζει. Περίεργον, όμως : τί μονοτονία θανατική έπικρατεί εδώ. Τί θανάσιμος άνία, τί άνειπίωτος πόνος, τί βαρεία μελαγχολία, τί πνιγηρά πλήξη ! ... Σ' όλα τά μέρη τά ίδια ακριβώς πράγματα, ή ίδιες εικόνες. Τά βλέπει έτσι περίεργα αυτά τά πράγματα, που ίσως πρό πάντα λεπτών να έχη άντιληφθή τήν ύπαρξιν, και μια άπέχθεια τόν καταλαμβάνει, σαν νάρχη χρόνια που τά βλέπει τά ίδια και τά ίδια, χωρίς καμμιά άλλαγή, χωρίς καμμιά μεταβολή ή κίνησι. Ώ, πόσο βαρέθηκε να τά βλέπη πιά. Πόσο τάχει σ νηήσις. Πόσο ποθεί να τά ξεχάση. Με μια χειρονομια άπογοητευμένου ρίχνει τó βλέμμα του πρός τó ύψος των όρθομένων πρδ αυτού τειχών : στέκονται μπροστά του, πανύψηλα, έπιβλητικά, άγρια και τρομερά, θεώρατα σαν βουνα σφιγμένα μεταξύ των, χωρίς τó έλάχιστον ίχνος φεγγίτου ή παραθυριού, χωρίς καμμιά άπολύτως ρωγμήν, από τήν όποϊαν να δυνηθή κανείς να κυττάξη τόν περιβάλλοντα κόσμο, χωρίς φώς, ένθ σ' ένα τρομερό ύψος καταλήγουσιν σε τειρασίαν άκίδα. Τίποτε λοιπόν δεν ύπάρχει που να μπορεί να τόν θέση σε επικοινωνίαν με τόν έξω κόσμο : με τó παρελθόν. Ώστε είναι άναγκασμένος να μη σκέπτεται τίποτε άλλο παρὰ τόν έαυτό του, και τήν μοναχική του ζωή που έχει ήδη άρχίσει. Με κάποιο παράπονο πικρό ένώνει άπελπιστικά τά χέρια του και ζητά τόν άπό μηχανής θεόν να τόν βοηθήση να βρη επί τέλους κάτι που νάρχη κάποιαν σχέσι με τόν έαυτό του, κάποια σχέσι με τήν ίδιουσυχρασία του τήν άστατη. Είναι γι' αυτόν — και τó λέει σε θλιβερώτατον τόνον — φρικώδες βασανιστήριο, τó να κλειχτής ξαφνικά στον σκοτεινό πύργου τού άθλιού του πεπρωμένου.

χωρίς περίσκεψιν, χωρίς λύπην, χωρίς αιδώ,

και μάλιστα τόσο «άνεπισθήτως». Άπελπισμένως, ύποτακτικώς στο τρομερόν μοιραϊόν που έπήλθε ήδη με τήν συναίσθησιν ότι ως πάσχων πρέπει κάπως να ύψωση έστω και έλαχίστην φωνήν διαμαρτυρίας, άφίνει τήν

ψυχή του να ψιθυρίσει, βλέποντας το ζοφερόν που τόν περιβάλλει σκότος :

Σ' αυτές τις σκοτεινές κάμαρες, που περνώ μέρες βαρειές, άπάνω κάτω τριγυρνώ για νάβρω τὰ παράθυρα: θύναι παρηγορία όταν ένα παράθυρο θ' ανοίξει. Πλήν τὰ παράθυρα δέν βρίσκονται ή δέν μπορώ νά τάβρω.

Άλλά ξαφνικά, σαν άνθρωπος άστατος στις μεγάλες αποφάσεις και στις μεγάλες μεταμέλειες, σαν άνθρωπος που όποιου ή αποφάσεις

... νά κρατηθώ, ν' αλλάξω, βαστούσαν δυό βδομάδες τό πολύ.

επιδεικνύεται στην ίδια του τη γνώμη, στην ίδια του την επιβεβαίωση, αμφιβάλλει αν θάναί όρθόν εκείνο που ζητεί νά γίνει, μεταμελείται γιαυτό και μετανοιωμένος για την άσχετη του άπαίτησι, επιβάλλει στον έαυτό του τό μαρτύριον της παραλληλήσεως της ιδιοσυγκρασίας του με τό καθιερωμένον έθιμον περισσότερο δειλός τώρα από άλλοτε με την τολμηράν έλπίδα φυγαδευμένη εξίχνισης από την ψυχήν του :

Και καλλίτερα ίσως νά μήν τὰ βρω. Ίσως τό φως θάνε μιá νέα τυραννία. Ποιός ξέρει τί καινούργια πράγματα θά δείξει.

Και όμως ό τώρα δειλός Ποιητής είναι ό μετρημένος και σκεπτόμενος της προτεραιάς, ό τολμηρός και άνδρείος, ό παρεξηγηθείς για τας τολμηράς του εκδηλώσεις, ό άνθρωπος που και αν σε λίγο τόν ρωτούσε και πάλιν κανείς για τό δίλημμα, θά άπαντούσε μετανοιωμένος «όχι» χωρίς νά τόν καταβάλλει

εκείνο τ' "Όχι—τό σωστό—εις όλην την ζωήν του.

Ύστερα από την μετάπτωσιν αυτή, όταν αναγκαστικά αρχίζει πλέον νά συνθίξει τὰ γύρω του αντικείμενα και νά δικαιολογή με κάποιες σκέψεις την άδυναμίαν του, στον φαιόν όρίζοντα της σκέψης του αρχίζει νά διαγράφεται μιá κηλίδα μόλις όρατή και νά απλώνεται σε όλας τας διευθύνσεις : είναι ό θαμπός Άνίας και μελαγχολίας πέπλος, που γεννήθηκε μέσα στο άσθενικό μυαλό του, από τή στιγμή που άρχισε νά κάμνη υποχωρήσεις στην άρνητική και ύστερική του έαυτού του έπιθυμία. Ήταν μοιραίο ! Την πρώτη του δυστυχία — τό κλείσιμά του στα προληπτικά τείχη — νά ακολουθήση και δεύτερη — ή υποχώρησή του ή άρρωστη — και τρίτη — της μελαγχολίας του ή γέννησις — και άλλες, που μοιραίως κατόπιν τόν έπεσκέφθησαν. (Έχει συνέντευξις)

Ο ΜΑΡΙΟΣ ΒΑΓΓΑΝΟΣ

IV

ΔΕΝ ΕΧΩ ΝΑ ΕΚΦΕΡΩ καμιά γνώμη για τους έξι λόγους: α') Μονάχα τό ότι ένα πρόσωπο, ή τό έργο του, γίνεται αντικείμενο έρευνας, αυτό σημαίνει πως ή αξία του δέν είναι καθιερωμένη ή πανθομολογούμενη. Κάθε άλλο λοιπόν παρά τιμή πρόξενει στο άτομο ή αμφιβολία για τόν αξία του. β') "Όσοι θυμιάσουν, θά τό κάμουν περισσότερο για νά ρίξουν αναγνωρισμένες αξίες αναδείχοντας μιάν άλλη, παρά από πραγματικό θαυμα-

σμό. «Θεέ μου», έλεγε ό Βολτέρ, «φύλαξέ με από τους φίλους μου». Τό ίδιο μπορεί νά πη κανείς και για μερικούς θαυμαστάς του, ιδίως άμα πρόκειται για έρευνας. γ') "Όσοι τσεκουριάσουν, θά δείξουν άκόμη μιá φορά την τυφλή τους έγωπάθεια και τή μαθηρία τους. Η ανθρώπινη ψυχή είναι βρώμικη. Κρίμα, μα τί νά γείνη; τέτοιες έρευνες είναι τό άχρο άωτο της ειρωνείας έπειδή καθρεφτίζουν μάλλον τις ψυχές των κολάκων και των ζουλιάρηδων (τί ψυχολογικός πλούτος!), παρά φτάνουν στο σκοπό τους, νά δώσουν μιá ιδέα για τό έρώτημα. Ξέχωρα που είμαι άρκετά άνίδεος ώστε νά έχη ή γνώμη μου καμιά σημασία. Οι άλλοι φάροι θά σας φωτίσουν.

Παρίσι 31. Ζ'. 1924

Μ. ΒΑΣΣΑΣ

V

ΟΤΑΝ ΠΡΩΤΟΔΙΑΒΑΣΑ τόν κύριο Καβάφη είχα την έντύπωση πως έπρόκειτο για άστείο. Γελώντας τότε ξαναδιάβασα και τότε κατάλαβα πως σοβαρεύτανε. Πολύ άργότερα είδα και κάτι άλλο πιο άπρόοπτο : ύπήρχαν σοβαροί άνθρωποι που δέν άστειεύοντουσαν καθόλου λέγοντας πως ό κύριος Καβάφης είναι ποιητής. Τότε τονε ξαναπήρα στα χέρια μου : Χρειάστηκε νά διαβάσω κάμποσες φορές τό έργο του για νάρθω στο θλιβερό συμπέρασμα πως ό κύριος Καβάφης ή είναι ποιητής (πράμα που μόν ο τέσσερα τραγούδια του άφίνουν νά ύπονοηθή) και πήρε κακό δρόμο ψευτίζοντας ό τι κι αν είχε μέσα του, ή (ό Θεός και οι θαυμαστάς άς με συγχω-

ΚΩΣΤΗΣ ΒΕΛΜΥΡΑΣ

ρέσουν, που μιλάω χωρίς φράγκο μέσα στη γιορτή αυτή που τόν κάνουνε) είναι μοναχά ένας Snob που μάς άρχιάζει κακότεχνα, άμετρα, άρρυθμα και δίχως καμιά μουσική, εύκολοαπόκτητες πολυμάθειες και κοινότητες καθημερινές φιλοσοφίες του δρόμου για ποίηση. Τό νά καθίσει κανένας ν' άποδείξει τὰ παραπάνω είναι πολύ εύκολο : "Όποιος δέν τό πιστεύει άς άποπειραθεί νά μεταφράσει ένα κομμάτι του κυρίου Καβάφη σε ξένη

γλώσσα και τότε άς πέσει αν μπορείς σε έκτιση, όπως πέφτουν μερικοί τραβηγμένοι από τό άκαταλαβίστικο charme του γλωσσικού του και συνταχτικού του άνακατόματος.

ΚΩΣΤΑΣ ΒΕΛΜΥΡΑΣ

Σ ή μ. «Ν. ΤΕΧΝΗΣ».—"Οφείλομε νά δηλώσομε πως δέν συμμερίζομεθα τας ιδέας, άλλ' ούτε και τὰ γραφόμενα του κ. Βελμύρα, όπως και δύο άλλων που δημοσιεύουν αντίθετους γνώμες εδώ. Τις βάλαμε όμως για νά δόσομε μιá εικόνα των αντίθετων γνώμων.

VI

«ΣΑΣ ΣΥΓΧΑΙΡΩ με όλη μου την καρδιά για την έμπνευση που είχατε ν' άφιερώσετε δυό τεύχη του περιοδικού σας στον Κ. Π. Καβάφη, που είναι κατά τή γνώμη μου ό πιο αντιπροσωπευτικός ποιητής της έποχής μας.» Μ' εκτίμησις: Δ. Γ. ΒΕΪΝΑΡΑΚΗΣ

VII

«... και τή γνώμη μου για ένα ώρισμένο ποιητή. Σας όμολογώ ότι τό τελευταίο μ' έφερε σε δύσκολη θέση, και ίσως είναι και ό μόνος λόγος που άργησα νά σας γράψω. Εάν έχετε αμφιβολία για ένα ποιητή μήν άπειθύνασθε στους λογίους. Διότι κάθε λόγιος έχει και μιá γνώμη, και πολλές φορές και δυό. Άποταθήτε στο καινού...»

ΠΑΥΛΟΣ ΓΝΕΥΤΟΣ

VIII

ΟΤΙ Ο ΚΑΒΑΦΗΣ αποτελεί μιάν από τις πιο ένδιαφέρουσες και ξεχωριστές φυσιογνωμίες του νεοελληνικού λυρισμού, κανείς ύποθέτω δε θά μπορούσε σοβαρά νά τό αμφισβητήσει. Από αυτό όμως τό γεγονός ως την προσπάθεια μερικων νά δημιουργήσουν «ζήτημα Καβάφη» με τους γνωστούς τρόπους που συχνά δυστυχώς χρησιμοποιεί μιá βάρβαρη και καθυστερημένη ήθικη αντίληψη στον τόπο μας, ή διαφορά είναι άρκετά μεγάλη. Guarda e passa... Για μένα άρκει νά τονίσω στο σύντομο αυτό και πρόχειρο σημείωμα την εξαιρετική έντύπωση, που μου έπροξένησεν ή ποίηση του Καβάφη, από τό πολύ παλιά μου άκόμη μαθητικά χρόνια με την άπροσδόκητη και δυσεξηγήτη ιδιοτυπία της. Ξάφνισμα μπορεί νά χαρακτηρίσω και τις πρώτες μου εκείνες έντυπώσεις, ξάφνισμα και όλες τις μεταγενέστερες ως σήμερα, κάθε φορά που ήθελ' έρθω σ' έπαφή με νεώτερο δείγμα της τόσο πολύμορφης μα και τόσο μονής αυτής ποίησης. Από ιδιοσυγκρασία κι από σύστημα άρκομαι νά δέχομαι τις έντυπώσεις μου από τό έργο της τέχνης έτσι όπως άμεσα μου προσφέρουνται, και άποφύγω, ή δέν έχω τιν ικανότητα νά ζητώ και νά δίνω τό λόγο τους και στον έαυτό μου άκόμη όσες, πολύ λίγες, φορές, από κάποια έξωτερική, ποτέ έσωτερική, ανάγκη έτυχε νά τό δοκιμάσω, πάντα βρέθηκα μετανοημένος. Και καταλαβαίνω πως τόν ίδιο κίνδυνο θά διέτρεχα και σήμερα, αν έξητούσα με κάποια περισσότερο έπιμονή και όλιγώτερο δογματισμό νά έξηγήσω αυτό τό ξάφνισμα, που μου δίνει ή τέχνη του Καβάφη. Βρίσκω λοιπόν, ή

Σπύρο ΡΑΖΖΙ ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΡΥΠΑΡΗΣ

που όνομάζομε άλεξανδρινή ή ελληνιστική περίοδο, μιá περίοδο που πολύ-λίγο, όσο γνωρίζω, την έξεμεταλλεύτηκε ως σήμερα ή μυθολαστία στη λυρική ποίηση. Κ' ή μετάθεση αυτή γίνεται με τόση άπλότητα κυριαρχία, με τόση, θαρρείς, άνεπιτήδευτη φυσικότητα και άνεση, που, μα τό ναί, μου πρόξενει όχι πιά άπλό ξάφνισμα, μα πολλές φορές κυριολεκτικώς τρόμο, μόνον τό ψάρι θά μπορούσε, λές, νά κινείται με τόση εύκολία μέσα στο στοιχείο του. Ξεχνάς κάθε επίδειξη αρχαιολογικής σοφίας, που κι αυτή πάλι θά ήταν νοητή μόνο για ειδικούς επιστήμονες γερασμένους μέσα στην έρευνα της ανεξάντλητης άκόμη ιστορικής αυτής περιόδου, κι έχεις τή ψευδαίσθησή πως βλέπεις ολοζώντανο τόν ποιητή νά κινείται σαν αναπόσπαστο μέλος μέσα στην όλότητα της ζωής εκείνης σ' όλες τις δυνατές της εκφάνσεις: τή ζή όλάκερος όλάκερη αυτή τή ζωή ύποκειμενικά, και δε σου επιτρέπει: νά φανταστής πως με τὰ ξόρκια και τὰ μάγια της σοφίας του, φοβερός αυτός και καταχθόνιος νεκρομάντης, την άνακαλεί άπλως στο φώς και πως προσπαθεί νά την ξαναζώντανέψη αντικειμενικά, όπως έπί τέλους τό δοκίμασαν και τό κατώρθωσαν ίσως όσοι άλλοι. Και μιá που φτάσαμε νά δεχτούμε αυτή την άποψη, άφ' έαυτού λύεται και τό ζήτημα της γενεαλογίας του ποιητή Καβάφη, που δε συντελεί κι αυτό λιγώτερο για τό ξάφνισμα, που λέμε. Νά έξηγήσομεθα : κάθε ποιητής κι ό μεγαλύτερος και πρωτοτυπότερος, έχει την άφετηρία και την άρχή του από μιá προγενέστερη ποιητική παράδοση, που είναι φανερή σχεδόν πάντοτε και στα πρώτα του βήματα και άρκετά άκόμη έπειτα, ως τή στιγμή που θ' άνοιξη καινούργια μονοπάτια της τέχνης και θ' αποχωρισθί άποτομώτατα πολλές φορές από κάθε πατημένη δημοσιά. Για τὰ έθνη που, σαν τό δικό μας, προσπα-

θούν απελπισμένα τώρα μόλις ύστερ' από μακρῶν αιώ-
νων καθυστέρηση, νά φτάσουν και νά στένουνται ὅπως
ὅπως πίσω ἀπὸ τὸ σύγχρονο δυτικὸ πολιτισμὸ, εἶναι και
θά εἶναι γιὰ πολλὸν καιρὸ δυστυχῶς ἀκόμη ἀνάγκη νά
ζητοῦμε τὴ γενεαλογία κάθε ἀξιολογούμενου τεχνίτη σὲ
γενικὲς καὶ πῶς περιωρισμένα γιὰ μᾶς σὲ γαλλικὲς ἐπι-
δράσεις δὲν ὑπάρχει σχεδὸν νεοελληνικὸ ἔργο ἄξιο λό-
γου, πὺ νά μπορῇ νά νοηθῆ ἔξω ἀπ' αὐτὴ τὴν προϋπό-
θεση, ἀδιάφορο τὸ τί θά γίνῃ, ἢ τί θά ἔπρεπε κι ὡς τώ-
ρα ἴσως νά εἶχε γίνει, γιὰ νά χειραφετηθῆ κατὰ ἕνα
κάποιο τρόπο ἡ τέχνη μας ἀπὸ μιὰ τέτοια ἐξάρτηση,
πὺ δὲν ἀπέχει πολλὲς φορὲς ἀπὸ τὴ δουλική, ὅσο κι ἂν
τὴν παραδεχόμαστε φυσικῶς, ἀναγκαστικά, δικαιολογημένη,
τὸ γεγονός εἶναι αὐτὸ και μόνο παθολογικὴ φίλησι τὰ
θ' ἀφαιρούσε ἀπὸ τὸν καθέναν μας τὴ γενναϊότητα νά
τὸ ὁμολογήσῃ και γιὰ τὸν ἑαυτοῦ του, ὅπως τὸ βλέπει κα-
θάρᾳ γιὰ ὄλους τοὺς ἄλλους. Γιὰ τὸ ζήτημα τῶν ἐξι-
ρέσεων, τῶν φαινομενικῶν ἢ και πραγματικῶν ἔστω ἐ-
ξαιρέσεων, πὺ τίς γνωρίζω καὶ ἐγὼ πολὺ καλά, δὲν μπο-
ρεῖ δυστυχῶς νά γίνῃ ἐδῶ τώρα οὕτε ὑπαινιγμός. Θὰ
μᾶς ἐφέρνε πολὺ μακριὰ καὶ εἶναι ἀνάγκη νά ἐπανερχό-
μαστε στὸν Καβάφῃ και τὴν ποιητικὴ του γενεαλογία.
Λοιπὸν και αὐτός: "Ὅσο τοῦλάχιστο μπορῶ νά ξέρω
ἐγὼ, ὠρισμένη ἐπίδραση, ὠρισμένο ὄνομα ἢ ὄνοματα, με-
τὰ ὅποια νά μπορέσῃ κανεὶς νά συνδέσῃ ἀδιάστα τὴν ἀ-
φετηρία και τὴν καταγωγὴ τῆς ποιητικῆς του, δὲν εἶ-
ναι εὐκόλο νά βρεθοῦν. Ἡ συροαλεξανδρινὴ περιόχῃ πὺ
δημιούργησαν γιὰ τὸ ἔργο τους ("Αφροδίτη, Βιλιτῶ κτλ")
ὁ Πιερ Λουβὲς, ὁ Κιργιάρ και ἄλλοι, οὕτε χρονολογικῶς
δὲν ἐπιτρέπουν οἰαδήποτε συσχέτιση με τὸ ἔργο τοῦ ἀλε-
ξανδρινῶ νεοελληνικοῦ ποιητῆ, και ἡ ἀναλογία ἔπειτα με-
ταξὺ τους εἶναι πολὺ μακρὴ και γενικῶτατα. Ὑστερ'
ἀπ' ὅτα εἶπαμε παραπάνω γιὰ τὸ κατὸρθωμα τοῦ ποιη-
τῆ νά μᾶς παρουσιάζετα τόσο τέλει συντακτισμένος με
τὴν ὁλότητα τῆς ἱστορικῆς ἐποχῆς, πὺ τοποθέτησε με-
σα τῆς τὴν ποιητικὴ του μυθολογία, μποροῦσε πολὺ
εὐκόλο νά εἰρηθῆ στὸ νοῦ τοῦ καθενὸς πὺς και ἡ τεχνικὴ
του, ἡ ποιητικὴ του τεχνολογία, ἔχει τὴν ἴδιε κατα-
γωγὴ και ἄμεσα ἐξάρτηση ἀπὸ τὴν ἑλληνοιστικὴ γραμ-
ματεία και τέχνη, και ἐπομένως πὺς συνεχίζει ἀνασυν-
δέοντας ἄμεσα τὴν ἀλεξανδρινὴ παράδοση. Αἶ, λοιπὸν
ὄχι! αὐτὸ θά ἦταν ἡ μεγαλύτερη πλάνη, πὺ θά μπο-
ροῦσε νά ὑποπέσῃ κανεὶς (καθὼς πράγματι και ὑπέπε-
σαν λεπτοὶ ἄλλως τε κριτικοὶ τοῦ ἔργου τοῦ Καβάφῃ)
και ἡ μεγαλύτερη ἀδικία πὺ θά μποροῦσε νά κάμῃ κα-
νεὶς στὸν ἀληθινὸ αὐτὸ ἀλεξανδρινὸ ποιητῆ, ἐπειδὴ ἡ
ἑλληνοιστικὴ ποίηση, με μικρὲς ἐξαιρέσεις, δὲν εἶναι
ἄλλο παρὰ καθαρὴ εἰσολογία, τέχνη λογικῶτατων, δια-
κοσμικὸ στοιχεῖο στὸ περιθώριο τῆς σύγχρονης τῆς
ζωῆς καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν κάθε πραγματικὸ και ἀληθινὸ παλ-
μὸ τῆς, ἀλλιστα ὅσο βρίσκετα χρονολογικῶς πλησιέ-
στερα στὴ μεγάλη ἑλληνικὴ κλασικὴ τέχνη και καλλι-
εργεῖτα στα μεγάλα κέντρα τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ.
Κανένας ἀλεξανδρινὸς ποιητῆς δὲν μᾶς ἔδωκε ἀκέραιο
τὸν παλμὸ τῆς ἑλληνοιστικῆς ζωῆς σὲ οἰαδήποτε περίοδο
τῆς, ὅσο αἰσθανόμει ἐγὼ τοῦλάχιστο πὺς μὸ τὸν μετα-
δίδει ὁ Καβάφης, ὁ ἀληθινὸς — ὅσο μποροῦσε νά γίνῃ —
ἀλεξανδρινὸς αὐτὸς ποιητῆς, πὺ με τὴ φωνὴ τοῦ ἐλά-
λησε ἐπὶ τὸλους ἀληθινὰ ἀπὸ τὰ βῆθη τῶν αἰῶνων καὶ ὅ-
στερ' ἀπὸ τὸσες ἐκατονταετηρίδες μιὰ νεκρὴ ἐποχὴ,
πὺ εἶχε μείνει βουβὴ στὸν καιρὸ τῆς, ὅσο ζούσε, γιὰ νά
μᾶς πῆ πρώτη φορὰ σήμερα, κατ' εὐθείαν και ἄμεσα,
τὰ δικὰ τῆς αἰσθητά, τίς δικῆς τῆς συγχινησεις, τοὺς
δικούς τῆς παλμούς. Αὐτὸ ἐπέζητησε και αὐτὸ κατὸρθω-

σεν ὁ Καβάφης στὸ μεγαλύτερο και πὺς ἐνδιαφέρον ἀ-
ναμφισβήτως μέρος τοῦ ἔργου του και τὸ ἐπέζητησε ἐν-
συνείδητα και ὑπολογισμένα:

Ραφαήλ, οἱ στίχοι σου ἔτσι νά γραφοῦν
πὺ νάχουν, ἕρσεις, ἀπὸ τὴ ζωὴ μας μέσα των,
πὺ κι ὁ ρυθμὸς καὶ ἡ κάθε φράσις νά δηλοῦν
πὺ γι' Ἀλεξανδρινὸ γράφει Ἀλεξανδρινός.

Ἐδῶ εἶναι τὸ κατὸρθωμά του, αὐτὴ ἡ ἰδιοτυπία του, πὺ
μὸ ἐξηγεῖ ἐμένα, ἂν δὲν γελιέμαι ὀλόκληρα, τὸ δικὸ μου
τὸ ξάφνισμα, γιατί, ποῖος ξέρει; ὄλα μποροῦν νά συμ-
βοῦν πὺς μπορῶ ν' ἀποδείξω ἕξασνα πὺς δὲν εἶμαι ἐγὼ
ὁ γελασμένος, παρὰ ὁ ἄλλος ἐκείνος (και ὑπάρχουν τέ-
τοιοι) πὺ θ' ὑποστήριξε ἀπλούστατα, ὅτι ὁ Καβάφης
εἶναι ἕνας δαιμόνιος σατυριστῆς ἢ ἀκόμη καὶ ἕνας μονα-
δικὸς φαρσέρ, πὺ παίζει εἰς βάρος τοῦ ἀδιόρθωτου
συντακτισμοῦ μας; Ὄπωσδήποτε δὲν ἐνδιαφέρομαι τώρα
νά ἐξετάσω ποῖαν ἀπόλυτη αἰσθητικὴ ἀξία ἔχει αὐτὸ τὸ
κατὸρθωμά του οὕτε καμμὶαν ἀπολύτως σημασίαν ἔχει,
ἂν ὁμολογήσω ὅτι ἐμένα τοῦλάχιστον με ἀφήνει τελειῶς
ἀσυγκίνητο και ἀδιάφορο αἰσθητικῶς αὐτὸ εἶναι ζήτημα
καθαρῶς ὑποκειμενικοῦ γούστου, πὺ εἶναι ἴσως και τὸ
μόνο νόμιμο κριτήριον προκειμένου γιὰ αἰσθητικὲς ἀπο-
λύσεις. Βέβαια ὁ Καβάφης ὀμιλεῖ σ' ἕνα σημαντικό μέ-
ρος τοῦ ἔργου του και ὡς σύγχρονος γιὰ τοὺς συγχρό-
νους του αὐτὸ τὸ μέρος (γιὰ πολλούς τὸ καλύτερὸ του)
δὲ μὸ προξενεῖ ἐμένα οὐδὲ τὸ ἴδιο καν τὸ ξάφνισμα ἔχω
φαίνεται καρεσθὴ καὶ ἔχω ἐξάντηλῃς κάθε ἀπόλαυση τοῦ
ντεκταντισμοῦ στὴν τέχνη ἀπ' ὄλους τοὺς διεθνέις
ἀντιπροσώπους του κάθε ἐποχῆς, ἀπὸ τὸν καλαὶο Πε-
τρῶνο ὡς... τὸ φίλο Μάριο Βαϊάνο, τὸ συμπαθέστατο
αὐτὸ θῦμα τοῦ καθαρῆσμοῦ.

I. N. ΓΡΥΠΑΡΗΣ

IX

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ὄψη διαβάζοντας τὰ ποιήματα
του νομίζει κανεὶς νάχη μπροστά του ἕνα φιλήδονο γέρο
πὺ βαριέτα τὴν παλιά του ζωὴ. Τόσο κυριαρχοῦν στὸ
ποιήματά του παραστάσεις πὺ ἐξεγείρουν αὐτὴ τὴν ἰ-
δέα («Στὸ δρόμο», «θυμῆσου, σῶμα!»), «Βαθεῖ ἔνοιαν»,
«Ἡλιος ἀπογεύματος»). Πουθενὰ ὅμως βρίσκετα σ' αὐ-
τὰ οὕτε ἕνα ἴχνος ἀισχυρῆτος, παρὰ μόνον εὐχαριστιέ-
ται ὁ ποιητῆς με τὴν ψυχολογικὴν αὐτοἀνάλυση και τὴν
πραγματιστικὴν ἀντανάγκασί ἐσωτερικῶν καταστάσεων.
Ἡ ποιητικὴ αἰσθαντικὴτα εἶναι χαρακτηριστικὸ γιὰ
τὴν Καβαφικὴν ποίηση, διότι αὐτὴ τὸν φυλάγει νά γίνῃ
θῦμα ἕνος γονδροειδοῦς sensualisme. Καὶ γενναίς ἐ-
κείνη τὴ λεπτότητα, ὅπου μετουσιώνει τὰ ποιήματά του
και τότε ἀκόμη, ὅταν κυριεύει σ' αὐτὰ τὸ διανοητικὸ.
Αὐτὸ ἀληθεῖς πρὸ πάντων γιὰ τὴν σύγχρονοποίησι ση-
κῶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἔσπεσμοῦ τῆς ἑλληνο-ρωμαϊκῆς ἀρ-
χειότητος πὺ τίς ἀγαπάει περισσότερο, διότι κῆτι ἔξυ-
πνοῦν μέσα του πὺ ἔχει μιὰ ἐκλογικὴ συγγένεια με τὸ
τὸ πνεῦμα ἐκείνου τοῦ υπερπολιτισμοῦ, τὸ κέντρον τοῦ
οποίου, ἡ Ἀλεξανδρεία, εἶναι καὶ ἡ πατρίδα του. "Ὅσο
καὶ ἂν εἶναι ψυχρὰ τὰ ποιήματά του αὐτοῦ τοῦ εἶδους, πᾶ-
λιν ἔχουν μιὰ δραματικὴ δυνάμη: διὰ τοῦ ἱμπρεσιονισμοῦ
τῶν εἰκόνων και τῶν χαρακτήρων, καθὼς και δια τῆς
λεπτῆς του εἰρωνείας («Ἀλεξανδρινὸι Βασιλεῖς», «Δά-
μων ὁ γλύπτης», «Φιλέλλην»). Ἔσα ἔσα με αὐτὴν τὴν

εἰρωνεία ὅμως γίνεται και ἡθικὸς δικαστῆς ἐκείνης τῆς
σάπιας γενεᾶς, και μᾶς φανερόνει: στὸ τέλος σὲ μιὰ
σειρὰ ἀπὸ ἡθικοφιλοσοφικὰ ποιήματα («Θερμοπόλαι»,
«Γρῶες», «Ἡ πολιτεία», «Τείχη») τὸν ἀγρὸ ἡθικὸ πν-
ρῆνα τῆς προσωποποίησης του, καθὼς και τὴν τέλει
τιμότητα ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ του. Διότι ὁ Καβάφης,
με ὅτα καὶ ἂν λέγομε, εἶναι μιὰ βαθεῖα ἡθικὴ προσωποπι-
τσῆ, και μόνον ἕνας στενοκέφαλος και σεμνότητος μ-
κραστος μπορεῖ νά τὸ παραγνωρίσῃ. Ἐγὼ διάβασα ὄλα
σχεδὸν τὰ ποιήματά του και δὲν βρήκα οὕτε ἕνα πὺ
μπορεῖ κανεὶς νά τὸ λέγῃ κατὰ τὴν οὐσίαν του ἀνήθικο.
Ἔσως εἶναι τὸ κακὸ τοῦ Καβάφῃ, πὺ εἶναι ἡθικὸς και
καλλιτέχνης μαζί, διότι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀναμίξεως
αὐτῆς εἶναι πάντα μιὰ φασιδιόμειν καὶ ἀνηθικότης,
τὴν παίρνει ὁ μικραστὸς γιὰ πρᾶγμα καὶ ἡ ἀνήθι-
κότητα. Ἄς παρηγορηθῆ: ὅμως ἡ Ἑλληνικὴ διανοήσι
πὺ βῆγαλε καὶ αὐτὴ ἕναν τέτοιο ἀνήθικο σάν τὸν Goethe
πὺ τὸν λιθοβολοῦνε καὶ οἱ δικοὶ μας οἱ ἡθικολογοὶ, γιατί
ἔγραψε καὶ αὐτὸς κάμποσα πὺ ταράζουν τὸν ὕπνο και τὰ
ὄνειρα τοῦ καλοκάγαθου τοῦ μικραστοῦ...
Α:Φ:Κ

KARL DIETERICH

X

ΤΟ ἜΡΓΟ ΤΟΥ ΚΙ' ΟΙ ΚΡΙΤΙΚΟΙ ΤΟΥ

ΑΝ ΚΑΙ Η ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΜΟΥ συνείδηση δὲ μπορεῖ
σήμερα νά παρακολουθῆσει και συγκατανέυσῃ στὴν ποί-
ησῆ του, ὡστόσο εἶμαι ὑποχρεωμένος νά ξαναπῶ ὅτι ἀ-
πεκόμισα τότε ἀπὸ αὐτὴν, ὅταν κἀνοντας τὸν κύκλο
τῆς αἰσθητικῆς μου μόρφωσης μὸ ἐπιβάλλονταν ἀπὸλυ-
τα καὶ ἄγρνα.

Ὁ Καβάφης ὕστερ' ἐν δυὸ βαθιά, ἐπίσημα, κύρια, με-
γάλα και σπουδαία πράγματα: στὴν αἰσθησῆ και συνεί-
δηση τοῦ Ἑπαίουρου, και στὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τὸν πά-
σχοντα Ἄνθρωπο — πὺ, κατὰ τὴ γνώμη μας εἶνε οἱ
μόνοι κύσμοι πὺ θά διαχυθεῖ τὸ ποιητικὸ ἐγὼ μας γιὰ
νά ἐποικοδομήσει τὴν ἡθικὴ παραγωγὴ του, γιὰ νά συν-
θεσῃ τὴ μουσικὴ και δυνατὴ ζωὴ του, ὡστε νά γίνετα
ἡ δουλεία μας προσιτῆ και χρησίμη στὸ σύνολο τῶν ἀν-
θρώπων. Οἱ δυὸ αὐτῆς αἰώνιες και καθημερινῆς Ἀντι-
κειμενικότητες διόλου δὲν τὸν ἀπαχόλησαν. Πέρασε
μακριὰ ἀπὸ τὴ γόνιμη σιὰ τους. Μέσα στὰ τείχη τοῦ
σπιτιοῦ του και τοῦ κρανίου του βρήκε τὸν κόσμον και
συγχινηθῆκε. Ἔτσι, τὸ ἔργο του εἶνε και ἐλλειπτικὸ,
και ἀποκλειστικὰ καὶ ἀφόρητα ἀπομυστικὸ. Δὲν εἶνε ὁ
ἀντίλαλος τῆς Πραγματικότητος, πὺ εἶνε κενὸ ἀπὸ
φωνῆς παλλόμενες, πλοῦσιες, γιομάτες, ἰσχυρές, ἀνώ-
τερες. Ὁ πόνος τῶν πραγμάτων, ἡ θέα τοῦ ἔξω κόσμου,
ἡ σύγκρουση τῶν δυνάμεων, ἡ μὸνη ἀλήθεια στὴ ζωὴ,
μηδὲ κᾶν σκιαγραφεῖται. Ἰσχνὸ ἀπὸ αἰσθησῆ, φτωχὸ σὲ
παθητικὴτητα, στεγνὸ ἀπὸ διάχυση και μουσικότητα, δὲ
γενναίς στὴν ψυχὴ μας, τὴν ἔντονη ἐκείνη συναισθηματι-
κὴ ζωὴ, τὴν ἐνεργητικὴτητα, πὺ λυτρώνει τὴν ὑπαρξῆ
μας. Εἶνε γδυμὸ ἀπὸ τὴν ποίηση πὺ δημιουργεῖ και
συλλαμβάνει ἡ δυνάμη τῶν ἐνστάσεων — πὺ χωρὶς αὐ-
τά, οἱ ἐκδηλώσεις μας δὲν εἶνε καθόλου ἀνθρώπινες,
καὶ εἶνε ἐντελῶς συνθηματικῆς. Ἀλλὰ δὲν ἔπειτα με
δαῦτο πὺς δὲν ἔχει μιὰν ἄλλη σημασία: ἕνα χαρακτή-
ρα: κάποιε σκέψη. Κι' ἴσα ἴσα αὐτὸ ἔχει. Εἶνε μιὰ ἐκ-
τήτησι ἡ ὄλη του ἐργασία: μιὰ ἐκζήτησι πὺ φανερόνει
σ' ὅλη, ἕνα καινούργιο τύπον, μιὰ πρωτόφανη ἰδiosisυ-
κρασία γιὰ τὰ δικὰ μας πενήχρα καὶ ξενόφωτα γράμμα-

τα. Κι' αὐτὸ (νομίζω πὺς τὸ ξέρουμε;) εἶνε κάπως ἀρ-
κατὰ σπουδαίε αὐτὴ τὴν παραξάλλη τῆς μιμητικῆς και
κούφιας φιλολογίας μας. Ἄς φροντίσουμε λοιπὸν νά
δοῦμε και νά μάθουμε τί εἶνε αὐτὸ πὺ αὐτὸς
παρουσιάζει καὶ ὑποβάλλει, και, ἄς ἀρήσουμε κατὰ μέ-
ρος τίς νοσηρότητες, τίς ἀρνήσεις, τίς ἀσχημοσύνες, ἢ
και τὸν υπερβολικὸ και ἄγρονο ὄρυβο πᾶνω σ' ἕνα ὄνομα.
"Ὅτι, πρᾶγμα: τὴν ὑπόθεσι τῆς Τέχνης, μεταξὺ τῶν
ἄλλων δυνατοτήτων, εἶνε και ἡ διαπίστωση τῶν χαρα-
κτήρων τῆς. Αὐτὸ πὺ τιμᾶ καὶ χαραχτηρίζει τὸν αἰ-
σθητικὸν ἄνθρωπον, τὸν ἀνώτερον ἄνθρωπον, εἶναι ἡ ἱκα-
νότητα, πὺ ἔχει, νά προσδιορίζει και νά ἐκτιμᾶ τίς διά-
φορες ἀνθρώπινες και ποιητικὲς ἀξίες τῆς, στὸν ἰδιαι-
τερο τύπον, και στὴν ὀρισμένην ψυχικὴτητα, πὺ αὐτῆς,
κατὰ γενικὸν νόμον, ἐκπροσωποῦν και συμβολίζουν: δια-
φορετικὰ γινόμενα τὰ παρᾶσιτά τῆς. Ἐνῶ ἐδῶ παρα-
τρεῖται ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον. Ἡ Κριτικὴ στὸν τόπον
μας και στὰ χρόνια μας εἶνε ἀφρημένε, ἀρητικὴ καὶ ἀ-
νοητῆ: δημοσιογραφικὴ και πάντα ἔξω ἀπὸ τὸ θέμα
βρίσκετα, ἀπὸ τὸν κόσμον πὺ καταπιάνετα νά μᾶς ἐ-
ξηγήσει. Φαντάζει γιὰ σοφὴ και μεγαλόστομη: και εἶνε
δανεισμένη φρασεολογία γύρω ἀπὸ ἕνα κᾶτι. Στὸ ἐπι-
πνο ἔργο τῆς, τὸ τόσο λεπτὸ και συλλογισμένο, δὲν τὴ
βοηθαῖ ἡ δυνάμη τῆς ἀγάπης και τῆς εἰλικρινείας. Οἱ
ὄλιγες ἀξίες πὺ ἔχουμε δὲν ἀνελεύθησαν ἀκόμη ἐκεῖ πὺ
πρέπει. Μηδὲ τίς ζήσχημε στὸ περιεχόμενο τους. Κι' ὅ-
μως ἔχουμε ἔσσομίσει ἀπ' ἀφορμὴ τους, χίλιες δυὸ
κατηγορίες, ὕβρεις και καταδικές. Ἔτσι: και με τὸ ἔργο
τοῦ Καβάφῃ, τὸ ἰδιότυπον, τὸ ἰδιότυπον, ὅπως τὸ ὄνομα-
σα, τὸ προσωπικὸ, τὸ ὑποπτε ἀριστοκρατικὸ, τὸ ἀσύγ-
χρονο και διανοητικὸ, δημιουργήθηκε ἕνας ὄρυβος, πὺ
λές, πὺς ἐξυπακούει σὲ κάποιε συνείδηση, ἐνῶ, ὅτι ἕ-
κείνο κρῦβε και καθορίζει ἐλάχιστο: τὸ ξέρουμε: και
μετροῦνται: μόλις στὰ τέσσερα δάκτυλα ὅσοι γνωρίζουν
νά τὸ ζοῦνε. Κι' ὅμως, ὅτι πρωτεύει: και χρειάζεται
εἶνε νά ζοῦμε και νά συναισθανόμαστε αὐτὸ πὺ κατόπιν
θα ἐκφράσουμε, ἢ θα καταδικάσουμε, ἢ θα ἐκθειάσουμε.
Τότε ἡ κρίσις μας ἔχει: και θέση και νόημα. Καὶ ἡ κρι-
τικὴ ἀποθαίνει: πρὸς ἕνα ὄφελος. Ἀλλιώτικα δὲν κά-
νουμε τίποτε: ἄλλο παρὰ νά φλυαροῦμε. Καὶ ἡ τέτοια
φλυαρία φανερόνει: πολλά. Ἀναμφισβήτως εἶνε σημάδι
στεριότητος, παραφορᾶς, ἰδιοτέλειας, γκρίνιας, φτώ-
χιας και κακοήθιας.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΔΡΙΒΑΣ

XI

ΑΚΟΜΗ ΟΡΑΜΑΤΙΖΟΜΑΙ τὴν ομορφιά κάποιου
πολυέλαιου καθὼς τὸν ἐτραχούθησε ὁ ποιητῆς. Τὰ χρώ-
ματα τῶν φώτων του, τὸ μυστήριον γύρω ἀπὸ τὰ φῶτα
αὐτὰ και ἡ ἐξάλλωσις κατόπιν ὄλων τῶν πραγμάτων
και τῆς ψυχῆς μου μὸ ἔκλεισε ὄλην τὴν βαθεῖα, τὴν ὀ-
ραία, τὴν καθάρια, τὴν ἐμπνευσμένην ποίηση τοῦ ποιητῆ
τῆς Αἰγύπτου. Κι' ὅσες φορὲς διαβάζω παληούς στί-
χους καὶ ὅσες φορὲς μᾶς φθάνουν καινούργιοι στίχοι τοῦ
Καβάφῃ, πάντα ἡ ποίηση και τὸ φῶς ἕνος πολυέλαιου
ἀπλώνετα: στα μάτια και τὴν ψυχὴ μου. Καὶ περᾶ σάν
δραματισμὸς φευγαλέος ἀλλὰ δυνατός και ἐντυπωτικὸς
ὄλη ἡ πλοῦσιε, μεγαλόπνοη και πρωτότυπη σὲ ἐμπνευση
και ἐκδήλωσι και μορφή ἐργασία τοῦ ποιητῆ.

ΒΑΣ. ΠΑΠΑΔΗΣ

XII

Κύριοι καὶ Κυρίες,
 ΑΜΑ ΠΡΩΤΟΔΙΑΒΑΣΟΜΕ ΚΑΒΑΦΗ ξαφνισμένοι από τὸ ἐξαιρετικὰ ἰδιόρρυθμο τῆς ποιήσεώς του, καὶ ἰδιαιτέρα μερικῶν στίχων του, τόσο πρωτότυπων πού στήν ἀρχὴ τουλάχιστο δὲν ξέρομε ἂν εἶνε στίχοι, νιώθομε νὰ γεννιέται μέσα μας αὐτόματα ἡ ἀμφιβολία: Μήπως ἀπλᾶ καὶ μόνο μᾶς εἰρωνεύεται ὁ Καβάφης; Μήπως δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνας Σατυριστὴς μὲ μοναδικὴ σοβαροφάνεια; Μήπως δὲ θέλησε παρὰ νὰ διασκεδάσει μὲ τὴν εὐπιστία, τὴν ἀνοησία τοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ, δείχνοντας πῶς τὸ κοινὸ, ἀκόμα καὶ οἱ κριτικοί, εὐκολα πείθονται πῶς ὅ,τι τοὺς δίνεται εἶναι Τέχνη, ἀρκεῖ νὰ τοὺς ὑπόβληθῆι πῶς εἶναι Τέχνη; Μήπως δὲν ἐπιζήτησε παρὰ νὰ γελάσει μὲ τὶς συζητήσεις, τὶς κριτικὲς, γύρω ἀπὸ τὸ ἔργο του, μὲ ὅσους θὰ πιστέψουν πῶς εἶναι ἔργο, ἐνῶ ὁ ἴδιος τὸ θεωρεῖ ἄρνηση μονάχα τῆς Τέχνης, παρουσιασμένο ἀκριβῶς γιὰ νὰ φανερώσει πόσο μακριὰ εἶναι ὅσοι θὰ τὸ θαμάσουν ἀπὸ τὴν ἀντίληψή τῆς Τέχνης; Ἀκούστε μερικοὺς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς στίχους πού τὸ περισσότερο ξυπνοὺν μέσα μας τὴν ὁπορία ἂν ἡ διάθεσή τοῦ Καβάφη εἶναι ποιητικὴ, δημιουργικὴ, ἢ ἂν δὲν εἶναι παρὰ μιὰ διάθεση εἰρωνείας πού θὰ τοῦ εἶχε διαρκέσει, χωρὶς ποτὲ νὰ τὴν ὀμολογήσει, ὅλη του τὴ ζωὴ.

Νέος, εἴκοσι ὀκτῶ ἐτῶν μὲ πλοῖον τήνιον
 ἔφθασε εἰς τοῦτο τὸ συριακὸν ἐπίγειον
 (Εἰς τὸ ἐπίγειον)

Βιωτικὲς ἀνάγκες ἐκάμανε τὸν ἕνα
 νὰ φύγῃ μακριὰ — Νέα Ἰέρκη ἢ Καναδά

Εἶχεν ἐλαττωθεῖ ἡ ἑλξὶς βαθμηδόν
 Εἶχεν ἐλαττωθεῖ ἡ ἑλξὶς τῆς πολῦ
 (Ποῖν τοὺς ἄ λᾶξει ὁ χρόνος)

Διότι πράγματα πολλὰ ἔξω νὰ κάμω εἶχον
 (Ταῖζην)

Μὲ φαίνεται πὺ ὁ Λεύκιος μεγάλως θ' ἀγαπήσῃ
 Ἐν τῷ μηνὶ Ἄθῳ ὁ Λεύκιος ἐκοιμήθη
 (Ἐν τῷ μηνὶ Ἄθῳ)

Τέτοιοι στίχοι θὰ μᾶς σταματήσουν πολλοὶ σ' ὅλα τὰ ποιήματα τοῦ Καβάφη, ἀκόμα καὶ σὲ κείνα πού θὰ μᾶς ἐπίβληθουν μὲ τὴν ἀριτιότητά τους. Γιὰτὶ μόλις ὑπερνήκησαμε τὸ πρῶτο ξάφνισμα, τὴν πρώτη ἀποκρουστικὴ, ἃς τ' ὀμολογήσουμε, ἐντύπωση, αἰσθανόμεστε σιγά-σιγά νὰ μᾶς καταχτᾶ μιὰ γοητεία, μιὰ γοητεία παράδοξη, πού σ' αὐτὴν ἀντιστεκόμαστε ἀκόμα, ἀλλὰ πού στὸ τέλος μᾶς κυριεύει γιὰ πάντα. Ὅταν πλησιάσει κανένας τὸ νόημα, τὸν ἐσωτερικὸ πλοῦτο τῆς ποιήσεώς τοῦ Καβάφη, νιώθει σὰν ἡ ἴδια νὰ τὸν ἀναγκάζει νὰ τὴν ἀγαπήσει, ἡ ἰδιόρρυθμία τῆς, ἀκόμα καὶ ἡ μορφικὴ, τοῦ ἐπιβάλλεται, ἐντυπώνεται μέσα του ἀληθινῶς, ὅπως ἐντυπώνεται μιὰ περὶφραση ἐγκαρτερικὴ, χωρὶς θρήνους καὶ λυγμούς, πολὺ ἀπλᾶ εἰπωμένη, ἐξομολόγησι, ἀπὸ μιὰ ψυχὴ τραχινὰ πονεμένη, μιᾶς θλίψεως ἀγιάτρευτης. Ὁ Καβάφης πληρώθηκε βαριά, ὄχι ἀπὸ τὴ ζωὴ, ἀπὸ ἐπεισόδια τῆς ζωῆς, πού ἐναντιὰ τους μπορεῖ κανένας νὰ παλέψει, πληρώθηκε ἀπ' αὐτὴ τὴν ἰδέα τῆς ζωῆς πού ΣΗΜ. «ΝΕΑΣ ΤΕΧΝΗΣ». — Ἡ παραπάνω διάλεξι ἐδόθη στὴν αἴθουσα τοῦ Ἑλλ. Ὡδεῖου τὸν περασμένο Ἀπρίλιο.

μιὰ πού ἐμφανισθεῖ ἀπέλιπη μπροστά μας, ἀδιώχτη ἀ-
 ζοπλίζει κάθε ἀντίστασή μας στὴν πικρία πού σκορπᾶ.
 Ὁ Καβάφης εἶδε ὀλόκληρη τὴ ζωὴ μάταιη, πῶς δὲν
 προσφέρει παρὰ σκληρὲς ἀπογοητεύσεις στοὺς πόθους,
 στὶς ἐλπίδες γιὰ μιὰ Χαρά, γιὰ ἓνα θρίαμβο, στὶς ἐλ-
 πίδες πού γεννιοῦνται μέσα μας, ἄγνωστο γιὰτὶ, ἀφοῦ
 εἶναι ἄδύνατο ποτὲ νὰ πραγματοποιηθῶν, πού γεννιοῦν-
 ται μονάχα γιὰ νὰ βλασηθῶμε ἀκόμα περισσότερο.
 Ὅλη ἡ ζωὴ ἀνάιτια δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἄσκοπη κι' ὀ-
 δυνηρὴ προσπάθεια νὰ τῆς δώτομε ἓνα σκοπὸ, πού δὲν ὑ-
 πάρχει ἴσαμε πού ἀναγνωρίζομε τὴν τρομερὴ Ἀλήθεια,
 καὶ παραδεχόμεστε τὰ δεσμὰ μας, καὶ σκυθόμε, κούρα-
 σμένοι πιά, μέσα στὴ φυλακὴ μας, ἀφομοιωμένοι μὲ τὴν
 πραγματικότητα, ῥάχη καὶ τίποτε ἄλλο. Τὰ φτερά...
 Τί οὐτοπία! Πρὶν ὅμως προχωρήσω στὴν ἀνάλυσή, σ' ἴν

Σκίτσο Κ. Μων. Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ

κριτικὴ τοῦ ἔργου τοῦ Καβάφη, κριτικὴ ἀναγκαστικὴ
 ἀρκετὰ υποκειμενικὴ, γιὰτὶ ἡ ποιήσή του μοναδικὰ πρω-
 τότυπη, ξεχωριστὴ, τὸ ξαναλέω, ἐντελῶς ἀνεπηρέαστη,
 διάφορη, ἀπὸ τὴν ποιήση κάθε δικοῦ μας ἢ καὶ ξένου
 ποιητῆ, δὲ συλλαμβάνεται ὀλόκληρη, μὲ τὰ γνωστὰ αἰ-
 σθητικὰ κριτήρια, κι' ἔτσι ἡ γνώμη μας γι' αὐτὴ στηρι-
 ζεται πολὺ, ὅσο κι' ἂν δὲν τὸ θέλομε, στὸ ἂν μᾶς συγκι-
 νεῖ ἢ δὲ μᾶς συγκινεῖ προσωπικὰ, πρὶν προχωρήσω στὴν
 ἀνάλυσή τοῦ ἔργου του, αἰσθάνομαι ὑποχρεωμένη νὰ σᾶς
 πῶ, γιὰ νὰ μὴ θεωρηθῶ πῶς ζητῶ ἀυθαίρετα νὰ ἐπι-
 βάλω τὴν ἀντίληψή μου, γιὰ νὰ μείνετε ὅσο μπορεῖ πιὸ
 ἀνεξάρτητοι: νὰ σχηματίστε τὴ δική σας, πῶς πολλοὶ ἀ-
 πὸ τοὺς κριτικούς καὶ συγγραφεῖς μας, κι' ἀπὸ τοὺς ἀ-
 νότερος, δὲν ὑπερνίκησαν τὸ πρῶτο ξάφνισμα. Ἀρ-
 νιοῦνται ἐντελῶς κάθε ποιητικὴ στὴν ποιήση τοῦ
 Καβάφη. Δὲν τὴ θεωροῦνε ποιήση. Οἱ κύκλοι ἰδιαιτέρα
 τοῦ Νουμά καὶ τοῦ Πυρσοῦ, ὁ κύριος Φ. Πολίτης, ἂν καὶ
 ἡ ἄρνησή του δὲν ἔχει πολὺ βαρύτητα ἀφοῦ ἔχει γιὰ ἀρχὴ
 τὴ δογματικὴ ἄρνηση κάθε νεοελληνικῆς παραγωγῆς,
 δὲ δέχονται καμιά συζήτηση ἀπάνω σ' αὐτὴ τὴν ποιήση,
 ἀρκούνταν νὰ χαρακτηρίσουν τὴν τεχντροπία τῆς, ἀ-
 κόμα καὶ τὴ στοχαστικότητά τῆς, ἐκζητημένη ἐπίδειξι
 κούφιας, ἀνούσιας, ἀντικαλλιτεχνικῆς παραδοξολογίας.
 Ὁ Παλαμᾶς πού δὲν ἔχει ἀφήσει ἓνα συγγραφεῖα μας,
 καὶ τὸν πιὸ ἀνάξιο, χωρὶς νὰ τοῦ ἀφιερῶσει τουλάχιστον
 ἓνα ἄρθρο, ποτὲ δὲν ἔγραψε τίποτε γιὰ τὸν Καβάφη; φα-
 νερὰ γιὰτὶ ὁ Καβάφης τὸν ἀποκρούει, δὲ θέλει ὅμως καὶ
 νὰ γράψῃ γιὰ νὰ μὴν ἐπαινέσει. Κι' ἀντικειμενικὰ, τὸ
 ἐπιαναλαμβάνω, ἡ τέτοια ἀντίληψη, τουλάχιστο γιὰ τὴν
 τεχντροπία τοῦ Καβάφη, δὲ μπορεῖ νὰ θεωρηθῆι ἐντε-
 λῶς ἀδικιολόγητη. Ὁ Κωνσταντῖνος Καβάφης εἶναι ἓνα
 φαινόμενο. Ἀνατρέπει ὅλους τοὺς παραδεγμένους βασι-

κοὺς κανόνες τῆς ποιήσεως, ἐπλάσε μιὰ ποιήση ἐντελῶς
 καινούρια, δική του, καθένας εἶναι ἐλεύθερος καὶ δικαιο-
 λογημένος καὶ κατ' ἀρχὴν νὰ μὴ τὴν παραδεχθῆι γιὰ
 ποιήση. Κ' ἔτσι μόνο ὅσοι θέλησαν ν' ἀπολυτρωθῶν ἀπὸ
 τὰ δεσμὰ τῆς συνήθειας, νὰ πιστέψουν πῶς ποιήση μπο-
 ρεῖ νὰ ὑπάρξει καὶ χωρὶς κανένα λυρισμὸ, πῶς ὁ ποιη-
 τὴς μπορεῖ καὶ νὰ μὴ εἶναι καθόλου τραγουδιστὴς, πῶς
 ποιήση σημαίνει πρῶτα ἀπ' ὅλα δημιουργία, πῶς εἶναι
 ποιήση ὅ,τι συλλαμβάνει κάποια ἀπὸ τὰ βαθιὰ μυστικὰ
 τοῦ αἰώνιου ἀνθρώπινου ἐσώψυχου καὶ τα παρουσιάζει, τὰ
 διαχετεύει, μὲ μιὰ ἔκφραση, μὲ μιὰ μορφὴ σύμφωνη μὲ
 τὸ νόημα, ἐκείνου θαύμασαν κι' ἀγάπησαν τὸν Καβάφη.
 Κριτικὲς θαυμαστικὲς μὰ κι' οὐσιαστικὲς γι' αὐτὸν ἔ-
 χομε ἀρκετές. Ὁ Καβάφης εἶναι ὁ νεοελληνικὸς ποιητὴς
 πού τὸ βαθύτερα μελετήθηκε, ἴσως ἀκριβῶς γιὰτὶ τὸ
 διάθεσμά του προκαλεῖ μιὰ τέτοια ἐντύπωση, μιὰ τέτοια
 ὄρεξι γιὰ συζήτηση, ἴσως καὶ γιὰτὶ ἡ τοιότη τῆς, κλεί-
 νοντας μέσα τῆς ὀλόκληρη μιὰ κοσμοθεωρία, δίνει εὐ-
 καιρία στὸν κριτικὸ νὰ ἀναπτύξει πλούσια ἀπειρες δικές
 του ἰδέες, νὰ ἐκφράσει ἀπειρα δικὰ του συναίσθηματα,
 καὶ ἡ κριτικὴ στὴν Ἑλλάδα, γενικὰ ἡ σκέψη, δὲν ἔχει
 ἀκόμα ὑπερβῆι παρὰ σπάνια τὸ στάδιο τοῦ υποκειμενισμοῦ.
 Μελέτη γιὰ τὸν Καβάφη ἔγραψε πρῶτος ὁ Ξενόπουλος
 στὰ Παναθηναία τοῦ 1903· πρῶτος ἀνακάλυψε τὸν Κα-
 βάφη, πρῶτος μίλησε μὲ πολὺ ἐνθουσιασμὸ γι' αὐτόν.
 Ὁ Ξενόπουλος, ὅπως θυμάστε, πρῶτος εἶχε ἀνακαλύψει
 καὶ τὸ Γρυπάρη. Μελέτες γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Καβάφη ἔ-
 γραψαν ἀργότερα ὁ κ. Βρισμιτζάκης πού στοχαστικῶ-
 στα τὸ ἀναλύει, ἂν καὶ πολὺ ἀυθαίρετα καταλήγει νὰ
 θαυμάζει ἀπόλυτα ἓνα μέρος τῆς ποιήσεως τοῦ Καβάφη,
 ἐκείνο πού συμφωνεῖ μὲ τὴ δική του κοσμοθεωρία, καὶ
 δριμύτατα νὰ κατηγορεῖ τὸ ἄλλο, ὁ κ. Περίδης πού ἂν
 καὶ διατηρεῖ πολλὰς ἐπιφυλάξεις, ἀναγνωρίζει σπάνιες
 ἀρετὲς στὸ ἔργο τοῦ Καβάφη, καὶ τελευταῖος ὁ κ. Τέλλ-
 λος Ἄγρας. Ἡ μελέτη τοῦ κ. Ἄγρας, δημοσιευμένη στὸ
 Δελτίο τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου 1922, φιλοσοφικὴ
 καὶ αἰσθητικὴ, εἶναι ἀσυζητήτα μιὰ ἀπὸ τὶς βαθύτερες
 καὶ πλουσιότερες μελέτες πού ἔχουν γραφεῖ ποτὲ στὴ
 Νέα Ἑλλάδα. Ἡ θέση τῆς εἶναι πλᾶϊ στὰ Προλεγόμε-
 να τοῦ Πολυλά. Κοινὸ τους γνώρισμα ἄλλωστε κι' ἡ ὑ-
 ποκειμενικὴ ἐμβάθυνση τοῦ ἔργου πού ἐξετάζουν. Γραφὴ
 κανὲν ἀκόμα καὶ μικρότερα ἄρθρα ἐνθουσιαστικὰ γιὰ τὸν
 Καβάφη ἀρκετὰ σὲ διάφορα περιοδικὰ, ἀπ' αὐτὰ ἴσως νὰ
 πρέπει ξεχωριστὰ ν' ἀναφερθῶν σὰν τὰ πιὸ διαφωτι-
 στικὰ, σὰν αὐτὰ πού τὸ περισσότερο προσφέρουν μιὰ νέα
 δική του ἀνάλυσή τοῦ ἔργου τοῦ Καβάφη, τὸ ἄρθρο τῆς
 κ. Καζαντζάκη δημοσιευμένο στὸ Νουμά τοῦ 1910 καὶ
 τὸ ἄρθρο τοῦ κ. Γ. Χαριτάκη στὴ Νέα Ζωὴ 1914.
 Ὁ Καβάφης, ὅπως σᾶς τὸ ὑπέδειξα κι' ὅλας, εἶναι ποι-
 ητὴς φιλόσοφος. Ἡ ποιήσή του εἶναι φιλοσοφικὴ, καὶ
 μόνο φιλοσοφικὴ. Ἀκόμα καὶ τὸ αἰσθημὰ του, τὸ αἰσθη-
 σιακὸ μονάχα, καθὼς θὰ τ' ἀναλύσω, γεννήθηκε ἀπὸ
 τὴ Σκέψη του, εἶναι μιὰ ἐκδήλωσι τῆς Σκέψεώς του, τῆς
 Σκέψεώς του πού πολὺ καιρὸς, ὅταν ν' ἄρχισε νὰ τὴν ἐκφρά-
 ζει, εἶχε φθάσει κι' ὅλας στὴν ἀπογνωστικὴ καθολικὴ
 ἀπαισιοδοξία πού σᾶς ἀνέφερα πρὶν. Ἡ ἀπελισμένη αὐ-
 τὴ σκέψη εἶναι δημιουργημὰ φυσικὰ τῆς ἰδιοσυγκρασίας
 του πού γεννήθηκε μαζί του ἀπερίοριστα μελαγχολικὴ,
 αὐτὴν ἀποκρυσταλλώνει, ἀλλὰ κι' ἂν ἡ πηγὴ τῆς θλί-
 ψης του εἶναι μέσα σ' ἄσυνείδητο τὴν ὥρα πού πρωτοει-
 δηλώνεται ἔχει πιὰ συγκεντρωθεῖ μέσα στὴ διανόηση. Ἡ
 ἀτομικότητά τοῦ Καβάφη, ἡ ἐμπνευσή του, εἶναι ὀλόκληρη
 διανοητικὴ διανοητικὴ ἀλλ' ὄχι καὶ ψυχρὴ, ὅπως
 ψυχρὴ εἶναι συχνὰ ἡ διανόηση τοῦ Παλαμᾶ, γιὰτὶ ὁ Πα-

λαμᾶς θέλησε ν' ἀσχηλοθεῖ, χωρὶς πίστη, μὲ τὴν κάθε
 ἰδέα, τὸ κάθε πρόβλημα πού μπορεῖ ν' ἀντιμετωπίσει ὁ
 ἄνθρωπος. Ὁ Καβάφης πιστεύει ἀπόλυτα στὴ μιὰ καὶ
 μόνη, ἐνιαία, ὅσο κι' ἂν εἶναι πλατιά, ἀρνητικὴ του ἀν-
 τίληψη γιὰ τὴ ζωὴ. Πιστεύει στὴν ἄρνηση. Τὴ στοχα-
 στικὴ του ἀντίληψη τὴ μετάρωσε σ' ὀλόκληρο τὸ εἶναι
 του, δὲ βλέπομε, καθὼς σᾶς εἶπα, τὸ αἰσθημὰ του νὰ
 γίνεταὶ σκέψη, ἀλλ' ὅμως ἡ σκέψη του γίνεταὶ συγκίνη-
 ση, δὲν ἀπαριθμεῖ ποτὲ ἀκαδημαϊκὰ διάφορες γνώσεις,
 τὴ γνώση του, τὸν ἐγκεφαλικὸ του πόνο τὸν πνεῖ μὲ
 τὴν ψυχὴ του. Πονεῖ βαριά, πολὺ βαριά, τυραννικὰ. Ἡ
 ποιήσή του ἀπομακρυσμένη ἐντελῶς ἀπὸ κάθε συνηθι-
 σμένο μοτίβο πού ἐμπνεῖ τὰ λυρικά τραγούδια, ἀπὸ κάθε
 πιὸ ἀνάλαφρο μοτίβο, ἀπὸ κάθε μοτίβο πού δὲν κλείνει
 μέσα του ἓνα νόημα καθολικὸ, ἀφιερῶθηκε ὀλόκληρη
 στὴν οὐσιαστικὴ τραγωδία τῆς ζωῆς. Αὐτὴ ξετυλίγεταὶ
 μέσ' ἀπ' ὅλα τὰ ποιήματά του, δραματικὰ ἀπειρες σκη-
 νές τῆς ζωγραφίζονται μὲ μιὰ εἰκόνα πρωτότυπη, δυνα-
 τὰ παραστατικὴ κι' ὑποδραματικὴ. Ὅλο τὸ ἔργο του ἀπο-
 τελεῖ ἓνα σφιγτοδεμένο σύνολο, παρουσιάζει τὴν ἐξέλιξι
 τῆς Σκέψεώς του, ἀφοῦ βεβαιώθηκε γιὰ τὸ μάταιο τῆς ὑ-
 παρῆς, παρουσιάζει τὴ μόνη λύτρωσι πού κατόρθωσε
 πάλι νὰ βρεῖ ἀπὸ τὴν ἀφόρητὴ ἀπελπισία, μιὰ ἀπολυ-
 τρωσι τόσο πικρὴ κι' αὐτὴ κάθε του ποιήμα, καὶ τὸ
 καλλιτεχνικὰ χειρότερο, εἶναι μέρος τῆς ὀλότητος, κατὶ
 τῆς προσθέτει τὴ συμπληρώνει, κατὶ λέει σημαντικὸ.
 Ὁ Καβάφης δὲ θέλησε, ὅπως πιθανὸ θὰ μπορούσε, νὰ
 ἀναπτύξει ἐπιστημονικὰ τὶς φιλοσοφικὲς του ἰκανότη-
 τες, νὰ γίνετ ἓνας Σοπενχάουερ, ἢ μάλλον ἓνας
 Nietzsche, ἓνας φιλόσοφος πού νὰ εἶναι καὶ ποιητὴς, δὲ
 θέλησε νὰ γράψῃ φιλοσοφικὲς πραγματείας, νὰ προσθέ-
 σει νέες παραλλαγὲς στὴν ἀνθρώπινη σοφία, προτίμησε
 νὰ μείνει ποιητὴς φιλόσοφος, νὰ δημιουργήσῃ μικροὺς
 πίνακες ἰδιόρρυθμους, ἐξαιρετικὰ συγκλονιστικούς, πού
 μέσα σ' αὐτοὺς νὰ κλείσει τὰ φιλοσοφικὰ του συμπερά-
 σματα. Γὰ ποιήματά του εἶναι ὅλα πολὺ σύντομα, συγ-
 κεντρωμένα. Δὲν ὑπάρχει μέσα σὲ κανένα του ποιήμα
 οὔτε ἓνας στίχος πού νὰ μὴν εἶναι ἀπόλυτα ἀπαραίτητος,
 ἀπαραίτητος στὴν ἀπλή μετάδοσι τοῦ νοήματος, χωρὶς
 κανένα διακοσμητικὸ στοιχεῖο, δὲν ὑπάρχει πουσθενὰ ἡ
 πολυτέλεια κανενὸς ξεγυλισμάτος, καμιάς λυρικῆς ὀ-
 νειρευμένης ἔξαρχης ἢ καὶ μόνο ἔκφρασης. Σ' αὐτὴ τὴν
 ἔλλειψη πρέπει κύρια ν' ἀποδώσω τὴν πρώτη ἀποκρου-
 στικὴ ἐντύπωση ὅμα πρωτοδιαβάσαμε Καβάφη, μαζί μὲ
 τὴν ἐντύπωση πῶς τὴ μορφὴ τοῦ ποιήματός του δὲν τὴ
 δουλεύει καθόλου, πῶς ἀφρόντιστα ἀραδιάζει μερικὲς
 στεγνὲς φράσεις. Γιὰτὶ δὲ στερεῖται μόνο τὸ σύνολο τοῦ
 ποιήματός του ἀπὸ κάθε διακοσμητικὸ στοιχεῖο, ἀλλὰ
 καὶ κάθε στίχος χωριστὰ δὲν παρουσιάζει καμιά ποικι-
 λία πλοικῶν, τομῶν, εἶναι ἓνας ἀδιάκοπος, μονότονος ἱ-
 αμβος μὲ διαφορετικὸ μόνο ἀριθμὸ συλλογῶν πού σχημα-
 τίζουν ἓνα εἶδος ἐλεύθερου στίχου χωρὶς καμιά μουσικό-
 τητά, τίποτε τὸ μελωδικὸ, ἢ ἁρμονικὸ, ἢ ἔστω καὶ μόνο
 ἠχητικὸ. Θὰ σᾶς διαβάσω τώρα, χωρὶς κανένα σχόλιο,
 γιὰ τὴν ὥρα, ἀπάνω στὴν οὐσία, δύο του ποιήματα, μόνο
 γιὰ νὰ πάρουν ὅσοι τυχὸν δὲν ἔχουν ποτὲ διαβάσει Καβά-
 φη, μόνοι τους μιὰ ἰδέα τῆς τεχντροπίας του, ὅστε νὰ
 μπορέσουν συνειδητὰ νὰ παρακολουθήσουν καὶ νὰ παραδε-
 χθῶν ἢ νὰ μὴ παραδεχθῶν τὴν ἀντίληψή μου γι' αὐτὴν.

Σὲ μερικοὺς ἀνθρώπους ἔρχεται μιὰ μέρα
 πού πρέπει τὸ μεγάλο Ναι ἢ τὸ μεγάλο τὸ Ὅχι
 νὰ ποῦνε. Φανερόνεται ἀμέσως ὅποιος πῶχει
 ἔτοιμο μέσα του τὸ Ναι, καὶ λέγοντάς το πέρα

πηγαίνει στην τιμή και στην πεποίθησή του.
 'Ο άρνηθείς δεν μετανοώνει. "Αν φωτισθύνταν πάλι,
 όχι θα ξαναέλεγε. Κι' όμως τον καταβάλλει
 εκείνο τ' όχι — τό σωστό — εις όλην την ζωή του.
 Che Fece... il Gran Rifiuto

Χωρίς περίσκεψιν, χωρίς λύπην, χωρίς αιδώ
 μεγάλα κ' ύψηλά τριγύρω μου έκτισαν τείχη.

Και κάθουμι και απαλπίζουμι τώρα εδώ.
 "Άλλο δεν σκέπτομαι: τον νούν μου τρώγει αυτή η τύχη"

διότι πράγματα πολλά έξω να κάμω είχον.
 "Α όταν έκτιζαν τὰ τείχη πώς να μην προσέξω.

'Άλλά δεν άκουσα ποτέ κρότον κτιστών η ήχον.
 "Ανεπισθίτως μ' έκλεισαν από τον κόσμον έξω.

Τείχη

Τη ρίμα δεν τη μεταχειρίζεται καθόλου, η τη μεταχειρίζεται, όπως είδατε, σά για να την εξευτελίσει, την καταβάλλει στο επίπεδο του λογοπαίγνιου που παρουσιάζεται κάποτε τυχαία σε μια συνηθισμένη κουβέντα, είναι ομοιολεξία πολύ περισσότερο παρά ομοιοκαταληξία. Την αντιμελωδικότητα του στίχου την αυξάνει ακόμα και η γλώσσα που δεν υπακούει σε κανένα κανόνα, σχηματισμένη από λέξεις και τύπους της υπερκαθαρεύουσας μαζί με της δημοτικής, σε φριχτή παραχορδία, μια γλώσσα άπαισία μιχτή. Και εδώ θρόνώνεται μπροστά σ' όσους δημοτικιστές δέχονται τη γοητεία του Καβάφη, πριν την αναλύσουν, για μια στιγμή, επιταχτικό, ένα μεγάλο πρόβλημα. 'Ο Καβάφης είναι ο μόνος άνθρωπος που κατώρθωσε να ξυπνήσει μέσα στους πιστούς της δημοτικής, μέσα σ' όσους μια που πιστεύουν στη δημοτική πιστεύουν σ' αυτήν άκλόνητα, γιατί είναι τόσο όλοφάνερη κι' ασυζήτητη η άλληθεία της, την αμφιβολία μήπως υπάρχει ένα πρόβλημα άλλο παρά το πως θα επικρατήσει, θα συντρίψει γρηγορότερα την ολέθρια πουληψη ή δημοτική, την αμφιβολία μήπως υπάρχει κι' ουσιαστικά γλωσσικό ζήτημα. 'Αφού ένας ποιητής, διάφορο αν είναι, ένας και μόνος, μπόρεσε να μεταδώσει έντατική μια συγκίνηση με τη μιχτή, είναι δυνατό να θεωρηθεί η γλώσσα αυτή έντελως νεκρή; 'Η αμφιβολία όμως αυτή είναι διαβατική γιατί μόλις αναλύσαμε την τεχντροπία του Καβάφη, αντιλαμβανόμαστε πως η μιχτή συγκινεί μέσα στην ποίησή του ακριβώς γιατί είναι μια γλώσσα ιδιόρρυθμη, σύμφωνη με την όλη εμφάνιση του έργου του, ακριβώς γιατί είναι νεκρή, αντικαλλιτεχνική. "Όλη η τεχντροπία του Καβάφη έχει για μοναχικό σκοπό ν' απλλάξει τη μορφή από κάθε εξωτερικό στολίδι, από κάθε τι μεγαλόστομο, θαυμαστικό, που θα προκαλούσε ένα εξωτερικό θαυμασμό, έχει για σκοπό να παρουσιάσει μια φόρμα όσα γίνεται, πιο στεγνή, λιγότερο έλκυστική, μάλιστα αντιπαθητική, ώστε η κατάκτηση της ουσίας να μην είναι εύκολη, να μην όφειλεται σε καμιά πλάνη, κ' έτσι, αν κι' όταν κατορθωθεί να είναι πια μόνιμη, 'Ο Καβάφης είναι ποιητής έντελως άριστοκράτης, επιθυμεί ν' αγαπηθεί μόνο από πολύ Λίγους, θέλει να μείνει μακριά από το πολύ κοινό γιατί πιστεύει πως ένα πληθιάσμα των πολλών στην ποίησή του μοιραία θα την έχυδαίσει. "Άλλωστε το μυστικό της ζωής που ανακάλυψε δεν είνε ωφέλιμο για τους πολλούς" είναι φαρ-

μακερό. 'Η γνώση του μάταιου της κάθε προσπάθειας, η γνώση της τραγικής της κομικότητας γιατί είναι από πριν κλεισμένη σ' άδιαπέραστα τείχη, η γνώση πως δεν είμαστε παρά άντρείκελα βρατανισμένα, κι' άστεία κάθε φορά που ξεχνούμε πως δεν είμαστε παρά άντρείκελα στα χέρια της Μοίρας, η γνώση της Ζωής εξασθενίζει, αυξάνει ακόμα τη δυστυχία. "Ας διατηρούν οι πολλοί τουλάχιστο το ζωτικό τους ψέμα, όπως το όνόμασε ο 'Ιψεν. 'Ο Καβάφης είναι σαν τον κοσμματοπόλη εκείνο που σ' ένα του ποίημα παρουσιάζει που τους πολυτιμότερους του θησαυρούς τους κρύβει, δε θέλει να τους προσφέρει στους άνίδεους για να κερδίσει τους εύκολους θυμασμούς τους, τους κρατεί μακριά από τα μάτια του κοσμου, μόνο για τον έαυτό του. 'Η γλώσσα του είναι σύμφωνη με την όλη του αυτή προσπάθεια, σύμφωνη με το στίχο του, καθώς σάς τον είδαξα. Και μάλιστα πρέπει να θεωρηθεί τυχερός ο Καβάφης που ύπηρχε ελληνικά ένα όργανο έκφρασης τέλεια άπονεκρωμένο, χωρίς χυμούς, χωρίς καμιά αυτόουσια ζωντανία η καλλιτεχνικήτητα, που δεν ανταποκρίνεται σε προϋπάρχουσες ζωντανές παραστάσεις, ένα όργανο έκφρασης που βνήθησε πολύ τον πόθο του να παρουσιάσει μια μορφή, που να μην είναι μορφή, που να μην είναι τίποτε άλλο παρά ένα άποστεωμένο περίβλημα της 'Ιδέας. Σε καμιά άλλη γλώσσα που καμιά δεν έχει να παρουσιάσει το τερατούργημα της καθαρεύουσας και της μιχτής, δε θα το είχε κατορθώσει τόσο άπόλυτα. Γι' αυτό αν και η ποίησή του έξωτερική άπλη, φαίνεται εύκολομετάφραστη, είνε ίσως έντελως άδύνατο ν' άποδοθεί σ' οποιαδήποτε άλλη γλώσσα. Κ' έτσι ανακαλύφοντας το μυστικό της τεχντροπίας του Καβάφη αντιλαμβανόμαστε γιατί, αφού πρώτα μās απέκρουσε, μπορεί βαθιά να μās μαγέψει: δεν είναι αντικαλλιτεχνική από άμέλεια, από άδιαφορία, από έλλειψη έπεξεργασίας, όπως το πιστέψαμε στην αρχή, δεν είναι αντικαλλιτεχνική, είναι μόνο αντίθετη στη συνηθισμένη μας αντίληψη του καλλιτεχνικού, του έξωτερικά καλλιτεχνικού, παρουσιάζεται πειθή μόνο γιατί έπίτηδες άπόλυτα αντιλυρική, αντιδικασμητική, τη θέλησε ο Καβάφης, γιατί συνειδητά θεώρησε πως μόνο αυτή η έκφραση η φαινομενική έντελως ψυχρή μπορούσε να φανερώσει τις χαρακτηριστικές γραμμές της αναλυτικής εικόνας και ν' άποδώσει μεσ' απ' αυτήν πλέρια, αυτόουσια, άμεσα, καθόλου παραλλαχμένη, όλη την αισθαντική του διάνοηση, μπορούσε να υποβάλλει όλο το βάθος της διανοητικής του συγκίνησης, όλη την περίλυπη κούραση που δεν έχει τη δύναμη να στολίζεται, άδιαφορεί για κάθε καθήκον στην παράδοση, για κάθε καθήκον γενικά, όλο τον πόνο που δεν επαναστατεί πια γιατί πικρά υποτάχθηκε στην 'Ανάγκη. Πίστεψε πως κάθε λυρισμός, σά μια άπότομη άνέγερση εκδηλώνει μια επαναστατημένη άποφασιστικότητα, μια διαμαρτυρία, ένα προκλητικό άντατίναγμα ενάντια στη Μοίρα, ένα πάθος. Γιατί αυθαίρετα να επιβάλλει ο ποιητής λυρισμό στη ζωή, όπου δεν υπάρχει; 'Ο Καβάφης ζήτησε την άπλη, πρωτόγονη, υποβλητική πλαστικότητα' ίσως άναλογίες με την τέχνη του να μπορούμε ν' αναζητήσουμε στους σημερινούς ίμπρεσιονιστές, αναλογίες, όχι ομοιότητες φυσικά, κι' αυτές άσυνειδητες, γιατί ο Καβάφης έγραψε πριν απ' αυτούς και οι ίμπρεσιονιστές φυσικά δεν έπηρεάσθησαν απ' αυτόν, ούτε τον γνώρισαν. 'Η άμέλεια του, η περιφρόνησή του για κάθε παραδεγμένο ποιητικό κανόνα, είναι αισθητική, γιατί είναι συνειδητά θεληματική τεχνητά αισθητική, όπως είναι και η γλώσσα του, αλλά σάς το είπα και θα το δούμε ακόμα, ο Κα-

βάφης είναι ποιητής καθάρα διανοητικός, έγκεφαλικός, που χωρίσθηκε όλοτελα από κάθε άμεση επικοινωνία με το Φώς, με το φυσικό κόσμο, με ό,τι μπορεί να δώσει ένα μεθύσι διονυσιακό. Το έξαιρετικό δούλεμα της φόρμας το άποδειχνει ακόμα, έχτος από την επιβλητική αισθηση της άριότητας που άποκομίζουμε άμα θελήσουμε βαθιά να προσέξουμε ένα του ποίημα. — Θα νιώσουμε τότε πως είταν άδύνατο να κλεισθούν περισσότερες έννοιες μέσα σε λιγότερες λέξεις, πως κάθε φράση ζυγιασμένη, όπως είνε τοποθετημένη, περιέχει έναν κόσμο όλόκληρο που έπρεπε να χωρέσει μέσα σ' αυτό το ποίημα, πως είναι άδύνατο να προστεθεί, ν' αφαιρεθεί, ν' αλλάχθει τίποτε, χωρίς να μεταβληθεί άμέσως το σύνολο, πως είναι άφάνταστα πλούσια η φαινομενική λιτότητα, κ' έτσι κατόρθωσε ο Καβάφης κάθε φορά που ξαναδιαβάζουμε τις λίγες στεγνές σειρές που άποτελούν ένα του ποίημα, όχι μόνο να μη χάνουν τη δύναμή τους, αλλά ν' ανακαλύφουμε νέες προεκτάσεις μέσα τους, το άποδειχνει ακόμα και το πολύ μικρό του έργο. 'Ο Καβάφης πρωτοεμφανίσθηκε είναι περισσότερο από εύκοιπέντε χρόνια και σήμερα τα ποίημάτα του δεν είναι ούτε 150. Την αίτια αυτής της μοναδικής λιγογραφίας πρέπει να την αναζητήσουμε βέβαια κύρια σ' αυτό το ιδιόρρυθμο της ποίησής του. "Αν και η ελληνική άποκλειστικά τραγωδία της Μοναξιάς δεν τον βραδάνισε, όπως τους άλλους μας ποιητές, γιατί έξαιρετικά προσωπικός θα είχε μείνει άναγκαστικά πάντα μόνος σ' όποιο περίγυρο, — είναι από τους ποιητές εκείνους που δε μπορούν να πάρουν τίποτε από τους γύρω τους άνθρώπους, γιατί πολύ διάφοροι πρέπει να τ' άντλήσουν όλα μόνον από μέσα τους. — ο έσωτερικός αυτός κόσμος όσο κι' αν είναι δημιουργικός δε μπορεί ποτέ να είναι άνεξάντλητος. 'Η ιδιορρυθμία άμα διατηρείται άνάλλαχτη — και η Σκέψη μόνο του Καβάφη παρουσιάζει μια έξέλιξη, πολύ κανονική, παραμένει πάντα μέσα στο ίδιο πλαίσιο, η διατύπωσή της είναι πάντα ίδια, εκείνη που αναλύσαμε. — η ιδιορρυθμία είναι πάντα κ' ένας δεσμός, μια άφετηρία στεριότητας, άδιάφορο αν προσφέρνει, σπάνια η και συχνά, μέσα στο περιορισμένο της σπάνιους θησαυρούς. 'Ο Καβάφης στο σύντομο έργο του έκλεισε ό,τι είχε να πει, όλο τον κύκλο της διάνοησής του, κάθε συνέχεια του έργου του δε μπορεί να είναι, έχτος αν παρουσιάσει άπότομα μια άπόλυτη μεταλλαγή, που είναι περισσότερο παρά άπίθανη, παρά επανάληψη, παραλλαγή των ίδιων μοτίβων. 'Η επανάληψη άλλωστε αυτή άρχισε να εκδηλώνεται στα τελευταία του ποίηματα που τίποτε δεν προσθέτουν, μάλλον αφαιρούν από το όλο του έργο, γιατί δεν παρουσιάζουν πια την ίδια άριότητα, την ίδια συγκεντρωμένη ένταση σε μια εικόνα, η έμπνευσή της δεν είναι πια δημιουργική, πηγάζει από τη μίμηση των παλαιότερων του ποιημάτων. Μά όσο κι' αν η κυριότερη αίτια της λιγογραφίας του Καβάφη, που, το επαναλαμβάνω, δεν υπάρχει λόγος να λυπούμαστε γι' αυτήν αφού είναι μοιραία συνέπεια του είδους της ποίησής του και δεν έχει άχρησι: άπλήρωτο κανένα κενό, είναι η ιδιορρυθμία του, πρέπει όμως πολύ ν' άποδοθεί και στη βρατανιστική αναζήτηση της τελειότητας που εύκολα την αντιλαμβανόμαστε μέλις προσέξουμε, καθώς σάς εξήγησα, αλλά που τη μαρτυρούν κι' όσοι τη γνώρισαν από κοντά. Το κάθε του έξαιρετικά σύντομο ποίημα το δουλεύει ύπομονητικά, έπιμονα, μήνες όλόκληρους στην κάθε λεπτομέρεια, προσηλώνεται όλοκληρωτικά στην έπεξεργασία της πρώτης σύλληψης, ακριβώς για να επιτύχει την τόσο δυσκολοκατόρθωτη εκείνη περιεχτική συντομία. Τρέμει

μην του ξεφύγει και μια λέξη περιττή, που να μην έχει ένα σικπό όρισμένο, τρέμει μη λείψει καμιά λέξη άπαραίτητη. "Όλη του τη ζωή την αφιέρωσε στο δικό του νόημα της Τέχνης: τί σημαίνει αν είναι διάφορη η Τέχνη του από την Τέχνη του Σολωμού; η αντίληψή του για το νόημα της είναι ίδια. Τίποτε άλλο από τα ποιήματά του, ούτε κριτικός, ούτε άρθρα, ούτε οποιαδήποτε γνώμη για οποιοδήποτε ζήτημα δεν έγραψε ποτέ. Γι' αυτό η ζωή του σαν άνθρωπος που δεν εκδηλώνεται στην ποίησή του δε μās ενδιαφέρει, με τη βιογραφία του δε θ' ασχοληθούμε καθόλου. 'Αριστοκρατικά άπομακρυσμένος από το τρικύμισμα της σύγχρονης πραγματικότητας, του άρκει να χύσει μέσα σ' ένα πλαίσιο σεμνό, άπλό, άσκητικά άπλό, — μήπως μπορεί να χαρακτηριστεί και κλασσικό; κλασσικό όπως άντιλήφθηκε τον κλασσικισμό ο Ingres, η μάλλον επειδή πρόκειται για έναν έντελως καινούργιο κλασσικισμό ο σωστότερος, ίσως χαρακτηρισμός να είναι άσκητικά κλασσικό — του άρκει να χύσει μέσα σ' ένα τέτοιο πλαίσιο το άποστάλαγμα της φιλοσοφικής του παρατήρησης άπάνω στην ανθρώπινη όδυνητή ματαιότητα. Τα ποίημάτα του μοιάζουν, όπως το παρατηρεί η Κα Καζαντζάκη, με τους σταλαχτίτες που πλάθει ο ύπομονητικός χρόνος. Κι' άμα συλλάβει την τελειότητα που έπιζητεί, τα ποίημάτα του τα σκορπά στα διάφορα άλεξανδρινά κι' αθηναϊκά περιοδικά, μια στιγμή για να τα προσφέρει στο κοινό, κ' ύστερα άμέσως τα συγκεντρώνει για τον έαυτό του, δεν τα εκδίδει ποτέ σε βιβλίο, άριστοκρατικά πάλι, πρωτότυπα, τα τυπώνει σε ξεχωριστά φύλλα, feuilles volantes, που τα χαρίζει μονάχα σε όσους νιώθει πως έχτιμούν το έργο του. Το έκλεχτικό αυτό παρουσίασμα της ποίησής του φανερώνει κι' αυτό πόσο πιστεύει στην άξία της, πόσο πιστεύει πως έφτασε στη σμιλεμένη άνυπέβλητη της έκφραση. "Όσο όμως κι' αν παρουσιάζει μια άριότητα το έργο του Καβάφη, είναι άνάγκη ιδιαίτερα να τονισθεί πως ο Καβάφης δε μπορεί μ' και δεν πρέπει να έχει μαθητές, δε μπορεί και δεν πρέπει να δημιουργήσει Σχολή. Και είναι άνάγκη να τονισθεί γιατί η ιδιορρυθμία του εύκολα μπορεί να παρασύρει να θελήσουν να την ακολουθήσουν κι' άλλοι, και τελευταία παρατηρείται σε μερικούς μια τέτοια τάση, και οι άλλοι αυτοί άναγκαστικά δε θα είναι παρά μιμητές, που μιμούμενοι μια ιδιορρυθμία, άναγκαστικά θα πέσουν στο γελοίο. 'Η ιδιορρυθμία του Καβάφη είναι αισθητική μονάχα γιατί πηγάζει αυτόουσια από την προσωπικότητά του, την έξαιρετική. Είναι ο ξεχωριστός που πρέπει να μείνει ο ξεχωριστός, ο μόνος. Τόσο η τεχντροπία του όσο και η ουσία της ποίησής του, που άλλωστε ο ίδιος, καθώς σάς είπα, τη θέλησε για τους πολύ Λίγους, το επιβάλλουν. 'Ο Καβάφης, κι' αυτό προσπαθήσα να σάς δείξω και θα φανεί ακόμα περισσότερο άμα αναλύσουμε την ουσία της ποίησής του, είναι ο ποιητής μιας παρακμής, της παρακμής που ακολουθεί το κορυφωμα ένος πολιτισμού, μιας υπερπολιτισμένης παρακμής. Κι' ο νεοελληνισμός, πολύ άπομακρυσμένος από τον αρχαίο ώστε να πιστεύουμε πως τον συνεχίζει, η θα μαραθεί χωρίς καμιά όμορφιά από τέλεια έλλειψη πολιτισμού, η αν έχει, όπως έντατικά το έλπίζαμε, τις δυνάμεις μέσα του να ζήσει, πρέπει να ξέρει πως ακόμα δεν πάτησε ούτε τα πρώτα σκαλιά του πολιτισμού του, πως αν υπάρχει γι' αυτόν 'Αναγέννηση μόλις τώρα αρχίζει ν' άνατέλλει, πως έχει να δημιουργήσει ένα άριστο έργο που πρέπει να του αφιερώσει όλες τις ένεργητικές του προσπάθειες, πως τίποτε δεν του επιτρέπει να θεωρήσει τον έαυτό του άξιο να είναι ένας esthete, να

φαντάζεται πώς ή παρακμή του μπορεί να είναι έστω κι' άμυδρά καλλιτεχνική. Ο Καβάφης, το επαναλαμβανόμενο, είναι ένα φαινόμενο που πάντα μπορεί κ' έχει το δικαίωμα να εμφανίζεται σ' όποιο περίγυρο και σ' οποιαδήποτε εποχή, που συγκεντρώνει το θαυμασμό, αλλά που πρέπει να το θαυμάζουμε από μακριά. Και είναι ένα φαινόμενο καθαρά ελληνικό. Όχι μόνο χάρις στη γλώσσα του που μόνον ελληνικά μπορούσε να υπάρξει τέτοια. Σας είπα πώς ο Καβάφης έμεινε δλότελα ανεπηρέαστος. Η έκφραση είναι βέβαια υπερβολική. Από τον καιρό που παύσαμε να πιστεύουμε στα θάματα, δηλαδή στο δυνατό της αυτοτέλειας οποιασδήποτε εμφάνισης, ξέρομε πώς τό κάθε τι κάπου έχει τις ρίζες του, κάτι συνεχίζει, έστω και πολύ απόμακρο. Ο Καβάφης έμεινε δλότελα ανεπηρέαστος από τους κλασικιστές, νεοκλασικιστές, ρομαντικούς, συμβολικούς, παρασσιακούς κτλ. ποιητές, άλλ' αναζητώντας την πηγή της έμπνευσής του μέσα στα πολύ περασμένα, την άνευρίσκομε αούτοσια στην αλεξανδρινή εποχή.

(Έχει συνέχεια)

ΛΑΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ

XIII

«... Λυπούμαι που δε μπορώ ν' ανταποκριθώ στην επιθυμία σας και να σας γράψω τη γνώμη μου για το έργο του ποιητή Κ. Καβάφη. Δυστυχώς πολύ λίγα ποιήματά του έχω διαβάσει, κ' είναι κ' αρκετός καιρός. Έτσι, δε μου επιτρέπεται να μιλήσω άνεπιφύλακτα για το έργο του Άλεξανδρινού ποιητή, και δε μου δίνουν βέβαια το δικαίωμα να τό κάμω με δικαιολογία τό «έξ όνυχος τόν λέοντα», οί λίγοι ώ ρ α ί ο ι σ τ ι χ ο ι τ ο υ π ο ύ διαβάσα...»

ΑΡΙΣΤ. ΚΑΡΑΒΑΣ

XIV

ΠΑΝΩ ΕΚΕΙ ΣΤΟ ΒΟΥΝΟ που κατοικούν οί Μούσες, είναι ένα φυτό. Κάθε χρόνο βγάζει άνθος, μα μόνο δυο-τρεις. Κάποτε καθόλου δέν άνθίζει. Και κάποτε βγάζει άγγινάρες, λίγες κ' αυτές, όπως κ' οί άνθοί. Τί είναι; Αυτό είναι τό αίνιγμα που καλούνται να λύσουν οί σύγχρονοι Έλληνες λόγιοι. Ο Καβάφης κατήντησε αίνιγμα. Τί είναι λοιπόν ο ποιητής αυτός, που τόσος θόρυβος γίνεται γύρω του; Ποιά είναι ή θέση που του όφείλει ή ελληνική λογοτεχνία; Και τί έστί λοιπόν ποίηση Καβαφική;

Ποίηση Καβαφική; "Ωστε έτσι, ή τέχνη του ποιητού αυτού είναι ξεχωριστή; Και ναι. Ξεχωρίζει άμέσως και έντονα από την τεχντροπία κάθε άλλου ποιητού, παλιού ή νέου, δε συγγενεύει με καμμιάν άλλη, είναι τόσο πολύ άτομική, ώστε να τό διακρίνει αυτό κ' ό πιο άκόμη άδαής. Ο Καβάφης έδωσε δικό του είδος, δική του σχολή. Και τήν έδωσε ένσυνείδητα, με δημιουργική πρωτοβουλία κ' όχι από έλαττωματική διάθεση, όχι από άδυναμία ν' ακολουθήσει τη μεγάλη λεωφόρο που ακολουθήσαν μικροί και μεγάλοι ποιηταί. Γιατί ο Καβάφης δέν είναι ποιητής από τους τυχαίους. Τό περισσότερο έργο του τό έμψυχώνει δυνατή πνοή. Έχει προσανατολισθεί στη ζωή, την αντίκρυσε, ένεδάθουσε στα προβλήματα της, έμέτρησε καλά τους παλμούς της. Αυτό τό μαρτυρούν τρανά τά ποιήματά του «Η πόλις», «Η Σαρπεία», «Μάρτιο είδος», «Τελειωμένα», «Απολείπειν ό Θεός Άντώνιον», «Όσο μπορείς», «Μανουήλ Κομνηνός» και άλλα. Η ποίησή του είναι έπιγραμματική. Δέ

χάνεται μέσα σε πολυλογίες, διανοήσιμους και παραληρηματά. Οί στίχοι του, ως έπί τό πολύ, είναι λαξευμένοι βαθειά, με προσοχή, και συχνά διαβάζοντάς τους συνταράσσεται κανείς από δυνατές όρμες της σκέψης ή από δυνατά φτερουγίσματα της ψυχής που προκαλούν. Αφθονη δε ειρωνεία είναι άπλωμένη στο σύντομο έργο του. Είπα ότι ο Καβάφης έδωσε δικό του είδος από δημιουργικό ένστικτο κ' όχι από άδυναμία. Και τό είπα αυτό γιατί γνωρίζω πώς στους περισσότερους δέν άρέσει καθόλου ή τεχντροπία του και γι' αυτό τόν καταδικάζουν άπόλυτα. Τους κριτές αυτούς πρέπει να τους πούμε επιπόλαιους, γιατί παραδέχονται μεγάλα και δυνατά στοιχεία και ζητούν άποκλειστικά τό μουσικό μέρος. Συμβαίνει, πάνω-κάτω, ό,τι και με την τέχνη του Βάγνερ — σύγκριση σχετική. Δέν άκούουν, οί πολλοί, canto, δέν άκούουν μουσικά κελαδήματα και ρευστούς ήχους κ' άδυνατούν να αισθανθούν την βαθύτερη άρμονία και τη μεγαλοφυά σύνθεση του τεχνίτου. Αν θέλετε, ούτε και σε μένα άρέσει ή τεχντροπία του Καβάφη. Πολλά ποιήματά του, με την πνοή που τό δίδει, θα ήσαν άσυγκρίτως άρτιώτερα, αν ήθελε ν' ακολουθήσει τους κανόνες του λογοτεχνικού αυτού κλάδου. Κι' ούτε ή γλώσσα του Καβάφη μ' άρέσει. Ανόμαλη ρίμα, ανόμαλη γλώσσα. Έδώ βρίσκεται τη λέξη «πιαίνοντα», εκεί τη λέξη «μονήρες». Έδώ διαβάζετε τη φράση «Απ' της ταβέρνας τόν καυγά» και στο επόμενο ποίημα τη φράση «Έπί άρματος λευκού ίερά τελών — θυσίας και σπονδάς — τώ Ενδυμίων».

Είπα άκόμη ότι ο Καβάφης έσφυγμομέτρησε τη ζωή, τη διέγινε κατάβαθα και σταθερά. Τούτο είναι μεγάλο στοιχείο για ένα τεχνίτη κ' ο Καβάφης θα μπορούσε ίσως να σταθή πλησίον στη σειρά μεγάλων και κλασικών ποιητών με την άτομική του σφραγίδα. Κι' όμως είναι κρίμα γι' αυτόν ότι δε μιλά πάντοτε από ψηλά, δίνοντας άντικειμενικά, σκορπίζοντας άνθρωπιστικά τους τόνους του. Συχνά κατεβαίνει, είναι υποκειμενικός και σχεδόν κρινός άνθρωπος και συχνότατα μάς μιλά για την ήδονή. Η άίσθηση της ήδονής τόν παρασύρει. Οί ώραιοί έφηβοί πολύ τόν άπασχολούν. Μέσα σε τόσα άλλα, ένα από τά εκτενέστερά του ποιήματα είναι άφιερωμένο στην Όροφέρνη, γιατί ήταν ώραίο. Και τ' αφιερώνει σ' αυτόν μ' όλο που τόν λέγει βλάκα, φιλοχρήματο, κομπαστή, όκνηρό, άσήμαντο. Για μένα, ο Καβάφης εκεί που ψάλλει τη ζωή διάπλατα, άντικειμενικά, κοσμοθεωρητικά, μάς δίδει άνθος από τό άντρο των Μουσών πανέμορφους και μσογαμυρισμένους. Εκεί που μιλά γι' άναμνήσεις άτομικές κ' όράματα κ' ήδονισμούς κ' εφέβους, μάς δίδει, ως έπί τό πλείστον, άγκινάρες ή φύλλα, πράσινα φύλλα.

Γ. ΚΙΤΡΟΦΟΥΛΟΣ

XV

«... Τού Καβάφη τό έργο, μ' όλες τις έπιφυλάξεις που μπορεί να έχη κανείς για ώρισμένα σημεία αυτού, φανερώνει τόν τεχνίτη που εργάσθηκε ένσυνείδητα κ' αφιλόκερδα για την Νεοελληνική Λογοτεχνία, δίχως να την καπηλεύεται. Ο Καβάφης ελάτρευσε άγνά τό ιδανικό του κ' αυτό είν' ένας μεγάλος τίτλος τιμής που του άξίζει...»

Απόσπασμα έπιστολής του προς τόν «Ταχυδρόμο» της «Άλεξανδρείας»

Ν. Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

XVI

ΕΓΓΙΝΕ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ, πολυς θόρυβος, περί της αξίας του Καβάφη. Άγων συνήφθη γύρω στ' όνομά του, κατηναλώθη άφθονη μελάνη, από μέρους φίλων και έχθρών, και ή τρανή συζήτηση εκείνη, έγενικεύθη μέχρι του σημείου, να έπιστρατευθούν όλοι οί λόγιοι, και να εκφέρουν κρίσεις διαφόρους, πώς άντιλαμβάνεται καθένας, από της ιδικής του της άπόψεως, την συμβολήν του έργου του Καβάφη, στην έν γενέσι κίνησιν κ' εξέλιξιν της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Ο θόρυβος αυτός και ή συζήτηση, άναμφίβολως ή άνησύχησαν πολύ, τό σεμνό και μετρίεφρονα τεχνίτη, που ζή τελείως άποτραβηγμένος, άποφύγων την πολλή δημοτικότητα, μέσ' στην έκουσίαν

Σάισο ΡΑΖΖΙ

ΝΑΗΟΑ, ΑΑΗΑΘΙΩΤΗΣ

άπομόνωσιν της δημιουργικής του έπίδοσεως. Τόν θόρυβον αυτόν τόν προεκάλεσαν μερικοί άνόητοι χοντράνθρωποι, απ' αυτούς που συνηθίζουν κάθε τόσο, να χώνουν τη μυτίτσα τους παντού, με τό μεγάλο τό τουπέ της άμυθείας, χωρίς να ξέρουν άπολύτως τίποτε, και δίχως να κατέχουν, κατά βάθος, τά κύρια στοιχεία του ζητήματος, περί του όποιου συζητούν. Έντούτοις, στην ύπόθεσιν αυτήν, ο Καβάφης έχει ένα πλεονέκτημα: ότι γνώρισμα κοινό των άντιπάλων του, υπήρξεν ή έμπάθεια, ο φθόνος, ή φανατική μεροληψία, ή μικρολόγος έπιπολαιότης, ή συστηματική και πλήρης άγνοια, του τί σημαίνει Τέχνη και τεχνίτης.

Σ' αυτόν τόν μοχθηρότατον άγώνα, άνεμίχθην κ' έμεις προσωπικώς, όχι βεβαίως για κανένα άλλον λόγον — από άγανάκτησιν, άπλούστατα. Η φωνή μας υπήρξεν άκουσία, υπήρξεν ή κραυγή της συνείδησεως, που βγαίνει άκούσιως από μέσα μας, κάθε φορά που μάς πληγώνει τήν ψυχή, τό θλιβερό, τό άκοσμο τό θέαμα, της προμελεστημένης άδικίας. Η άναρχοδιδότης δε, πρωτίστως, και ή άμορφωσία των ανθρώπων, που ζήτησαν, σ' εκείνη την περίστασιν, να παίξουν τάχα ρόλον κατηγόρου, εκείνα μάς έρέθισαν κυρίως. Τώρα που ό θόρυβος έκόπησε, νομίζω πώς μπορώ, έν ήρεμία, να έπιληφθώ αυτού του θέματος, και ν' αναπτύξω ειδικώτερα τους λόγους, για τους όποιους θέτω τόν Καβάφη, σε θέσιν έντελώς μοναδική, στην ιστορία της λογοτεχνίας μας. Ο Καβάφης είναι τό άπάνθισμα ένός συνείδητά προχω-

ρημένου πνευματικού υπέρπολιτισμού. Για να εκτιμηθή όμως δρόντως, και να κριθί ή κάπως άμεροληπτως, πρέπει αυτός που θα θελήση να τό κάμη, να είναι ψυχικός εξέλιγμένος, να είναι πιο στενά άρμονισμένος προς την μεγάλην έσωτερικότητα και την άξιοπρέπειαν της Τέχνης. Έδώ συμβαίνει ή μεγάλη παρεξήγηση των διαφόρων μικροκριτικών: είς τό σημείον που αυτός άρχίζει, εκείνοι έχουν τελειώσει πρό πολλού. Δέν υπάρχει έπομένως μεταξύ των, ή παραμικροτέρα έπαφή. Ο Καβάφης, από ήθικής άπόψεως, άποτελεί φαινόμενον παρήγορον. Τήν εποχή που ένα πλήθος φασουλίδες σκαρώνονται στους, άποκλειστικά για να περιποιηθούντι κυβερήσεις και να λιθανίζουν καθεστώτα, ή κάνουν ταπεινές συγκυκαθάσεις προς τάς μετρίας άπαιτήσεις του κοινού, ένας τεχνίτης, μόνος, μακριά, εργάζεται σφοά, σιωπηλά, κλεισμένος μέσ' στα σύνορα της Τέχνης του, καθώς εκείνος τήν άντιλαμβάνεται, άγνωσμένος έντελώς από τό πλήθος, φανατικός αυτός τελετουργός, συνεχιστής της θαυμασίας παραδόσεως των άθηντικών δημιουργών, που δε ζητούν να συνθηκολογήσουν, και τραβούν τό δρόμο τους έπίμονα, προς την άκραιάν έπαληθευσιν του πραγματικού προσρισμού των. Χωρίς αυτήν την ένσυνείδησίαν, δέν υπάρχει τίμιος τεχνίτης.

Τό έργο του Καβάφη, ιδιόρρυθμο, προσωπικό και δίχως προηγούμενον, δοσμένο κάπως με τό σταγονόμετρο, σαν είδος πέντουσίας της ποιήσεως, άνοίγει τους όρίζοντας της καγκοσμίου Τέχνης, από την όποιαν μάς εξέκλιναν, και μάς άπεξένωσαν τελείως, τά νόθα και ρηγά κατασκευάσματα πλήθους ανθρώπων άνειλικρινών, μονομερών και περιορισμένων, χωρίς καμμίαν ήθικήν εκλέπτυσιν, καμμίαν προηγμένην μουσικότητα, καμμίαν γνώσιν των ποιητικών άποχρώσεων, των άπρόοπτων και μοναδικών, που διαθέτει ή παλέττα της ποιήσεως, σφοά και συνετά χειριζομένη. Ο Καβάφης έχει μίαν ιδιότητα, που έχουν μόνον οί πολύ μεγάλοι: ότι, ή τόν δέχεται κανένας άπολύτως, άδίστακτα, χωρίς ένδοιασμούς, ή τόν άποκρούει έντελώς. Άνάμεσα στίς δυο αυτές άκρότητες, άλλος μέσος όρος δε χωρεί. Πώς συμβαίνει αυτό, είν' εύεξηγητόν. Είχα πει και άλλωτε θαρρώ, ότι τό έργο Τέχνης δέν προσφέρει, παρά ό,τι του προσφέρει ο θεατής. Είν' ένας καθρέπτης μακικής, που μάς στέλνει πίσω την ψυχή μας. Είν' ένα παράδοξο δοχείον, που πράγματι δέν περιέχει τίποτε, αν δέν τό πληρώσωμεν έμεις. Έμεις, οί απ' έξω, οί θεαταί, σ' αυτό, τοποθετούμε τη συγκίνησή μας. Αν δέν του προσφέρουμε συγκίνησιν, δε θα δεχθούμε είς άνάλλαγμα συγκίνησιν. Παίρνει καθένας μόνον ό,τι δίνει. Αυτό συμβαίνει και με τόν Καβάφη. Υπάρχουν άνθρωποι που δέν προσφέρουν τίποτε. Άς μήν ελπίζουν και να πάρουν τίποτε. Η ψυχρότης θα είναι άμοιβαία. Αυτή ή ιδιότης του Καβάφη τόν προφυλάσσει διαρκώς από τό πλήθος, από τάς μεγάλας προστριβάς — τόν όδηγει μοιραίως, έπομένως, σ' ένα είδος σταθεράς άπομόνωσεως, τόν καταδικάζει, μ' άλλους λόγους, να μήν εδρίσκη θετικήν άπήχησιν, παρά στους ειδικούς εκείνους κύκλους των λυτρωμένων έντελώς διανοιών, που τάς εγγίζουν, άποκλειστικά, οί διυλισμένοι στοχασμοί, τά ραφσιναρισμένα συναισθήματα, ή άκροτάτη έσωτερικότης. Όταν στερήται δηλαδή ο άναγνώστης τήν μυστηριώδη ικανότητα, τήν άπροσδιόριστον διαίσθησιν, τό βαθύ κριτήριο εκείνο, τότε και τό έργο του Καβάφη κρατεί κ' εκείνο συνεχώς άπέναντί του ένα είδος παγεράς έπιουλάσεως. Ίσως αυτή ή άμοιβαία έπιφύλαξις, να όφείλεται έπίσης, άλλο τόσο, είς τόν άλλον σκόπελον εκείνον, της προσωπικής διατυπώσεως, του ιδιόρρυθμου λεκτικού.

της ειδικής συνθέσεως της φράσεως, που προσδίδει κάτι το άλλοκοτον, κάτι το σχεδόν αίρετικόν, που άλλους αποωθεί, αποθαρρύνει — άλλους, εξ' έναντίας, σαγηνεύει. Η ποίησις εν γένει του Καβάφη, είνε άρωμα μονήρες, ανερωδες, άρωμα εξαιτίας ψυχικότητας, εγκεφαλικής ήδυπαθείας, άπόρροια υψίστης συνειδήσεως και προηγμένης δεξιοτεχνίας. Έχω υπ' όψιν τὰ ποιήματα, κυρίως, της νοσταλγικής αναπολήσεως, της μυστικοπαθούς ύποβολής, των σαρκικών και φευγαλέων έντυπώσεων, των πολύ λεπτών ήδονισμών. Η μορφή των είνε τόσοσ αν απόσπαστος προς την άδραν ιδέαν που έγκλειει, ώστε θα καταστρέφετο το νόημα, αν εΐχεν άλλως διατυπωθεί.

Έπί πλέον, με το έργο του Καβάφη, παριστάμεθα, άνέλπιστα τελείως, εις την άπροσδόκητον άνάστασιν, την μετά αιώνας άναντίωσιν της άλεξανδρινής τεχνοτροπίας, της λεπτοτάτης και σοφής εκείνης τέχνης, τέχνης καθαυτοΐ της παρακμής — της μετακλασικής, της άδροντάτης, της αισθητικά ύπερωρίμου, της έλαφρά δηλητηριασμένης — τέχνης όχι πλέον των χρωμάτων, αλλά των έλεπτυσμένων έννοιών, των εγκεφαλικών έρεθισμών, των εξεζητημένων άποχρώσεων.

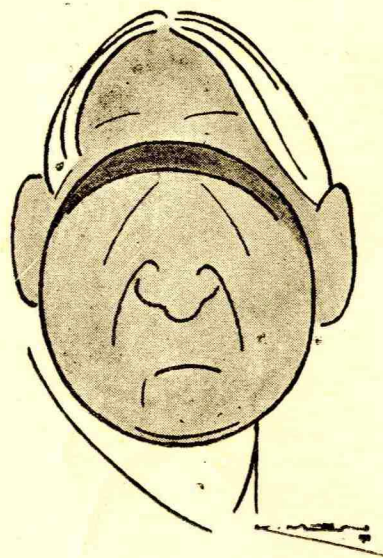
Έδώ δέν πρόκειται περί δημοτικής, δέν πρόκειται περί καθαρευούσης. Τύποι γλωσσικοί και ιδιώματα, εδώ δέν έχουν έντελώς καμμίαν θέσιν. Πρόκειται κυρίως περί Τέχνης, που λειτουργεί σερνά, άφ' ύψηλού — και για την όποιαν έλ' αυτά, είνε μέσα, άπλως, μιας τελειότητας.

Δασυίω } ασαδισάω,

XVII

ΕΙΜΑΙ ΕΥΤΥΧΗΣ να μου δίνεται άφορμή να ξαναμιλήσω για έναν τόσο λαμπρό ποιητή, όπως είνε ο Καβάφης. Και μολονόπου άνάμεσα σε τόσους νέους θαυμαστές του διδασκάλου, θ' αποτελούσε άντινομία ή έμφάνισή μου, ως τόσο κιαυτό άκόμα από κανέναν άλλον, ή γλώσσα του που έχει μια προσωπική σφραγίδα καθάρτατη, ή άνώμαλη εκείνη και ακαθόριστη γλώσσα, όλα αυτά αποτελούν τή χάρη του ποιητικού του έργου — πρωτοτυπία του. Άρχαία θέματα, μυθολογικά, ιστορικά, νεότερα, σημερινά, αιώνια, αισθηματικά κατ' εύθειαν, ή με ύποβολή, συμβολικά ή κατά άλληγορίαν, όλα διαχειρισμένα από δυνατό κύριο της δουλειάς του. Όπως ο Παπαδιαμάντης, και ο Καβάφης εμεινε έξω από το γλωσσικό ζήτημα. Η ιδιαιτευσία του ένός και του άλλου είνε τέτοια. Πώς θα κατηγορήσαμε εμείς άγαθοποιά έργα ;

M. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Σκίτσο Κ. Μων. Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

XVIII

Ο ΚΑΒΑΦΗΣ ΕΙΝΕ μια μορφή ξεχωριστή μέσα στην ποίησή μας. Έάν τοποθετήσουμε, από σκοπού, όλη την ποιητική παραγωγή της νεοελληνικής λογοτεχνίας, σε μιαν άπόσταση χιλίων χρόνων μακριά από το κριτήριό μας, τότε, από τις άμέτρητες ποιητικές μορφές, έλάχιστας μόνο θα διακρίνουμε, και μια από τις πιο έντονας θα ήταν ή μορφή του Καβάφη. Θέλω να πώ ότι, αναμφιβόλως, ή ποίηση αυτή θα έχει «ύπερ της» την κριτική του Χρόνου. Όχι, βέβαια, επειδή είνε πρωτότυπη (ή πρωτοτυπία της μορφής της δέν όφείλεται σε ύπερπήδηση δυσκολιών, αλλά στη θεληματική άπόρριψη ωρισμένων, ίσως κοινών, ποιητικών κανόνων), μα επειδή εκείνο που χάνει με τή μορφική άνωμαλία της το κερδίσει με την έντονη γραμμή του βάθους της, κι επειδή τή χαρακτηρισρίζει κυρίως μια σπάνια περιεκτική συντομία.

Η ποίηση του Καβάφη συγκινεί διανοητικά όπως όρισμένες σκέψεις του ήμερολογίου του Άμιελ. Κυρίως όμως, εκείνο που της δίνει τόσην αξία είνε το ότι δέν όφείλει τή γέννησή της σε μιαν άπλη ρητορική διάθεση, αλλά στις επιγραμματικά διατυπωμένες πείρας, που άποχτήθηκαν με τή συνεχή καταστροφή μιας δλάκισρης ζωής που άφέθηκε. Η ποίηση αυτή εκφράζει: τή ταξείδι βαθύ σε νόημα όπως και το ταξείδι του γέρω-Όδυσσέα. Γι' αυτό κ' ή ουσία της θα έπηρεάζει πάντοτε όπως κάθε φωνή που άγγίζει: το ίδιο μας το βάθος. Όσοσο μιμητές της μορφής της δέν είνε δυνατό ν' άποχτήσει ο Καβάφης, χωρίς όρισμένους κινδύνους. Και τούτο γιατί ή ποίησή του είνε έντελώς προσωπική. Είνε τόσο προσωπική όσο προσωπικοί είνε και όλοι εκείνοι, που, έχοντας σωματικά έλαττώματα, περιπατούν ιδιόρρυθμα. Κι ενώ αυτούς τους συγχωρούμε και κάποτε καταλήγουμε να τους βρισκόμε και φυσικούς, τους άλλους, εκείνους που θ' αποφάσιζαν να τους μιμηθούν, δέν θα μπορούσαμε να τους παραδεχτούμε παρ' ός παρωδούς μόνο, που σκοπίμως γελοιοποιούν. . .

T. ΜΑΛΑΝΟΣ

XIX

ΠΕΡΙ ΤΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΟΝ ΠΟΙΗΤΗΝ Κωνσ. Καβάφης, εσχάτως ιδίως, έδημιουργήθη θόρυβος. Έγερσίθη και κατακρίθη, από τή μια μεριά — ύμνήθη και άνεδιβάσθη στα ούρανια, από την άλλη. Άλλ' είνε γνωστόν, ότι περί ένα άσήμαντον άνθρωπον, ούδεις θόρυβος δύναται να δικαιολογηθή. Πρέπει να έχη κανείς μια ιδιαιτέρα όλωσ σημασία, για να προκαλέση φασαρίαν περί το όνομά του. Το γεγονός του θορύβου αυτού, ο όποιος έγένετο τάς τελευταίας αυτές ημέρας γύρω από το όνομα του Καβάφη, τόσοσ έδω, όσον και στην Άλεξάνδρεια, όπου και μένει ο ποιητής — ένα πράγμα άποδεικνύει καθαρά και προς πάσης κριτικής : ότι με τον ποιητήν αυτόν κάτι συμβαίνει. Ότι ο Καβάφης δέν είνε ένας ποιητής της σειράς, ή έστω, ένας ποιητής «πολύ καλός». Πολύ καλοί ποιηται στας Άθήνας είνε αρκετοί και αρκετές συλλογές έχουν βγή με «πολύ καλά» ποιήματα. Άλλά δέν έγινε κανείς θόρυβος. Σήμερα αι ποιητικά συλλογαί «πολύ καλών» ποιητών, που εκδίδονται, περνούν άπαρατήρητοι, ή τούλάχιστον, δέν συζητούνται ιδιαιτέρως. Ο Καβάφης αποτελεί φαινόμενον. Τσακώνονται εξ αιτίας αυτού. Άνεγκλήσεις και μανιφέστα δημοσιεύονται. Είπα, ότι κάτι συμβαίνει με τον ποιητήν αυτόν. Και βεβαίως. Συμβαίνει, ότι ο Καβάφης είνε μια μεγαλοφυία. Άς μη πειραχθούν κανενός τα φιλόδοξα νεύρα. Πρόκειται περί γεγονότος. Άλλ' ως ίδουμε.

Ο κύριος λόγος, δια τον όποιον ο Καβάφης έπεβλήθη και άνεγνωρίσθη στον κύκλο εκείνον, που τον κατάλαβαν, είνε ο εκφραστικός του τρόπος, το ύφος του, ή καταπλήσσοσα λιτότης, με την όποιαν εκφράζει τα πιο βαρεια συναισθήματα, τα πιο πολυσύνθετα. Ο Καβάφης ξαφνίζει με την ιδιότυπη εκφραστική του. Έδημιούργησε μια αισθητική ποιητικού ύφους και εκφράσεως. Ο ίδιος μένει άπόλυτα ίκανοποιημένος από τον τρόπον του αυτόν. Έχει να ειπή κάτι το λέγει όριστικά δέν μένει μέσα του κανένα βάρος. Έβρησε την εκφραστικήν, που «αυτρώνει» τον ποιητήν. Και αυτό ακριβώς είνε εκείνο, που άπετέλεσε την πέτραν του σκανδάλου αναφορικώς με την ποίησίν του. Είνε το «κάρφος» και ή αιτία της έναντίον του πολεμικής. Οι «λιμνάζοντες» ποιηταί της πρωτεύουσας, με τις ρευούλες τους, με την νοικοκυρίστικην μετρικήν τους, με τα «κλασικά» και τα «παραδεδεγμένα» τους, με την μούχλαν της στενότητός τους, του έροίγτηκαν χοντρικώς.

Ο Καβάφης λοιπόν είνε μια μεγαλοφυία εκφραστική. Άπαράλλαχτα όπως και ο Χάμσον. Δυστυχώς ο Καβάφης έγραψε ελληνικά και κάτι ελληνικά, που παρεξηγούνται από τους προθύμους να τα παρεξηγήσουν και να ταμπουρωθούν πίσω από το πρότμημα αυτό, δια να διεξαγάγουν πολεμικήν. Άλλ' εκείνο, που θαυμάζουμε στον ποιητήν αυτόν, δέν είνε βέβαια το γλωσσικόν ιδίωμα, που μετεχειρίσθη, αν και προσωπικώς εγώ το εγκρίνω απόλύτως. Είνε ο καταπλήσσοσ και πρωτότυπος «τρόπος» του, ή αισθητική της εκφραστικής του. Εις τα πιο άερνα και φευγαλέα, τα πιο άνέκφραστα πράγματα της ζωής, εις τα πιο θαυμάσια πράγματα, που άποτελούν μια ασύλληπτη νότα και που σε πολλούς ποιητές μένουσ άκόμα στο «ύποσυνείδητο», έδωκε την ώραίαν έκφρασι, την άνάγλυφην και όριστικήν εικόνα. Παρούσας τις μικρές χαρές, εξύπνησε, εισέδυσεν εις τήν σκοτεινήν σφαίραν του ύποσυνείδητου. Έδωκε ύλι-

κήν μορφήν στα πιο άμορφοποίητα συναισθήματά μας. Αϊ, αυτό το πράγμα για να γίνη, χρειάζεται μια άρτίστικη ίκανότητα έξω του συνηθισμένου, του παραδεδεγμένου. Δι' όμοιον λόγον είνε μια μεγαλοφυία ο Χάμσον, δια τον ίδιον λόγον είνε μια μεγαλοφυία και ο Καβάφης.

* *

Άλλά ποιός είνε ο μηχανισμός της Καβαφικής αυτής εκφραστικής ; Ποιά δηλαδή είνε το μυστικό της επιτυχίας αυτής του ποιητή ; Οι περισσότεροι ποιηται λέγουν πολλά χωρίς να εξαντλούν το συναισθηματικό θέμα (προκειμένου περί λυρικών) χωρίς να έχουν «άποτέλεσμα». Η μέθοδος (ως μου επιτραπή ή λέξις) του Καβάφη συνίσταται κυρίως εις το να εξαντλή το θέμα με δέκα φράσεις, με δύο εικόνες, με έλάχιστα λόγια. Παίρνει τα κύρια στοιχεία, τους βασικούς, αντιπροσωπευτικούς τόνους. Γράφει δέκα στίχους και θέτει σε ταραχή και κίνηση όλη μας τήν ψυχή και τή σκέψη. Μεταξύ δύο φράσεων του μεσολαβεί κόσμος δλόκληρος ιδέων, συναισθημάτων, παθών. Αυτό είνε το μουσικόν ύφος. Άλλά δέν μπορεί ο καθένας να φθάση στο σημείο αυτό, είν δέν έχη μια ιδιαιτέρως μεγάλη, πλατεία καλλιτεχνική συνείδηση. Έάν δέν έχη τήν κριτική ματιά του μεγάλου καλλιτέχνη, που βρίσκεται πολύ ψηλότερα από το θέμα του και που ακριβώς γι' αυτό μπορεί και το εξουσιάζει και το άποδίδει με όριστική μορφή. Άλλως τε ο Καβάφης στα πιο πολλά του ποιήματα δέν χρησιμοποιεί θέματα προσωπικής, στενής σημασίας. Άντιμετωπίζει δλόκληρο το πρόβλημα της ανθρώπινης ύποθέσεως. Άς φαίνονται τόσο «περιστατικά» τα θέματά του. Τα ποιήματά του δέν είνε μια ριγή «φιλολογία» ψεύτικη, επιφανειακή. Είνε γεμάτα από παλμό και από μια τρικυμισμένη άτμόσφαιρα. Μέσα σ' αυτήν περνούν οι τύποι και τα σύμβολά του, ή ύπόθεσις του. Στα ποιήματά του είνε ανοιχτά διάπλατα τα παράθυρα και ή πόρτα άπ' όλας τις μεριές. Φυσάει ή ζωή άπ' όλα τα σημεία. Οταν εύρονθη ή ή θ : κ ή μ α ς ε κ τ α σ η, όταν φθάσωμε αρκετές όργυιές πάνω από τή ζωή και τον άνθρωπο, τότε και τα πιο κοινά πράγματα, που λέμε, έχουν μια χωριστή σημασία, φωτίζονται με το άνώτερο και γενικό εκείνο φως, με το όποιο φωτίζεται και ή πιο κοινά φράσις του μεγάλου Ίψεν, λόγου χάριν, για να πάρωμε αυτόν. Τότε και μόνον τότε μπορούμε να λεγόμεστε καλλιτέχνες. Πρέπει να είμαστε ή θ : κ ή μ α ς ε κ τ α σ η από τή ζωή, να έχωμε ξεπεράσει τον άνθρωπο, για να μπορούμε να τον ξαναδημιουργήσωμε μέσα στην Τέχνη. Διότι Τέχνη δέν θα πη — για τή σοβαρά κριτική — κάτι άνεξάρτητο και ξένο προς τήν ήθική βάση του ανθρώπου, όπως ύπεστήριξε ο φίλος κ. Παράσχος, όλωσ άπροσδοκίτως. Τό καλόν, το ώραίον, δέν είνε άλλο παρά ήθικά συναισθήματα. Ολόκληρη ή ζωή δέν είνε παρά μια ύπόθεσις, που άποτείνεται εις τα ή θ : κ ή μ α ς ε κ τ α σ η. Δέν μπορεί να γράψη κανείς μια τραγωδία ή ένα μεγάλο τραγούδι, χωρίς να έχη ξεπεράσει τον άνθρωπο. Διότι δέν φαντάζομαι να όνομάξη κανείς, σοβαρά παίρνοντας τα πράγματα, ποίησιν, τα τραγούδια, που εξυμνούν τή ρύς καλτσοδέξα της τάδε ώραίας δεσποινίδας, τους χορούς που γίνονται στο «Καπρίς» (εγγράφησεν και τέτια τραγούδια) και τήν ώραία γάμπα μιας οίασδήποτε σαγηνευτικής Κατινίστας ! Άλλ' εν

(1) "Ιδ' ενι άρθρο του στα «Νέα Γράμματα» τεύχος Μαρτίου 1921, σελίς 90 — και ένα άλλο στη «Νέα Πολιτική» αρ. 1.

πάση περιπτώσει, δεν είμαι βέβαια ἐγὼ ἐκεῖνος, πού θ' ἀποκλείσω ἀπὸ τὴν ποίησιν τὴν χρησιμοποίησιν καὶ ἐκμετάλλευσιν ὁποιοῦδήποτε θέματος. Κάθε ἄλλο. Καὶ ὁ Καβάφης ἔχει γράψει τραγούδια γιὰ κάποιο Μαγαζί, γιὰ κάποιο καφενεῖο, γιὰ κάποιο Καζίνο, γιὰ κάποιο σοκολάκι. Ἀλλὰ πῶς τὰ ἔχει γράψει, πῶς τὰ ἔχει εἰπεῖ! Καὶ αὐτὸ μ' ἐνδιαφέρει κυρίως. Δὲν ἀποκλείω κανὲν θέμα. Ὑπερθεματίζω, μάλιστα, ἐὰν θέλετε, τοὺς ἀραιοκομένους εἰς τέτιχα θέματα. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ποιηταὶ οἱ γράφοντες (ὅσοι δηλ. γράφουν) ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον τραγούδια «κοσμικοῦ» περιεχομένου, δὲν ἔχουν καν οὔτε τὴν ἀπαιτούμενην πλατύτητα τῆς κοσμικῆς ρομαντικῆς διαθέσεως διὰ νὰ τοὺς δώσουν τὴν εἰδικὴν ὠραϊό-

Σκίτσο Κ. Μων. Φ. ΜΕΝΤΖΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

τητα, πού πρέπει νὰ ἔχουν. Διὰ νὰ τοὺς δώσουν τὸν θαυμασιὸν τόνον τῆς γνωστῆς ρομαντικῆς σημασίας τους, μιᾶς μοντέρνας ρομαντικότητος, μιᾶς ρομαντικῆς ὠραιότητος, fin de siècle. Περιορίζονται σὲ μιὰ στεῖρα καὶ ριχτάτα περιγραφή. Αὐτὸ δὲν εἶναι βέβαια ποίηση. Καὶ αὐτὸ χτυπῶ ἀκριβῶς. Διότι τέτιχα θέματα θέλουν μιὰ ὄλως ἰδιαιτέρην ρομαντικὴν αἰσθησιν. Τὴν αἰσθησιν τοῦ dernière cri. Εἰς τοὺς ποιητὰς αὐτοὺς συνιστῶ νὰ διαβάσουν τὸν Γκουίντο ντὰ Βερώνια, μερικὰ τραγούδια καὶ μυθιστορήματα τοῦ Δανούντσιο καὶ μερικὰ θεατρικὰ ἔργα τοῦ Οὐάιλντ. Ἄν καὶ ἐλάχιστα μπορεῖ νὰ κερδίση κανεὶς ἄμα δὲν εἶναι ὁ ἴδιος μιὰ ἰδιοσυγκρασία.

* *

Ἐπανέρχομαι εἰς τὸν Καβάφην. Κυρίως εἰπεῖν ὁ ποιητὴς αὐτὸς δὲν εἶναι λυρικὸς. Τὸ ἐξαιρετικὰ ἰσχυρὸν τοῦ πάθος (τὸν χαρακτηρίζει ἰδιαιτέρως τὸ δραματικὸ αὐτὸ πάθος του) ξεπέρασε τὰ λυρικὰ ὄρια. Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι λυρικό καὶ τὸ ὄψος του. Ἡ σύλληψίς του καὶ ἡ διάθεσις του εἶναι πραγματικῶς δραματικὴ. Τὸ ὄψος του εἶναι ἀντιλυρικό. Δὲν ἔχει φραστικούς ἐνθουσιασμούς καὶ ἀπεραντολογικὴν διάθεσιν. Εἶναι σοβαρὸ καὶ συγκρατημένο ἀπόλυτα. Χρησιμοποιεῖ τὰ βαρύτερα στοιχεῖα. Ὁ λόγος του ἔχει κίνησιν, δὲν εἶναι στατικός. Στὰ τραγούδια του ὑπάρχει κίνησις «ἐν χρόνῳ» καὶ εἰς πολλὰ, «καὶ ἐν τόπῳ». Μοιάζουν σὰν μιὰ μικρὴν δραματικὴν πράξιν με ἀρχήν, κέντρον καὶ τέλος. Γι' αὐτὸ κάνουν μιὰ βαθειὰ ἐντύπωσιν. Κερδίζουν ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ἀπείρως περισσότερα ἀπ' ὅ,τι μπορεῖ νὰ γάνουν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἐλλείψεως λυρισμοῦ. Στὰ τραγούδια τοῦ Καβάφη ὑπάρχει πάντοτε πλήρης ἡ δραματικὴ ἀτμό-

σφαιρα. Ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς ζωῆς. Ἐνα τραγούδι του, τὸ «ἐν πόλει τῆς Ὀσροήνης», ἀποτελεῖ μιὰ πραγματικὴν θεατρικὴν εἰκόνα. Σὲ ἄλλα τὸ πάθος εἶναι τόσο βαρὺ, πού σου ἀφίνει τὸ βάρος ὀλοκλήρου δραματικῆς σκηνῆς. Δὲν ἀντέχω εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ παρενεύρω ἐδῶ, ἕνα ἀπὸ αὐτά. Εἶναι αὐτὸ πού ἐπιγράφεται («Μακροῦ») :

Θάθελα αὐτὴν τὴν μνήμη νὰ τὴν πῶ...
μὰ εἶσι ἐσβουθη πιά... σὰν τίποτε δὲν ἀπομένει—
γιστὶ μακροῦ στὰ πρῶτα ἐφηβικά μου χρόνια κεῖται.

Λέγμα σὰν κατωμένο ἀπὸ ἰασμὶ...
Ἐκεῖνη τοῦ Αὐγούστου—Αὐγουστος ἦταν ;—ἡ βραδυά...
Μόλις θυμοῦμαι πιά τὰ μάτια ἦσαν θαρωῶ μαβιά...
* Ἄ ναι, μαβιά ἕνα σαλφείρινο μαβί.

Τὸ τραγούδι αὐτὸ δὲν εἶναι περιγραφή, δὲν εἶναι ξηρὴ παράταξις φράσεων, ὅπως συνήθιζον νὰ κάμνουν οἱ περισσότεροὶ Ἀθηναῖοι ποιηταί. Εἶναι ἕνας παλῦς, ἕνας πόνος βαθύς. Μιὰ ὀλόκληρη ἱστορία ὠραίας ζωῆς ξαναζωντανεύει ἀμέσως ἀπ' ὅλα τὰ γύρω τοῦ τραγουδιοῦ καὶ σὰν νὰ θέλη νὰ εἰσπυρῆται μέσα εἰς τὸν ἐρημωμένον στίχον τοῦ πόνου, ὅπου μονάχος μελαγχολεῖ ὁ ποιητὴς. Τὸ τραγούδι αὐτὸ δὲν εἶναι θλίψις. Καταντᾷ νὰ γίνεταὶ αὐτὴ ἡ ἱστορία, γιὰ τὸ χάσιμο τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ ὁ ποιητὴς. Ξαναζωντανεύει ὀλόκληρος. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἕνας θρίαμβος. Ὁ θρίαμβος τῆς τέχνης πού δίνει ζωὴν σὲ κάτι χαμένο, μακρυσμένο πλέον, πού, ἀλλοίμονο, «κεῖται τόσο μακρὸν στὰ πρῶτα ἐφηβικά μου χρόνια!» Καταντᾷ σύμβολο, γάνει τὴ στενὴν σημασίαν, προσλαμβάνει τὴν γενικὴν ἐννοίαν τῶν χαμένων ὀνείρων γιὰ τὸν κάθε ἄνθρωπο. Αὐτὸ ἀποτελεῖ τὸ μυστικὸ τοῦ Καβάφη.

ΦΩΤΗΣ ΜΕΝΤΖΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

XX

Ἡ ΠΟΙΗΣΙΣ ΤΟΥ ΚΑΒΑΦΗ, ὅπως θαυμάσια τὴν ἐχαρακτήρισεν ὁ Βρισιμιτζάκης, εἶναι ὅλη σκέψις — μιὰ σκέψις ἰδιοτελής, πρακτικὴ. Ὁ Καβάφης αἰσθάνεται μονάχι γιὰ νὰ σκεφθῇ. Τὴν αἰσθησιν τὴν μετατρέπει σὲ σκέψιν, τὸ αἰσθημα σὲ συγκίνησι διανοητικὴν. Ζεῖ ἀποξενωμένος ἀπὸ τὴ ζωὴν πραγματικότητά, περιχαραινόμενος μέσα στὴν ἀφηρημένη διάνοησιν, σ' ἕνα ἄσυλο ἄχραντο καὶ βαθύ. Ποτὲ δὲν ἐπικοινωνεῖ ἀπ' εὐθείας με τὸ ρεῦμα καὶ τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς. Ἀλλ' ὅταν, πίσω ἀπὸ τὴν σκέψιν, δὲν ἐνεργεῖ ἕνα ἰσχυρὸ ζωντὸ ἐνστικτο, ὅταν μονάχι ἡ σκέψις βασιλεύει, τότε ἡ σκέψις παραλύει καὶ ἀπονεκρῶνει τὴ ζωτικότητά, καὶ καταστρέφει τὴ δημιουργικὴν αὐταπάτην. Ἡ τέχνη τότε ἀντιστρατεύεται, ἀντὶ νὰ ἐξυπηρετῇ τὴ ζωὴν. Στὸν Καβάφην, λείπει κυρίως ὅ,τι χαρακτηρίζει κατ' ἐξοχὴν τὴς ἰσχυρῆς καλλιτεχνικῆς φύσεως. Ἡ αὐθόρμητη πίστις, ἡ πηγαία καὶ ἀπερίσκεπτη διαίσθησις. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ἡ ποίησί του δὲν μᾶς ἀποδίδει παρὰ τὸ ἐπιπόλαιον φλοῦδι τῶν πραγμάτων, δίχως νὰ ἐπικοινωνῇ με τὴν οὐσίαν τῶν διαβατικῶν φαινομένων, με τὸ σταθερὸ καὶ ἐνδόμυχον βάθος των.

Ἡ Μῦθος του εἶναι ἀποκλειστικὰ — ἀποκλειστικώτατα «ἐγώιστικὴ», ὅπως ἀναμφισβόλος καὶ ἡ ζωὴ του, μιὰ ζωὴ αὐτοπαρητήσεως καὶ αὐτομελέτης. Ἀκόμη καὶ στὰ ἱστορικὰ του ποιήματα, δὲ μεταχειρίζεται τὴν ἱστορικὴν ὕλην γιὰ νὰ ἀθανάτισῃ τὰ χαρακτηριστικὰ μιᾶς παλαιᾶς ἐποχῆς, ἀλλὰ γιὰ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ τὸν αὐτὸ του. Ἀλλ' ὁ ὑποκειμενικὸς καλλιτέχνης δὲν εἶναι δυ-

νατὸ νὰ εἶναι ποτὲ ἕνας καλὸς καλλιτέχνης, καὶ θάπρεπε νὰ ἀπαιτοῦμε, ὅπως ἔλεγε ὁ Νίτσε, σὲ κάθε καλλιτεχνικὴ ἐκδήλωσιν, πρῶτα ἀπ' ὅλα τὴ νίκη ἐπὶ τοῦ ὑποκειμενικοῦ, τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ «Ἐγώ», τὴν ἐξάλειψιν κάθε ἀτομικῆς ἐπιθυμίας. Ἡ ποίησις τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ ποιητῆ δὲν ἀποδίδει παρ' ἀποκλειστικῶς τὴς προσωπικῆς ἐντυπώσεως του δὲν εἶναι ὁ ἀπρόσωπος διερμηνεύς τῶν προσδοκιῶν καὶ τῶν συναισθημάτων τοῦ ἔθνους του, δὲν εἶναι ὁ ἐξάγγελος τῆς ἀγωνίας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς πού ἀντιμετωπίζει τὸ πρόβλημα τῶν πεπρωμένων τῆς. Ἴσως νὰ εἶναι συντονισμένη με τὴν ἀτομιστικὴν καὶ λιμνάζουσα ἐποχὴν μᾶς, με τὸ μικροχαρὲς καὶ ἐγώιστικὸ περιβάλλον μᾶς, ἀλλ' ἡ ἀ-

Σκίτσο Κ. Μων. ΤΑΚΗΣ ΜΗΠΑΡΑΣ

ρεσιῇ τοῦ δημιουργοῦ δὲν εἶναι νὰ γίνεταὶ ὁ νεκροθάπτης τοῦ παρόντος, ἀλλ' ὁ εὐαγγελιστὴς καὶ ὁ οἰκοδόμος τοῦ μέλλοντος. Ἡ γαλήνη τοῦ Καβάφη δὲν εἶναι ἡ ἥρωϊκὴ γαλήνη τοῦ ποιητῆ πού κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ μιὰν ἀσταθὴ καὶ δυναμικὴν ἰσορροπίαν ἐπάνω ἀπὸ τὴν σύγκρουσιν τῶν παθῶν, ἀλλ' ἡ γαλήνη τῶν ὀπαθῶν τῆς καθαρᾶς διανοήσεως πού κυττάζουσε ἀπαθῶς τὴ ζωὴν. Γιατὶ φυσικὰ ἡ εὐδαιμονία καὶ διανοητικὴ του συγκίνησι δὲν ἔχει τὴν ἐλάχιστην σχέσιν με τὸ ἰσχυρὸ καὶ γονιμοποιὸ πάθος, πού ἀναπηγάει ἀπ' τὸ ξεχείλισμα τῆς καρδιάς, καὶ περνάει καθαρῶς μέσα στὰ διυλιστήρια τοῦ στοχασμοῦ, στὰ ἀθάνατα ἔργα τῆς Τέχνης. Ἐκεῖνο πού χαρακτηρίζει ἰδίως τὴν ποίησιν τοῦ Καβάφη, εἶναι ὅ,τι χαρακτηρίζει συνήθως τὴν τέχνην καὶ τὴ φιλοσοφίαν τῶν ἐποχῶν τῆς παρακμῆς, ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ὁ Νίτσε ἀποκαλοῦσε le petit fatalisme, ἡ θεοποίησις τῶν μικρογεγονότων τῆς καθημερινῆς μᾶς ζωῆς. Τὸ ἀτμώλητο τῆς μορφῆς τὸ θεωρῶ ὡς τὴ μεγαλειότερη ἀδυναμία του. Ἡ τέχνη εἶναι τάξι, ἀρμονία, ρυθμός. Δημιουργία θὰ πῆ πρὸ παντὸς ὀργάνωσις καὶ ταξινόμησις τοῦ χάους. Τὸ ὅτι ἡ ποίησί του δὲν εἶναι προσετὴ στοὺς πολλούς, τὸ θεωρῶ ἐπίσης ὡς ἕνα σημαντικώτατον ἐλάττωμά του. Ἡ ἀποστολὴ ἐνὸς ἀληθινὰ μεγάλου ποιητῆ εἶναι προπαντὸς ἡ κατεδάφισις τῶν σινικῶν ἐπιτελισμῶν πού χωρίζουν τὴν ἀριστοκρατικὴν ὀλιγαρχίαν τοῦ πνεύματος ἀπὸ τὴν μεγάλην πλειονότητά ἐνὸς ἔθνους. Τὸ ἴδιον ἔχω νὰ παρατηρήσω καὶ γιὰ τὸ γλωσσικὸν τοῦ ἰδίου. Τὸ λεκτικὸν του εἶναι ἀναντιρρήτως πρωτότυπον, ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ. Ὁ ποιητὴς ὀφείλει νὰ προάγῃ καὶ νὰ πλουτίσῃ τὴ γλῶσσαν τοῦ ἔθνους του, καὶ νὰ προσπαθῇ νὰ γίνῃ καταληπτὸς με γλωσσικὰ μέσα πού νὰ ἔχουν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον καθολικὸν χαρακτήρα. Καθὼς βλέπετε, ἡ ἀντιλήψις μου γιὰ τὴν τέχνην εἶναι

ἐκ δικαίτου ἀντίθετος πρὸς τὴς ἀντιλήψεις τοῦ ποιητῆ. Ἀλλ' αὐτὸ δὲ μὲ ἐμποδίζει καθόλου νὰ ἐκτιμῶ, ὅχι βέβαια ἀνεπιφύλακτα, τὸ ἔργο του. Ἡ εὐγένεια τῆς σκέψεως, ἡ λιτότης τοῦ ὄψους, ἡ αὐστηρὰ σφραγίδα τῆς ξεχωριστῆς του προσωπικότητος, εἶνε ἀρετῆς, τὴς ὁποίας κανεὶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τοῦ διαμφισβητήσῃ, καὶ ἡ ὁποῖα τοῦ ἐξαπυρρῶνεν μιὰ θέσιν τιμητικὴν στὴν νεοελληνικὴν Γραμματολογία. Τὴν θέσιν αὐτὴν ἔχει ἤδη κατακτήσει. Οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων, ὅσοι σχεδόν, ἄλλοι ἀπολύτως καὶ ἄλλοι σχετικῶς, ἀνεγνώρισαν τὴν ἀξίαν του. Ἡ ἐμπλοχὴ ἐπίθεσις τῶν ὕβριστῶν του ἢ τῶν ἐπικριτῶν, εἶναι ἀκόμα ἕνα ἐπὶ πλέον τεκμήριον γιὰ τὴν ἀδιαφιλονίκητην σημασίαν πού ἀποδίδεται στὴν ποιητικὴν ἔργασίαν του. Γιατὶ «ἡ ἀρμονία παλίντονος ἐστὶ, καὶ διὰ τῶν ἐναντίων τοῦξέυει.»

ΤΑΚΗΣ ΜΗΠΑΡΑΣ

XXI

Ἄ γ α π η τ ἔ κ ὀ ρ ῖ ε, Β α ῖ ἄ ν ε.
Μοῦ ζητᾶτε ἕνα ἐπικίνδυνον πρᾶμα : ποιητὴς ἐγὼ, νὰ σᾶς πῶ τὴ γνώμη μου γιὰ ἕνα ἄλλο ποιητὴ. Ὁ κίνδυνος εἶναι σοβαρὸς καὶ μάλιστα γιὰ ἕνα ἀδιόρθωτο σὰν ἐμένα πού συνήθισε νὰ λέγῃ πάντα, παστρικά καὶ ξάστερα, ἐκεῖνο πού αἰσθάνεται. Ἴσως εἶμαι κι' ἀδικος. Γιατὶ σὰν ἄτομον ἐγὼ, με κάποια ἰδιαιτέρη ἰδιοσυγκρασία, μ' ἕνα ἰδιαιτέρο δηλαδὴ αἰσθηματικὸν κόσμον μέσα μου, κι' ἀκόμη με μιὰ ὀρισμένη μόρφωσιν πού ἔθρεψε, χρόνια τώρα, τὸ φιλολογικὸν μου γούστο, δὲν μπορῶ παρὰ νὰ ἔχω τὴς συμπάθειαις καὶ τὴς ἀντιπάθειαις μου. Καὶ καταλαβαίνετε πόσο ἀδικο καὶ πόσο μάταιον πρᾶμα εἶναι νὰ θέλετε νὰ μ' ἐξομολογήσεται γιὰ νὰ δημοσιεύσετε κατόπι τὴν ἐξομολόγησίν μου. Μὰ θὰ μοῦ πῆτε : Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν κάποιο σταθερὸ ἀντικειμενικὸν κριτήριον τῆς τέχνης, ἱκανὸν νὰ στηρίξῃ τὴ γνώμη μᾶς γιὰ ἕνα ποιητὴ, χωρὶς ἡ γνώμη μᾶς αὐτὴ νὰ καταντήσῃ μιὰ κριτικὴ αὐθαρεσία ; Δυστυχῶς ὅχι. Μὰ κι' ἂν ἀκόμη ὑπάρχει, μὴν περιμένετε νὰ σᾶς τὸ ὑποδείξουν οἱ λογοτέχνες. Αὐτοὶ εἶναι καταδικασμένοι νὰ γελιοῦνται, παίρνοντας πάντα τὴν ἀλήθειαν τὴ δικήν τους, τὴν ὑποκειμενικὴν, γιὰ τὴ μόνην ἀντικειμενικὴν ἀλήθειαν. Γιατὶ τί ἄλλο εἶναι ἡ ποίησις παρὰ τὸ φανερόμα μιᾶς ὀρισμένης ἰδιοσυγκρασίας μ' ἕνα λόγο τεχνικῶς διάφορον βέβαια στὴν ποιότητα καὶ στὴν ἀξίαν. Δυστυχῶς ἡ ἰδιοσυγκρασία τοῦ κυρίου Καβάφη δὲ φαίνεται νὰ ἔχη κάποια συγγένειαν με τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τῆς δικῆς μου. Πολλὸ σπάνιον κατορθώνει νὰ με συγκινήσῃ καὶ ἡ συγκίνησις πού μοῦ δίνει εἶναι πάντα τόσο ρηχὴ, ὥστε, ἂν δὲν τολμῶ νὰ πῶ πῶς δὲν εἶναι ποιητὴς γιατί φοβοῦμαι μήπως φανῶ ἄσυνεπης πρὸς τὰ γραφόμενά μου, τολμῶ ὅμως νὰ πῶ μ' ὅλην μου τὴν εὐλικρίνειαν πῶς εἶναι ἕνας ποιητὴς πού δὲ μοῦ ἀρέσει. Δὲ θὰ γαθῶ μέσα σὲ ὑψηλὰς θεωρίας καὶ σὲ ὀρθόδοξους δογματισμούς καὶ σὲ αὐθαίρετες ἀναλύσεις καὶ σὲ βροντερῆς ἐπικουρίας ξένων σοφῶν καὶ σὲ λεκτικὰς σκαιονομασίας ἱκανὰς βέβαια νὰ καταπλήξουν τὴν κριτικὴν μᾶς σοβαρότητα, ἀνίκανες ὅμως νὰ δημιουργήσουν μέσα μου κάποια κατασταλαγμένη πεποίθησιν γιὰ τὰ ἔργα πού κρῖνομε. Σᾶς ἐκτιμῶ τόσο ὥστε τὸ θεωρῶ σὰν ὑποχρέωσίν μου νὰ κάνω τὴν ἐξομολόγησιν πού μοῦ ζητᾶτε καὶ νὰ σᾶς πῶ τὴ γνώμη μου, σύντομα, καὶ καθὼς σᾶς ὑποσέθηκα, παστρικά καὶ ξάστερα. Ἡ γνώμη μου εἶναι ἡ ἀκόλουθη : Βρίσκω μέσα στὰ ἔργα τοῦ Καβάφη λίγη ποίησιν καὶ

ἀπειρη πεζολογία. Παίρνω το τελευταίο του ποίημα και αντιγράφω :

Αυτήθηκαν μεράλως στον άποχωρισμό των.
Λέν τ'όβελαν αὐτ' ήταν ή περιτάσεις.
Βιωτικές ανάγκες εκάμιναν τον ένα
νά φύρει μιζούά—Νέα Υόρκη ή Καναδά.
Ή άματη των βεβαίως δέν ήταν ήδια ως πριν
είχεν ειστιθώθει ή έλεξι βαθμηδόν,
είχεν ελαττωθεί ή έλεξι της πολύ.
Όμως γά χωρισθούν, ήεν τ'όβελαν αὐτοί.
Ήταν ή περιτάσεις.

Ίσια υ' έδω μου είναι τελείως άδύνατο να διακρίνω μέσα σ' αυτές τις κομμένες, τις ακκαλίσθητες και ταπει-

Σκίτσο ΡΑΖΖΙ ΟΜΗΡΟΣ ΜΠΕΚΕΣ

νές φράσεις παρά μια κοινότατη πεζολογία, που θα μ' έπναστατούσε κι' αν ακόμη τή διάβαζα μέσα στο πιο πρόχειρο και βιαστικό ύστερόγραφο κάποιας ατήμαντης επιστολογραφίας. Μά ίσια ίσια, μου έλεγε κάποιος φίλος, έδω βρίσκεται ή πρωτοτυπία του Καβάφη. Περιττό να σας πω πως ο φίλος μου αυτός είναι διανοούμενος της εποχής μας, με τή γνωστή ψύχωση για κάθε ν έ σ, χωρίς όμως την παραμικρότερη διάθεση να μελετήσει, να σκεφθ ή και να κρίνη αν το νέο αυτό έχει μέσα του τ' απαραίτητα εκείνα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τά έργα της τέχνης. Λυπούμαι πολύ, πάρα πολύ. Μά καμιά θεωρία δέ θα μπορούσε να με πείση πως το λεκτικό αυτό κατασκευάσμα είναι λόγος ποιητικός. Προτιμότερο για μένα, να μου βγάλη ο διάβολος τά μάτια με τήν πένα μου. Και δυστυχώς, αν όχι όλα, τά περισσότερα όμως κομμάτια του κ. Καβάφη αρχίζουν με το ίδιο ταπεινότατο σύστημα για να ύψωθούν κατόπι σε κάποιο επίπεδο που πά-

λι είναι κανείς αναγκασμένος να σκύψη για να τ'ό ιδή. Για να σας τ'ό αποδείξω, προχωρώ στην αντιγραφή μου, χωρίς να αισθάνομαι να σαλεύουν μέσα μου κανένα γενναίο ψυχικό ή διανοητικό φτερούγισμα, οι ακόλουθες, ποιητικές σάν θέλετε, φράσεις :

Ή μήπως καλλιτέχνης
εφάνηκεν ή Τύχη χωρίζοντάς τους τώρα
ποιήν σβύσει τ'ό αισθημά τους, ποιήν τούξ αλλάξει ο Χρόνος
ό ένας για τον άλλον θά είναι ώς να μείνι πάντα
των είκοσι τεσσάρων έτων τ' όμοιο παιδί.

Έδω τελειώνει το ποίημα. Μαζύ του κ' ή διάθεση που είχα να μιλήσω για τον ποιητή. Και μου έρχεται τώρα στο νου μια σκέψη του Άνατόλ Φράνς που τή βρήκα, χρόνια τώρα, δέ θυμούμαι μέσα σε ποιό τόμο της «Φιλοσοφικής του Ζωής». «Όταν μιλούμε, έλεγε, για τους άλλους, δέν κάνουμε άλλο παρά να μιλούμε για τον εαυτό μας. Ίσως λοιπόν, μιλώντας κ' εγώ για τον κύριο Καβάφη, δέν έκανα άλλο παρά να μιλήσω για τον εαυτό μου. Είπα πως δέν τον αισθάνομαι για ποιητή. "Αν είναι, τόσο το καλύτερο για κείνον, κι' άπειρώς βέβαια χειρότερο για μένα.

Με πολλήν εκτίμηση

ΟΜΗΡΟΣ ΜΠΕΚΕΣ

XXII

«... ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ τ'ό ζήτημα Καβάφη : διαδεχόμενος τήν αγάπη και έχτίμησή μου για τ'ό έργο και τ'ό άτομό του. Ήπιθυμώ να δημοσιευθ ή αυτή ή διαβεβαίωσή

Σκίτσο Κ. Μων. ΝΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

μου, μα σας παρακαλώ να σεβαστήτε τήν αντίθεσή μου να διατυπώσω μια φιλολογική απάντηση. (Θυμηθήτε πως ποτέ δέν είδατε τήν υπογραφή μου κάτω από ένα φιλολογικό δημοσίευμα.)»

ΝΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

XXIII

ΘΑ ΜΟΥ ΗΤΑΝΕ κάπως δύσκολο να δώσω, δικαιολογημένη, σε λίγα πρόχειρα λόγια, τήν εντύπωσή μου για τόν Άλεξαντρινό — τόν Νεοαλεξαντρινό θά ήτανε ή κριτική κυριόλεξι — ποιητή. Τήν εντύπωσή μου αυτή, μια εξαιρετική εντύπωση από τήν πρώτη στιγμή, που αντίκρισα τ'ό έργο του, προσπαθώ ακόμα να τή δικαιολογήσω στον εαυτό μου και ομολογώ πως δέν τ'ό κατορθώνω σε όλη τή γραμμή. Σχετικά όμως με όσα, λίγο σκεπτενά ίσως, είπα παραπάνω, είναι ανάγκη, για μια καλή συνεννόηση, να εξηγήσω με ποιό τρόπο συνήθίζω ν' αντικρύξω τ'ό έργο της

τέχνης, τ'ό κάθε έργο της τέχνης : Ήμπιστεύομαι αρχικά στην πρώτη μου εντύπωση. Θαυμάζω ή αποστρέφομαι. Ύστερα προσπαθώ να δικαιολογήσω στον εαυτό μου τ'ό θαυμασμό ή τήν αποστρέψη μου. Και ποτέ δέ μου έτυχε να μήν τ'ό δικαιολογήσω αρκετά. Είναι και αυτό ένας τρόπος κριτικής για άτομική χρήση. Ή πρώτη μου εντύπωση λοιπόν για τόν Νεοαλεξαντρινό ποιητή στάθηκε ο θαυμασμός. Ένας θαυμασμός τ'ό εξωτικού και τ'ό ασυνήθιστου. Λίγοι είναι οι ποιηταί, που διάβαζα και ξαναδιάβαζα πολλές φορές τ'ό ίδιο τους έργο, όπως μου έτυχε με τόν Καβάφη. Και όχι μονάχα για τ'ό λόγο, που είπα προηγήτερα. Άλλα και από μια ξεχωριστή έλξη. Και πάντα στάθηκε μπροστά μου τ'ό ίδιο πρόβλημα : Πώς ένας ποιητής, που από τ'ό πρώτο αντίκρισμα, φαίνεται να κινήγαι επίμονα στο έργο του, ώσαν με κάποιο είδος παράξενου σαδισμού, όλα τ'ά αντιποιητικά — να πούμε έτσι — μέσα, της εκφράσεως, κατορθώνει να δώσει στον αναγνώστη του δέν τόσο δυνατό ποιητικό κλονισμό ; Ή γλώσσα του, δημοσιογραφική τις περισσότερες φορές, άσφαλα δημοσιογραφική μάλιστα. Ή διατύπωση εικόνων και έννοιων πεζολογική. Ύπάρχουν ποιήματά του, που μοιάζουν μ' ένα ιστορικό fait-divers έφημερίδας, γραμμένο από ένα συντάκτη, χωρίς εξαιρετικές φροντίδες ύφους. Θεληματικά βέβαια όλα αυτά και όχι τυχαίες αδυναμίες. Με ποιόν όμως παράδοξο ψυχοχημισμό, από τ'ό ετερόκλητο αυτό ανάμμιγμα, βγαίνει ποίηση, ιδέα, ύφος, ό,τι ακριβώς δέν υπάρχει στα αρχικά συνθετικά του μέρη ; Αυτό είναι τ'ό μυστικό τ'ό Καβάφη. Αυτό είναι τ'ό μυστικό κάθε τεχνίτη. Ζητούμε να τ'ό μαντέψουμε. Μπορούμε όμως και να πετάξουμε άποπάνω μας κάθε σχετική περιέργεια. Εμείς τόν ποιητή ζητούμε. Όταν τόν βρούμε, τ'ά άλλα είναι δευτερεύουσες φροντίδες. Όσο για τήν επίδρασή του τήν άμφισβητώ ή μάλλον τή φοβούμαι. Έκείνος που θά ήθελε να μιμηθ ή ν' ακολουθήη τήν ιδιότυπη αυτή δημιουργία, θά έπρεπε να είναι ο ίδιος ο Καβάφης. Διαφορετικά θά κινδύνευε να πέση στο τερατώδες ή στο γελοίο. Οι δημιουργοί, που γίνονται αρχηγοί σχολών, είναι κωμωμένοι από κάποια διαφορετική στόφα. Ύπάρχουν άλλοι, που θάλεγε κανείς, ότι με τόν τρόπο τους, πασχίζουν ακριβώς να διώξουν μακριά τους μιμητές και τούς ακόλουθους ή να τούς παίξουν μια κακή φάρσα. Τέτοιος είναι ο Καβάφης. Με όλα αυτά ή επίδρασή του, από μίαν άποψη, μπορεί να σταθ ή ευεργετική στους νέους. Γιατί τούς δείχνει με τ'ό παράδειμά του, πως καθένας τους πρέπει ν' ακολουθήη τ'ό δρόμο τ'ό δικό του. Είναι σαν να τούς λέη, όπως ο Νίτσε :

— Άφήστε με έμην... Πηγαίνετε να βρήτε τόν εαυτό σας !

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

XXIV

ΚΑΒΑΦΗΣ Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΟΣ (Μερικοί χαρακτηρισμοί)

ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ του «Όσο μπορείς» είναι τ'ό χαρακτηριστικότερο ίσως από τ'ά ποιήματα τ'ό Καβάφη. Ό ποιητής δέ μας δίνει σ' αυτό, χωρίς καμιά άμφισβόλια, τ'ό μέτρο της δυνάμειος του της ποιητικής: ούτε μ'άς παρουσιάζεται με τ'ά εντελέστερά του φραστικά έφόδια: μ'άς παρέχει όμως τήν αντίληψή του για τή ζωή, τήν αντίληψή του για τήν ποιητική δημιουργία, τις γενικές

γραμμές όποιαδήποτε τ'ό αισθητικού του συστήματος. Είναι ο Άλεξανδρινός με τ'ό ραξιναρισμένο γούστο, τήν έμφυτη εύαισθησία, τήν εύγενική λεπτότητα, τήν αισθηση τ'ό καλού, τήν εκλεκτική διάθεση. Είναι ο άριστοκράτης τ'ό αισθηματος και τ'ό στοχασμού. Ό άπομωμένος μελετητής των άρχαίων κειμένων. Ό δολοφονιστής μ'άς χρυσής περασμένης εποχής. Παντού και πάντοτε ο άξιοπρεπής στοχαστής.

ΜΕ ΤΑ ΜΑΤΙΑ στραμμένα προς τ'ό αρχαίο έλληνικό ιδεώδες, άνήκει κατά ένα μέρος στον χριστιανισμό. Ή φλογερή ήδυπάθεια, ή έπιθυμία της σάρκας, είναι ένα αισθημα καθαρά χριστιανικό, όπως παρουσιάζεται μέσα στην ποίηση τ'ό Καβάφη. Άπαγορευμένο. Κάτι άβέβητο. Μόνον ή αγάπη της πλαστικής ωραιότητας είναι έλληνική. Ή λατρεία τ'ό σώματος, ή έπιθυμία τ'ό σώματος, είναι χριστιανική ακριβώς επειδή θεωρείται αντιχριστιανική. Ό Leibnitz, αν δέν άπατώμαι, παραβάλλει το κακόν προς τις σκίες, που υπάρχουν στα έργα της ζωγραφικής. Ό Πλάτων εξ άλλου παραδέχεται τήν εξ αντίθεσεως γέννηση των έννοιων. Κατά τήν ίδια λογική, ή σαρκική ήδονή, από μια άπλή φυσική λειτουργία, έγινε ιδεώδες, μόνον όταν θεωρήθηκε ως κάτι χυδαίο, ταπεινό και απόβλητο. Κάτι περισσότερο : άπαγορευμένο. Ό χριστιανισμός δυνάμωσε τήν όρμη προς τή σάρκα, ακριβώς γιατί τήν εξώρισε από τόν Παράδεισο. Μέσ' στα ποιήματα τ'ό Καβάφη διαφαίνεται πάντοτε ένας αντίπαλος : ένας αυστηρός, σκυθρωπός Ώριγένης.

ΕΠΕΙΤΑ ή αντίληψη για τή ματαιότητα της ζωής, που έξηγει όχι μόνο τούς στοχασμούς, αλλά και κατά ένα μέρος κι αυτή τήν ίδια τήν ιδιότυπη έκφραση τ'ό Καβάφη, είναι γεμάτη από βιβλική μεγαλοπρέπεια και έλληνική γαλήνη. Τ'ά επιτύμβια επιγράμματα τ'ό Καβάφη, κατά μίμηση των προτύπων της αρχαιότητας, μ'άς ένθυμίζουν τόν Κερκυραίο. Άλλά μ'άς υποβάλλουν συγχρόνως και τήν ιδέα, ότι κάτι υπάρχει ανάμεσα στους επιγραμματικούς της Αθηναϊκής εποχής και στον Καβάφη : δύο χιλιοστρίδιον χριστιανική ζωή.

ΟΤΙ ΥΠΑΡΧΕΙ καθαρότητα έλληνική μέσα στην ποίηση τ'ό Καβάφη είναι ή λατρεία της πλαστικής όμορφειας. Ό ποιητής που έγραψε τόν «Γυανέα γλύπτην» και ύμνησε τόν «ώραϊόν Εύρώϊον» φαίνεται γεμάτος από τ'ό πάθος τ'ό πλαστικού, τέλειου κορμού, που κρύβει ένα τέλειο ισορροπημένο πνεύμα. Τ'ό πλαστικό αυτό ένστικτο τόν διευθύνει κι όταν πρόκειται να εκδηλωθ ή. Θά ήταν τολμηρό, χωρίς άμφισβόλια, να ειπωθ ή, πως ο Καβάφης είν' ένας γλύπτης, που έγινε ποιητής. Πρέπει να συμπληρωθ ή : ένας άποτυχημένος γλύπτης, που ήλιψε να γίνει δεξιός ποιητής. Φαίνεται περισσότερο, πως είναι ο άνθρωπος, που σπούδασε τήν εντέλεια της σωματικής όμορφειας μέσ' στα μουσεία και τ'ά εργαστήρια. Δοκίμασε να ύλικοποιήσει τ'ό ιδεώδες του πάνου στο μάμαρο. Άπέτυχε. Μετέφερε τ'ό «πλαστικό» αισθημά του στο στίχο. Μ'άς έδωσε έργα τέχνης, που ενώ δέν παρουσιάζουν τ'ό χαρακτηριστικό της εργασίας τ'ό Πολυκλείτου, τήν τέλειαν αναλογία μελών, μ'άς προσβάλλουν όμως εύθως εξ αρχής με μίαν ισχυρότατη προβολή «πλαστικού» συναισθηματος. Μέσα μας γεννιέται κάτι σαν εντύπωση από τή θέα ενός αναγλύφου.

Τήν έμορφή έτοι πολύ άτένισα
Που πλήρης είναι αυτής ή ορασίς μου.

ΠΡΕΠΕΙ να προστεθεί ακόμα: Ο Καβάφης είναι πρώτα τεχνίτης και κατά δεύτερο λόγο στοχαστής. "Αν συνέβαινε το αντίθετο, όπως θέλουν να πιστεύουν πολλοί από τους ενδιαφερομένους για την ιδιότροπη τέχνη του, οι χαρακτηρισμοί της έργασίας του δε θα δινότανε από τις στήλες αυτές. Τ' όνομά του κ' οι θεωρίες του θ' άπασχολούσαν σ' άρμοδιότερο τόπο κάποιον άκαδημαϊκό σοφό. Μά ο Καβάφης είναι κατ' άρχήν ένας δεξιός τεχνίτης: έκλεκτικός, προσεκτικός, συνετός, στοχαστικός, μελετημένος, έφεκτικός. Τά τραγούδια του πρέπει να μάς άπασχολήσουν κυριώτατα ως έργα τέχνης και κατόπιν ως άποσπάματα ενός γενικού φιλοσοφικού συστήματος. Ο ποιητής, που έλάξευσε το «Ενώπιον του άγάλματος του Ένδυμίωνα», το «Ιασή τάρος», «Τά βήματα» και τόσα άλλα υποδειγματικά είναι κατά μεγαλύτερο λόγο ένας δυνατός τεχνίτης παρά ένας ιδιότυπος στοχαστής. Για «Τά βήματα» μάλιστα θα μπορούσε κανείς να μιλήσει περισσότερο παρά για όποιοδήποτε άλλο ποίημα του Καβάφη, γιατί εισάγουν ένα νέο στοιχείο, άτελώς διακαίνόμενο έδώ κ' εκεί στο ύπολοιπο έργο του Άλεξανδρινού τεχνίτη: τη δραματική συγκίνηση. («Τά βήματα» είναι γεμάτα από τη δραματική αυτή συγκίνηση.

Ο ΗΔΟΝΙΣΜΟΣ του Καβάφη δεν πρέπει να θεωρηθεί ως άπόρροια του συναισθηματικού του κόσμου μόνο. Η προέλευσή του πρέπει ν' αναζητηθεί και στην έμφυτη προδιάθεση του ποιητή και στην προπόνησή του τή φιλοσοφική. Ο ήδονισμός του πηγάζει από την πείρα και το στοχασμό. Από τις αισθητικές του αντιλήψεις ακόμα. Κι ο Καβάφης—δ.τι πρέπει να σημειωθεί κυρίως—είναι ένας Έπικούρειος ίσως, αλλά δεν είναι ποτέ ένας Κυρηναϊκός.

ΙΩΑΝ. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

XXV

ΟΤΑΝ ΠΡΩΤΑΡΧΙΣΑ να παρακολουθώ το έργο του Καβάφη, ρωτιόμουν συχνά: τί είναι αυτή η αιγυπτιακή Σφίγγα; Είναι ένας μεγάλος ποιητής ή μήπως του λείπει και η απλούστερη αισθητική ενός κοινού φιλοτέχνου; Πέρασαν χρόνια, έδιδάσσα ολόκληρο το έργο του, το πρόσεξα, τούστησα το θρόνο του τον ποιητικό μέσ' στην ψυχή μου, κι όμως, ακόμα ή παλιά εκείνη σκέψη με τριγυρίζει κάποτε και μ' ένοχλεί. Μέσα στο ξαφνιαστικό, το άδόκητο έργο του Καβάφη, υπάρχουν τόσα πράγματα που κάνουν διδαχτικό τον ένθουσιασμό που γεννάει κάθε άξιο ποιητικό πλ'σμα: γλώσσα ανώμαλη, στίχοι κακόηχοι, παρατονισμένοι, χασμωδικοί, λιγιστές παράξενες ρίμες, εικόνες κάποτε πολύ σκούρες, ιδέες συχνά—αυτό πρό πάντων—έντελως στεγνές, ανούσια θέματα σάν άπλές μεταφράσεις παλιών κοινών έπιγραμματων. Διαβάσεις ένα τραγούδι του κι άπογοητεύσαι: έρχεται όμως ένα άλλο να σε πλημμυρίσει από το φως και τη χαρά της τέχνης. Για ένα που έτυχε να διαβάσει ένα-δυο τραγούδια του από τάπορη-τευτικά, ο Καβάφης δεν είναι ποιητής, ο Καβάφης είναι ψέμα. "Ετσι μόνο θα μπορούσαμε να εξηγήσουμε και τη στάση ώρισμένων αξιολόγων λογίων άπεναντί του. Άλλά ή προκατάληψη είναι ο χειρότερος σύμβουλος στην Τέχνη— όπως ή άκαισιοδοξία στη ζωή. "Ας την αφήσουν λοιπόν έξω από το ναό της κι άς μπουν εύλαβητικά και προσεχτικά: θαβρούν από τον τεχνίτη αυτόν έργα άτέλειωτα ή ελαττωματικά, μά θα βρούν και

έργα άρτια, έργα στιβαρά, μικρά άριστουργήματα που ποτέ δε θα ξεχάσουν. Περιφρονητής των κυριώτερων ποιητικών στοιχείων ο Καβάφης, της φύσης και του ανθρώπινου Πόνου, περιώρισε την τέχνη του στην άπόδοση αισθητικών ώραιότητων ώραιότητων, στην έκφραση απλών φευγαλέων έντυπώσεων, στο σαρκασμό της ανθρώπινης τραγωδίας. Ο περιορισμός αυτός που θα έκανε άναιμικό κάθε άλλο έργο, είναι ίσως ένα από τλ μεγαλείτερα θέληγτρά του και δίνει το μέτρο της δύναμης του ποιητή. Κατορθώνει χωρίς τλ συνειθισμένα κι όμως άπαραίτητα αυτά μέσα να δημιουργεί πλάσματα που μάς υποβάλλουν και μάς συγκινούν. Προσέχτε το εξάστιο εκείνο «Απολείπειν ο Θεός Άντώνιον». Είναι ένα λυρικό προσλούτιο του θανάτου χωρίς λυγμούς και χωρίς δάκρυα, δίχως κοπετούς και ξεφωνητά. Κι όμως μάς συγκινεί όσον έλάχιστα παρόμοια δημιουργήματα. Φιλοσοφος ώραιοπαθής ποιητής του γοητευτικού «Πολύ σπανίως» τότε ύμνει το ανθρώπινο κάλλος— μάλιστα συχνά σε βαθμό που σκανδαλίζει τους πολλούς, χωρίς μόλα ταύτα να είναι καθόλου άνήθικο— και τότε ειρωνεύεται. Η ειρωνεία του αθύρομητη, άληθινή άπλώνεται παντού: σε θεούς και ανθρώπους, σε μεγιστάνες και δούλους, στη ζωή και στο θάνατο, στη φύση και στην τέχνη! "Ενας μαθητής του Άνατόλ Φράνς που μετέφερε στον Παρνασσό την τεχνοτροπία του. Ο σαρκασμός του φτάνει και στη γλώσσα ως τη μεταχειρίζεται αυθαίρετα, ανάλογα με το κέφ' της στιγμής.

«... όμως μάς σ' όλη του την ταραχή και το κακό έπίμονα κ' ή ποιητική ιδέα πάει κ' έρχεται— το πιθανότερο είναι, βέβαια, ύπεροψίαν και μέθην ύπεροψίαν και μέθην θά είχεν ο Δαρείος.» (Δαρείος)

«... Θα κάκιωνε ασφαλώς με τους γονείς του, έπιδεικτικά έθνικούς και θά του έπαιαν— πράγμα φρικτόν— εθύς τλ λίαν γενναία όσείματα...» (Άπ' την σχολήν του περιώνυμου φιλοσόφου)

Επίσης στη ρίμα που της δίνει θέση καλαμπουριού:

«... Έγχεσε την παλιά του όρμη, το θάρρος του, του κουρασμένου σώματός του του άρρωστου σχεδόν, θάχει κυρίως την φροντίδα. Κι ο έπίλοιπος βίος του θά διέλθει άμέριμος. Αύτά ο Φίλιππος...» (Η μάχη της Μυκηνησίας)

«'Επί άρματος λευκού που τέσσαρες ήμίονοι πάλλ'ευκοι σύρουν, με κοσμήματ' άργυρά φθάνε εκ Μιλήτου εις τον Λάτμον. Έστ'α τελών— θυσίας και σπονδάς— τή Ένδυμίονι...» (Ενώπιον του άγάλματος του Ένδυμίωνος)

Και τέλος στην ίδια του τέχνη που συχνά την περιγράφει με στίχους σάν αυτούς:

«... Όσο για μέριμνα του τόπου, για διοίκηση— ούτ' ήξερε τί γέγονταν τριγύρω του.—» (Θυροφέρτης)

«Τήν έκκλησιάν άγαπώ— τλ εξαπτέρυγά της, τ' άσήμια των σκευών, τλ κηροπήγιά της, τλ φώτα, τες εικόνες της, τον άμβωνά της.

Έκει σάν μπώ, μάς σ' έκκλησία των Γραικών με των θυμιαμάτων της τες εύωδίες, με τες λειτουργικές φωνές και συμφωνίες, τες μεγαλοπρεπείς των ιερών παρουσίες και κάθε των κινήσεων τον σοβαρό ρυθμό— λαμπρότατον μέσ' στών άμφίων τον στολισμό— ο νοός μου πιαίει σε τιμές μεγάλες της φυλής μας, στον ένδοξό μας Βυζαντινισμό.» (ι την έκκλησία)

και με τόσους άλλους γεμάτους από νοήματα κοινά, αντιποιητική σύνθεση και κούφια ρητορεία που μόνον ως δείγματα αύτοσαρκασμού τλ πέρνουμε, άφου φέρνουν τόνονα ενός τόσο λεπτού και βαθυστόχαστου τεχνίτη. Μ' όλα τους τλ ψεγάδια τλ έργα του Καβάφη είναι από τλ έκφραστικώτερα και τλ πλέον σημαντικά της νεοελληνικής φιλολογίας. Έχουν το θέληγτρο γραφικών παραστάσεων πάνω σε άρχαίους άμφορείς που μάς κάνουν να όνειρευόμαστε στο αντίκρουμά τους το γυρισμό σε μία ζωή γεμάτη άρμονία και κάλλος, γεμάτη σοφία και ήδονισμό, όπου τλ πλν είναι χαρά, ως και το σκόμμα ακόμα.

ΣΟ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

XXVI

(Πρόχειρο στίχος)
«Τήν όμορφιά έπι πάλυ άτένισα που πλήρης είναι σότης ή δρασίς μου»

ΟΙ ΔΥΟ ΑΥΤΟΙ ΣΤΙΧΟΙ που, σάν εισαγωγή, μπαίνουν στο σημείωμα τούτο, φαντάζομαι πως έξαιρέτα θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν ως εισαγωγή και σ' ολόκληρο το εξάστιον ποιητικόν έργο του Καβάφη, που άπ' άκρη σ' άκρη βασίζεται στην έν ατένισα αυτή της όμορφιάς. Όστόσο κ' ένας αναγνώστης με καλλιτεχνικό αισθητήριο κάπως άνώτερο, κάπως ραφιναρισμένο, δεν θα συναντούσε και πολλές δυσκολίες στην προσαρμογή του σ' ένα τέτοιο ποιητικό περιβάλλον. Γιατί, όσο και αν φαινομενικά ο Καβάφης απευθύνεται σ' ένα χωριστό είδος διανοουμένων, μονομερών και άνικάνων ν' άποδεχθούν ό,τιδήποτε ύψηλόν, άπ' όπουδήποτε προερχόμενο, πραγματικά απευθύνεται κατευθείαν στη διάνοξη την άνώτερα, που μπορεί ν' άποδεχθί κάθε μεγάλο και ύψηλό, έστω και αντίθετο στον έσωτερικό της κόσμο. Η ειλικρινής άποκάλυψη που κάνει ο ποιητής για τον έαυτό του προδιαθέτει εύνοϊκά για την εξέλιξη των άλλων έντυπώσεων. "Αν ή ειλικρίνεια άποκρούεται από την ποιητική πονηρία των μικρών, δεν μπορεί ν' άποκρουσθί κι από τους μεγάλους. Φυσικά, ένας μικρός, έκδηλωνόμενος με ειλικρίνεια, δεν μπορεί να μάς παρουσιάσει παρά μικρότητες και ασκήμιας, κ' έτσι άποφύγει μ' έπιμέλεια να παρουσιάσει τον έαυτό του, τλ έγώ του. (Έχουμε παράδειγμα πολλούς νεοέλληνες, που σε κάθε τους συλλογή, σε κάθε τους σχεδόν ποίημα, παρουσιάζουν κ' ένα διαφορετικό έγώ). Ο Καβάφης άγνωστ' ολότελα τλ ψέμα και ή ασκήμια δεν γίνεται αντίληπτή στα μάτια του που προορίζονται, φαίνεται, ν' άτενίσουν το Όραϊόν. Χαίρνοντας ως δώγμα τλ γνωστό άξίωμα του Γουάιλντ, δεν προσεγγίζει ποτέ προς τλ μη ώραϊο κι άδιαφορεί για ζητήματα ήθικης και άνηθικότητας στην Τέχνη. Όραϊα και άρτια βγαίνουν από τλ διύλιστήριο της ψυχής του Καβάφη τλ πιο μεγάλη γεγονότα και οι πιο μικρές λεπτομέρειες της ζωής, όσες με την ποιητική του συγ-

κίνηση αντίκρουσε. Στην ποίησή του δεν έχουν θέση οι μιζέριες κ' οι βρωμέροτητες. Έκει όλα αγίνονται άξια να τλ δούμε κι άπ' τον ύψηλό της Ποίησης κόσμο). Άποφύγοντας να κλείσει την αφήγησή του με την ούσια της, τήν κλείνει με τις λεπτομέρειες. Φράσεις μισές, λόγια κομένα δείχνουν μισοκρυμένα του έρωτισμού του τλ όράματα, όπως λέει κι ο ίδιος σε κάποιο ποίημα. "Ισως έδώ να βρίσκεται ή προσωπικότης του. Αυτή ή τέχνη τ' ού έλαχίς τ' ού να είναι τλ πλέον χαρακτηριστικό του σημείο. Ούτε ο άκράτητος λυρισμός, ούτε ή φλύαρος ρητορική, ούτε οι γλυκανάλατοι στεναγμοί των άλλων μας ποιητών συναντιώνται εις τον Καβάφη, που τλ πολυσχιδές και τλ πολυσύνθετο τλ περιλαμβάνει με την έκφραση και τη φράση της καθημερινής μας ζωής και της ζωής του. Η νοσταλγία κατέχει σχεδόν έξ ολοκλήρου τον Καβάφη. Για τλ παρόν δε σκέπτεται και τλ μέλλον τλ άγνωστ'. Η άνάμνησή του κ' ή νοσταλγία είναι γεμάτες από τις ήδονές.

«Ο ήδονισμός κ' ή Τέχνη της Άλεξανδρείας, άφοσιωμένο τους παιλ' τον είχαν.»

Οι ιστορικές του αναδιηγήσεις σχεδόν τλ ίδιο. Τή φύση πάλι τή συνδέει με την ήδονή. Άλλά τλ θάνατο, έντελώς φιλοσοφικά, άνώτερα, τον συνδέει με τή σιωπή και τή γαλήνη...

ΜΗΤΣΟΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΣ

XXVII

ΠΕΡΙΕΡΓΗ ΕΙΝΕ, και μία από τις πλέον σημαντικές, ή έντύπωση που συναποκομίζει ο σύγχρονος και έξελιγμένος προσκυνητής άρχαιολογικών τόπων, μουσείων, επιγραφών, παπύρων και όλων που έχουν με τλ τέτα συνάρφεια. Γιατί δημιουργείται ένα περίεργο συναίσθημα, έξω πλέον κάθε ιδέας χρόνου, όπου συγγορεύουν παληές σκέψεις με νέες και με μέλλουσες ακόμα, και γίνεται τλ ποθούμενο χάος, τλ πρόσφορο για τις άπολαύσεις της Τέχνης έδαφος. Μπροστά σε άπεικονίσματα άναγλύφων λόγου χάριν, πόσες έρμηνείες μπορεί να δώση ο άλλόφρων νοός. Είναι όπως τλ σύννεφα, που, άρκαι νθ θελήσση, και βλέπεις, βλέπεις. Και προχωρώντας, γνέθεις όνειρα και φαντασίες, όποιες θελήσση, όποιες έντασης θελήσση. Έσύ, ο παρατηρητής, είσαι τλ μέτρο και τις συγχρονίζεις όλες με τις έπιθυμίες σου της στιγμής, με τις νοσταλγίες σου της στιγμής, με ό,τι θύμησες σου είλε πιο άγαπητές, ή που ή τύχη σούφερε την ώρα εκείνη. Τέτια γλυπτά είναι του Καβάφη ένα ένα τλ έργα και από τέτιες άτενίσεις παληών έποχών γεννημένα. Σκιές των πολλών μακρυνών έποχών, δόξας φθίνουσας σε κραιπάλη, σοφίας φαυλιζόμενης σε σατανισμό, άργοπαρερχονται, σχηματίζοντας μαντείο, που δείχνει καθαρώτερα από την πραγματικότητα τλ παρόντα και προμαντεύει τλ μέλλοντα. "Αθελαι τή στιγμήν αυτή θυμούμαι τήν ρήση «σοφοί δε προσιώντων...» "Εξάπαντος «σοφοί» πρέπει να είναι ο αναγνώστης, με όχι ράθυμη, με όχι κλειστή ψυχή, για να δοκιμάσει τήν άπειρη γοητεία των ποιημάτων του Καβάφη. Και έντούτοις έτούτα καθόλου δεν είναι ποιήματα άνοιχτά: είναι «του κλειστού χώρου». Άσφυχτιά συγχρόνως και ασχάλλει ο μεταλαμβάνων. Βγαίνουν πολλές οι άναθυμιάσεις. Λάγνες μαζί και νεφελώδεις, σοφιστικές και τραγικές συνάμα. Μόνο ή χαρά έχει άπολείψει, έχει καμφθί μπρος στο σκεπτικισμό, στη θάλασσα του σκεπτικισμού. Άλλά σάμπως και τί είναι ή

χαρά; Πολύ άβέβαια έχει να συγκομίση ο θερίζοντας την. Ενώ οι του κύκλου του Καβάφη — τους φαντάζομαι καθώς τους γέρους raffines θαμώνες και παρατηρητές των πλαισίων, χειρότερους και από τον σύζυγο της Ξανθίππης, που τους ίκανοποιούν ασύλληπτες γραμμές, απροσδιόριστα χτυπηκάρδια. — όλα διεστραμμένα, όλα πονηρά, με την αποθέωσιν όλα του θανάτου πολύ έγγυς.

Τώρα, καθώς ερθάσαμε, πλησιάζει ο ήλιος και η σελήνη να ανατέλλουν από των δυσμών. Ότι συνιστούσε το κάλλος της φύσεως, ο κανόνας, το μέτρο και η ομοιογένεια, έγινε τώρα άρρηκτη πηγή άνιας, μελαγχολίας. Η αύγή με κάνει ν' αναλογίζομαι το μονότονο πράγμα της ζωής και το βασίλειμα μου φέρνει μαύρες σκέψεις για τον άσκησον αυτό μηχανισμό. Τώρα κοιτούμε να πεισθούμε πως ζούμε ανάμεσα φαντασμάτων και οικιών, και πως τα σχήματα των άστρων είναι πηγές σχετικιστών που όλο προσδέουν για κάποια συντέλεια. Τώρα οι παλιές προλήψεις εξέλιχθησαν σε έπιστήμες και οι έπιστήμες, καθώς τους άξιζε, συρτήκαν στους βρρβόρους. Τώρα είναι καιρός να βουτηχθούμε ολόκληροι σε ποιήσεις σαν την καθαρχική. Να ζωογονηθούμε, βαφτισόμενοι σ' έναν γλυκύν θάνατο.

Handwritten signature: ΚΑΒΑΦΗΣ

XXVIII

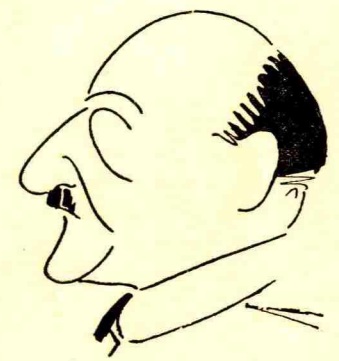
Ο ΚΑΒΑΦΗΣ είναι ο καλύτερος νεοέλληνας μαθητής του Ανατόλ Φράνς. Έχει τον σκεπτικισμό και τον νυχιλιισμό, τον ψυχικόν και διανοητικόν άμοραλισμόν του μεγάλου Παρισινού διδασκάλου. Δεν πιστεύει εις τίποτε ιδιαιτέρως, και πιστεύει εις όλα. Γνωρίζων ότι τα πάντα είναι μάταια, σχετικά και εφήμερα, άρκεΐται εις την άπόλαυσιν των φαινομένων, που άποτελούν το θεσπέσιον όραμα της ζωής, με τας άπειρους εναλλαγάς του. Δεν ακολουθεί καμμίαν ήθικήν, καμμίαν θρησκείαν, καμμίαν άρχήν, διότι έχει πεισθή ότι όλ' αυτά οδηγούν συγχρότα εις τον φανατισμόν, δηλαδή εις την μονομέρειαν, τα θύματα της οποίας — διότι περί θυμάτων πρόκειται — δεν βλέπουν παρά μίαν μόνον όψιν της ζωής, και ο Καβάφης θέλει να χαίρεται όπως όλοι οι σκεπτικισταί μας και οι φιλήδονες την ζωή ολόκληρη. Ίσως με τον τρόπον αυτόν να μη θαυμάζει τους μεγάλους πυρετούς των φανατικών, που είναι σαν γλυκά δηλητήρια και σαν διεγερτικά, πλάνες ώραιες για να ξεγελούμε τον έαυτό μας και να πιστεύουμε ότι ο άνθρωπος έχει προορισμό και μάλιστα τον προορισμό που του εύρηκαμε έμεις. Από της άπόψεως αυτής βέβαια ένας σκεπτικιστής ύστερεί ενός πιστεύοντος, πόσον όμως από άλλων άπόψεων ύπερέχει! Βίαια πάθη δεν ταράζουν την ολυμπία γαλήνη του. Οικτερεί και ειρωνεύεται, σαρκάζει κάποτε και συγχρότα χαμογελά διότι γνωρίζει ότι δεν άξίζει να χύνη τα πολύτιμα δάκρυά του γι' αυτή την κομικοτραγική, συχαμένη φάρσα, που ονομάζεται ζωή. Άλλ' ο Καβάφης έχει και άλλας ομοιότητας με τον Ανατόλ Φράνς. Θα ήμπορούσε κάλλιστα, όπως ο συγγραφεύς της «Θαΐδος», να ειπή: Δεν έστρεψα τα βλέμματά μου στον νεότερο

κόσμο, παρά μόνον αφού όριστικώς έπέισθην ότι μου είναι άδύνατον να αναστήσω, όπως θέλω, τον αρχαίο. Τόσο αγαπή τον πανόμορφον για πάντα χαμένον αυτόν κόσμο! Τον αναπολεί και τον όραματίζεται. Μέσα από την πεζή, στεία και καχεκτική έποχή μας, σαν μέσα από τα άπουσυντεθειμένα πρασινοκίτρινα νερά ενός τέλματος, με όδύνη άγιάτρευτη και άρρωστο πόθο, επικαλείται τις άθάνατες σκιές του Διονύσου και του Απόλλωνος για να του δώσουν λίγη άνόθευτη ήδονή και λίγη άνόθευτη ώραιότητα. Στα ποιήματά του κινούνται γυμνά εφηβικά σώματα όλο δροσιά και υγεία, που σκορπίζουν την θερμήν ακτινοβολία των χρυσομένων απ' τον καιρό μακράρων, και τα γυμνά αυτά σώματα είναι παραστατικά του αρχαίου πνεύματος όσον τίποτε άλλο. Δεν είναι εν τούτοις ή παλαιότερα το συνθέστερο πλαίσιο των ποιημάτων του Καβάφη, αλλά τα καλάτια των Πτολεμαίων και των Σελευκιδών και οι «διεσθαρμένοι οικιοί» της Αλεξανδρείας, διότι ο Καβάφης νοσταλγεί άπλωσ τον αρχαίο κλασικό κόσμο, είναι όμως άνθρωπος της Παράκμης, κλείνει μέσα του όλες τις νοσηρότητές της. Γι' αυτό και μας θέλγει. Η τέχνη του έχει όλα τα ήθικα και μορφικά στίγματα των υπερωρίμων έποχών και τεχνών, αλλά και όλους τους θησαυρούς των. Άλλως τε ποίς ήμπορεί να βεβαιώση ότι ο νυχιλισμός είναι στίγμα ψυχικό, και καλλιτεχνικόν ή μορφική άτημελησία; Έμφανεία της ζωής ες ίσου καλλιτεχνική με την Έλληνική του 5ου αιώνα, δεν είναι ή άσιατική, κύριον γνώρισμα της οποίας είναι το άμορφον; Και επί τέλους από που άρχίζει ή μορφή και τί σημαίνει μορφή; Τάχα δεν είναι περισσότερο καλλιτεχνικοί οι με χονδροειδή ανατομικά και άλλα τεχνικά σφάλματα πίνακες μερικών προαφελικών ζωγράφων από τους άλόγους πίνακες του Ραφαήλου και του Τιτσιανού, αφού περισσότερο μας συγκινούν, σπάζουν δηλαδή περισσότερο χρώμα και φως στην ψυχή μας; Και εφόσον μας συγκινούν και ανήκουν συνεπώς στην περιοχή της τέχνης, δεν ήμπορούμε με βεβαιότητα ν' άποφανθούμε ότι δεν υπάρχουν άμορφία στην περιοχή της τέχνης, ότι τα άδέξια και αυτοσχέδια και όμως τόσο γλυκά, και όμως τόσο παθητικά κελαιδίσιμα του Βερλαίν, άξίζουν όσο και τα πιο καλοδουλεμένα συννέτα του Πετράρχη, και ίσως περισσότερο; Δεν επικοινωνήσε με την μουσική ψυχή του σύμπαντος, άμεσώτερα από τον συμμετρικό Πετράρχη, ο ασύμμετρος Βερλαίν;

ΚΑΕΩΝ ΠΑΡΑΣΧΟΣ

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ Καβάφης, αν και πέρασαν χρόνια από τότε που πρωτοφάνηκε, δεν είχε κατορθώσει ως σήμερα ούτε γνωστός κ' αν να γίνει για πολλούς έσώ στην Αθήνα κι ακόμη περισσότερο στην άλλην Ελλάδα! Ήταν άδίκχημα μεγάλο, γιατί είναι ένας άλληθινός ποιητής: ποιητής όμως ο οποίος απαιτεί ένα άγνωστο κοινό που να έχη κάμει προπόνηση για να ά-

νακαλύψη την ποιήσή του μέσα στις πεζότατες Ιστορικές πηγές, που τις άντλεί σε άκόμα πιο πεζή και αντιπαθητική περίοδο της ζωής του Έλληνισμού. Και όμως από και δημιουργεί με την τέχνη του άληθινή ποιήση! Μόνο με την τέχνη του: Ίσως και με την αθόρμητη κλίση του προς τα γεγονότα μιας τέτοιας ζωής, σαν εκείνης της Αλεξανδρινής καταπ'ώσεως. Αυτή τον έπηρεάζει και τον έμπνέει. Άλλοι λένε ότι είναι προσποιητή, τεχνητή, φτιασμένη, βιασμένη ή έμπνευσή του. Εγώ νομίζω όχι! Πραγματικά μπαίνει με τη σκέ-

Σκίτσο Κ. Μων. Ν. ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ-ΑΛΥΡΑΣ

ψη και ύστερα με το αίσθημα, σ' αυτήν την έποχή, και τη μεταφέρει στη ζωή του κατόπι. Κι από και δημιουργεί άληθινή ποιήση! Να ή δυνατή και δύσκολη τέχνη του. Μη την ζητήσετε πουθενά άλλου. Ούτε στίχο μπορεί να μας δώση μουσικό: ούτε ρίμα: ούτε λέξεις και φράσεις που να χτυπούν άμέσως και βαθειά στην ψυχή. Γι' αυτό, μόνο το ραφιναρισμένο πνεύμα τον άπολαμβάνει, και όχι όσων και εν όσω διαβάσει τους δήθεν στίχους του: αλλά μετά το διάβασμα, από την λεπτή, και σχεδόν ασύλληπτη δόσιν φιλοσοφικής έλαφρής πικρίας, και απογοητεύσεως που μένει. Πessiμισμός: δυσδιάκριτη ειρωνεία για όλα. Όχι ο κοινός συνηθισμένος τόνος μελαγχολίας, ούτε σπαρκατικές κραυγές άπελπισίας για το φαινόμενον της ζωής! Η' ονολάτρησ έκνομος! — Το λέει μόνος του παντού. — Ίδου εν συντόμω το σύνολον της πνοής του έργου του! Λυρισμός: Τίποτε! έπιγράμματα μόνον' ένα δύο σύμβολα της ζωής του δυνατά λαχθεμένα! Τραγούδι με τη σημερινή σημασία του ποιήματος, που δεν έμεινε τίποτε άλλο παρά Μουσική και μια ιδέα φευγάλέα, μη ζητήσετε ανάμεσα στο έργο του. Μέσα σε έπιγράμματα, ή πρωτότυπη και ιδιόρρυθμη Μούσα — εαν είναι Μούσα — του Καβάφη βρίσκει άφορμή σε μερικά δευτερεύοντα και άτρητα ιστορικά γεγονότα της Αλεξανδρινής και Ρωμαϊκής καταπτώσεως, και σε μερικά και διά τους έγγραμμάτους ακόμη άγνωστα πρόσωπα από την αυτήν περίοδο, βρίσκει, λέγω, άπλη άφορμή μόνο να εκδηλώση αισθήματα όλίγο παράδοξα, ή άσυνηθιστα στη σημερινή ψυχολύθησ της κοινωνίας.

Κάπου άκουσα να λένε, ότι ο Καβάφης είναι ο αντιπροσωπευτικός ποιητής της έποχής μας. Εγώ νομίζω ότι μέσα σε κάθε έποχή από τότε που ο άνθρωπος άρχισε να γίνεται περισσότερο σκέψη και διάνοια, παρά καρδιά και αίσθημα, ή ποιήση του Καβάφη μπορούσε να έχη θαυμαστά. Και στη σημερινή, τη δική μας, άποδεικνύεται ότι έχει. Η έπιμονη — που καταντά μονότονη στο τέλος — λατρεία προς την σωματική καλλονή του εφήενω στο έργον του Καβάφη, δεν παραλληλίζεται, ούτε

μοιάζει με την λατρείαν των Αρχαίων κλασικών Έλλήνων. Έκει έλάτρευαν την πλαστικότητα, τις γραμμές και τη ζωή που δείχνει το σώμα στη στάση και στην κίνηση όταν δρα, και ιδιαίτερα στους άγώνες. Έλάτρευαν το Ωραϊόν δια το Ωραϊόν! και όχι δια τον Έρωτα, τον όποιον προξενεί και προκαλεί ένκόμως. Είς τον 20όν αιώνα παρόμοιον πράγμα δεν υπάρχει, άπλούστατα διότι ούτε βλέπομεν κάθε ώρα γυμνά σώματα μπροστά μας, ούτε αισθανόμαστε την ωραιότητα απ' αυτή της άπόψεως δια να την ψάλλομεν. Μόνον ή φαντασία και ή διάνοια έργάζεσται, έστω και στρεβλή. Διά τούτο και ή ποιήση του Καβάφη — χωρίς ίσως να το θέλη — άλλην άποψη του ίδιου αντικειμένου ψάλλει και εκθειάζει, πάντοτε βέβαια με τέχνην και λεπτότητα εκτός από μία ή δύο περιπτώσεις που δεν κατορθώνει να εκφύγη το κοινόν και τετριμμένον. Πολλοί τον κατηγορούν και τον μέμφονται δια το είδος αυτό της ποιήσεως, της ήδονολατρείας. Ένα ζήτημα προκύπτει εδώ. Είναι αθόρμητον αίσθημα που τον ώθει να εκδηλώση εις ποιήσιν αυτό το είδος, ή είναι τεχνητή και βεβιασμένη επί τούτω έπιτυχής προσπάθεια; Αυτό δεν μπορούμε να το ξέρουμε, παρά μόνον εαν έγνωρίζαμε τον ποιητήν ως άνθρωπον εν τη ζωή, και πάλιν αν μας άνοιγε την καρδιά του να μας έμιλήση καθαρά και ξάστερα! Το βέβαιον είναι ότι ο Καβάφης περιφρονεί και την Απολλώνια λύραν και τον αυλόν του Διονύσου και με τόλμην δημιουργεί ιδιαιτής του εφευρέσεως όργανον μουσικόν που ξενίζει τους πολλούς και είναι άκατανόητοι οι ήχοι του δι' αυτούς. Και μεταξύ όμως των όλίγων εκλεκτών υπάρχουν άρκετοί οι όποιοι, με όλην την εκτίμησιν που έχουν για τον Αλεξανδρινόν decadent και την τεχνοτροπίαν και την Μούσαν του, εύρίσκονται σε πολύ δύσκολη θέση να μη δύνανται να εύχαριστηθούν με τους ξενότροπους ήχους.

Ν. ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ-ΑΛΥΡΑΣ

XXX

Ο Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ είναι άνακρίρρητα μιά από τις πιο σημαντικές και τις πιο ιδιότυπες κ' ιδιότροπες ποιητικές φυσιογνωμίες της τελευταίας εικοσαετίας. Την πρώτη παρουσιάσή του στον κόσμο των γραμμάτων του την έκανε άρκετά έγκωμιαστικά ο Ξενοπούλης, ο πρώτος που διάβασε τους πρώτους στίχους του Αλεξανδρινού ποιητή, σταλμένους σ' αυτόν χειρόγραφως. Από τότε ο Καβάφης με το έργο του το τόσο εκλεκτό, αν και φειδωλά παρεχόμενον, πήρε μια ξεχωριστή θέση στα νεοελληνικά γράμματα. Για το έργο του αυτό δε θα είταν άσκησο να πω κ' εγώ δυο λέξεις, κοιτάζοντάς το γενικά σαν ένα σύνολο άδιάσπαστο και μη καταφεύγοντας σε λεπτομέρειες, που δεν έπιτρέπονται σε κάποις πρώχειρα και εξανάρχησ σύντομα κριτικά σημειώματα σαν κι' αυτό. Ο Καβάφης είναι γεννημένος, να μπορεί με θαυμαστή εύκολία να διαλέγη, πάντα και χωρίς εξαιρέση, καθαρώς ποιητικά θέματα. Στο έργο του δε θα βρήτε, από έποψη περιεχομένου, κανένα στοιχείο αντιποιητικό. Και στη σύλληψη κ' έπεξεργασία της ποιητι-

κῆς ιδέας είναι πρωτότυπος, ὅσον κενένας ἄλλος ἀπὸ τὸν Νεοελληνικὸν ποιητὴν. Ἡ πηγὴ ὅμως καὶ τοῦ ἐπιπέδου είναι μάλλον διανοητική, «ἐγκεφαλική», ὅπως ἔνας κριτὴς τοῦ πέφυκεν πολλὴ ἐπιτυχία ἐχαρακτήρισε, παρὰ αἰσθηματική. Τὰ αἰσθητήριά του θὰ τοῦ δώσουν μιὰ κάποια ἀφορμὴ καὶ ἀμέσως ὁ νοῦς του πλάσσει τὸ καθαρὰ ποιητικὸ, ὅσο καὶ ἂν φαίνεται φιλοσοφικὸ, πλάσμα, τὸ στὴν ἐντέλεια ποιητικὸ δημιουργημᾶ. Ἡ γύρω φύση, μὲ τὶς ἀπειρες γοητευτικὰς ἐκδηλώσεις τῆς, δὲν τὸν οἰστρηλατεῖ τόσο, ὅσον ἡ ζωὴ — ἡ πραγματική, πού δρᾷ μεθυστικὰ γύρω του καὶ ἡ περασμένη πῶς, ἡ ἱστορική, πού τὴ βλέπει ἐξελισσόμενη μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του μέσα σὰν ἀγαπημένα του ἱστορικὰ βιβλία. Κ' ἔχει τόσο καλὰ βαφτισμένο τὸ νοῦ του ὁ ποιητὴς μέσα στὴν κρουσταλλόνηρη ποιητικὴ καὶ ἱστορικὴ κολυμβήθρα τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδας! Οἱ κλασσικοὶ χρόνοι τοῦ είναι πολὺ καλὰ γνώριμοι. Ἡ Ρωμαϊκὴ καὶ Βυζαντινὴ ἐποχὴ σὲ ὀλονύχτιες μελέτες ἀποτυπώθηκε ἀνεξάνιστρα μέσα του. Μὰ ἡ Ἑλληνιστικὴ ἢ Ἀλεξανδρινὴ ἀκμὴ συγκέντρωσε ξεχωριστὰ τὴν πῶς θεορῆ, τὴν πῶς ἀπέθανε ἀγάπη του. Γι' αὐτὸ μέσα στὸ ὅσο σύντομο τόσο καὶ πολὺμορφο ἔργο του ἀναπάλλεται ὅλη ἡ αἰώνια Ἑλλάδα ὅλων τῶν ἐποχῶν, τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς παρακμῆς. Κ' ἔμεινε τέλειος Ρωμαῖος στὸ ἔργο του ὁ Καβάφης. Ἄν καὶ ἔξεραι πολὺ καλύτερα ἀπὸ πολλοὺς ἐδῶ τὶς Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, ὅμως δὲν ἐπηρεάσθηκε παρὰ ἐλάχιστα ἀπὸ τὶς ξένες φιλολογίαις, τὶς ἀνάμνησες στὶς συναισθηματικὰς μας κλίσεις καὶ συνήθειαι. Ὁ Ἀλεξανδρινὸς ποιητὴς ἀποδείχθηκε, πῶς δὲν ἔχει προσβληθῆ ἀπὸ τὴν κυριώτερη νεοελληνικὴ ἀρρώστια, τὴν ξενοπληξία, ἴσως γιὰ τὴν κατὰ κράτος καλὰ τὴν προσωπικὴν του ἀξία καὶ τὴν ξεχωριστὴν ἀξία τῆς ἀθάνατης φυλῆς μας καὶ τῆς γῶρας μας. Ὁ Κάντιος διακρίνει δύο κόσμους, τὸν ψυχικὸν, πού βασιλεύει καὶ δρᾷ μέσα μας, καὶ τὸν ἐξωτερικόν, πού μὲ τὶς αἰσθητικὰς μας τὸν ἀνιώνουμε γύρω μας, στὴν πραγματικὴ φύση. Ὁ Καβάφης εἶναι περισσύτερο ἀπορροφημένος ἀπὸ τὸν πρῶτον. Ὅλο τὸν τὸ εἶναι δουλεύει λίες ὑποταχτικὰ στὸν κυρίαρχόν του λογισμὸν, στὴν δεσποτικὴ διανόησίν του. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ποίησίν του, χωρὶς νὰ παύη νὰναι ἀληθινὴ ποίηση καὶ χωρὶς νὰ μπορῆ νὰ θεωρηθῆ φιλοσοφία, ἂν καὶ τόσο κοντὰ στὰ σύνορα τῆς φιλοσοφίας ἔχει τὴν πηγὴν τῆς ἐμπνευστῆς τῆς, εἶναι περισσύτερο διανοητικὴ καὶ ἀπ' τῶν πῶς διανοητικῶν μας ποιητῶν τὴν ποίησιν, — τοῦ Σολωμοῦ, τοῦ Δημ. Παπαρηγόπουλου, τοῦ Παλαμά. Γι' αὐτὸ καὶ ἀποκλίνει εὐκόλως στὸ σκεπτικισμὸν καὶ — ἕνα σκαλοπάτι πῶς κάτω — στὸν πεσσιμισμὸν. Μὰ τὸ κορμὶ, ἀδικημένο ἀπὸ τὸ παρεφάρωμα πού ἡ ἀκοίμητη σκέψις ἔχει ἐπιβάλλει στὸ πνεῦμα, γυρεύει τὰ δικαιώματά του τὰ παραμελημένα καὶ προσπαθῶντας νὰ φέρῃ τὸ ἰσοζύγιον ἀνάμεσα στὰ δύο συστατικὰ τῶν ἀνθρώπων, τῆς ψυχῆς καὶ τῆς σάρκας, σπρώχνει τὸν ποιητὴ στὸν ἠδονισμὸν, στοὺς στιγματισμούς καὶ φευγαλέους γλυκεῖς σπασμούς τῶν νεύρων καὶ τοῦ ἐγκεφάλου μας. Νὰ εἶνε κάποια σκιά στὸ ἔργο του ὁ ἠδονισμὸς αὐτός, πού τοῦ τὸν κατηγοροῦνε τόσο πικρὰ μερικὸι ἐπικριτῆς καὶ ἀπαρνητῆς τοῦ ἔργου του, καὶ πού τότε μιμηθῆκανε ἀστόχαστα καὶ ὑπερβολικὰ κάποιοι φιλολογικοὶ νεοσσοὶ ἐδῶ: Dubito quid sentiam.

Μὰ τὸ πῶς σκερὸ μέρος τοῦ ἔργου τοῦ Καβάφης, τὸ μειονέκτημά του, πού τοῦ κόστισε τὴν ἀδικίαν νὰ μὴν ἀναγνωρίζεται ὀλόκληρα γιὰ ποιητὴς ἀπὸ πολλοὺς — καὶ καλοὺς μάλιστα — λογοτέχναις μας, εἶναι τὸ γλωσσικὸν ντύμα τῶν στίχων του. Ἀρχίσει μὲ τὴν καθαρεύουσα, τὴν ψυχρὴ καὶ ἀλύγιστη, ἔφτασε στὴ μιχτὴ καὶ ἐκεῖ καρφί-

θηκε. Τὴν καθαρὴ δημοτικὴ ποίησιν ἔξεραι γιὰ τὴν δὲν τὴν ἔκανε ὄργανόν του: Ἀπὸ σνομπισμὸν ἢ σαρφασονισμὸν: Ἀπὸ ἰδιοτροπία ἢ ἀγνοία: Γιὰ νὰ πρωτοτυπήσῃ καὶ στὴ γλώσσα: Ποίησιν ἔξεραι: Τὸ γεγονός εἶναι πῶς, μολονότι συχνὰ ἡ φράση του εἶναι δυνατὴ, σφιγτοδεμένη, προσαρμολομένη τέλεια στὰ νοήματά του, ὅμως ἡ ἐν γένει: ἐξωτερικὴ παρουσίασιν τῶν ποιημάτων του, ἡ γλωσσικὴ του διατύπωση, εἶναι ἀκανόνιστη, ἀκλαστικὴ, ἀντικλαστικὴ. Κ' ἡ στιχοτροπία του ἀχώνευτη. Ἐνα ἔργο Τέχνης ἀρτῶν ἐν ἀληθινὸν καλλιτέχνημα, ἕνα τέλειον ποίημα, πατήριον εἶναι πῶς δὲ φτάνει μονάχα νὰ ἐκφράξῃ πρωτότυπα μιὰ ποιητικὴν ἰδέαν πρέπει, γιὰ νὰναι ἀριστοτέλειον, νὰ ἔχη καὶ τὸ δεύτερον στοιχεῖον τῆς Τέχνης, τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν πλαστικὰ καλλιτεχνικὴ καὶ ἀρμονικὰ ρυθμικὴ. Αὐτὸ παρατηρήθηκε σ' ὅλα τὰ κλασσικὰ ἔργα ὅλων τῶν μεγάλων τῆς Τέχνης μυστῶν. Ὁ Καβάφης ὑστερεῖ σ' αὐτό. Ἀλλὰ γι' αὐτὸ πρέπει νὰ τοῦ ἀπαρνηθῶμε, φθονερὰ καὶ κακόβουλα, κάθε ἀξία, τὰ πάντα: Τότες γιὰ τὴν δὲν τὰ παρνούμαστε καὶ στὸν Κάλθο καὶ στὸν Δημ. Παπαρηγόπουλον:

Μάγκρα ΜΙΧ. Γ. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

XXXI

ΑΡΚΕΙ νὰ δικθάσῃ κανένας τὰ «Κερία» τοῦ κ. Καβάφης διὰ νὰ ἔχει μιάν διαρκὴ πνευματικὴν εὐτυχίαν.

ΜΙΧ. ΡΟΥΣΣΕ

XXXII

Ἄ γ α π η τ ῆ μ ο υ «Νέα Τέχνη».
ΜΕ ΔΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ὁ ἀπαντήσω στὸ ρῶτήριά σου. Ὁ Καβάφης εἶναι καθαρὰ ἀρχαῖος ἀπὸ τὴ λατρεία του στὴ σωματικὴ ὁμορφιά (Ποίημ., 1915—1922, σ. 18 καὶ 3): κατὰ γένει ἀπὸ κείνους πού, γιὰ κάθε ὁμορφὴν παλληκάρου, λέγανε πῶς θάνατι κάνας Θεὸς (18). Μὰ εἶναι Ἀλεξανδρινὸς (ὄνομα καὶ πρᾶμα) σ' αὐτὸ πῶς, διανοητικῶς μὲ μέτρια καὶ μετρομένη αἰσθηματικὴν ἀκρίβεια, φιλανθρωπῶς μὲ μυστικὰ στὴν ὁμορφίαν τοῦ ἀνθρώπου, σάν καὶ τῆς φύσης, δὲ βλέπει στὸν ἔρωτα παρὰ τὴν ἠδονὴν (19, 21 κλπ.). Ἡ γυναῖκα τοῦ φαίνεται ἰκανὴ μόνο γιὰ νὰ διασκεδάξῃ τὴ σάρκα, καὶ ἡ καλλίτερη ἠδονὴ εἶναι ἡ πῶς «ἐκνομή», ἡ πῶς ὑπερβολικὴ. Ἀλλὰ μὰς ἀφίνει νὰ καταλάβουμε πῶς, στὸ τέλος τῆς ζωῆς του, καλὸ εἶναι νὰ σωφρονέψῃ ὁ ἀμαρτωλὸς (σ. 25). Καί, σ' αὐτό, εἶναι Βυζαντινός. Ἡ ἐμπνευστὴν του εἶναι πολλὰς φορὰς ἐπιστημονικὴ καὶ βιβλιακὴ. Τοῦ ἀρέσει ν' ἀναπτύξῃ ἐπιγραφικὸν κείμενον, ἢ παλιὸ ρητὸν (συμβαίνει νὰ παραμορφώσῃ τὸ θέμα ὅπως τὸ πῆρε, σ. 1, οἱ θεοὶ, ἔπρεπε νὰ λείψουν, ἐνῶ ἦταν στὴ θέση τους στὴ φράση τοῦ Φιλοστράτου.) Τέτοιαις ἐπιγραφικῆς, ἀρχαιολογικῆς ποίησιν παραδείγματα ἔδωσαν ὁ Οὐγκὼ καὶ ὁ Ἑρνεστά, χωρὶς ὅμως νὰ καταστήσουν στὴν παραξενολογία τῆς σ. 23, στὴν ἐπιστημονικὴ φλυαρία τοῦ ἐΚρηματισμοῦ ὁ Δαρσεῖος (σ. 49, ἀρχή). Ὁ Καβάφης, κάπως θεληματικὰ, εἶναι ξερός. Ποιητῆς κορεσμένος, σὲ νέα λογοτεχνία, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ περιφρονῇ τὴν εὐρύτητα τῆς φόρμας, νὰ συγχίξῃ μὲ τὴν ἀφέλεια τὴν ἑλλειψὴ δουλεμάτου καὶ τέχνης. Οἱ ἱστορικοὶ του ὑπαινιγμοὶ σκοτεινοῦται. Ἐχει κλίση πρὸς τὸ ἀτελές. Ἀλλὰ, εὐτυχῶς, καὶ πρὸς τὸ ἀπιαστό, πρὸς τὸ ἄυλο (3 καὶ 13). Σ' αὐτὸ μὲ θυμίζει τὸ Βερλαῖν. Κυνηγᾷ τὸν προζαϊσμὸν στοὺς ὄρους (ἐν πᾶσι περὶ πτωσῆ, σ. 36), στὸ ὕψος, στὴ στιχογραφία

XXXIII

Ο ΚΑΒΑΦΗΣ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ποιητὴς τοῦ τοπικισμοῦ, τῶν στενῶν ἐθνικῶν ὁρίων. Ὁ Καβάφης, ἀνατέμνοντας τὸν ἐσωτερικὸν ἀνθρώπον, μιλεῖ μὲ τὴν ἰδιότυπὴ δημιουργία του σ' ὅλη τὴ σημερινὴ ἀνθρωπότητα. Καμιά σχολὴ δὲν ἀκολουθεῖ καὶ θάλας κανεὶς πῶς δημιουργεῖ μιὰ δική του σχολή. Ἄν δὲν ἦταν κάποιος ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν ἰδεολογία τοῦ Ἀνατόλ Φράνς. Ἐνὸς χαμένου ὠραιολό-

Λούις Ρουσσέ. LOUIS ROUSSET

Σκίτσο Κ. Μάου. ΣΤ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

μορφία τῶν φαινομένων τὴν στιγμὴν πραγματικότητά, πού θὰ δηλητηριάζει τὶς λίγες στιγμὲς μιᾶς ὄνειρευτῆς ἀπόλυτης μέσα στὴν πεζὴ ἐποχὴ μας. Τὸν Καβάφην ὁ πολὺς κόσμος τὸν ἀγνοεῖ καὶ θὰ τὸν ἀγνοήσει ἀκόμη, ὅπως δὲ γνωρίζουν καὶ δὲν ἐννοοῦν τὸν ποιητὴν ἐκεῖνοι, πού θέλουν νὰ θίξουν τὸν ἀνθρώπον.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

XXXIV

ΔΕ ΕΡΩ ΠΩΣ, ἄμα διαβάξω Καβάφην, θυμοῦμαι κάτι παράξενα ρίγη πού πρωτόγνωστα σάν πρωτοδιάβασα τὸν ἰδιόρρυθμον καὶ μεγάλο αὐτὸν ποιητὴ. Καὶ τὸν πρωτοδιάβασα ἕνα χειμωνιάτικο βράδυ μέσα στὸ ζεστό μου δωμάτιον, κοντὰ, πολὺ κοντὰ στὸ φῶς, ξεφυλλίζοντας κάποιο παλιὸ περιοδικόν. Μούκαναν ἐντύπωσις οἱ ὠραῖοι του, μὰ παράξενοι στίχοι καὶ ἰδιαιτέρως ἡ τολμηρότης του σὲ ὠρισμένα σημεῖα, πού μ' ἔκαμαν νὰ τὰ ξαναδιαβάσω καὶ νὰ ἐμβαθύνω στὴν ποιητικὴν του Τέχνη. Ἀνεξαρτήτως τῶν θεμάτων πού διαλέγει ὁ Ἑπικουρικώτατος αὐτός Ἀλεξανδρινός φαίνεται πῶς κατέχει καλὰ τὴν ἀλεξανδρινὴν ἱστορίαν. Ἐχει χαρακτηριστικὰς ἐκφράσεις πού συγκινοῦν, πού κλονίζουσι, ἔχει στιγμὰς πού θυμίζουσι λίγο τὸν Ἀνατόλ Φράνς. Δὲν εἶμαι ὁ ἀρμόδιος νὰ ὑμνήσω ἢ νὰ ὑβρίσω τὸ ἔργο του σ' αὐτὸ τὸ πανηγυρικὸ φύλλον πού τοῦ ἀφιερώνεται ἀπὸ σεβασμὸν καὶ ἐκτίμησιν πρὸς τὸ κλοσσικόν του ἔργο. Σάν «Νεοτέχνης» καὶ ἐγώ, ὀφείλω νὰ πῶ τὴ γνώμη μου τὴν ταπεινὴν σὲ δύο λόγια. Γιὰ τὴν δὲν εἶμαι κριτικός. Εἶμαι αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἐρμηνευτὴς τῆς ἰδίας μου γνώμης. Μούδωκε κάτι: μιάν ὠραῖαν ἀνάμνησιν: κάποια ἐξαιρετικὴ χαρὰ: κάποια ἐνθύμησις ὠραίων καὶ νοσταλγικῶν περασμένων: Τοῦ ἐπιστρέφω τὸν θαυμασμὸν μου, τὸν ὑπέροχον, πού προέκυψε ἀπ' τὴ μελέτη τοῦ ἔργου του τοῦ ἀνήκει.

Π. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

(Καισαρίων, σ. 28 ἀρχή) ἴλο τὸ Ἀριστόβουλος, σ. 34). Δὲν εἶναι πρωτότυπη προσποίηση: εἶναι κείνη, λ.χ., τοῦ Κοππέ. Ἐγραφα πρῶτα (Δίμπερ, ν. 11 σ. 87) πῶς ἡ γλώσσα του εἶναι ἀπολύ κηλιδωμένη ἀπὸ καθαρευουσιάνικους λεκτέδες, καί, πῶς ὕστερα, πῶς «εἶναι ἡ μιχτὴ» (Δίμπερ, ν. 19, σ. 146). Τοῦτο εἶναι: λανθασμένο, κείνο μὲ φαίνεται σωστό. Ἡ γλώσσα του δὲν εἶναι ἡ μιχτὴ: εἶναι ἡ δημοτικὴ, μουντζουρωμένη δὲ καὶ καί. Γράφει: ποιητὴ (κλιτ. σ. 12), μὰ ποιητὸν (17) ἢ μέρων, μὰ μέρες (26). Πότε αἰστανόμαστε τὸ γιὰ τὴν μεταχειρίστηκε τύπον τῆς καθαρεύουσας, πότε ἔχι. Κι αὐτὸ εἶναι ἀσυγχώρητον, χαλνᾷ πᾶσα ποίησιν, πᾶ-

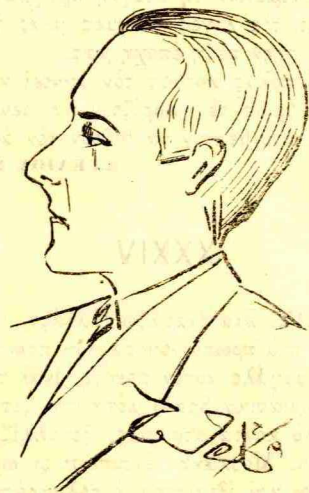
XXXV

ΜΙΑ ΑΝΩΤΕΡΗ ΑΝΑΓΚΗ με κάμνει να φανώ κι' εγώ ο άγνωστος, χωρίς αξιώσεις βέβαια, στον Παρνασσό των διανοουμένων : το ζήτημα Καβάφη. Σάν «Νεοτέχνης» οφείλω στον έρωτασμό — να πώ του ιδιολογίου του : — να καταθέσω ένα κλώνο Δάφνης — τον θαυμασμό που μου χάρισε σάν τον πρωτοδιάβασα, και διαρκώς μου χαρίζει το μελέτημα του έργου του. Δεν είναι τολμηρό ίσως να το πώ απροκαλύπτως πως ή ποίηση του «maitre» Καβάφη, ή μοναδική και εξαιρετική, ή τόσο επαναστατικά, να πη κανείς, διαφεύγουσα τα καθιερωμένα, είναι ή πραγματική καθημερινή μας ζωή, με όλες της τις εκφάνσεις, ή ζωή της εκφυλισμένης μας κοινωνίας που σύρεται διαρκώς στην παροκμή, και στην νοσηρότητα κάποιας εξασθενημένης τάσης που μοιάζει πολύ με την εποχή που προηγίθη της — Ιταλικής : — αναγέννησης. Ο Καβάφης, είναι ο βράχος των αιώνων. Το δυνατό έργο του, είναι ο όριζοντας μιας νέας ζωής που αρχίζει ήδη να διαλάμπη.

ΜΙΜΗΣ ΧΑΛΑΜΑΝΤΑΣ

XXXVI

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΚΑΒΑΦΗ ασφαλώς δεν είναι ζήτημα προσωπικό. Για τον λόγο αυτό δεν είναι και παράδοξο πως πήρε τις διαστάσεις και το χαρακτήρα ενός ζητήματος καθολικής φύσεως, από το οποίο αν δεν υπήρχε ο

Σκίτσο Κ. Βελμύρα

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

φανατισμός κι' ή υπερβολή όλων των προμοίων περιστάσεων, αλλά ιδίως των έλληνοικτών εθίμων, θα μπορούσε να δοθεί ή αφορμή για μια σοβαρή έρευνα και τακτοποίηση όρισμένων αξιών και απόψεων. Αλλά και εκτός αυτού, αν ή συζήτηση δεν έπεφτε από τον τόνο της άμοιβαίας αβρότητας, θα είχαμε ναπολαύσουμε το θέαμα μιας εύρυθμης λογοτεχνικής διαμάχης, μιας σειράς εύλόγιστων διαξιφισμών, από την οποία θαποκαμίζαμε τον ένθουσιασμό, την όρεξη, την κίνηση, όπως οι θεαταί μιας παλαιότερας. Και μ' όλη την ευρύτητα που θα έπαιρνε το ζήτημά μας, πάλι δε θα υπήρχε κίνδυνος το πρόβλημα Καβάφη, όπως το φαντάστηκαν μερικοί, να αποκατασταθεί. Ο ποιητής αυτός έχει τόσο έλκυστική την έρευνα!

Αλλά τα πράγματα δυστυχώς πήραν άλλη τροπή κι' έτσι

βρίσκομαι κι' εγώ στην ανάγκη ν' απαντήσω με λίγα λόγια, σά να έπρόκειτο να γραφτούν σε σελίδα λευκώματος, όπως φαντάζομαι το φύλλο αυτό του περιοδικού σας. Για να μπορέσει κανείς να διεισδύσει στον κόσμο, στην ατμόσφαιρα της ποιήσεως αυτής, είναι ανάγκη να έχει όρισμένα εφόδια. Προϋποτίθεται μια κατάλληλη ψυχική και διανοητική προπόνηση. Απευθύνεται στους λίγους κι' ο ποιητής μας έχω την ιδέα πως δε θα διστάσει να όμολογήσει, όπως ο αρχαίος Θουκυδίδης, αν θυμάμαι καλά, πως γράφει μόνο για τους μορφωμένους. Ο Καβάφης είναι ο ποιητής του σπουδαστηρίου κατά ένα μεγάλο, ίσως και το επιτυχέστερο, μέρος της εργασίας του. Κινείται μέσα στην Ιστορία με ήδονή. Έτσι παίρνει τη ζωή σαν κάτι τελειωμένο, σαν ένας άνθρωπος που έχει περάσει κι' από το θάνατο ακόμα και τη βλέπει, αφού εξήντησε όλες τις δοκιμασίες της. Αν αυτό δεν είναι καθολικότερη, ασφαλώς είναι πιο στενή ή απόδοση και του πιο ευρύτερου παρόντος. Είναι μια βαθύτατη περισυλλογή, μια αναπόληση. Κι' αυτό αποτελεί εν' από τα ισχυρότερα γνωρίσματα του ποιητή. Βέβαια, κι' εγώ έχω κάποιες επιφυλάξεις, που είναι περισσότερο άπειρες, προπάντων για την τελευταία παραγωγή του, για την οποία δε δυσκολεύομαι να πώ πως σημειώνει μιαν αντίληπτη χαλάρωση της πρώτης έντασεως. Αλλά μέσα σ' ένα λεύκωμα, όπως σας είπα και παραπάνω, δεν αναφέρει κανείς παρά μόνο τα προτερήματα του φίλου του.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

XXXVII

Η ΓΝΩΜΗ ΜΟΥ πως τα τραγούδιά του παράξενά. Στίχη δίχως ρίμες. Κομμάτια βγαλμένα απ' την ψυχή του. Η σύλληψή τους αληθινή. Η απόδοσή τους τέλεια. Τα λόγια τους — αν και τους λείπει ή μεγαλόφωνη διατύπωση — βαθιά ανθρώπινα. Το λεχτικό τους χαρακτηριστικό. Το περιεχόμενό τους ουσιαστικό. Ο Τεχνίτης σκόρπισε σ' αυτά ότο μπορέσει περισσότερο απ' τη ζωή του. Η σφραγίδα της προσωπικότητός του άποτυπώθηκε γερά στην ιστορία της Άπλοελληνικής Γραμματολογίας. Είναι ο maitre της αϊγυπτιακής Σχολής.

Σποράρης

ΓΚΟΓΓΑΣ ΛΑΕΙΤΟΥΡΓΗΤΟΣ

XXXVIII

ΤΟ ΔΕΙΛΙΝΟ μιας μέρας γλωμής, μέσα στη μυστηριακή μελαγχολία της μισοφωτισμένης σάλας, άκουσα για πρώτη φορά τους στίχους που κ Καβάφη — με τη θλίψη τη συγκρατημένη που απλώνει ή χειμωνιάτικη δύση, όμορφης μέρας, στα κουρασμένα δέντρα, απλωθήκανε κι' οι στίχοι του στην ψυχή μου και σκεπάσαν μ' ένα ανατριχιαστικό πέπλο μυστηρίου την Πραγματικότητα. Ποτέ μου ως τότε δεν είχα άκουσει τ' όνομα του κ. Καβάφη. Κ' είτανε φυσικό, σε μια τόσο ταιριασμένη ώρα δειλινή, βαθύτατα κι' εξαιρετικά να με συγκινήσουν, τα ώραια σιγοπρόφερα λόγια.

Την ποίηση του κ. Καβάφη δυό μου φανήκαν από τότε πως την ξεχωρίζουν χαρακτηριστικά : Η βαθειά φιλοσοφική αντίληψη του Άνθρώπου που πολλά ξέρει, κι' ή αισθαντικότητα του Ποιητή. Από το ένα μέρος ή κουρασμένη σκέψη που όλα τα ξέρει μάταια κι' άνωφελά, κι' από το άλλο ή ευαίσθητη ψυχή που είδε το φοιχτό θέαμα της ζωής και δεν μπορέσει να βαστάξει κι' έσπασε. Δεν έσπασε όλόκληρα, λύγισε. Κι' ανάμεσα στα γόνάτά της πάρα, με κλει-

στά τα μάτια, κρύβει το κεφάλι της, θυμάται το όσα είδε και θρηνεί. Πολλά μελέτησε φαίνεται ο κ. Καβάφης. Τα αίσθηματά μ'ηνες πολλούς και χρόνια μένου μέσα και σιγοσταλάζουν και πετρώνονται στο νοῦ του κι' αποκρυσταλλώνονται σε μια σκέψη. Έτσι τα ποιήματα του κ. Καβάφη, άργα και σταλαχτά μας έρχονται και σά σταλαχτίες του ύπνουετικού καιρού φαντάζομαστε. Ίόίως, συναισθήματα του λογισμού και του καρμίου τραντάγματα, που σε πολυσελίδους λυρισμούς θα μας ξεγυρνε κάποιος άλλος ποιητής, θουρωδός και πληθείς, σεμνά κι' άριστοκρατικά μας δείχνει ο κ. Καβάφης.

«Σε μερικούς ανθρώπους έρχεται μια μέρα που πρέπει το μεγάλο Ναι ή το μεγάλο Όχι να πούνε. Φανερώνεται άμέσως όποιος τ' έχει έτοιμο μέσα του το Ναι, και λέγοντάς το πέρα

πηγαίνει στην τιμή και στην πεποίθησή του. Ο άουνηθείς δεν μετανοώνει. Αν σωτιούνταν πάλι, όχι, θα ξαναέλεγε. Κι' όμως τον καταβάλλει εκείνο τ' όχι — το σωστό — εις όλην την ζωή του.

Βαθύτερη, δραματικότερη σκέψη, αδύνατο πώ λιγόλογα και πώ άριστοκρατικά να μας δοθεί.

Τί είναι λοιπόν εκείνο που το φιλοσοφικό αυτό κομμάτι το αλλάζει σε ποίημα αισθαντικό και βαθύ ; Είναι ο βουβός σπαραγμός της καρδιάς που θέλει να ξεσπάει και δεν την αφήνει ο νοῦς, γιατί τη φοβάται. Ρουτιώνεται λες ή ήρεμία ή φαινομενική της επίφανεια από το σιγαληνό, το αιώσιο θαρρείς πέρασμα του πόνου του φοιχτού, του διπλά φοιχτού γιατί είναι άθώρητος. Έτσι λένε πως ρουτιώνεται κι' ή επίφανεια της ήρεμης θάλασσας, σαν κάτω από τα νερά περνά κρυφάριος. Πάντα τέτοιο άθώρητο θεορό περνά κάτω απ' όλους τους στίχους του κ. Καβάφη. Ένας ρυθμός περιώδυνος. Μιλεί σά να παραμιλεί. Δεν προσπαθεί, φαίνεται πως δεν προσπαθεί, άρμονικά να πλέξει τις λέξεις, κι' ομοιόμορφα τη γλώσσα. Κ' έχει τι το βαθειά αισθαντικό αυτή του ή τεχνουργία. Θαρρείς κι' ο πόνος ο κρυφός τον έχει τόσο κουράσει που δεν του είναι δυνατό να στολίζεται με φράσεις. Κάποτε οι ρίμες του τελειώνουν με την ίδια λέξη. Και δείχνει αυτό κάτι σαν ιδέε fixe, που έρχεται και ξανάρχεται το ίδιο το απαράλλαχτο επίμονο και δεν έχει διωγμό. Ο ρυθμός του κ. Καβάφη μας δείχνει τέλεια την ψυχή του την τόσο ύποταξημένη, κι' και τόσο περίλυπη. Καμιά θεομή έκφραση επαναστατημένου λυρισμού, καμιά απότομη, άποφασιστική χειρονομία. Η Άγάπη, ο Πόνος, τα Πάθη, ή Φύση, συναισθήματα πολύ βαριά, θα σπούσαν το στίχο του ποιητή. Συναισθήματα τόσο ύποκειμενικά, θα τον όδηγούσαν άθελα σε καμιά διαμαρτυρία, σε κανένα άνατίναγμα, σε καμιά πρόκληση στη Μοίρα. Τα πάθη αυτά τα φοβάται ο κ. Καβάφης. Τα κυτάζει να περνοῦν και να τον σκανιάζουν και σμαζώνεται σε μια γωνιά και άνησυχεί μήπως τον δοῦν και τον προκαλέσουν και τον άναγκάσουν να πει μές σ' αυτά τη σκέψη του. «Αν έπαιρνε την άγάπη — την άγάπη που ή μ'ας σπά ή μ'ας κάνει θεούς, το ξέρει, θάπαρτε από τη συγκρατημένη άριστοκρατοσύνη και θα μιλούσε με το θόρυβο λυρικής χαράς ή άγωνίας. Άκούστε :

«Σ' αυτές τις σκοτεινές κάμαρες, που περνά μέρες βαρούς, επάνω κάτω τριγυρνά για νάβρω τα παράθυρα. Όταν ανοίξει ένα παράθυρο θάνα παρηγορία. Μά τα παράθυρα δεν βρίσκονται ή δεν μπορώ να τάβρω. Και καλλίτερα ίσως να μ'ην τα βρω. Ίσως το φως θάνα μια νέα τυραννία. Ποιός ξέρει τί καινούργια πράγματα θα δείξει».

Είναι το πιο χαρακτηριστικό απ' όλα του τα τραγούδια... Κ' έτσι οι στίχοι του κ. Καβάφη έρχονται τόσο τραυματικά

ήρεμοι που νοιώθει πριν νάβρουν να μ'ας βροῦν — μέσα σε μια μεγάλη κάμαρα έρημη, άγροπνησαν και κλάψανε πολύ : και μ'ας ήρθαν μόνο, σαν είδαν πως μπορούν να μ'ας πούν τον πόνο τους, δίχως με κανένα μελοδραματικό κίνημα, να τον θεαματοποιήσουν ή με καμιά πομπωδική έκφραση να έγγίσουν την ιερότατη θλίψη του. Προσπαθεί να μ'ας παρηγορήσει για τη ζωή, να μ'ας χαμογελάσει, είναι ήρεμος και κρύβει όσο μπορεί και πώ σπαρτιάτικα, το μυστικό πόνο που του ξεσκίζει τα στήθια ο κ. Καβάφης.

Ένα από τα ωραιότερα έργα του Μιχαήλ Άγγελου είναι μέσα στον Άγιο Πέτρο της Ρώμης το άγαλμα της Παρθένας Μαρίας όταν σηκώνει τον πεθαμένο γιό της επάνω από τον τάφο. Είχε τόσο κλάψει τις φοιχτές μέρες των Παθών, που τώρα πιά την ήμερα τη στερόν του Ένταρισμού κουράστηκε, καταβλήθηκε, έλωσε. Κρατεί πεθαμένο τη Ζωή της επάνω στα χέρια της κι' είναι τόσο ήρεμη από την πολλή κούραση που θαρρείς και χαμογελά. Άριστοκρατικότερη έκφραση πόνου δεν υπάρχει, μου φαίνεται. Και τραγικότερη. Και μου φαίνεται ακόμα τίποτα άλλο στον κόσμο δεν ξέρω να μοιάζει τόσο πολύ με την ψυχή του κ. Καβάφη. Έτσι θλιμένη, έτσι σεμνά άπελπισμένη μ'ας παρουσιάζεται ύστερα από άνάκουστο μοιρολόι ή ψυχή του κ. Καβάφη, κρατώντας στα χέρια της σεμνά και ύπομνητικά τη χαρά της ζωής του. Όλη ή ποίηση του κ. Καβάφη μας διηγείται για κάποια μερόνυχτα, πολύ μακρονά, πολύ μακρονά, που ο ποιητής πολλή χαρά και πολλή θλίψη θα αίστάνθηκε. Ός ότου που μια μέρα :

«Χωρίς περίσκεψη, χωρίς λύπη, χωρίς αιδώ, μεγάλα κι' ύψηλά τριγύρω μου έχτισαν τείχη. Και κάθουμι και άπελπίζουμι τώρα εδώ. Άλλο δεν σκέπτομαι. Τον νοῦν μου τρώγει αυτή ή [τύχη

διότι πράγματα πολλά έξω να κάμω είχον. Ά, όταν έκτιζαν τα τείχη πως να μ'ην προσέξω. Άλλά δεν άκουσα ποτέ κρότον κτιστών ή ήχον. Άνεπισθήτως μ' εκλείσαν από τον κόσμο έξω»...

«Νέα Ζωή» 1910 ΓΑΛΑΤΕΙΑ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

XXXIX

Η ΠΟΙΗΣΙΣ ΤΟΥ Κωνσταντίνου Καβάφη, είναι ποίησης έντελώς στοχαστική, έμφυχωμένη απ' τη νεώτερη άγωνία, αν και απέχει από κάθε εξομολόγηση άμεση και προσωπική. Μ'ας παρουσιάζει πρό παντός, μια βαθύτατη κρίση ψυχική, με εικόνες και με φυσιολογικές, που άνασύρει από το παρελθόν. Η μπωντελαϊριακή αδυναμία, αδυναμία πίστωσης και άγάπης, γεμίζει ρίγη τη λιτή αυτή τέχνη, που δεν άπασχολείται τόσο επίμονα ν' άνακολή τα πράγματα του άλλου, παρά μονάχα για να εκμυστηρευθή, με τρόπο πλέον διακριτικό, πραγματικά πιο συναρπαστικό, τα αίσθηματά άκριβώς τα σημερινά. Ο κόσμος ο έλληνορωμαϊκός είναι ή προσφιλής του εποχή, και μέσα εκεί κινεί με πάσαν άνεσιν, ένα λαυθάνατο βαθύ πεσοιμισμό, γδυμένον από δάκρυα και λυγμούς, αλλά διψάλεον, κατά βάθος, για συγκινήσεις πρό παντός ήδουπαθείς.

Άσθεβείς προς θεούς και βασιλιάδες, αλλά έκλεπτυσμένες, μέχρι διαστροφής, δηλητηριασμένες έντελώς από πνευματικών ανανισμών, επίσης όμως κάπως φαντασμένες, ούτως ειπείν γεμάτες αξιώσεις, ότι μ'ας έρχονται από πέρα, μέσα απ' όλα, οι ψυχές που μ'ας παρουσιάζει ο Καβάφης, παρ' όλη την άπόσταση που τις τοποθετεί, είναι άπολύτως κι' έντελώς της εποχής μας. Με το λεπτό του τάλαντο, το ψυχολογικό, και τον όπτικό ρεαλισμό του, ο ποιητής ιδίως διακρίνεται στην τέχνη του να δραματοποιή τις προσωπικές του τις απόψεις,

πού θυμίζουν κατιτί από Σοπενχάουερ. Διαβάστε τους «Αλεξανδρινούς» του «Βασιλείς», τη «Σατραπεία», (την «Ιθάκη»: μάς παρουσιάζει μέσα κεί, όχι μονάχα και αποικλιστικά, την ατομική του ανησυχία, αλλά επίσης όλων των συγχρόνων του. Συντηρημένος από τ' αναπότρεπτο και το μοιραίο των φυσικών δυνάμεων, γεμάτος όλος απ' την αγωνία για τη μηδαμινότητα του ανθρώπου, μέσα στα βάθη του απεραντού σύμπαντος, αντίκρύζοντας σχεδόν προκλητικά τις ανδρες τις κρυφές της Πίστεις και τα παιχνιδίσματα του Λογικού επίσης, ο άνθρωπος της σκέψης υποτάσσεται, ο ποιητής αναζητεί επίμονα, μέσα στην ίδια τη λατρεία της ζωής, το δραστικό το γιαντικό της θλίψης του. Καταφεύγει τότε μέσ' στον οίκτο, σ' ένα είδος γενναίας προσπάθειας, για πάντα νέα και αλλεπάλληλα πειράματα. Κ' έτσι, βαδίζει προς το δρόμο της Χαράς.

Ο Καβάφης, είνε ποιητής συγκεντρωμένος, που δεν αίνετα ποτέ έντελως στον κατήφορο της συγκινησεώς του. Ερωτευμένος με την ακριβολογία, με το καθαίο φωτεινό περίγραμμα, πραγματοποιεί πολύ συχνά ποιήματα βραχύτατα την έκτασιν, αντίξια της αρχαίας 'Ανθολογίας' άλλοτε πάλι ή εμπνευσίς του αναπτύσσεται σε τρόπο τραγουδιού. Λιγώτερο ίσως μεγαλοπρεπής απ' το δικό μας Εφραίμ Μικαέλ, που προσλαμβάνει το ύφος του συχνότατα, τον υπερβάλλει: ώστόσο σε βαθύτητα, στη λυρική του έντονη βαθύτητα, και ή δική του έγκεφαλαιώτης δεν αποκλείει έντελως την τρυφερότητα. Όπως αντίθετως, αυτή ή κεκρυμμένη τρυφερότης, αποτελεί χωρίς αμφιβολία, τη μυστική τη γοητεία της τέχνης του, και μερικές ερωτικές του έλεγείες («Από τας έννέαι»). «Ο ήλιος του απογεύματος») ε'ώνοντες τη χάρη του Κατούλλου με τη μελαγχολία του Βερλαίν. Αποφεύγει, ες άλλο, τη μεγάλη ευφράδεια, και μάλλον προτιμά να ζωγραφίξη. Η γλώσσα την οποία μεταχειρίζεται, είνε νευρώδης και πολύ απλή, και συγγενε: υπερβολικά με την συνήθη φρασεολογία, για τουτο είνε κ' έντόνως λυρική, για τουτο έχει την μεγάλην άρετήν ν' άρμονίζη τόσο ακριβώς, τον ρυθμόν του λόγου και της φράσεως, με τας λεπτομερείας της εικόνας, με την μυχίαν κίνησιν της σκέψης.

Ο Κωνσταντίνος Καβάφης έχει δημιουργήσει μέσ' στον κύκλο του, πλήθος θαυμαστών φανατικών. Θ' αναφέρω με τώρα, ως εν παράδω, μέσα σε κείνους που κατώρθωσαν πλησιέστερα ν' αναλύσουν τη σοφή του τέχνη, τον κ. Γ. Βρισμιτζάκη, στο μικρό του τεύχος με τον τίτλον: «Τό Έργο του Καβάφης», τον Πόλυ Μοδινό, το Σιγκόπουλο, το Χ. Ζερβό, που έγραψε τώρα τελευταία γαλλικά, μίαν εύσυνειδητη, δεισδυτική και αξιοσημειωμένη μελέτη. Δε φαίνεται όμως όλοι αυτοί οι σχολιασταί του, όσον επιδέξιοι κι' αν είνε, να σκέφθηκαν κυρίως να εξάρουν, και να εμφανίσουν ακριβώς αυτό το είδος του «τραντισιοναλισμού», έρωτος δηλαδή της παραδόσεως του έντελως προσωπικού και ιδιαιτέρου, που επιτρέπει στον Καβάφη, πρό παντός, να ιστορή την ίδια του ψυχή, δήθεν αναπολώντας, νυσταλώνοντας, την ιστορία του γενεβλιού τόπου του.

Μετάφρ. Λαπ. Λαπολιάνη, PHILÉAS LEBESGUES

... Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΚΑΒΑΦΗ δέν κυνηγά να πιάσει ένα γενικό νόημα της ζωής. Σταματά στην ή θι κ ή του ανθρώπου—αν στον όρο αυτό δόσομεν εύρύτατη σημασία. Μιά ήθική στωική, με χαμένη πια τη πίστη στη θέληση—στην αποτελεσματικότητα της θέλησης μας, και όμως με μίαν αδιάσειστην έπιμονή στην τιμή, που επιβάλλει μια ανώτερη αξιοπρέπεια και ο ανθρωπισμός. Ο περιφημος οδηγητής κανόνας των στωικών «κάμω ό,τι σου επιβάλλεται και εξαρτάται από σένα, μένε διάφορος σε ό,τι είνε ξένο προς τη θέλησή σου», υποδείχεται στον άνθρωπο σαν ένα «μεγάλο ναι» και σαν ένα «μεγάλο όχι» που πρέπει να προσφέρει στην κρίσιμη στιγμή, αόιστα και ως «τόν καταβάλλει—έκείνο το όχι—το όρθον εις όλην την ζωή του».

Η άλυγισία που κρατεί απαρασάλευτη την ή θι κ ή αυτή, μαλακώνεται στην ποίηση του Καβάφη από ένα έσω τερισμό, που δε μας άφίνει να έχουμε πεποιθήση στη δύναμή μας, που μας συγχωρνά πολλές φορές να είμεθα άτολμοι και υποχωρητικοί. Τέτοια φιλοσοφία, και όπως τη παρουσιάσαμε, δέν είνε άπλος τρόπος αντίληψης. Περιπλέκεται και καταντά ακόμα παράξενη με το αίσθημα, που τη διαπνέει στο βάθος, της ματαιότητας κάθε ανθρώπινης αντίστασης στον αναπόφευγον έρχομό του μοιραίου.

Όμως ή πτώσις μας είνε βεβαία, Έπάνω στα τείχη, άρχισεν ήδη ο θρήνος. Τών ήμερών μας αναμνήσεις κλαίν κ' αίσθήματα. Μικρά για μας ο Πρίαμος κι' ή Έκάβη κλαίει.

Και όμως πρέπει να μείνομεν εκεί που πρέπει! Ο άσκησιμός αυτός, που πηγάζει από μίαν άβουβία δικαιοδικού πλούτου, μας επιτρέπει καμιά φορά και τα ήρωϊκότερα άθλα—τά «επικίνδυνα».

Δυναμωμένος με θεωρία και μελέτη εγώ τα πάθη μου δέν θα φοβούμαι, σα δειλός. Το σώμα μου στές ήδονές θα δώσω στές τομηρότερες ερωτικές έπιθυμίες, στές λάγνες του αίματός μου όρμές, χωρίς κανένα φόβο, γιατί όταν θέλω—και θάχω θέλησι, δυναμωμένος ως θάμαι με θεωρία και μελέτη—στές δύσκολες στιγμές θα ξαναβρίσκω το πνεύμα μου, σαν πρίν, άσκητικό.

Τολμήματα, βέβαια διανοητικά, και όταν ακόμα ακούγεται ή δυνατή υποβλητικότητα των δύο αυτών στίχων, που είνε ανώτεροι από τον Καβάφη:

Κ' έπια από δυνατά κρασιά, καθώς που πίνουν οι άνδρειοι της ήδονής.

Οι συμβουλές όμως και οι προσυλάξεις και οι διαταγμοί πολλές φορές έρχονται αλλεπάλληλοι. (Μάρτιαι είδοί, Θεόδοτος.)

Όλποτε ή φιλοσοφία του κατασταλλάζει από ανθρώπινη σοφία και πείρα των συνθητιών μας, των προλήψεων, όλων εκείνων, που με την άληθινή ή ψεύτικη γοητεία τους συνιστούν τη ζωή μας.

Και τώρα τί θα γίνουμε χωρίς βαρβάρους;

Κι' αν πτωχική τη βρείς, ή Ιθάκη δέν σε γέλασε Έτσι σοφός που έγινες, με τόση πείρα. ήδη θα το κατάλαβες ή Ιθάκης τί σημαίνουν.

Η φιλοσοφία όμως αυτή ξεφυλλίζεται καμιά φορά σ' ένα

είδος νοικοκυρίστικης ολιγάρκειας, όπως στο τελευταίο του ποίημα ο «Θεόδοτος», ο οποίος είχε το άτύχημα να έξεγειρεί την όργη της σύνταξης των «Γραμμάτων». Και αλήθεια. Έκτός από τη πραγματικά κατώτερη φιλοσοφική του έννοια, κόβεται στη μέση με το περιφρονητικό εκείνο «τί ανώτερος;» που δε σταματά άμέσως, σαν όλως διόλου άτεχνα βαλμένο. "Υστερ' απ' όλες εκείνες τις άρητικές φράσεις, ο σχετικισμός μετριάξει μάλλον τη στερητική έννοια που ήθελε να δώσει στους στίχους του ο ποιητής. Τα καλύτερα για μένα ποιήματα του Καβάφη είνε τα μουσικά, εκείνα που με τη σιγανή μελωδία τους, υποβάλλουν τη πικρότατη, καλύτερα, τη πολυνοσταλημένη θύμηση εκείνων που πέρασαν, είτε αγαπημένα πρόσωπα είνε, είτε αλησμόνητες στιγμές, που φανταστήκαμε μίαν εύτυχία ή που μας αποκαλύφθηκε ή πλάνη των όνειρων και των σχεδίων μας. Όταν νοιώθεις την εξαύλωση της στιγμής αυτής, άδάκρυτος και υπερήφανος:

Σαν έτοιμος από καιρό, σα θαρραλέος, σαν που ταυιάζει σε που αξιώθηκες μιά τέτοια πόλι, πλησίασε σταθερά στο παράθυρο, κι' άκουσε με συγκίνηση, άλλ' όχι με των δειλών τα παρακάλια και παράπονα ως τελευταία απόλαυση τούς ήχους, τα εξίσια όργανα του μυστικού θιάσου, κι' αποχιρέτα την την 'Αλεξάνδρεια που γάνεις.

Με τραβούνα πολύ ακόμα και οι σύντομοι λυγμοί που άξανα ξεφεύγουν από το πολύ, παρ'α πολύ, προσεκτικό στόμα του. Στο «επέστρεψε» και στο «Μακρυσά».

... Μόλις θυμούμαι πια τα μάτια, ήσαν θαρρώ, μαδιά... Ά ναι, μαδιά! ένα σαπφειρίνο μαδί.

Πολλές φορές ο Καβάφης στα ποιήματά του μάς δίνει μίαν έντύπωση. Ένα σχέδιο από λιτές γραμμές, όπου οι σκιές είνε μερικές γρήγορες σκέψεις. (Ένας Γέρος). Όλποτε τον τραβά ή έλληνιστική εποχή και προσπαθεί να μάς ζωντανεύσει επεισόδια της χωρίς να μπορεί να πει κανείς πως το επιτυχαίνει ποιητικά. Καμιά φορά φαίνεται σα να μη μπορούσε ν' αποφύγει την γνωστή άρρώστεια των αισθητικών, οι όποιοι, με μιά τεχνητή άφαιρεση του έαυτού των, καμώνονται πως βρίσκουν τη συγκίνηση και στ' άνομοίτερα περιβάλλοντα. (Στην Έκκλησία) του ματαιά ο νους του «πιαίνει σε τιμές μεγάλες της φύλης μας—στον ένδοξό μας Βυζαντινισμό», δε μάς συγκινεί.

Δέν μπορεί κανείς να φαντασθεί λι τώ τ ε ρ ο ποιητή από τον Καβάφη. Τρέμει μη του ξεφύγει καμιά παραπάνω λέξη. Ζυγιάζει τούς στίχους του με μιά πολυστάθμιστη λεπτολογία. Αποφεύγει επίμονα τα έξωτερικά στολίδια. Κάμνει μίαν ολόκληρη εργασία διαλογής, που να μην μπορεί να διαφύγει από το στενοπλέμματο κόσκινο του γούστου του κάτι που θα ήτο περιττό. Και αυτή ή μοναδική πραγματικά λιτότης προσβάλλεται ήδη τον ποιητή τον ίδιο, ως ή άρετή του ή πιο συστατική για τη συγγενεία του προς την αρχαία τέχνη. Άλλά ο Καβάφης δέν είνε αρχαίος έλληνας! Φέρνει μέσα του, με όλη την ήρημη σοφία του, κάποια πίκρα και κάποια άπαισιοδοξία, που δύσκολα κρύβονται. Και δέν θ' άκούσε ο σεβασμός του κλασικού όρισμού της αρχαίας τέχνης: «με μικρά μέσα, μεγάλα αποτελέσματα», για να μάς ύψώσει στο ήρεμαίον φως της έλληνικής αντίληψης. Πόσο ξένος στον Όμηρικό ήρωμα είνε ο ταξειδιώτης της «Ιθάκης» του—χωρίς να θέλω να πω πως δε μου άρέσει γι' αυτό. Η λιτότης του ποιητή είνε ή μεγάλη του άρετή. Δίνει στην ποίησή του εκείνο τον εκλεκτικό τόνο που τον ξεχωρίζει άνωμεσα στους άλλους, σαν άριστοκρατικό. Άλλά πρέπει να το όμολογήσουμε πως δέν μπόρεσαν ο ποιητής να ξεφύγει τον κίνδυνο που του στήνει ή ίδια του ή άρετή. Σεπέφτει πολλές φορές στην άγρονή ξηρότητα. Η σωτηρία δηλαδή αντίδραση, σ' ένα ξετραχηλισμένο λυρισμό των πολλών, κατάντησε σύστημα, που ύ-

πόταζε τον ίδιο έπινοητή του. Και έτσι μάς παρουσιάζεται πολλές φορές ο ποιητής άνεπαρκής, δηλαδή φτωχός. Περικόπεται τον λυρισμό από υπερβολική scrupule, και, ώσαν να του απολίπανε τα θέματα, καταφεύγει σε αντιποιητικά ιστορικά ή άνεκδοτικά επεισόδια. (Η δόξα των Πτολεμαίων, Εύρύωνος Τάφος, Λυσίου Γραμματικού Τάφος.) Ο Καβάφης μεταχειρίζεται το έ λ ε υ θ ε ρ ο μ ε τ ρ ο, με μιά μαεστρία. Ο ρυθμός και ο αριθμός των συλλαβών πρέπει να δουλεύουν στο ξετύλιγμα της σκέψης. Σε πολλά μέρη, όπου νομίζει ο ποιητής ότι κάτι πρέπει να εκφρασθεί με μίαν αλλαγή του ρυθμού, μεταχειρίζεται διάφορα μέτρα. Τέτοια έλευθερία, πρό πάντων για τη διανοητική ποίηση, μου φαίνεται ως πολύ νόμιμη. Η μουσική και ο ρυθμός, σε τέτοιο είδος είνε πολύ έσωτερικοί και οι αλλαγές των μέτρων σα να ζωγραφίζουν τις κινήσεις των συλλογισμών και των παραστάσεων.

Γνωρίζω πως ο Καβάφης έχει ολόκληρη θεωρία για την αξία των φωνηέντων και θέλει να εκμεταλλεύεται την τραχύτητα ή τη μαλακότητά τους για να προξενήσει την έντύπωση που πρέπει. Και έτσι ο ποιητής έχει ολόκληρο σύστημα στιχοουργίας που τέλους να καθορισθεί σαν ένα όργανο αντικειμενικό. Με τον καιρό βέβαια κάθε γέρος τεχνίτης κατορθώνει να υποτάξει το όργανό του και να έπωφελείται από τα διάφορα μέσα που δίνει ή κυριαρχία του αυτή. Μά όταν, στη ποίηση πρό πάντων, ή επιδεδειγμένη αυτή παύει να ρυθμίζεται από μίαν έσωτερική ανάγκη, καταντά μιά επίδειξη άκροβατικής.

Έτσι ο Καβάφης θεωρεί τη στιχοουργία. Ίσως, ως τα δύο τρίτα της ποίησης. Και όμως δέν γνωρίζω ποιητή που να τραβάει λιγώτερο τον άναγνώστη του με την έξωτερική τέχνη των στίχων του. Και φοβούμαι πως ή ξηρότης και το αντιποιητικό μερικόν κομματιών του θα όφείλεται στη γνώμη του αυτή για τη στιχοουργία. Άν λείπει δηλαδή ή ποίηση, παραγοριέται με τη στιχοουργία που είνε τα δύο τρίτα! Θα καταντήσουμε τότε στον καλόν εκείνο γέρο καθηγητή του Άνατόλ Φράνς, που έκανε ειδικές μελέτες για τη λατινική μετρική και που μυστά σ' ένα εξαμβλωμα νεώτερες ποίησης διρωτώτα: «Και αν έπρόκειτο για άριστούργημα!»

Έχουν χαρακτηρίσει την ποίηση του Καβάφη σ π α ν ί α ν. Πράγματι. Φαντάζομαι να πέφτει επάνω της ένα παράξενο, άσυνήθιστο ήμίφως. Πρωτότυπη στη σύλληψή της και στην έκτασση, σα να μου φαίνεται γεννημένη με τον Καβάφη και προφορισμένη να πεθάνει μαζί του. Η ποίηση του επιτρέψτε να σταθεί σένα κάποιο καλή, για να μεταχειρισθούμε μίαν έκφραση δική του. Σχεδόν από την αρχή, μπόρεσε να σφυγμομετρήσει την εμπνευσή του και να περιορισθεί εκεί που έπρεπε. Άνομολόγητα ίσως, άλλ' όμως αποτελεσματικά.

Ο κ. Ενεόπουλος, όταν τον πρωτοπαρουσίαζε στα «Παναθήναια», σκιαγραφούσε τον άνθρωπο ως «βαθεία μελαγχρονό, με μαύρο μουστακάκι, με περιβολήν 'Αλεξανδρινού κομψομένου». Άμα διάβασα τις γραμμές αυτές προσπάθησα ν' αναπαραστήσω νερά τον ποιητή. Μου εστάθη άδύνατο. Το σκίτσο, φαίνεται, που μου εδινεν ο 'Αθηναίος λόγιος δέν παριστάσε τον άνθρωπο που εγνωρίζα εγώ. Άλήθεια, ο κ. Καβάφης ούτε νέος είνε πια, ούτε κομψομένος, ούτε μαύρο μουστάκι φέρει—το τελευταίο μάλιστα αυτό ήτανε, καθώς κατάλαβα έπειτα, που μ' εμπόδιζε να συλλάβω την πραγματικότητα του είκονα. Τώρα, με τη παράξενη φυσιογνωμία του που όλο και κάτι κρύβει κάτω από διαρκή έκφραση συγκατάθεσης και υποχωρητικότητας, με το άοριστον εκείνο βλέμμα, που, όταν σιωπά, έχει κάτι το περίτρομο, μπορεί να μάς δώσει και άλλα ποιήματα, σαν τα καλά του. Μπορεί να εξακολουθήσει στο εζήξ να μάς δίνει μόνο «Θεόδοτους» και «Επιταφίους». Ένα πράγμα είνε όμως βέβαιο πως, με όλα τα ελαττώματά του, ο Καβάφης, όχι μόνο ξεχωρίζει από τούς έρωσιτεχνικά φιλολογούοντας εδώ, με μίαν άφοσίωση στο ποιητικόν του έργο, αλλά είνε ποιητής—«εκεί που έφθασε, λίγο δέν είνε.»

ΧLI

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΑΔΕΞΑΝΔΡΕΙΑ κάθε άλλο παρά για πόλη του πνεύματος μπορεί να θεωρηθεί.

Κάθε κίνηση και προσπάθεια της συγκεντρώνεται στο έμπόριο των βαμβάκιων, των κρεμμυδιών και των αυγών. Κακοσχεδιασμένη, κακοχτισμένη, και μ' ένα σωρό άλλα χειρότερα ελαττώματα, που τ'α ομολογούν οι ίδιοι οι κάτοικοί της.

Νά, όμως και μια πολύτιμη γνωριμία που τυχαίνει να κάνει κανείς στους δρόμους της. Κάποτε ενώ περπατεί άμεριμνος άκουει να του φωνάζουν μετ' όνομά του, με τόνο που δείχνει πως δεν πρόκειται να του πούν τίποτα, παρα μόνο να του επιστήσουν την προσοχή του, να τον κάνουν να προσέξει μιά εξέχουσα προσωπικότητα που περνά. να ιδεί τον Κωνσταντίνου Καβάφη.

Γουίζει και βλέπει έναν Έλληνα ευπατριδή με ψάβινο καπέλο, που περνά άθρόυτος και μένει απόλυτα ήρεμος σε μιάν άπομερη γωνιά. Κι είναι τόσο δυνατός και τόσο μεγάλος ο Καβάφης!

«Αν τον συναντήσετε να πηγαίνει από το σπίτι στο γραφείο του σ'ε κάνει μιά λεπτή χειρονομία χειρετισμού κι εξαφανίζεται».

«Αν όμως από το γραφείο στο σπίτι, ενόιδει τότες και μπορεί να σ'ε αρχίσει μιά κουβέντα, με φράσεις συμμετρικές, γεμάτη παρενθέσεις, που ποτέ δεν μπερδεύονται και με τις σχετικές πάντα επιφυλάξεις, ενδεικτικές της ευγένειάς του».

«Η κουβέντα του ξετυλίγεται με λογική προς το μελετημένο συμπέρασμα της, το όποιο διαφαίνεται όλο και ζωντανότερο, καθαρότερο και ξάστερο κι από μιά προφητεία. Κάποτε τελειώνει μες στο δρόμο, άλλοτε τή διακόπτουν εμπορικά ζητήματα, άλλοτε όμως συνεχίζεται και στο σπίτι του».

Συζητεί για την κακή διαγωγή του αυτοκράτορα 'Αλέξιου Κομνηνού (1096) ή για τις ελίες, τις ιδιότητες και την τιμή τους, ή για το Γ. 'Ελιστ, ή για τις διάλεκτες του εσωτερικού της Μικράς 'Ασίας. 'Ο Καβάφης απαγγέλλεται με ίσην ευκολία 'Ελληνικά, 'Αγγλικά ή Γαλλικά.

Και σ'άν αληθινός ποιητής σκορπίζει τους πνευματικούς του θησαυρούς, την ώριμη καλοκαγαθία των κρίσεών του, το ανθρωπιστικό του ενδιαφέρον ήσυχα και άθρόυτα.

'Ο 'Ελληνας ποιητής έχει ν' αντιμετώπισει ένα ιδιαίτερο και δύσκολο πρόβλημα.

'Ανάμεσα στη γραφόμενη και στη μιλούμενη γλώσσα ανοίγεται τρομερό χάσμα.

'Από το ένα μέρος μιά τεχνητή «Φιλολογική» δ'ήθεν γλώσσα αγαπητή στους δασκάλους και τους δημοσιογράφους. Αυτή προσπάθησε να ζωντανέψει την κλασική παράδοση, αλλά το μόνο που κατόρθωσε είναι ν' αποδειχτεί άηδης κι απορρουστική.

'Από το άλλο ή γλώσσα του λαού που ποικίλλει από τόπο σε τόπο και παντού γεμίζεται με τοπικές ή ξένες φράσεις και λέξεις.

Μπορεί άραγε αυτή ή γλώσσα να χρησιμοποιηθεί στην ποίηση και στην καλλιτεργημένη πρόζα;

'Η Νεολογία τ'ο πιστεύει και τ'ο παραδέχεται. Στην 'Αλεξάνδρεια ιδρύθηκε κι ένας σύλλογος ή «Νέα Ζωή» με σκοπό να ενθαρρύνει την άπολην αυτή και να χτυπήσει το σχολαστικισμό, με τ'ο περιοδικό της κι άλλες σχετικές μελέτες.

Μαρόμυιες προσπάθειες εξεδηλώθησαν σε όλη την 'Ανατολή, από τή Σμύρνη και την Κύπρο ως τ'α Γιάννινα.

'Ολ' αυτά μ'αυτοούν τ'ο ζήλο μιάς φυλής που μόνη ανάμεσα στους 'Ανατολίτικους Λαούς έχει δυνατό τ'ο φιλολογικό αίσθημα και προσπαθεί να ζωντανέψει τις λέξεις. 'Ο Καβάφης είναι ένας από τους ήρωες στην κίνηση αυτή, όγί όμως από τους εξορμητιστές.

Φύσει έκλεχτικός, πιστεύει πως μιά νέα θεωρία μπορεί να είναι εξίσου άγονη και στείρα όσο και μιά παλιά.

Και ότi στις προσπάθειες και στα πειράματα πρέπει προ παντός να λογαριάζει κανένας την καλαισθησία που είναι τόσο δύσκολο πράγμα.

Τ'α ποιήματα του Καβάφη είναι στη Δημοτική, αλλά στη νέα Δημοτική. Είναι όλα μικρά και χωρίς όριμα κι έτσι μπορεί κανείς με κάποια ελπίδα επιτυχίας να τ'α μεταφράσει λεχτικώς τουλάχιστο σε μιά ξένη γλώσσα. 'Αποκαλύπτουν έναν ωραίο και περίεργο κόσμο φαίνονται ότi πηγάζουν από την εμπειρία, μ'α μέσα στη ζωή ό ποιητής βλέπει, ξετάζει, στοχάζεται καλλίτερα απ' όλους τους άλλους. Είναι μέσα στον κόσμο και χωρίς ό ποιητής να ελπίζει ότi μπορεί να ξεφύγει από τον κόσμο αυτό θ'α ήθελε με κάθε θυσία να τ'ον διορθώσει, να τ'ον ταχτοποιήσει. «'Η σκέψη μου μέσα μου είναι όλόκληρο βασίλειο», τραγουδά ό Elizabethan τ'ο ίδιο συμβαίνει και με τ'ον Καβάφη.

Σ' αυτόν όμως τ'ο βασίλειο είναι πραγματικό κι όχι φανταστικό, στο όποιο παρουσιάζονται ταραχές και πόλεμοι. Στην «'Ιόλη» ζωγραφίζει την τραγωδία ενός άσώτου απογοητευμένου, ό όποιος ελπίζει ν' αφήσει πίσω του τ'ο χάος και να βρή «μιά πόλη άλλη, καλλίτερη απ' αυτή»... 'Ανώφελα όμως.

ΚΑΙ ΣΤΗΝ «'Ιθάκη» ζωγραφίζει άλλη ευγενικότερη τραγωδία ανθρώπου. ό όποιος με ένθουσιασμό αναζητεί κάποιο τέμα, στο τέλος όμως αναγνωρίζει ότi τ'ο τέμα εκείνο δεν άξιζε τις τόσες προσπάθειες. Στην Άθροωπον αυτό δεν ταιριάζουν οι θρήνοι, δεν άπατήθηκε πραγματικά. Στο ποίημα αυτό δείχνεται όλοφάνερα ή δυνατή υποκειμενικότητα του Καβάφη. Σκηές, πολιτείες, παραδόσεις, όλα ξεπροβάλλουν με γραφική και μετρημένη ακριβολογία. 'Ο ποιητής μας εκδηλώνεται και με άλλη διάθεση, βγαλμένος τότες από τ'ον υποκειμενισμό του. Σ' αυτή παρουσιάζεται ή ιστορικός κι είνε τόσο τερπνός, τόσο διαφορετικός από έναν ιστορικό 'Εγγλέζο. Στρέφει τ'α μάτια του πίσω σε μιάν 'Ελλάδα διαφορετική: 'Αθήνα και Σπάρτη, που είναι άποκρυσταλλωμένες μέσα μας σε σχολή, γι' αυτόν είναι δυο κρυφάξιδες και κάπως σκλάβες πολιτείες πρόσκαιρες μπροστά στην 'Ελληνιστική επικράτεια που τις διαδέχεται, ήπως ακριβώς είνε εφήμερες μπρος στην αιώνια Βυζαντινή Αυτοκρατορία. 'Ο Καβάφης αντιδρά στην τυραννία του κλασικισμού. Περικλή-'Ασπασίας και Θεμιστοκλή κι όλων τ'ων παλιών. 'Η γενέτειρά του ή 'Αλεξάνδρεια φάνηκεν ακριβώς την εποχή που ζέπεσαν ή σχολή τ'ων 'Αθηνών, Βασιληάδες, Αυτοκράτορες. Πατριάρχες μεγάλοι, πατοόσαν τ'ο έδαφος που πατά κι αυτός. 'Ο φιλολογικός του πρόλογος—άν έχει κανένα—είνε ό Καλλιμάχος και στα ποιήματά του δίδει τίτλους: «Δυσπρέσκεια του Σελευκιδή», «'Εν τ'ω μηνί 'Αθύρ», «Μανουήλ Κομνηνός», τ'α προλογίζει δε με ρητά από τ'ο Φιλίστρατο και τ'ο Λουκιανό. Στο ποίημά του «'Αλεξάνδρινοί Βασιλείς» μεταχειρίζεται αυτόσαιο σχεδόν τ'ο κομματιασμένο ύφος ενός χρονικού: σ' αυτό πραγματεύεται κάποιο γεγονός της βασιλείας της Κλεοπάτρας και του 'Αντωνίου. 'Ενα τέτοιο ποίημα και σε μετάφραση ακόμα έχει ξεχωριστή νοτιμάδα. Είναι έργο ενός καλλιτέχνη που δεν ενδιαιρείται για την εύκολη όμορφιά. Στο «'Εν τ'ω μηνί 'Αθύρ», άν κι ό υποκειμενισμός του είναι παθητικός, ό Καβάφης μένει πάλι μακριά. Τ'ο ποίημα κόβεται σε ήμιστιχα: είνε επιτάφιος για ένα νέο που πέθανε στο μηνί 'Αθύρ, τ'ον άρχαίο Νοέμβριο τ'ων Λιγυπτίων και θέλει σ' αυτό ν' άπηχήσει την άμφοβλία και την άγωνία, οι όποιες κάποτε ξεπροβάλλουν από τ'ο παρελθόν ενωμένες σε φάντασμα. 'Ενα τέτοιο ποιητής συγγραφέας ποτέ δε μπορεί να γίνει λαϊκός. Πετ'ο πολύ άργά και πολύ ψηλά. Είνε υποκειμενικός, είτε αντικειμενικός, είνε εξίσου ξένος από τ'ο θόρυβο της στιγμής, ποτέ δε θ'α συνθέσει είτε βασιλικό είτε βενιζελικόν ύμνο: έχει τή δύναμη (και φυσικά και τ'α σύννερα) τ'ο άποτραβηγμένου, που άν και δε φοβείται τον κόσμο στέχεται πάντα σε μιάν άπόμωρη γωνιά: στην κοι-

A LA MANIERE DE...

Παίζοντας (ίσως να μην είνε ή λέξις, άφου την έγραψα όμοιος έτσι, ως μόνη), δοκίμασα τ'ο περασμένο καλοκαίρι, να μιμηθώ δυο στύλ αγαπημένα μου, του Καβάφη και του Παπαδιαμάντη. Δέν ήλπιζα ποτέ να δούν τ'ο φως: είν' απ' αυτά που γράφονται για τ'ο συρτάρι μόνο. 'Ωστόσο νά, που σήμερα τ'ο βλέπουν. 'Όσοι συμβή να μη τ'α συμπαθήσουν, τουλάχιστον ως μου τ'α συγχωρήσουν: εγώ δέν τ'αχω ακόμα συγχωρήσει— αλλά δέν έπαυσα απ' τ'ο να τ' αγαπώ.

E.M.FORSTER)

('Απο τ'ο βιβλίο του κ.

«Πρό χρόνων» Κ. Η. ΚΑΒΑΦΗΣ

ΧLII

Μεταξύ τ'ων συγχρόνων της 'Ελλάδος, κατά ξεχωριστό τρόπο διακρίνεται ό Κωνσταντίνος Καβάφης.

... 'Η υποδαισιότερα άξία του είνε ή πρωτοτυπία που διαφαίνεται από την κατά πάντα τρόπο έπαινετή, όσο και συντομώσατη εργασία του στην φιλολογική. ... 'Ο Καβάφης είχε την τόλμη να πολεμήσει την στροφή και να καταρακώσει τ'ο γόητρο της όμοιοκαταληξίας: έθεώρησε και τ'α δύο στοιχεία άνωφελη στην ποίηση.

... Τ'ο γεγονός είνε πως ό Καβάφης κατέχει μιά από τις πρώτες θέσεις στη φιλολογία της σημερινής 'Ελλάδος, και, γνώμη μου είνε, πως μολονότι ποτέ του δέν κατέβαλε ούτε την παραμικρή προσπάθεια για να μιμηθ'ο πνεύμα και τ'ο ύφος τ'ων Γάλλων και 'Ιταλών ποιητών, επέτυχεν εν τούτοις μιά θέση στο πλευρό τ'ων άριστων μεταξύ αυτών.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΑΤΡΑΡΟ

I. ΕΙΣ ΤΥΡΙΟΝ ΣΩΓΡΑΦΟΝ

Επιγράμματα στον τρόπο του Καβάφη

Τύριε ζωγράφε, άβρε και περισπούδαστε, την βαθυτάτην τέχνην σου έκτιμώ. 'Εγεις μοιράσει τ'α ήδυπαθή σου χρώματα, επάνω στον λεπτόν αυτόν σου πίνακα, μ' ακρίβειαν και μ' ευσυνειδησίαν, που τέρπει και την σκέψιν και την όρασιν.

'Όπως εκείνα τ' άρρητα, τ' άνέκαθεν, εκείνα τ'α μεγάλα και τ' άθάνατα, που για να τ'α έκφραση ό νους άγωνιά, να δυνηθής να έκφρασης, μ'ην τ'ο στοχασθής...

πανινίδια της σαρκός, έπιθυμίες, και μεγαλόπνοες τάσεις ήρωϊκές, έργηδικές ήδονικές κορμιοστασιές, αυτά ό χρωστήρ σου πιθανόν ν' άπεικονίση!

'Όπως εκείνα τ' άρρητα, τ' άνέκαθεν, εκείνα τ'α μεγάλα και τ' άθάνατα, αυτά είνε θαμμένα μετ' στην σκέψιν, μύχια, πανωραία και παράδυστα: αυτά δέν είνε να είπωθούν ποτέ, μήτε από χέρι να έκφρασθούν ανθρώπινο...

II. Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΦΟΥΡΤΟΥΝΑΣ Ο ΛΑΜΠΗΣ

Πρόζα, στον τρόπο του Παπαδιαμάντη [Απόσπασμα]

... 'Εκεί, παρά τ'ον άπορρωγα βράχον, τ'ον σιγηλόν, τ'ον έρημον, όπόθεν, όλίγον πρό της δειλής, πριν νυκτώση, σμ'ήνη όρνέων εξαπελύοντο και περιίπταντο αιθεροβάμονα, κ' έπλήρουν τ'ο διάστημα με τους άτέρμονας κρωγμούς των, τους στριγγούς, ύψουτο ποτέ λευκός ναϊσκός, χαρίεις, άν και άφελής— χάρμα και τέρψις όφθαλμών—καταντικρό του πέραν ανοικτού πελάγους. Είς τους πρόποδας του βράχου, του σιγηλού, του έρημου, τ'ο κύμα έψάλλε παντοτεινά τ'ο άσμα του τ'ο άπαράμιλλον, ίδίως περ'ι τ'ας μελιχράς, τ'ας δειλινάς τ'ας ώρας, ύμνον βαθύν και ζοφερόν, τ'ην άκοήν κατακηλόνετα του ύπερθεν άντιπαρερχομένου όδοιπόρου. 'Ωμοίαζε τ'ο άσμα εκείνο προς θρηνώδη έπίκλησιν, προς βαθύ παράπονον, πλήρες ίκεσίας, ένίοτε όμως, όσάκις έπνεεν από βορρά σφοδρότερής τις άνεμος, προσελάμβανεν άγνωφτίνα μεγαλοπρέπειαν άτυνήθη, ως άν άόρατοι χοροί ξανθοπλοκάμων ναϊάδων και τριτώνων, καταβιούντων εις τ'α βάθη τ' άνερευνητα του πολυταράχου ώκεανού, να συνηγούντο αίφνης εις έξαλλον ούρανομήκη συμφωνίαν, πλήρη όρ-

γής και διαμκρυρίας τότε, άφροί και βρύα, φυτά θαλάσσια, παντοειδή κογγύλια και άλλα του πόντου άπορρίμματα, ήρχοντο και περιέστερον τόν χθαμαλόν αίγυιόν. Έπάνω, έγγυς τού άφελούς, μοναχικού ναΐσκου, ύπήρχε μικρά καλύβη πεπαλαιωμένη, είδος παραπήγματος σαθρού, προχείρως κατεσκευασμένου, και ύσημέραι επί μάλλον καταρρέοντος ή καλύβη αύτη έγχρησίμευεν ώς θερινή διαμονή τού Καπετάν Φουρτούνα, τού Λαμπή. Ο γέρον Φουρτούνας, ο Λαμπής, ήτο ποτέ ναυτικός — έξ ου και τού ιδιόρρυθμου προσωνομίον του — άρχαίος γέρο-λύκος, όν ή θάλασσα είχεν έκθράσει, και άπορρίψει, έλεγε, εις τήν άπόκρημον αύτήν άκτήν, ίνα έφρυσχάση από τού περιπετειώδους, τού τρικυμιώδους βίου,

Σκίτσο ΡΑΖΖΙ

ΠΑΠΑΤΖΩΝΗΣ-NOBILISSIMUS

όν διήλθε, πλέων εις τήν ξένην. Μονήρης και καχύποπτος, ο γέρον ο Φουρτούνας, θύλα γάμου άτυχούς, κατά τήν νεότητά του, έξη τώρα εκεί, πλησίον τού χαρίεντος ναΐσκου, μόλις υπερκειμένου τής πενιχράς καλύβης. Ηερί τας άρχάς τού χειμώνας, τέλη φθινοπώρου, κατήρχετο εις τήν χώραν, και ή καλύβη έμενε τότε έρημιον τών πετεινών και τών όρνέων, τών πληρούντων τας ρωγμάς τού άποκρήνου βράχου, τού τιτανικού. Υψαύχην και πελώριος, σύμβολον τής μονώσεως και τής ύπεροφίας, έδέσποζε τών περίξ άλλων βράχων, και διέγραφε τήν μέλαιναν, τήν άπειλητικήν του τήν σκιάν, μέχρι τών άπωτάτων χαραδρών...

ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΔΑΠΑΘΩΤΗΣ

ΑΔΡΙΑΝΟΣ

τ.δ κ. Κ. Η. ΚΑΒΑΦΗ

Και είπεν ο Άδριανός (Ρωμαίος αυτοκράτωρ ο τού Τραιανού): «Κατάρα στις γυναίκες» ο νους των και ο λογισμός πώς να γελάνε τους άνδρας πάντα είναι. Όσο διά τού κάλλος, να ο Άντώνιος (έκ Βιθυνίας τής ύπέρ τού Σαγγαρίου έφης): και στού κορμιού τις γραμμωσές και στού μυαλού τή λάμψη, και στών έρώτων τούς πρελλούς όργισμούς, άσυναγώνιστος. Ύστερα και βοηθός είναι καλός και σύμβουλος και φίλος πιό πιστός.

[Γραμμωσές] ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΓΝΗΣ

ΣΤΟ ΓΑΛΑΝΟ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ ΗΜΕΡΑΣ

«Τό γάρ όρών προς τού όρώμενον συγγενές και θαιόν ποιησάμενον δεί επιβάλλειν τή θέα, ου γάρ άν πόποτε είδεν ύφθαλμός ήλιον ήλιοειδής

μη γεγεννημένος ουδέ τού καλόν άν ήδοι ψυχή μη καλή γενομένη. Γενέσθω δή πρώτον, θεοειδής πās, και καλός πās, ει μέλλει θεάσασθαι θεόν τε και καλόν».

(ΠΑΡΤΙΝΟΣ)

Καθώς και άλλοτε, έτσι και τώρα, δεν άπολησημονώ πώς να τού λησιμονήσω — τού γαλανό τής Άττικής ήμέρας.

Σκίτσο ΡΑΖΖΙ

ΣΗ. ΠΑΠΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Και πρό παντός, εκεί μακρὰ, προς τόν Σαρωνικό, να χύνεται βαθύ, βαθιά μεθυστικό, στο πορφύρο τής Άττικής έσπέρας. — Ένθύμηση έρωτική όλο και μου ξυπνά τήν ποιήση τών παιδικών μου χρόνων : δυό μάτια γαλανά που χάρηκα και κράτησα για μιá στιγμή και μόνον

... ήσαν θαρρώ γλαρά κι ύγρά, και κάπως ίσκιωμένα, κι είχην ματόφυλλα πολύ γλωμά και κουρασμένα στο παιδικά λευκόχθεμο που βλέπαν πρότωπό του...

Καθώς και άλλοτε έτσι και τώρα δεν άπολησημονώ στο γαλανό τής Άττικής ήμέρας — μα ποιά κολύ εκεί προς τού Σαρωνικό, σαν χύνεται μαζί κι ήδονικό, στο πορφύρο τής Άττικής έσπέρας.

1919 ΜΝΗΜΗ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟΥ

Στόν Άλεξανδρινό ποιητή Κ. Η. Κεχρίφη

Με όθυμία, με άνήσυχον παλμό και με σιγή, με μουσική διάθεση μιás νύχτας Φθινοπώρου, συχνά βαδίζω και περνώ τ' άπόμακρο σοκάκι — με μόνη έπιθυμία να δεχτώ ξανά τήν μήτηρ, ως μόνη έπιθυμία και υπερτάτη ποιήτηρ...

... πάει καιρός... πόσος καιρός... ποιάς τού γνωρίζει [πλέον...] ίσως μιá νύχτα Φθινοπώρου νάτανε που γνωρισθήκαμε. [π' άγαπηθήκαμε.

Έκτοτε βαθιά έρωτικά ποθήσαμε τήν ήδονη μας... ως τόσο δεν εκράτησε πολύ, τόν πρώτο μήνα πέθανε — στη φτώχεια τού δρομιού εκεί, με τού Φθινοπώρου έπέθανε... 1920

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΔΡΙΒΑΣ

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ - Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ -

Β.ογραφία, Άνέκδοτα, Γνώμες, Πληροφορίες

Είμαι Κωνσταντινουπολίτης εις Καραωρίν, άλλή έγεννηθήκη εις Άρχαία — σ' ένα σαίρι λυό Όδου Σερίφ μικρός πού έβουρα, και άρακά μέρω λυό ταξιδιού μου ηλικίας το πέρασα εις Άρχαία. Καλόν έπεσκέφθη τιν χύφην εις μέγας, άλλή θηξή μιá Διέμεινα μισον χρονια διάστημα. και εις Γαλλία. Στις έβουρα μω ηλικίας παιδίονα ύστερ λα' εις εις Κωνσταντινούπολη. Στις Έλλάδα εις Άρχαία χρονια πού εις έμω.

Η Ρεχουλαία μου έρωσία ήταν ύπαρχήκου εις ένα κυβερνητική γραφείον έφαρμάκειον εις ύπαιθρον των Δερμοσιών Έρωμ λυό Αϊγιάλου Ξέρου Άρχαία Γαλλία, και όχία Ραχιαία Κ Π Καβάφης

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΝΕΚΔΟΤΟΥ ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ

Ο ΚΑΒΑΦΗΣ !

Ο άξιος μαθητής τού Άνατόλ Φράνς, ο μόνος σύγχρονος που θυμίζει Νίτσε, ο ποιητής που περιφρονεί τή φυσική ζωή. Ο μόνος ! Έκκεντρικός μέχρι βαθμού άφαντάστου, ο άνθρωπος που αντιπροσωπεύει τήν εκλιπούσαν των Βυζαντινών γενεάν, ο ήρωας, φιλόσοφος και ποιητής μαζί... Έχει πάρα πολλές ιδιοτροπίες. Στην ηλικία που είναι, δεν έχει βγάλει ακόμα φωτογραφία. Χρησιμοποιεί κάποια που έχει από ηλικία 25 ετών. Έδώ μοιάζει πολύ με τόν Πιέρ Λοτι : και εκείνος άμα τού ζητούσαν φωτογραφία, έστελλε μιá — τή μόνη που είχε — που τόν παρίστανε σε πολύ νεαράν ηλικία. Και γεννάται εδώ ένα έρώτημα :

Γιατί θέλει να κρύψη τά χρόνια του και να λογίζετο ακόμα νέος ; Αυτό, δεν είναι ασφαλώς. Περιφρονεί τού θάνατο. Φιλοσοφικές σκέψεις. Ποιάς άλλος θα σκέφτονταν έτσι και δε θάστελλε, και μάλιστα χωρίς να τού ζητήσουν, φωτογραφία σ' έφημερίδες και σε διάφορα περιοδικά για ν' αποθαναισθή ; Τά ποιήματά του δεν τά βγάξει σε βιβλία. Αριστοκρατικά τά τυπώνει σε ξεχωριστά φύλλα χαρτιού καλού (φεί-βολάν) και τά μοιράζει στους φίλους του. Είναι ειλικρινής Τεχνίτης. Γι' αυτό μερικοί λένε πώς ο Καβάφης (δεν είναι για τόν όγλον). Είναι για τους λίγους. Και έτσι και είναι.

Δεν έχει γράψει ποτέ του τίποτε άλλο από ποιήματα. Ούτε

κριτικές (αυτό το είδος που είναι προσιτό σε κάθε είδους Ρωμιοί και που το μεταχειρίζεται όλος ο κόσμος, που είναι ταυτόχρονα: ποιητής και φιλόσοφος και θεατρικός συγγραφέας και κριτικός, και, και...) Είναι ειλικρινής στο κοινό και σέβεται την Τέχνη. "Αν έγραφε στο πεζό, μπορούσε να μείνει δώση κάτι έντελως δικές του κοσμοθεωρίες τόσο πρωτότυπες όσο και τα ποιήματά του. Τις διατυπώνει πολλές φορές σε κύκλους και σε συγκεντρώσεις που γίνονται στο σπίτι του, που για τους φίλους του είναι εκκλησία. Έχει τον ακούσιό όλο αποχωνομένοι. "Έχει στιγμές που είναι υπέρθεος. Στο τέλος μάστιχα εκάστης του συνομιλίας περιφέρει τόσο έρευνήτικά τὰ βλέμματά του στους γύρω, σαν να ζητά να μαντεύσει την εντύπωση που τους προξένει. Είναι προηγούμενος πώς έχει έντελως δικές του θεωρίες ο Καβάφης. Πραγματικώς, Σαν Έπικουρικός ποιητής, το Όραίο πάντοτε τον απασχολεί. Κρίμα να μη θέλη να τις γράψει. Ο Καβάφης δεν γράφει ούτε... γράμματα. Σπανίως έχει με φίλους του αλληλογραφία. Κι' αυτή πολύ αρκία και λιγλόγη. Ηελλεί τον ένοχλο ζητώντας του πληροφορίες διάφορες για τη ζωή του, βιογραφικές κ.τ.λ. Σ' αυτούς απαντά ο κ. Στέφ. Πάργας, πολύ φίλος και σχετικός του. Ποτέ του ο Καβάφης δεν έχει μιλήσει σ' εφημερίδα, όπως όλοι οι δημοσιογράφοι—λόγιοί μας. Είπαμε πώς σέβεται την τέχνη του και την αποστολή του. "Ήθελε στον κόσμο, για να μείνει παρούσα κάτι έντελως δικό του, ξεχωριστό, δεν ήθελε για να υβρίσει, να κακολογήσει όπως οι «λόγιοι της Κωνσταντινούπολης» που δεν ξέρουν να συνθέσουν («Βυζαντινός άρχων εξόριστος στιχογράφος»). Πόσες φορές συντάχτες εφημερίδων που πήγαν για να τον πάρουν επίτηδες κάποιο πληροφοριών δεν έφυγαν άπραγοι, μενόμενοι αφού πρώτα έμειναν μέσα σε μια άπειρη σιωπή, — την άρνηση του Παιτητού, στο να μιλήσει. Κι' έτσι δεν ξέρουμε ακριβώς τις γνώμες και τις ιδέες του, για τους συγχρόνους του συγγραφείς και ποιητές τόσο, όσο για τους ξένους και για τους άνηκοντες σε παρελθούσες γενεές. Κάπου-κάπου του ξεφεύγουν όλίγα εκφράσεις αυτού του είδους σε φιλικές συγκεντρώσεις. Και τότε το γεγονός πανηγυρίζεται.

ΚΑΘΗΜΕΡΕ ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΟΣ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

Ο Κωνσταντίνος Πέτρος Καβάφης, γεννήθηκε—όπως και παραπάνω το βλέπουμε στη χειρόγραφο αυτοβιογραφία του, της οποίας πέρονε μερικά κομμάτια—στην Αλεξάνδρεια. Ο πατέρας του ήταν έμπορος έπισης. Η οικογένειά του είναι από πολύν καιρόν εγκατεστημένη στην Αλεξάνδρεια. Είχαν αδελφούς, μεγαλύτερους απ' αυτόν στην ηλικία, οι οποίοι τώρα δεν υπάρχουν. Πρωτόγραψε στα 1886 και πρωτοπαρουσιάστη σε διάφορα ήμερολόγια, όπως του Σκόκου, στον Αλεξανδρινό «Λωτόν» και στον «Έσπερο» της Λειψίας. Η παλαιά αυτή του εργασία, η οποία δεν έχει καμμίαν απόλυτως σχέση με την σημερινή, έχει αποκηρυχθεί από τον ίδιο. Έχει επίσης μεταφράσει και από τι Αγγλικά ποιήματα, που έχουν έπίσης δημοσιευθεί στον «Έσπερο» της Λειψίας. Εκτός τούτων έχει γράψει μόνον μίαν μελέτην στα «Γράμματα», κρίνοντας κάποιο βιβλίο του κ. Γ. Παπαμυχαήλ ή «Εκκλησία», την οποίαν και έχει υπογράψει μόνον με τ' αρχικά του. (Κ. Η. Κ.) Έχει διακρίνονται καθαρά μερικές θεωρίες του για τη θρησκεία. Εκτός των γλωσσών που αναφέρει πιο πάνω, γνωρίζει και πολύ καλά Αραβικά. Από την οικογένειάν του μόνος αυτός έπιζη, ήδη. Είναι άγαμος, και έχει ηλικίαν 50—55 ως έγγιστα ετών. Ζή στην Αλεξάνδρεια και κατοικεί από πολύ καιρό — απ' το 1908 — σ' ένα σηγάκι της Rue Lepsius. Είναι ο μόνος—ίσως—ποιητής, στον οποίον κανείς κριτικός δεν εύρησε κάποια «μίση», όπως παρατηρείται σ' όλους τους άλλους. Για το έργο του έχουν ασχοληθεί πολλοί.

Συγκεκριμένως αναφέρουμε τις μελέτες που έγραψαν οι κ.κ. Τ. Άγγας (δημοσιεύτηκε στο δελτίο του «Εκπ. Όμίλου» στα 1920), Γ. Βοσιμιτζάκης (βγήκε σε ξεχωριστό βιβλίο στα 1915) και ο Άλκης Θούλος (που είπώθηκε πέρσω στη σάλα του «Ελλ. Όδείου» και της οποίας την άρχή δημοσιεύουμε στο σημερινό μας φύλλο). Για τον Καβάφη έχουν γραφεί και άλλα σημειώματα μικρότερα, από Έλληνες και ξένους, όπως: στο «Popolo Romano» έχει γράψει εκτενές άρθρο ο Α. Catraro (Ιούνιος 1922), στη «Νέα Ζωή» σημειώματα οι κ.κ. Κ. Χαππής, Γλ. Άλιθέρης, Παύλος Ηιερίδης, Γ. Χαριτάκης, (από το 1913—1920), στο «Litteranale Zeitungs» ο κ. Karl Dieterich (1922), στο «Mercure de France» ο κ. Ph. Lebesgue (τον Ιούνιο του 1921 στο βιβλίο του «La Crée actuelle dans des poètes» ο κ. H. Pernot, και άλλοι (Πόλος Μοδιόνος, Χ. Ζερβός, Ν. Σιγκόπουλος). Είς την Αλεξάνδρεια τελευταίως έγινε και γραφική αναπαράσταση του ποιήματός του: «Ο Γέρος» στην αίθουσα της Union artistique Française, από τον κ. Γιοκαρίνη, που είχαν αρκετή επιτυχίαν. Θεωρείται ως ο μεγαλύτερος των συγχρόνων ποιητών της νεωτέρας Ελλάδος.

ΝΕΑ ΤΕΧΝΗ

Ο Καβάφης, έχει πολλά ανέκδοτα, που τα περισσότερα αξίζουν να γραφθούν, γιατί ζωγραφίζουν έτσι, τόσο καλά τη ψυχή και την καθημερινή ζωή του καλλιτέχνη που έμεινε και εξακολουθεί να μένει για τους πολλούς ένα «μυστήριο», ένα «αίνιγμα», και για όλους ο πρωτότυπος και μοναδικός «παναστάτης»].

Ένα βράδυ στα 1947 είχε συγκέντρωση στο σπίτι του Καβάφης η σχολή της Άπουας, που απαρτίστηκε από τους: Πάργας, Ζερβό, Σαντορινιό, Αθνασκόπουλο, Βοσιμιτζάκη, Αλήτη, Ρόγο, Καρνεόση και άλλους. Μέσα στις όμιλίες πύλεσαν, ξαφνικά ο Καβάφης γυρίζει στο Σαντορινιό, εξ' απροόπτου, και του λέει: —Τι ώρα είναι μάτια πόχεις, καυμένη Νίκο! Ο Σαντορινιός, μια άπλοκή κι' άβια ψυχή, θεώρησε τις κολακείες αυτές που έλέγησαν μπροστά σε άλλους, προσβολή, και του απάντησε σαν πειραγμένος: —Κόρτε Καβάφη, τί μάτια, αφού το ένα είναι άλλοίθυρο. Έμένα ή κολακείες δε μ' άρέσουν... Ο Καβάφης, με περισσότερη τώρα κολακεία, τ' απάντησε χτυπώντας τον φιλικά στον ώμο: —Ήξερα, καυμένη Νίκο, πώς ήσουν πάντα χαρχτήρας.

Του Καβάφης, συχνά του ζητούν βιογραφικές πληροφορίες, πληροφορίες της ζωής του και του έργου του. Αυτές ως φαίνεται τον ένοχλο, γιατί ποτέ του δεν απαντά σε τέτοιου είδους ερωτήσεις, όπως και σε κάθε άλλο ζήτημα. Μεταξύ των πολλών αυτών, συγκαταλέγεται κι' ο καθηγητής των Νεοελληνικών στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου κ. Carl Dieterich, ο οποίος επέμενε να εξακριβώσει την ηλικία του, ζητώντας μαζί και βιογραφικές του σημειώσεις για κάποια Ανθολογία Έλλήνων ποιητών, που επρόκειτο να εκδώσει στη Γερμανία. Ο Καβάφης, αφού είδε κι' άποδε, πώς είναι αδύνατο να ξεφύγει από τα νύχια του, κάλεσε το φίλο του κ. Στ. Πάργα και τούπε: —Ήξερα!... να τον γράψης πώς είμαι... μεσήλιξ!

Οι νέοι. — η αιωνία αυτή πληγή, στην οποίαν ο Καβάφης αποδέλπει με πολλές ελπίδες — που βγάζουν κάθε τόσο κι' από ένα περιοδικό, τρέφουν εκτίμησι μεγάλη στο έργο του Καβάφη, γιατί έχουν κάτι που αντικατοπτρίζεται στην ψυχή των και κάτι που άπρηγει πλήρως στη σκέψη των. Στην Αλεξάνδρεια, συμβαίνει να πηγαίνουν συχνά και να ζητούν διαφόρους πληροφορίες του έργου του, πρό παντός όμως της Ζωής του, της νεανικής, και μετέπειτα. Ο Καβάφης, θέλει να τους ευχαριστήσει, αλλά συγχρόνως βρίσκειται σε δύσκολη θέση για να τους άπαν-

τήση. Κουναί χαρχτηριστικά το κεφάλι του, και δίδει ένα τέμμα στην όμιλία των, δηλώνοντάς τους άρνητικά: —... τη ζωή του Καβάφη... (και τονίζει την τελευταία λέξη), ως την πάρη ή λήθη...

Στη συνοικία που κάθεται, (όδος Σερφ), από δω και τριάντα χρόνια, υπάρχει ένας κύκλος άνηθικών σπητιών «έικων άνοχης». Το πράγμα δεν τον ένοχλει καθόλου. Κι' όταν κάποτε έπιτροπή φιλησύχων και ήθικών γειτόνων του του έφεραν μίαν αίτησιν που δι' αυτής εξητείτο παρά της Κυβερνήσεως η έξωσις των από τη συνοικία, για να την υπογράψη, αυτός έφερε ένδοιασμούς, και κατέληξε άρνηθείς να πη: — Ό, άφίστε τις γυναικες. Γιατί θέλετε να τους κόψετε το ψομί των;

Και έφυγε ή έπιτροπή χωρίς την υπογραφή του Καβάφη, την μόνην ίσως έπίσημον και δυνατήν στο να κατορθωθή αυτή ή έξωσις, ή οποία δυστυχώς δεν έπετεύχθη.

Πολλές φορές θαυμαστές του που πηγαίνουν στο σπίτι του μόνο και μόνο για να τον γνωρίσουν, εκφράζουν την έπιθυμίαν να ξαναρθούν κι' άλλες φορές, αν κατορθώσουν να βρουν ή να θυμηθούν τη συνοικία που είναι και που άνηκει ο δρόμος του σπητιού του. Ο ποιητής, περιποιητικός, τού, διευκολύνει. Τους δίδει πληροφορίες, λέγοντάς τους: —Το σπίτι του Καβάφη, είναι πολύ εύκολο... Είναι κοντά στα κορίτσια... (και έννοει τους διεφθαρμένους έικους της συνοικίας του).

Το σπίτι του είναι πάντα γεμάτο από επισκέπτες. Αυτοί διασπώνται όμως σε δύο κατηγορίες. Και ή μία είναι: οι όχληρά! Ο Καβάφης, άμα ιδή και παρατείνεται έπισκεψης όχληρού επισκέπτου, ξεφυδώντας, βγάζει διαρκώς από το γελέκο του το ρολόγι του και σιγοψιθυρίζει: την ώρα πού εί, κι σαν να του λέει: «κι, μα άκόμα θά μ' ένοχλήης; δε μού δείχνεις την πλάτη σου;»

Στους επισκέπτες του, εκτός του whisky, προσφέρει και «ξο», πού του είναι: πολύ προσφιές. Έκει, μεταξύ ποτηριών του άνωτέρω ποτού και μεζεδών, (ή έληες είναι ο προσφιλέστατος μεζές τούτον αυτού, όσον και του Μαλάνου) οι επισκέπται παρασύρονται και άρχίζουν τις φλυαρίες και τρατείουν κάθε όμιλία. Όταν κανείς φλυαρεί άνοχλητικά, ο Καβάφης τον διακόπτει άριστοτεχνικά, δείχνοντάς του τις έληες και παρασύροντάς τον: —... τσίμπα μίαν έ-λη-άν...!

Ο Καβάφης τις συγκεντρώσεις που γίνονται σπητι του τις παρακολουθεί πάντοτε από μέρος όπωσδήποτε θαμπά και άκατεινά: θέλει να μην τον βλέπουν και τόσο. Όταν δε θέλει να μετρήσει τους επισκέπτες του, τότε μετρά τó πόδια των, και έτσι λογαριάζει τά άτομά των.

Κάποτε μίαν φιλολογική συντροφία της Αλεξάνδρειας κουτσόπινε σ' ένα ξενοδοχείο της όδου Μισσάλας. Σ', αυτούς μέσα ήταν κι' ο δικηγόρος ο Ζερβός. Σε λίγα, να κι' ο Καβάφης. Τον προσκαλούν, τον κερνούν κι' ένα κρασί. Έκει καθόντα στην κουβέντα, ο λόγος και για το έργο του Καβάφη. Ο Ζερβός, ξαφνικά γυρίζει στον ποιητή και του λέγει: — Από πώς, προτιμώ το έργο σας.

Ο Καβάφης τον κυττά λίγο έξεταστικά, σταυρώνει τά χέρια του, κι' ύστερα από λίγη σιωπή, του άπαντά, τονίζοντάς του τις λέξεις: — Φίλε μου, ούδεις άναχάρητος.

Ο δρόμος του, είναι σπαρμένος από ένοχλητικές γνωριμίες, που τον καθυστερούν για πολλή ώρα. Για να τις άποφύγη, — πράγμα αδύνατον, — μόλις προσφέρει τις τυπικές ερωτήσεις που επιβάλλονται, ρωτά: —

... Από πού πώς; "Αν ο συνομιλητής του του δείξη την κατεύθυνση που θα πάρη, ο Καβάφης χαιρτώντας τον άμέσως του άπαντά: — Έγώ πάω απ' εδώ. Και άκολουθεί τον αντίθετον δρόμο, έστω και αν πρόκειται να γυρίσει πίσω, όπως πολλάκις συμβαίνει. Κάποτε συντηρήθη με φίλους του, με τους όποιους έπανελήφθη ή ίδια σκηνή. Αυτοί, γνωστά της έκκεντρικότητός του και της ιδιοτροπίας του, άποφασίζουν και του δείχνουν τον δρόμο, που αυτός επρόκειτο να εξακολουθήσει. — Έγώ πάω από δω... τούς είπε, και γύρισε πίσω, άκολουθώντας τον ίδιο δρόμο που ήρχονταν, ενώ αυτοί πήγαν σε κάπου-έκει κοντά ζαχαροπλαστείο, που προωρίζονταν, και τον βρήκαν μόλις είχε πάει, αφού έκαμε όλοκληρο γύρο, πέρνοντας άλλο, πιο κοπιαστικό, δρόμο.

ΑΛΕΞ.

Είναι ένα δυσαναπλήρωτο κενόν, το να μη ξέρουμε του Καβάφη τās αντιλήψεις για την Τέχνη και τους μύστες της. Από κάποια αλληλογραφία που έχει όμως ο ποιητής μας με τη «Νέα Τέχνη» μπορούμε να δώσουμε μερικές περικαπές, που μιλεί για όρισμένες σύγχρονες φυσιογνωμίες του τόπου μας. Τις παραθέτουμε χωρίς σχόλια, ακριβώς όπως τις γράφει:

«Είς μίαν εκ των διαμονών μου στις Αθήνας, έγνωρίσα τον κ. Ξενοπούλου, ο οποίος με τήσην καλωσύνην έγραψε για μένα».

«Εδιδάξα κατόπιν στον «Ελεύθερο Τύπο» της 21 την συνέντευξί του κ. Ξενοπούλου. Είναι καλός φίλος μου. Και, πρό είκοσιετίας είχε γράψει για την ποιήσι μου εκτενώς στα «Παναθηναία» και του είμαι έκτοτε υπόχρεως μεγάλως».

«... Χάρηκα για την ευμενή γνώμη του κ. Μαλακάση. Τον ποιητήν αυτόν από χρόνια διαβάζω. Τά ώραία του ποιήματα μ' ένθουσιάζουν. Από κάτι λόγια που με είπαν γνώριμά μου, είκαχα ότι ο Μαλακάσης διακείται κάποις συμπαιθώς προς την ποιήσι μου. Τώρα, στη συνέντευξί του είδα ότι ο μεγάλος αυτός τεχνίτης με χρηργαί γενναία την ύποστήριξί του...».

«... σās παρακαλώ, πέτε εκ μέρους μου στον κ. Βουτορά ότι με περιποιεί τιμήν, ή έγχερίσις του». «Σχίτσο δικό μου, π ο λ υ κ α λ ο, (του Δεκεμβρίου 1923) έχτε κατωμένο από μεγάλο ζωγράφο, τον κ. Μαλέα. Είμαι λίαν ικανοποιημένος από το σχίτσο αυτό». «Δεν έλαβα γράμμα από τον κ. Λαπαθιώτη. Με φαίνεται ότι εκάματε άριστην έκλογήν δίδοντάς εις αυτόν, όπως με λέγετε, την διεύθυνσιν της Συντάξεως. Τον εκτιμώ, πολύ». «Βλέπω μ' ευχάριστησιν ότι ο κ. Λαπαθιώτης, τον όποιον πολύ εκτιμώ, είναι έπιμελητής της ύλης...». «Με άναφέρτε ότι ο κ. Μιχαλόπουλος άρέσει τά ποιήματά μου. Πέτε του εκ μέρους μου, παρακαλώ, ότι τούτο με δίδει μεγάλην χαράν». «... στην κ. Δρακοπούλου, και πέτε την ότι την θυμώμαι πάντα, και τις λίαν ευχάριστες συγκεντρώσεις μας όταν ήταν εδώ».

«Επίσης εκτιμώ και τους ποιητάς κ. Ι. Γρουπάρη και Άγγ. Σικελιανόν, στους όποιους και έγραψε άφιερώνοντας τά ποιήματά του: «Με άκραν εκτίμησιν».

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Ιωάννης Μ. Παναγιωτόπουλος: «ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΜΙΡΑΝΤΑΣ». Έ. δούσι: «Ν. Γραμμάτων». Αθήνα 1924.

Με τά πρώτα, τυχαία ξεφυλλίσματα του καμψού βιβλίου συναντούμε, περαστικούς, τέτοιους στίχους:

«Περίλυπη άνοιγες άνοιγες άργά τά ευωδιασμένα χείλη για να μού πής στοχαστικά τά ερωτικά σου λόγια.

Περίλυπη άπλωνες άργά τά ευωδιασμένα χείρια για να με σύρεις στοργικά προς του κορμιού σου τό άνθος...»

και το pendant τους :

«Η κάμαρη ὅλη ἐφέγγιζεν ἀπ' τὴ γαλάζια φλόγα μιάς χάλκινης λυχνίας γλυπτῆς, ἀπόμερα ἀφημένης.

'Απ' τ' ἀνοιχτὸ παράθυρο τὸ ἐρωτικὸ φεγγάρι ἔσπερνε κρίνα ἐραλδικὰ στὸς πολλαπλοὺς καθρέφτες...

ἢ σάρκα μου ἔτρεμεν ἀπὸ τὴν ἠδυπάθειά της...

Εἶναι φανερὸ πὼς βρισκόμαστε ἀντιμέτωποι σὲ πραγματικὰ ποιήματα. Ἡ ποίηση εἶν' ἐδῶ ἀναμφισβήτητη. Μιὰ πνοὴ αὖρα, κυματιστὴς κομμένες πνοὴς ἰωδίου, κινημένες ἀπὸ μακρὰ, μυρώνουν τὴν ὄσφρησή μας, σὰν στὴν ἄκρη ἐπίπεδης, βαθεῖας παραλίας.

'Αλλοῦ τρυποῦν τὴν ἀκοή μας πρελούντια δξύφωνα, ἐρεθιστικὰ, αἰχμηροὶ τόνοι :

«Ἔρμαι εἶν' ἐδῶ οἱ σπασμένοι αὐλοὶ κ' ἐκεῖ οἱ σπασμένοι [χρῖνοι.]

«Ἄφωνα ἡ νύχτα ἀκίνηται στὶς γάλκινές της πόλες» «Στὸν τοῖχο στένεται ἡ ροδιά μὲ τὰ σκιεμένα ῥόδα»... «Μιράντα, ἡ ἄρρωστη πρὸς σὲ ψυχῇ μου ὡς φλόγα ὄρ[θρῖζει]...»

«Φέγγη ἐπλανιόταν ἰλαρὰ μέσ' στὴ γαλάζια νύχτα»...

κ' ὕστερα ἀπ' τὶς δοιμῆς αὐτῆς μουσικότητες, τὶς διεισδυτικὰ ὡς βαθεῖα στὴν ψυχῇ, περνᾷ συμπαγῆς, ἐπίσημης ἢ πομπῆ τῶν στροφῶν :

«Φλόγες γαλάζιες ἔτρεμαν κατὰ τὸ μεσονύχτι πλάι στὶς κεραίες τῶν καρδιῶν μὲ τ' ἀπλωμένα ἱστία, στὰ πλοῖα πλάι πὸ ἐφεύγανε γιὰ μακρὸνὰ πελάγη, στὴν προκυμαίᾳ τῇ σιωπηλῇ καὶ στὰ τραχεῖα μουράγια.»

«Στὴν προκυμαίᾳ πὸ λιγοστὰ τὰ ἐσπέρια τρέμουν φῶτα... Σκόλλοι ἀλυχτοῦνε κί' ἀγρυπνοῦν σ' ἀσάλευτα καίκια, Κλαίει ὁ βορριάς στὰ ξάρτια. Ὅρθος πλάι σ' ἄλυπορο [ἕνας ναύτης γιὰ τὴν ἀγάπη πὸ ἔχασε παραπονιέται ἀγάλη].»

Ἡ ἰδεαλιστικὴ ἀντίληψη τῆς Μετροικῆς αἰσθάνεται τὴ ρίμα στὸ ποίημα σὰν τὸ σύμβολο τῆς Ἰδέας : τὸ ἄνοιγμα τῆς ρίμας εἶναι τὸ ξεπέταγμα τῆς Ἰδέας, τὸ κλείσιμο, ἡ ἐπιστροφή στὸν ἐαυτὸ τῆς. Εἶναι μιὰ ἀντίληψη πολὺ κοντινὴ πρὸς τὴν μουσικὴν ἐκείνη, πὸ κινεῖται καὶ κλείνεται μέσῃ στὸ περίγραμμα τοῦ Ρυθμοῦ.

Δίνουν ἐπίσης στὸν ἀνομοιοκἀτάληκτο δεκαπεντασύλλαβο τὸ χαρακτῆρα τοῦ πλαστικοῦ. Ὅμως, ἀντίστραφα, ὁ στίχος αὐτὸς δὲν μπορεῖ νὰ συμβολίσῃ τὴν Ἰδέα πὸ φεύγει γιὰ νὰ μὴ ξαναγυρῆ στὸν ἐαυτὸ τῆς ; γιὰ ν' ἀνοίγῃ ὄλοένα πλατύτερους κύκλους καὶ νὰ χάνεται στὰ σύνορα τοῦ συνειδητοῦ κόσμου ;

Αὐτοὶ οἱ δεκαπεντασύλλαβοι τοῦ «Βιβλίου τῆς Μιράντας», (διαλεχτὸς τίτλος ἀνάμεσα στὶς τετραμῆνες κοινοτοπίες), ἔρχονται καὶ παρέρχονται, σὰν μεγάλες δονούμενες κυμάνσεις, ἀργόπορες, πὸ παρουσιάζουν ὅλες ἐκεῖνες τὶς κρυφὲς μεθυστικὰς ἀναλογίες μεταξὺ τόνου καὶ ὕδατος (ὁ κ. Παναγιωτόπουλος τὶς πρωτογνώριζεν ἴσως στὸν Ρόντεμπαχ, τὸν βορεινὸ ποιητὴ τῆς «χάλκινης βροχῆς τῶν Φλαμαντεζικῶν σημάντρων» καὶ τῆς «κρηδεῖας ἐνὸς ἀγνώστου πὸ φεύγει μέσῃ στὴν πάγη») — καμπύλες ἀπλόγωρες, πὸ ζυγνώνουν διαδοχικὰ κ' ἐξακολουθητικὰ νἀράζουν χαϊδευτικὰ στὴν ἀκοή μας. Μοιάζουν σὰν νὰ περπατοῦν ἀπὸ ἐπιθυμία, ζευγαρωτοί, ἢ ἕνας-ἕνας, μὴν μπορῶντας ν' ἀκολουθήσουν τὶς

«ὄπλες ἀλόγων πὸ ἀντηχοῦν στοῦ δρόμου, ἀκούσ, τὰ βᾶθη,» ἢ, «τὴ γοητεία τὴν ἄφραστη μορφῶν ἀγαπημένων»

ἢ τέλος ὅταν :

«μὲ ἄσπρα

διάφανα φεύγουν σιγῆλές σαντάλια οἱ νύχτιες ὄρες»

μὴ μπορῶντας νὰ φύγουν κί' αὐτοὶ πρὸς τὰ ψηλά, καὶ ν' ἀράξουν

«ἀνάμεσα στὴν ἀργυρῇ τῆς Βερενίκης κόμη»...

Πρὸς τὰ πέρα ἢ πρὸς τ' ἀπάνω, οἱ ἐμπνεύσεις αὐτῆς τείνουν ὄλοένα...

Πῆρα, πιὸ πάνω, στίχους ὄλωσδιόλου στὴν τύχη. Μᾶ, καθὼς βλέπει κανεὶς, αὐτὸ εἶν' ἀδιάφορα. Καὶ τὰ εικοσιπέντε αὐτὰ ποιήματα, τὰ χωρὶς τίτλο, δίνονται ὅλα σὲ μιὰ σύλληψη, κί' ἀποτελοῦν τὶς παράλληλές της τὶς πλευρές. Δὲν ξέρω τί θὰ μποροῦσε νὰ πῆ ἐδῶ ἕνας ἄλλος κριτικὸς, ἐξ ἐπαγγέλματος κριτικὸς, δοῦλος τῆς συμβατικῆς ἐκφράσεως καὶ τῶν καθιερωμένων κριτικῶν τύπων, πὸ ἐρήμωσαν τελευταία, κ' ἐφτῶχοναν οἰκτρὰ καὶ ἐξελθίσαν σὲ ἀφόρητη μαλθακότητα τὴν Κριτικὴν τοῦ καιροῦ κί' ἄλλα. Ἄλλὰ ἐγὼ βρῶ πὼς ἡ οὐσία αὐτῆ, ἡ ἀνυπότακτο κί' ἀπαράλληλο, εἶναι μιὰ μονάχα, καὶ συγγένους τόσο πολυτροπὴ καὶ πολυμορφὴ, πολὺδῆλη καὶ πολυσύνθετη, ὥστε ν' ἀποτελῇ τὸ περιεχόμενον, τὸ μουσικὸ βᾶθος, καθενὸς καλλιτεχνήματος. Ποῦ ἄλλοῦ λοιπὸν τείνει ἡ κάθε μιὰ ἐμπνεύση, παρὰ σ' αὐτὸ τὸ μυριόμορφον Ὀνειρο ; Ἀπλοῦστατα : ἄλλοι τὸ φαντάζονται σὰν ἐπικλοῦθο, σὰν κάτι πὸ ἀπομένει πίσω ἀπὸ τὸ ποίημα—κί' ἄλλοι τὸ θέλουν μέσῃ στὴν ἴδια τὴν οὐσία τοῦ ἔργου τους—καὶ μὴ μπορῶν νὰ τὸ θέλουν ἄλλοι τὸ ἀναζητοῦν ἔμμεσα κί' ἀποστραγγιστικὰ, κί' ἄλλοι κατ' εὐθεῖαν καὶ ἄμεσα. Μ' ἕνα λόγον, ἄλλοι εἶναι σιμότερα, κί' ἄλλοι μακρύτερὰ τοῦ. Περὶ τοῦ νὰ πῶ μὲ ποιὸς βραβεῖται ὁ ποιητὴς τοῦ «Βιβλίου τῆς Μιράντας», τῆς συλλογῆς αὐτῆς πὸ μοιάζει μ' ἕνα πολὺπτυχον τοῦ αἰωνίου ποιητικοῦ θεματος. Ὅμως ὑποπέτω ὅτι κ' ἡ ἀπομόνωση αὐτῶν μονάχα τῶν ποιημάτων, ἀποτέλεσμα αὐστηροῦ καὶ ἀμείλικτου ἀκρωτηριασμοῦ τῆς ὡς τὰ σήμερα ἀρκετὰ ἐκτεταμένης ἐργασίας του, εἶναι κί' αὐτῇ κατ' ὀρθοὸν τῶν φιλικῶν κί' ἀνένθυτων κριτικῶν ! Ἀπὸ τὸ «Βιβλίον τῆς Μιράντας» λείπουν πολλὰ ποιήματα ὄχι κατ' ὠκείων τοῦ. Ἐμπνευσμένα ὄλα ἀπὸ μιὰν ἐποχὴ ἀνεξάντητης τροφοδοσίας γιὰ τὴν Τέχνην, πὸ ὁ κ. Παναγιωτόπουλος εἶχεν ἀρκετὰ σπουδάσει κί' ἀγαπήσει, ὥστε νὰ φέρῃ τὴ γνῶσιν ὡς στὴν αἰσθητικὴ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, τὰ ποιήματα αὐτὰ λείπουν ὄλα σχεδὸν ἀπὸ τὸ βιβλίον. Μᾶ γιατί λοιπὸν ; Φυσικὰ, πικραδέχομαι πὸς ἕνα βιβλίον εἶναι κάτι ὄλος διόλου ἀλλοιωτικὸ ἀπὸ μιὰν ἐφήμερον ἐμφάνισιν στὶς στήλες τοῦ περιοδικοῦ τύπου : αὐτῇ εἶναι ἐξέλιξις, κί' ἐκεῖνο εἶναι σταθερὸς αὐτῇ εἶναι ἕνα καρνέ, ἕνα πνευματικὸ ἡμερολόγιον τοῦ καλλιτέχνου, κ' ἐκεῖνο εἶναι ἕνα συγκροτήμα, ἕνα περιμαζέμμα, μιὰ ὁλοκλήρωση, μιὰ περισυλλογὴ τὸ περιοδικὸν ἀνήκει στὴν ἡμέραν, ἀλλὰ τὸ βιβλίον στὴν ἱστορίαν. Ἄλλὰ ἡ ἀντίληψη τοῦ κ. Παναγιωτοπούλου θαρρῶ πὸς δὲν εἶν' ἡ ἴδια. Ἄλλωστε, γιὰ ν' ἀπαρτίσῃ μιὰν ἐνόητον, θεσίαν μιὰν ἄλλη μὲ τὰ ἴδια δικαιώματα. Ἄλλὰ γιατί τάχα ; Τί ἄλλο ἔκαμε ὁ Μορσᾶς—γιὰ ν' ἀναφέρομε ἕνα παράδειγμα ὄχι μακρὸν μαζ ; — τί ἄλλο, παρὰ νὰ ὀδηγήσῃ μὲ δίψα τὸ ταλάντο του, τὸ μοναδικὰ πλούσιο σὲ περιπάθεια, ἀνάμεσα ἀπ' τὶς μεσαιωνικὰς στοῆς, τὶς λατινικὰς στάχτες καὶ τὶς ἑλληνικὰς κολόννας καὶ νὰ τοῦ προηγηθῆσιν καινούργιους ὄλοενα τρόπους ἐκδηλώσεως ; Ἡ ἐνόητος τοῦ συνόλου στὸ «Βιβλίον τῆς Μιράντας» προσεοτείνεται κί' ὡς τὴν ἐνόητον τῶν μερῶν : πὸς φορὰς δὲ θὰ ξαναγυρῆς πίσω ὁ ποιητὴς στοὺς στίχους του, γιὰ νὰ στεφῆ τὶς εὐρέσεις του, τὰ travaux ἑκεῖνα πὸ φέγγουν ζωηρότερα ἀνάμεσα στὸ ποίημα καὶ τὸ χωματίζου, χωρὶς νὰ φαίνονται,—καὶ πὸς συχνὰ, ὅταν παραμελοῦν-

ται, σὲ ἄλλα ποιήματα, μᾶς κάνουν νὰ σκοντάφωμε ἐπὶ ὀδυνη ἐπὶ ὀδυνη ἐξέχον καὶ δυσανάλογον ἀνάστημά τους ! Καὶ πὸς γιὰ ν' ἀφομοιώσῃ καὶ νὰ μετουσιώσῃ τὶς λεπτομέρειες ὄχι χωρὶς κόπον κερδισμένες, καὶ γιὰ νὰ τους μεταδώσῃ τὴν ἀδιάσπλη κίνησιν τῆς ὅλης στροφῆς, ἕνα-μονιζόντας καὶ προσπαθοῦντας τες μαζὶ τῆς ! Καὶ πὸς γιὰ νὰ δέσῃ τὰ μέρη σὲ ὄργανισμόν, νὰ τὰ πῆξῃ σὲ μορφῇ :

Ἔτσι, μιὰ πραγματικὴ σωματικὴ ἐνοχλήσιν χαρακτηρίζει αὐτὸ τὸ βιβλίον. Ὑποταγῆ τοῦ ζωδου καὶ ἀπειροῦστου περιεχομένου του, περιορισμὸς μιᾶς φαντασίας εὐφλεκτικῆς καὶ γόνιμης, ὁμαλῶσης, ἰσοπέδωσιν, εὐφυγείας. Αἰσθάνεται κανεὶς νὰ κρατᾷ, νὰ δεσμεύῃ, νὰ σταματᾷ καὶ νὰ σπουδάζῃ γιὰ μιὰ στιγμῆν, κατὰ μὲτρα, κατὰ πρόσωπον, αὐτὴ τὴ φευγαλέα Ὀμορφιά τῶν ὄνειροπολήσεων : νὰ κρατῇ ἀκίνητες ὅλες αὐτῆς τὶς ρευστότητες καὶ νὰ τὶς πλησιάζῃ ἀπτότητα καὶ πολὺ, πολὺ, ἐρευνώντας τὸ μουσικὸν τους, κλέβοντας γιὰ λίγην ὥραν τὸ θεολογικὸν μαντῆλι ἀπὸ τὶς ἀπαύστες αὐτῆς νεράιδες τοῦ πνεύματος. Νὰ δένη γιὰ λίγο τὶς «δραπέτιδες σιγιμας», τὶς ἀμοιραστὰ ὠραίες. Ὁ ρυθμὸς δὲν εἶναι μάτι : εἶναι αὐτῇ. Καὶ γι' αὐτὸ, ὁ ρυθμὸς αὐτῶν τῶν ποιημάτων, βαλμένος στὴ δοκιμασία τῆς ἀκοῆς κί' ὄχι τῆς ὁράσεως, δὲν ἔχει καμμίαν ἀνάγκη τῆς ρίμας γιὰ νὰ συμπληρώσῃ τὴ μουσικότητά του. Δὲν ἔξγει ἰδέες, οὔτε ἐκδηλώνει πάθη τὸ «βιβλίον τῆς Μιράντας». Εἶναι γιὰ τὶς ψυχὰς πὸ πέρασαν ἀπ' αὐτὰ καὶ ὑψώθηκαν πιὸ πέρα, ἀγνισμένες ἀπ' τὴν καθαρὴν φλόγα τους.

«Ὅλη ἡ ψυχῇ μου ἕνας καημὸς κί' ὅλη ἕνας πόθος εἶναι.»

Ὅχι. Κί' ἄκομα μιὰ ἔκστασις (σ. 14).

«Ἀπόψε ἀμύλητοι προστὰ στὸ διάφανον γαλάζιον τοῦ θερινοῦ λαμπροῦ οὐρανοῦ, ἄς σφίξωμε τὰ χεῖρια.»

Ἔρχονται ἐμπνεύσεις τρικυμιώδεις καὶ βίαιες, πὸ ὅμως σποῦν καὶ θυμωατίζονται ἀπάνω στὸ γρανίτη τῆς φόρμας, σπέρνοντας μόνο στὸν ἀνεμο λιγιστοῦς ἀφροῦς. Ἄλλ' ἢ ἐμπνεύσις αὐτῆς τῆς συλλογῆς εἶχε μιὰ σταθερὸν ἰσχύ, ἀντλησὰ ἀπὸ μέσῃ τῆς μιᾶς δυνάμει μετρομένη, ἀσφαλῆ καὶ ἀκατάσχετη, ὥστε ν' ἀναδύσῃ μ' ὅλη τῆς τὴν ἀνεση, ἐλευθερῆ καὶ σχεδὸν ἀκέρεια, ἀποθῶντας ἄρεμα τὰ δεσμὰ τῆς. Τῶσον, ὥστε καταπὰ κανεὶς νὰ ζηλευθῇ, νὰ φθονῇ τὴ σεμνὴν αὐτὴν ἀγνότητα, τὴν παρθερικὴν ξαστεριά πὸ δὲν ἔχει κανένα ψεγάδι, καὶ πὸ δὲν προσεῖν τὸν παρακινῶν ἐρεθισμὸν στοὺς σιολογίους ἀδένες τῆς Κριτικῆς, κρατῶντας τὴν σὲ σεβασμὸν καὶ σὲ ἀπόσταση. Τὸ ἀδελφικὸ καὶ ἰμόφωνον ζευγάρωμα τῆς κριτικῆς καὶ τῆς ἐμπνεύσεως, ἢ συμπαχία τους γιὰ ἕναν κοινὸ σκοπὸν, μαντεύεται, σὲ λίγο, ἀπάνω στὴ συλλογῇ ἐγὼ τὴν ἀνακαλύπτω στὴ θλιμμένη εὐγένεια τῆς φόρμας τῆς. Μέσῃ σ' αὐτὸ τὸ κράμα, ἀπ' τὴ μιὰ μερὶν βλέπεις νὰ μερώνῃ ἢ ἐξαψη τῆς ἐμπνεύσεως τους, κί' ἀπ' τὴν ἄλλη ἢ κριτικὴν νὰ γίνεται τρυφερότερη, ἀπαλωτέρα. Κ' οἱ δυὸ δύνουν τὰ χεῖρια, μὲ τὴ συναίσθησιν μιᾶς ἐπόδωνης, ἀλλὰ ὡφέλιμης ἀνάγκης. Ἐνα τραγοῦδι, ἕνα ποίημα τέτοιας μορφῆς, μᾶς μαθαίνει τὴν ἐγκρατέρησιν στὸν Πόνον, τὴν ἰσορροπίαν στὴν ἀπελπισίαν, περισσὸν ὅ καὶ γονιμότερα ἀπὸ κάθε Ἀγωγή κί' ἀπὸ κάθε Θεοσκεΐα, κί' ἀπὸ κάθε παράδειγμα. Ὁ ποιητὴς ἐκτοπίζει τὸν κριτικὸν στὸ «Βιβλίον τῆς Μιράντας». Γιὰ τὸν κριτικὸν προῦπάγει μέσῃ του. Καὶ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς, πὸ τὸν νοιώθει νὰ λατρεύῃ τὴν ποίησίν του, ἐκδηλώνοντας σ' αὐτὴν τὸν ἔρωτα πὸ ἀποποιήθηκε νὰ προσφέρῃ στὴ ζωῇ γιὰ τὴν ἔνωσιν ὡς ἀνάξια του. Ποῦ τὸν νοιώθει, ὕστερ' ἀπὸ τὸν ἐκνευρισμὸν τῆς καθημερινῆς πεζότητος καὶ τῆς φιλολοχικῆς του ἐργασίας, νὰ προσεβῆ σ' αὐτὸ τὸ δόξασμα μὲ τὴ βελτιότητα τῆς ληρώσεως. Ἄ, Θεὲ μου ! καὶ φαίνεται πὸς ὅλες αὐτῆς τὶς πικρὰς δὲν τὶς δοκιμάζουμε λίγο στὴν ἐπιχῇ μας. . . . Τὸ ἔξανλέω : ἡ κριτικὴ ἐκτοπίζεται ἀπὸ τὸ «βιβλίον τῆς Μιράντας». Δὲν ἔχει λόγον ὑπάρξεως. Τὸ ἔρ-

γο αὐτὸ διαφεύγει κάτω ἀπὸ τὰ γαμπᾶ, μογθηρὰ νύχια τῆς, ὅπως μιὰ στρογγυλῆ, γυάλινη σφαίρα, ἰδανικῆς ὁμαλότητος.

ΓΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

'Απ. Ν. Μαγγανάρης: «ΤΟ ΓΑΞΙΔΙ». Λυρικοὶ στίχοι. Ἰανουάριος 1924.

Παλιότερα, στὴ Σύμωνα, ἔτυχε θυμάμαι νὰ διαβάσω μερικὰ ποιήματα τοῦ κ. Μαγγανάρη, στὸ περιοδικὸ «Νέα Ζωή». Πρὸς νὰ ὁμολογήσω ὅμως πὸς δὲν μοῦ εἶχαν προξενῆσαι ἀρκετὰ ἰκανοποιητικὴν ἐντύπωσιν. Καὶ γι' αὐτὸ, μὲ κάποια προκατάληψη ἔνοιξα τὸ νέο αὐτὸ βιβλίον. Κί' ὅμως... Ἀπὸ τοῦς πρώτους στίχους ἀναγκάστηκα νὰ προσεξῶ μὲ συμπάθειαν τὴν ἐξελιγμένην ἐργασία τοῦ νέου ποιητῆ. Καὶ προχωρώντας στὸ διάβασμα, εἶδα πὸς βρισκόμουν μπρὸς σὲ μιὰν ἀποκάλυψιν, ἀληθινῇ ἀποκάλυψιν γιὰ τὴν στεῖρα ποιητικὴ παραγωγή πὸ μᾶς ἐφευροντοῦται τὸρα τελευταία. Τὸ «Γαξίδι» μᾶς παρουσιάζει ποιήματα αὐθόρμητα, εὐκρινῆ. Ὁ ποιητὴς τους φαίνεται νὰ κατέχῃ τὴν μεγάλην Τέχνην τοῦ νὰ δονεῖται βαθυὰ ἀπὸ τὴν ὁμορφιά τῆς θλίψης καὶ τοῦ πόνου. Δὲ ζητεῖ τὴ γὰρ τῆς ζωῆς—πρᾶμα ἀνεφικτὸ καὶ μάταιον γιὰ ὅσας ἐλλειπτεσμῶνας ἰδιοσυγκρασίας στὴν ἐποχῇ μας—βυθίζεται μὲ σιγήν στὶς ἀναμνήσεις του, ἀκούει τὶς μουσικὰς φωνὰς τῆς ψυχῆς του, καὶ τὶς διατυπώνει ἐλεύθερα κί' αὐθόρμητα. . . . Μιὰ τέτοια ποίησις δὲ μπορεῖ νὰ συγκινήσῃ παρα μόνον ὅσους ἔξερουν νὰ αἰστανθοῦν ἔντονα καὶ βαθυὰ, ἄσους ἀπὸ παντοῦ μωροῦν νὰ ξεχωρήσων τὴν ὁμορφίαν. Γιατὶ μιὰ ποίησις ἔτσι ἐλλειπτεσμένη ἀποστεινεται στὸ σαφηνισμένον αἶσθημα, πὸ θὰ ξέρῃ νὰ συμπληρώσῃ καὶ νἀφομοιώσῃ τὶς λεπτὰς συγκινήσεις τοῦ ποιητῆ. Μερικὰ ἐλαττώματα, βέβαια, ὑπάρχουν στὴ συλλογῇ. Ἐλαττώματα μορφῆς κυρίως : ἀτιχη ἐκλογή μερικῶν λέξεων, ἀρρυθμία σὲ ὁρισμένους στίχους, τετρασύλλαβα ὀλόκληρα φωτωμένα ἐπιθετα (καὶ μὴ λησινοῦμε πὸς τὸ «πλοῖσον ἐπίθετον» εἶν' ὁ μεγαλύτερος ἔχτος τῆς ὑποβολῆς στὴν ποίησιν). Ὁ κ. Μαγγανάρης δὲν κατέχει τὴν ψυχολογίαν τοῦ στίχου — ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ ἡ ἔκφρασις — κί' ἔτσι παρουσιάζονται πολλοὶ στίχοι (παραπολλοί, εἶν' ἀλήθεια. . .) διατυπωμένοι ἀκαμπτα, σκληρᾶ, δίχως γοητεία καὶ μουσικῆ. . . . Αὐτὸ ὅμως πὸς κυρίως μᾶς ἐνδιαφέρει σ' ἕνα ποίημα εἶνε ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἐκδηλώνεται ἡ συγκίνησις τοῦ ποιητῆ. Ὁ κ. Μαγγανάρης, ξέρετε νὰ μᾶς πῆ κρυφὰς ἱστορίας τῆς ψυχῆς του, μ' ἕναν τρόπο λεπτὸν καὶ μελαγχολικόν. Κυριεῖται ἀπὸ ἀναμνήσεις, θυμάται χαμόγελα περασμένα καὶ γοητευτικὰ. . . .

Τόσες εἴδων τὸ χάραμα μιᾶς νέας αὐγῆς, πὸ ἀνθίζαν τὰ πιὸ γλυκά μου ὄνειρα καὶ οἱ πιὸ γλυκοὶ καημοί, κί' εἰδῶνα τότες τὸ ἄνοιγμα τῶν γλασσιῶν, πὸ ἔχονταν τὸ θεῖο τους μύρο στὴν καρδιά.

Κί' ὕστερα ἔρχεται μιὰ μουσικὴ φωνῇ νὰ ψιθυρίσῃ ἐλπίδες καὶ σχέδια — τὴν ὥραν τοῦ σουρούπου, ὅταν ἡ σκοτεινὴ ἀρχίζει θοαπὰ νὰ νανορίζῃ τὶς θλίψεις μας.

Δὲ θᾶβροι πᾶ τὴ θλίψη μου ὁ χειμῶνας, μὲς στὰ βαρῦά μου στήθια σφαλιγτῇ, κάποιες πεταλούδιττες θὰ πᾶν παρῶν μὲ τὴν παλιὰ μου ἀγάπη νὰ δουστῆ.

'Αλλὰ ὄλ' αὐτὰ πρὸς τί ; Ἀφοῦ ἡ Ἄνισ μᾶς παραμυθεῖ, ἢ Ἄνισ «ἡ αἰώνια ἐρωμένη» τῆς πνιχτικῆς ζωῆς μας ; . . .

Κί' οὔτε κί' ἀπόψε ἢ θλιθερῇ νυκτιὰ δὲ θὰ σκεπάσει κάτι, πὸ ὁ χρόνος ὁ ἄσχοπος μ' αὐτὸ μὲ ξεγελά, κί' ἡ μέρα, ἡ μέρα ἀνώφελῃ, γοργῇ, ξανὰ θαρθεῖ κί' αὐτὴ νὰ μὲ γελάσει.

Μιλῶ ἐδῶ ἀποκλειστικὰ σχεδὸν γιὰ τὸ 1ο μέρος τῆς συλλογῆς. Τὰ δυὸ ἄλλα μέρη, δίπλα σὲ μερικὰ καλὰ ποιήματα

παρουσιάζουν κι εξέζητημένες προσπάθειες, και άλλα ποιήματα που άδικούν τον ποιητή. Θέλω όμως να υποθέτω πως το 1ο μέρος του βιβλίου αντιπροσωπεύει την τελειότητα εξέλιξής του. Αντιπροσωπεύει πάντως την εκδήλωση των ειλικρινέστερων κι αγνότερων στιγμών της ποιητικής του διαθέσεως — ηγής μιας ποιήσεως λεπτής, αισθαντικής, διαυγούς, υποβλητικής — αληθινά μοντέρνας. Κι αυτό δεν είν' άρκετό ;

ΙΣΑΝΤΡΟΣ ΑΡΙΣΤ

Πέτρος Χάρης Η ΤΡΑΒΥΓΓΙΑ ΝΥΧΤΑ ΤΗΣ ΓΗΣ. Διηγήματα. «Ίκδοσεις Ν. Γραμμάτων Αθήνα, 1924.

Το πρώτο έργο του κ. Χάρη, δοσμένο συνολικά : διηγήματα που ξαναδιαβάσαμε, γιατί τ'άχει σκορπίσει σε διάφορα λογοτεχνικά περιοδικά. Τό ξαναδιάβασμά των, μάς κάμνει τώρα, πύθ προσεχτικούς : τότε, τὰ διαβάσαμε για να περάσει ή ώρα, ή γιατί έπρεπε να διαβάσουμε όλη τή συναρπασία του περιοδικού. Τώρα, τὰ διαβάζουμε για να κρίνομε. Και πρέπει να εκφράσουμε τή γνώμη μας, έτσι καθαρά με μερικές βάσεις. Λοιπόν με τὸ διάβασμά των, βρήκαμε πολλά, όχι και τόσο καλά. Δὲ θέλομε να προδιαθέσιμε κανένα, μά ούτε και να λιπήσιμε κανένα από τὸν κ. Χάρη, που άσφαλώς κάτι θὰ πῆ μέσα του. Επαναλαμβάνω πως πρόκειται περί ατομικῆς γνώμης. Ο συγγραφέας έχει σε μερικά έλλειψεις : τούτο όμως δεν θὰ πῆ πως τὰ άλλα δεν είνε καλογραμμένα. Κάθε άλλο. «Αν μάς άρεσε τόσο πολύ τὸ «Μιά έγγραφη», μάς γάλασε όμως τήν καλήν διάθεσι «Ο καλός» που μάς κούρασε στήν περιγραφή, ὁ άπογοητευμένος άσθενικός ήρώας του. Στις «Βραδυές ώρες» βρίσκουμε μερικές συγκεκριμένες έννοιες (σελίς 55), λέξεις που μπορούσαν να λείπουν, μοντέρνες παραξένιες που άσφαλώς ὁ συγγραφέας τις βάζει για έκκεντρικότητα και για να κάμη έντύπωση, όπως : «άκλουθησα τὸ στενό μακροκυλό χαλί του διαδρόμου», παραλληλισμούς «οί γλυκιάς ;) άκτινες είχαν ζαπλωθεί σαν γαλανές ;) έταίρες σε μακρόν τιθάμι στο χαλί του διαδρόμου». Σ' όλα του τὰ διηγήματα διακρίνομε τή σφραγίδα του «ρωμαντισμού», που άσφαλώς θὰ είνε η̄ τελευταία εξέλιξη τού φίλου κ. Η. Χάρη. Ένας παράξενος πυρετός βορρηνής πλήξεως και μονοτονίας, κυριαρχεί παντού. Κ' εξακολουθούν οι ιδιότροπες τοιχογραφίες «στους τοίχους τὰ μαυρόβενια άνάγλυφα (σελ. 58), «βγήκα, έξω χωρίς να γυρίσω να δω πίσω» (58) κτλ., μέχρις ότου βρούμε μιὰ άσκι σαν τὸ «μετά θάνατον» για να επιδοθούμε νοητικά στήν άρμονία τῆς. «Ομως κι' εδὼ μάς κυνηγά ή θύμησις των, σαν παρξένη Έριννώ. Έν τούτοις άς πιστεύει ή συγγραφέας, πως κατορθώσαμε να μεταφέρουμε τή σκέψι μας, κι' έτσι χωρίς καμμιά προκατάληψη ή επίδοσι, μετά τὸ διάβασμα του βιβλίου, έγράψαμε τὸ σημείωμα τούτο. Εικάσαμε μιὰ φυγαλέα γνωριμία. Γιατί όμως να μην είνε πλατεια και διαρκής ;

Κώστας Φαλτάιτς «Εξομολόγηση Κοριτσού». Αθήνα 1924.

Μέσα σε 16 σελίδες μεγάλου σχήματος ὁ κ. Κ. Φαλτάιτς μάς παραθέτει σε σιγνές ήμερολογίου τὰ άπομνημονεύματα ενός κοριτσιού, τού όποιου ή ψυχούθησι, πολλαπλή στήν άρχή, ήταν άνοικτή σε κάθε άνδρική εκδήλωσι. Δεν μπορούμε να επεκταθούμε σ' αυτό μας τὸ σημείωμα πολύ, γιατί ὁ χώρος δεν μάς τὸ επιτρέπει. Τούτο όμως δεν μάς εμποδίζει να γράψουμε σε λίγα λόγια τὰ κυριώτερα προτερήματα και ελαττώματα τού μικρού αυτού βιβλίου. Και πρώτα-πρώτα μάς σταματῆ ή αφήγησι και τὸ λεκτικόν. Η πρώτη πολὺ καλή, ρέουσα, τὸ δεύτερο πολύ άναγνωστικό, η̄ πιὸ καλλύτερα δημοσιογραφικό. Είνε έπίμενο ὁ άσολογούμενος με τήν δημοσιογραφίαν να μη μπορεί να γράψη καλή δημοτικὴ γλώσσα. Έν τούτοις δὲ μάς κουράζει και πολὺ ή άνάγνωσι. Τὰ άλλεπάλληλα γεγονόςα και ή διάφορες σκηνές μάς κινούν τὸ ένδιαφέρον σε τρόπον ὡστε να φθάνη κανείς στο τέλος χωρίς να τὸ καταλαβαίνη καλά-καλά. Ο κ. Φαλτάιτς που έχει στο ένεργητικό του και άλλα καλά διηγήματα, άς προσέξῃ καλά τή γλώσσα.

Η γλώσσα είνε τὸ στοιχείο τὸ συνδετικό μεταξύ τού κειμένου και τού άναγνώστου. Η γλώσσα προδιαθέτει άμείωτως τὸν άναγνώστην.

Ο ΜΑΡΙΟΣ ΒΑΓΓΑΝΟΣ

Louis Roussel—Eugene Clément : «A L' OMBRE DU FIGMER» — Contes de P. Vlasto. Paris 1924.

Ο σοφός Γάλλος καθηγητής κ. Ρουσελ, στήν τόσον ένδιαφέρουσαν σειράν των μελετών του επάνω στή σύγχρονη νεοελληνική φιλολογία, έπρόσθεσεν ένα βιβλίο άρκετά σημαντικό στή : μετάφραση τού έργου τού κ. Η. Βλαστό, «Ερμωνα, «Στόν ίσκιό τῆς Νυκιάς» έναν άναλυτικόν πρόλογο.

Στή σειρά των πρώτων καλλιτεχνών μας, γερά μορφομένος, γεμάτος πίστη στα ίδανικά του, ένθουσιώδης ὡς και σταθερός πραγματιστής, διαδασμένος, έμπροτισμένος, κομμογροσιμένος, ὁ Πέτρος Βλαστός δεν μπορούσε να διαφύγῃ τήν προσοχή τού κ. Ρουσελ, ὡς δεν διαφύγε και τήν προσοχήν μερικῶν νέων λογίων. Με άκρίθειά τῶς, ὡς τή στεγνότητα, —και ύπάρχει ένα τέτοιο σημάδι κρούσης στεγνότητος και στόν κριτικό και στόν κρινόμενον, — ὁ κ. Ρουσελ αναλύει και τὸ ποιητικὸ και τὸ πεζὸ ἔργο τού συμπατριώτου μας, έπιμένοντας ὡς τόσο ίδίως στήν τεχνικὴν άποψή του, ες άφορμῆς τῆς όποιας παρατάσει και πειστικά δοκουμεντά. Αλλά στόν «Ερμωνα ύπάρχει ες ἑσῶ σαφής, εκδηλή και μεγαλόφωνη ή ιδεολογία, ή ώριμένη και άλύγιστη συγκρότηση άρχῶν επάνω στις σφαιρες και τῆς τέχνης, και τῆς φιλοσοφίας, και τῆς ιστορίας. Ψφουούμε σι ή ούσιωδέστατη αυτή ὄψη δεν έπρεπε να παραλειφθῇ, προκειμένου να συνοδεύει ένα άπάνθισμα τού πεζού ίδίως έργου τού Βλαστό, και που πρόκειται να κυκλοφορήσει και στο έξωτερικό.

Και στή μετάφραση των διηγημάτων, ἔχομε μιάν επιφύλαξή : ὁ Βλαστός είνε από τους καλλιτέχνες τῆς γλώσσας, από τους stylistes στήν εὐρύτατη σημασία τῆς έννοιης. Κάνει γλώσσα, ὄρος και λέξεις. Και μιὰ μετάφραση μπορεί να τὸν άπογοητώσει άπ' αυτό τὸ στοιχείο, αποδίδοντας τις έννοιες του σε μιάν άμαλή Γαλλική, και ὅχι τις έξφρασμένες λέξεις του.

Μ. ΕΠΗΡΕΙΝΟΣ

Κ. Ν. Κωνσταντινίδη: ΒΑΣΙΛΑΜΑ—Ποιήματα. Έκδοσις «Ν. Ζωῆς»—Αλεξάνδρεια 1924.

Από τους πρώτους στίχους των, γεμάτους έναν ήρεμο κι' άπαλό μυστικισμό, επάνω σε μιάν ώμορφην εικόνα, που ξετυλίγεται με τήν πιὸ άβίαστη κι' άνεπιτήδευτη χάρη, ὁ ποιητής των «Βασιλάμων» μάς γίνεται συμπαθητικός, πολύ συμπαθητικός.

Και πιὸ πέρα, στο Τελευταίό χαμόγελο τού Πατέρα του, ένα τραγούδι αληθινά σπαραχμένο, μάς δίνει να νιώσουμε, πως μπορεί ν' άγκαλιάσει τὸν Πόνο, με τήν ίδια δύναμη, που μπορεί και τή γλωμή και ήρεμην ωμορφιά. Και στις Στροφές του και στήν Έμπνευσι και στο Τραγούδι τῆς Ζωῆς και σε τόσα άλλα καλά τραγούδια του, μάς δείχνει, πως έχει βαθειά μέσα του, όλη τήν διάθεση, που μπορεί να χαρακτηρίσει τὸν ποιητή με τὰ πιὸ καλά γλώματα. Ξέρει να κολουπάει στήν επιφάνεια τού νερού με πλαστικότητα και χάρη, ὡς επίσης ξέρει καλά να βουτᾷ στο βυθὸ και να βγάζει, σαν ένας επιδελύς δύτες, από βαθείες σπηλιές, κρυμμένα μαργαριτάρια. Αλλού είνε ὀρηκτικός σαν χειμάρρος κι' άλλου ήρεμος σαν θάλασσα που δεν τή χιδείει ή παρυμνική πνοή. Είνε τεχνίτης, που ξέρει να συγκρατήσῃ τήν προσοχή και τὸ ένδιαφέρον, χωρίς να κενώσει τὸν άναγνώστη του.

Μερικά τραγούδια του είνε φανερά επηρεασμένα από κάποιους άλλους ποιητές (π.χ. ή Καλωσύνη, και μερικά άλλα, από τὸν κ. Καβάφη) ὡς επίσης και μερικά άλλα με πολλές χασμωδίες και με άταχτο ρυθμό. Δυό-τρία είνε και χωρίς καμμιά, έντελώς καμμιά ποιητικὴ αξία (π.χ. Οί Βούλγαροι.)

Μά όλες αυτές οι παραπάνω άτέλειες, δεν μπορούν να μάς μεταβάλουν τή βασική μας γνώμη για τὸν κ. Κωνσταντινίδη. Δὲ λέμε βέβαια πως είνε εξαιρετικός, σε πρωτοτυπία, ή σε δημιουργικότητα. Είνε όμως, άλλου μιὰ δροσερή ποιητικὴ πνοή, καλοπρόσδεχτη, κι' άλλου, ένα ήρεμο και μελαγχολικό παράπονο, δίχως μονοτονία, δίχως προσποίηση, με άρκετὸ βάθος στή σκέψι του και ὅχι λίγο ταλάντο στήν εκτέλεσή του. Είνε με δυό λόγια ΚΑΛΟΣ—ΠΟΛΥ ΚΑΛΟΣ. Ίσως αὐριο, με ένα άλλο έργο του γίνει και κάτι περισσότερο από καλός.

Φιλοκτῆτης Λαμπράκης (Πέτρος Λειψώνας) : «ΣΑΝ Ο ΝΕΪΡΑ ΚΑΙ ΣΑΝ ΠΟΘΟΙ». Τόμος ποιημάτων. Βόνιτσα 1925.

«Μά κ' ή θλιμμένη μου καρδιά σαν κύμα κλαυθυρίζει, που είνε τὸ βράχο με ὀμή άλύπητα κυτᾶ.» «Θαροίς πως κάποιον άγριωπὸ νανουρίσμα τονίζεις.» «Άκου στήν ἔρημη ψυχιά τὸ βράχο πως βογγάει.» ... κ.τ.λ. ... κ.τ.λ. ... Περιέργη, αλήθεια, περίεργη μέχρις εξώφρενικότητας ή νοοτροπία τού ποιητή. Μεις τουλάχιστον, δεν ακούσαμε ποτέ άγριωπὰ νανουρίσματα, ούτε βράχους που να βογγάνει !

Και σταματοῦμε εδῶ, μη θέλοντας, μη τολμώντας, να εξετάσουμε τὸ τεχνικὸ μέρος. Σ' ένα μοναχά τραγούδι του, στόν «Τζιζίκια» μέσα σε είκοσι στίχους μετρήσαμε δέκα πέντε βαρείες κι' ανυπόφορες χασμωδίες. Κ' είνε κι' άλλα χειρότερα. Ο ποιητής έχει παρμένο διαζύγιο από τὸ μέτρο και τὸ ρυθμό. Είν' αλήθεια πως τ' ὁμολογεί κι' ὁ ίδιος μέσα στόν πρόλόγο του, λέγοντας πως τὰ τραγούδια του είνε : «Ένα από τῆ νεότερη Τέχνη και τὸ νεότερο πνεῦμα.» Μά ὅχι κ' έτσι πάλι. ... Χρειάζεται και κάποιος στοιχειώδης σεβασμός σ' ώρισμένες αξιώσεις τῆς Τέχνης που δεν μπορεί ὁ καθένας να τις πιάνει από τ' αυτὶ και να τις πετάει στο περιθώριο, σήμερα μάλιστα που ποίησι θα εἰπῆ άρμονία, συμμετρία, ρυθμικότητα, μουσική. Τὸν ποιητὴν δεν τὸν κάνει μονάχα ή ποιητικὴ διάθεση. «Ολοι, λίγο-πολύ, ἔχομε και μιὰ ὄσση άπ' αυτή, γιατί ὅλοι μας ἀισθανόμαστε κάτι μέσα μας. Μά, για τὸν ποιητὴ των «Σαν ὕνερα και σαν πόθο» κι' αυτή ή ποιητικὴ διάθεση είνε τόσο φτωγὴ και μονότονη, ὡστε να μη μπορεί να μάς σταματήσῃ τὸ ένδιαφέρον. Από τήν άρχήν ὡς τὸ τέλος τού βιβλίου του, ένα παράπονο αντιπαθητικό, μονότονο, άρρωστο, στις περισσότερες μεριές βαμμένο και περιττολόγο, μάς γεμίζει μ' έναν πολὺ κουραστικό και δυσάρεστον έννευρισμό.

Κάπου-κάπου μοναχά, σαν ὕσας στήν ἔρημο, ξεπετιώνται μερικά, ελάχιστα, τραγούδια του ὑπερῶτα κάποις εἰς εἰκόνας τους, πάντα ὅμως κι' αυτὰ ανυπόφορα στήν εκτέλεσή τους. (Τὸ Φινόπωρο Σελ. 93, τὸ Ηθέλα Σελ. 52, Τὰ δυό λουλούδια Σελ. 37 και τρία τέσσερα ακόμα, που αν τὰ πρόσγιν ὁ ποιητὴς στήν εκτέλεσή τους θὰ μπορούσε να τὰ διαβάσει κανείς χωρίς πολλές διαμαρτυρίες !)

Ὡς πρὸς τήν εμφάνισι τού βιβλίου, — είνε κάτι κι' αυτή— δεν ἔχομε λόγους για να μη μάς άρέσει. Άρκετὰ καλλιτεχνική κ' έπιμελημένη. Χαρτί άρκετὰ καλό, σελίδες ὅχι λίγες και σχετικῶς ... πολὺ φθηνά !

ΚΟΥΡΑΚΟΣ Κ. Μ.

ΑΛΚΗΣ ΘΥΛΟΣ

1. Δ. ΣΟΛΩΜΟΣ (Κριτικὲς ὀμιλίες)

2. ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Ο Αλκῆς Θύλος με άπασχολεί συνάμα και μ' ένθουσιάζει από πολλά, από πάρα πολλά χρόνια. Σχεδόν από τότε που άρχισαμε κι' εκείνος κι' εγω να γράφουμε. Ο Αλκῆς Θύλος παρουσιάζει ένα μοναδικό φαινόμενο συνδυασμού δύο πελωρίων αντίθεσεων : τῆς μεταφυσικῆς έξαρσης με τήν αντικειμενική ξερή παρατήρησι. Ένθουσιάζεται, περιβάλλεται με φωτιές και πάθος, για μιὰ μελέτη, να πούμε,

που για κάθε άλλον θὰ ήταν άχαρη δουλειά, ζήτημα εργατικότητας και συνείδησης μόνο. Έπειτα συνώνονα υποκειμενισμὸν απόλυτο σε αντικειμενικά θέματα. Με δυσκολία, ακούοντας τον κανείς να ὀμιλή, θὰ μπορούσε να διακρίνη τήν αντικειμενικότητα, τήν ξερή, τήν άπόλυτη, αντικειμενικότητα, περιβλημένη τις φλόγες τούτου ένθουσιασμού και μεταρσίωσης. Έγω κυριαρχικά ιδρύσει στήν ψυχῇ μου τὸν υποκειμενισμό. Κάθε λογική, κάθε αντικειμενική παρατήρησι, τήν ἔγω στείλει να πάη περίπατο. Μπορώ να πῶ δυσπιστὸ και άγροιάζω κάθε δουλειά εμφανιζόμενη με τὸ κύρος τῆς αλήθειης και τῆς λογικῆς. «Ομως τὸ ίδιο δεν μου συμβαίνει με τὸν Αλκῆ Θύλο, ακριβώς, γιατί κυριαρχῶ, ὡς έντύπωση, τὸ θεῖο στοιχείο και με κάνει να παραμερίζω, ούτε καν να διακρίνω τους καπούς τῆς ξερῆς δουλειάς, δουλειάς μηνῶν, τὸ ξέρω, που εγέννησαν (μυστήριο) αυτόν τὸν ένθουσιασμό ! Δεν θὰ ξεχάσω ποτέ τὸν ένθουσιασμό μου για τή σειρά των διαλέξεών του για τὸν Ένρικο Ίφεν. Ὅση χάρη ὡδχαν δώσει οι μελέτες τού Σουαρές (Τρεις Άνθρωποι) — άπόλυτης υποκειμενικότητας —, άλλη τόση και τού Θρύλου. Και έτσι, χωρίς λογική, χωρίς να ξέρω τὸ γιατί. Ήταν δημιουργία έσωτερική. Ήταν ὁ Ίφεν τού Θρύλου, δηλαδή ένα νέο είδος.

Τὸ ίδιο και για τὸν Σολωμό. Κάθε άνθρωπος, κάθε άναγνώστης, κι' εγω έπομένως σαν άνθρωπος και σαν άναγνώστης, έχει μέσα στήν ψυχῇ του συνειδητὰ ή άσυνειδητὰ κάποια σχηματισμένη ιδέα, κάποια ταξινόμησι για κάθε αξία (αξία έννοῶ ὄτιδήποτε που πέφτει στήν ψυχική μας παρατήρησι : ὡς είνε τὰ φρούτα, τὰ ποιήματα, τὰ άστρα, τὰ πρόσωπα, και τὰ λοιπά). Έγω λοιπόν κάποια έννοια μέσα μου που μου εξηγεί αόδηγητα τί είνε για μένα ὁ Σολωμός. «Ας μη φανῆ περίεργο, αν πῶ εδῶ, πως μου έχει κολλήσει μιὰ γνώμη, που ὁ καθολικισμός είνε εκείνος που δίδει εκείνο τὸ κάτι στο Σολωμό, εκείνη τήν παρθενικότητα, που είνε δυσδιάκριτη στους μη καθολικούς, γιατί δεν ἔχουν μιῆ στήν ψυχῇ αὐτοῦ τού δόγματος, ὡστε ξέρουν τὸ τί κατορθώνω. Έγω τήν ιδέα, πως ένας υποκειμενισμός ὑποπτος (ὅχι κακόπιστος) διέπει ὅλον τὸν Σολωμό. Έχει ὑποστῆ τήν πλάνη, που ἔχουν ὑποστῆ ὅλοι οι ρωμαντικοί, να θεωρῆ ανύπαρκα πράγματα για ψυχικὸ κόσμη. Ζῆ μ' αυτήν τήν πλάνη, θεοιδύει αυτὴ ή πλάνη μέσα του και τὸν κυριαρχεί. Κάθε τι κυρίαρχο είνε σεβαστὸ και συμπαθητικό. Η άφετηρία ὅμως ἅμα είνε στραβή, καταντά και τ' ὅλο ἔργο ασυμπαθές. Αὐτὲς είνε δυό-τρες σκέψεις μου για τὸ Σολωμό.

Αλλά δεν πρόκειται γι' αυτό. Αν τὸ πάρομε αντικειμενικά, συμφωνῶ σε πολλά σημεία, δεν συμφωνῶ σε άλλα. Αλλά τί νόημα ἔχουν οι συμφωνίες και οι διαφωνίες, όταν βλέπει κανείς μιὰ δλόκληρη δουλειά, μιὰ σύνθεση, τῆς όποιίας παρακολουθεῖ τὸν κριτικὸ συνειρμό και τῆς κανεις μιὰ-δυό ὄρες μ' έναν ζακύνθιο, άνασυγκρότησι τέλος πάντων άρετία, ποιητῆ — άσχετα αν εἰκαστικό, πραγματικό ή δεν ξέρω τί άλλο. Τί είνε ή πραγματικὸτητα άλλο παρὰ οι στιγμές που ζῶμε και οι έντυπώσεις των στιγμών που ζῶμε.

Δεν φαντάζομαι τὸν Θύλο—είνε λόγος πιὰ ιδιοσυγκρασίας—άπαλλαγμένο τελείως από τήν ξερή και άγρονη μεριά τού χαρακτήρα του. Θὰ ήταν θρίαμβος για τὸ ὄλο του — να τὸ φανερώσουμε : — αν άπεκδυμένη τὸν παλιόν ένθουσιασμόν, βουτούσε στή μεταφυσική, και ἔμενε εκεί. Με τις δυνάμεις που ἔχει, θὰ εἴχαμε εδῶ κακί μας, μιὰ καινούργια Χριστίνα Ρωσσέτι. Αλλά ὅλα γίνονται. Μπορεί να τὸ ἀποκαλυφθῆ τέλος πάντων ὁ έξωτισμός.

* * *

Η συμπαθεια που πηγάζει σαν δύναμη μυστηρίου από κάτι βάζει και που δεν έχει ούτε σκοπὸ, ούτε δικαιολογία, αποπελεῖ τὸ κυριώτατο, τὸ μόνο ἀάθητο κριτήριό για άτιδήποτε. Και τὸ κριτήριό τούτο παραβλέπει πάντα ή αντικειμενική εξέταση. Τί θὰ είνε κυριαρχικώτερο για να κρίνομε έναν άνθρωπο που ζῆ ανάμεσό μας, παρ' αυτός ὁ

άνθρωπος, παρ' αυτό το βλέμμα του, παρ' αυτή ή λαλιά του, οι διαθέσεις του άπεναντί μας κι ή μυστική έλξη ή δική μας προς εκείνον.

"Ετσι, τον κ. Κ. Παλαμά πρωτογνωρίσα μιιά νύχτα του χειμώνα στο περίφημο γραφείο του, που τόσο καθαρά μās τó δείχνει ό κ. Θρόλος. Υπήρχε και από πρίν μεταξύ των δυοών μας επικοινωνία ψυχική και τραβήγμα έκατέρωθεν πολύ μεγάλο. Δέν διαφεύσθηκε τίποτε από τις βεβαιότητές μου, και ούτε που υπήρχε φόβος να διαφύσθη, γιατί όταν μιλή ή ψυχή, δέν είνε γεγονότα ισχυρά ν' ανατρέψουν τις όμιλίες εκείνες. Έγινε μās συνένωσαν και κοινές δυστυχίες και άλλοι δεσμοί, ώστε να μένη ό άπόλυτος σεβασμός και ή άπόλυτη αγάπη καταστάλαγμα της ευτυχισμένης αυτής γνωριμίας.

Δέν θά ντραπώ διόλου τώρα να πώ, πώς τó έργο του κ. Παλαμά δέν μου είνε γνωστό. Δέν είνε υπερβολή αν μιλοήσω ότι, μικρός, δεκάξη χρόνων, διάβασα τον Δωδεκάλογό του Γύφτου, έθην μου έμεινε σαν όπτασία μιιά περδικόστηθη Τσιγγάνα που μιλεί επιταχτικά με τάστρα σε ώρα νυχτερινή, πολύ προχωρημένη, κι' ένας Τσιγγάνος, σαν είδες άγαλμα του Ροντέν. Μετά πολλά χρόνια διάβασα τον Τάφο, τά Σαυρικά Γυμνάσματα και τή Αιωνόθαλασσα και τήν Τρισύγγνη. Ίδιώς όμως με κατάπληξη και αγάπη είδα και κρωτοδιάβασα (αυτό είνε τó πρωτόκουστο) σε γλώσσα έγγλέζικη τήν 'Ασάλυτη Ζωή. Ακόμη ξεφύλλισα και αγάπησα μερικá τραγούδια από τους Βωμούς. Αυτή είνε ή γνώση μου από τó έργο του Παλαμά. "Όχι όμως και του ανθρώπου, καθώς προείπα. "Αν δέν ντρέπομαι για τήν άμέλειαν αυτή, τούτο είνε από τήν εσωτάτη συνείδηση, πώς δέν έχει καμιά σημασία τó πράγμα. Ή βάση έγκειται στα όσα είπα παραπάνω. Και ή βάση υπάρχει άπόλυτα στερεή. Δέν με τραβήξε ποτέ τó έργο του κ. Παλαμά. Οι όρμοι μας είνε έντελώς άλλοι. Με τραβήξε ό άνθρωπος Παλαμάς. Και αυτό είνε τó ασφαλές και αγαπημένο μου κριτήριο. Προς τί ν' ασχοληθώ με τó έργο του ποιητή, που δέν ανταποκρίνεται στην ψυχή μου, αφού είχα από τον ίδιο τούτον ποιητή πολύ περισσότερο ν' αντίλησω (όσα αντίλει ποιητής από ποιητή, άνθρωπος από άνθρωπο), και τά αντίλησα, και τά εξάντηλησα. "Αν ανάλαμβανα να κρίνω τον κ. Παλαμά, δέν θά κοπιάζα, δέν θά δυσκολεύομαι διόλου. Θά έπερα τις δυο λέξεις τού ίδιου για τον έαυτό του, κι' εκεί θά σταματούσα. «Είμαι Ουγκολάτρης». Είνε υπεραρκετό.

Είνε τώρα φανερό, πώς τέτοιος ών, έν τριάντη άμυθία ζών, και τέτοιες αντίληψεις έχων, δέν θά μπορούσα να βρεθώ σε πολλήν επικοινωνία με τον αντικειμενικό τρόπο της μελέτης του κ. "Αλικη Θρόλου. Ή επικοινωνία μου και ή κρίση μου πρέπει, έξω από τήν έμφυτή μου τάση, να είνε μοιραία αντικειμενική. "Εξω της ψυχής δηλαδή. Όπωςδήποτε ίδου δυο τέτοια λόγια : μου κάνει έντύπωση ή φωτεινή κρίση του κ. Θρόλου. Πώς—ψυχρά πάντα—ζωντανεύει τον άνθρωπο. Πόσο καθαρά αναλύει τις σκέψεις του και τó ξένο έργο (βέβαια ξένο, γιατί μόνο τά ψυχικά έργα άφομοιώνονται, τά λογικά και βροντώδη έπη-ρεάζουν μοναχά). Πόσην ένότητα έχει στους συλλογισμούς, στον κυρίαρχο συλλογισμό, που διαπνέει όλη, άπ' αρχή μέχρι τέλος, τή μελέτη. "Όλα τούτα χαρίσματα όχι για περιφρόνηση. Τί λέω. Έντελώς έξαιρετικά και σπάνια. Στο προηγούμενο μου σημείωμα για τον Σολωμό είπα τον μόνο μου πόθο, σχετικά με τον κ. "Αλ. Θρόλου. Τό επαναλαμβάνω κι' εδώ και θά τó επαναλάβω πάντα, ίσως που θά τον δω να εκπληρώνεται.

T. ΠΑΠΑΤΖΩΝΗΣ

IRENE CALANOU "TOUTE NOTRE HELLADE,, Έκδοσις LIBRE

"Ενα βιβλιαράκι με μερικά διηγήματα και μάλιστα γραμμένα στη Γαλλική από Έλληνίδα, τραβά άμέσως τó ενδιαφέρον. Είχαμε τήν προϋπόθεση πως θά ήταν πρωτόλεια πράγματα και μάλιστα γραμμένα άταχτα και χωρίς προσοχή. "Αλλά βλέπομε άμέσως τó αντίθετον : παρ' όλας

τάς άσυγχρονότητες των θεμάτων που άνάγονται στην αρχαίαν Έποχή, και παρ' ό,τι ή συγγραφέας είνε Έλληνίς, τó διάβασμα κρατεί σε ζωήρον ενδιαφέρον τον άναγνώστη που διατρέχει τó κείμενο γρήγορα γρήγορα. Υπάρχουν πολλά που βρύνουν τήν συγγραφική τέχνη της συγγραφέως. Έν τούτοις θέλομε—επειδή και άναπισθή-τα είνε και συγγωρονται—να πιστέψομε πως αυτό δέν προήλθε από τίποτε άλλο, παρά μόνον από τή δυσκολία του να μεταφέρει τα Έλληνικώτατα θέματα της στην Γαλλική. "Αλλ' ή Είρ. Γαλανού θά θέλησε άκριβώς να γνωρίσει τήν ώραιαν Έλλ. μυθολογία στους ξένους. Αυτό είνε, παρά πολύ, Γιαυτό περισσότερο πρέπει να είνε υπερέφηνη. Κι' αν δέν υπήρχαν τά λίγα τεχνικά λάθη, θά ήταν ή μάλλον να στέκονταν άμέσως άμέσως από τó πρώτο βιβλίο, πολύ ύψηλά. "Ας τής τó εύχηθώμε για τó κατόνιν.

I. Π.

ΠΕΡΙ ΤΑ ΣΗΜΕΡΙΝΑ ΦΥΛΛΑΔΙΑ

ΜΙΑ ΞΕΗΓΗΣΙΣ

Ό τελευταίος θόρυθος που έγινε τόσο στην "Αλεξάνδρεια όσο κι' εδώ, μās έκαμε να άφιερώσωμε τούτα τά φύλλα στον Κ. Η. Καβάφη. Είμεθα κατά τής είδωλολατρίας και προσωπολατρίας. "Αλλά σε τέτοιες στιγμές, ή εκτίμησις έχρησιζεί. Δέν φανταζόμαστε ποτέ να επείραζε κανένα από τó έρημητήριόν του, ό ήρεμος και σιωπηλός Διδάσκαλος, που άπασχολημένος πάντοτε με τήν Τέχνην του και περικυκλωμένος μέσα στα τέιχη τού ίδιου του έ-αυτού, εργάζεται τόσο συστηματικά και εύσυνειδήτα, ό-σον κανένας άλλος άπ' τους σημερινούς μας δημιουργούς. Και φέρουν οι έχθροί του ως δικαιολογίαν των, τήν Ζωήν τού Διδασκάλου. "Αλλ' εδώ, δέν έχει καμμίαν σέβειν ή Ζωή τού Ποιητού. Ή Ζωή του ανήκει στον Άνθρωπον, και τó έργο του στο κοινόν. Τίποτε άλλο.

Ηλλοί θά βρεθόν.—Έπως και εύρέθησαν, να πούν πως ό θόρυθος αυτός διενεργήθηκε καταλλήλως για να ύψωθ ή Καβάφη, όπως και άλλοι είπαν πως τον δημιούργησεν ό ίδιος ό Ποιητής. Τούτο είνε, όλος διόλου ψευδές. Είμεθα συνθησιμένοι να μην άκτιμοίμε πρόσωπα, αλλά έργα. Και τó έργο του σημερινού Ποιητού, που παρουσιάζομε πανηγυρικά, είνε κατά τήν αντίληψή μας τεράστιον, σημαντικόν : κι' έχει φθάσει πιά προς τó τέλος. Γι' αυτό όφεί-λουμε να σεβασθώμε τó έργο του, που και σημαντικό είνε και άρκετά άναμφισβήτητο, άποδίδοντές του τήν άμείζου-σιν θέσιν μέσα στην Νεοελληνικήν Γραμματολογίαν. Άρ-κετά είχε παραγωνισθεί καταλλήλως από τους διαφόρους, κατά δυστυχίαν Νεοέλληνας ποιητάς που μιλούσαν κακων-τρεχώς πάντα γι' αυτόν, ό οποίος σεβάσθηκε τόσο τήν Τέχνην, και μάλιστα μη στηριζόμενοι επί όρισμένων ση-μείων.

"NEA TEXNH.

ΟΦΕΙΛΟΜΕ ΝΑ δηλώσωμε πως ή έκδοση των φύλλον αυτών είνε κατά πολύ έλλιπειής, τόσον από άπόψεις καλλι-τεχνίας, όσο και από άπόψεις συνόλου γνωμών. Σ' αυτό, συνέβαιναν δυο πράγματα : πρώτον, ή μη διάθεσις πολ-λών χρημάτων έκ μέρους μας και δεύτερον ή σιωπή των λογίων εκείνων, των όποιων οι γνώμες δέν υπάρχουν εδώ. Ή «Νέα Τέχνη», θέλοσα να παρουσιάση ένα μεγάλο σύ-νολον μελετών και άρθρων για τήν ποίησιν και τó έργο του 'Αλεξανδρινού αυτού ποιητού, τού όποιου τó ποιητικό έργο θεωρεί κολοσιαιό και εξ ίσου σεβάστων με τά έργον των διαπρεπεστέρων συγγραφέων, και άξιον περισσεύει-τας τούς Έλληνας λογίους, νέους και παλαιούς τóσον. Όσον και στους παρ' τά Έλλ. γράμματα ασχολουμένους. Τώρα, αν μέρος τούτων δέν απήντησε, εμείς δέν φταίομε καθό-λου. Όμως έχομε τήν ιδέα πως με τά σημερινά μας τεύχη

προσφέρομε ένα σπουδαιότατο μέσον για να γνωσθ ή ποίηση τού 'Αλεξανδρινού Διδασκάλου και σε κείνους που τους ήταν μέχρι θές άγνωστος. Με τήν ιδέα πως κάθε μεγαλοφυία πρέπει εις τή Ζωή να τιμάται και όχι μετά θάνατον, άφιερώσαμε τούτα τά φύλλα μας και δώσαμε τις στήλες μας σε πρόσωπα που είνε ένδεδειγμένα άμερολή-πτως να κρίνουν εύσυνειδήτως ένα των σύγχρονον, γιατί ή κρίσις των έχει τήν άπαιτούμενην βαρύτητα της έπιβολής. Έδώ, υπάρχουν κι' αντίθετες γνώμες : τις δεχτήκαμε με τον ίδιο σεβασμό και ενδιαφέρον, κι' ως είνε κι' ύβριστικές, πράγμα που γίνεται πάντοτε από τους αντίθετους που ε-ργάζονται συστηματικά με βάση τήν άνοησιν, και που πα-ρουσιάζονται πάντοτε τήν ήμέραν τού πανηγυρισμού για να χύσουν τó δηλητήριο της κακίας των.

Δίνομε εδώ, δυο δείγματα μεταφράσεων των ποιημάτων τού κ. Καβάφη σε ξένες γλώσσες :

[Στó βιβλίο τού κ. Η. Pernot «La Grèce actuelle dans ses poètes» άφιερώνονται άρκετές σελίδες στον ποιητή Καβάφη. Μεταφράζονται τά παρακάτω ποιήματά του (παραθέτομε τους Γαλλικούς-μεταφρασμένους τίτλους) : Corps, souviens toi, Deloyanté, Sur Ammonis, mort à 20 ans en 610, Au mois d' Athyr, Ithaque].

CHANT IONIEN

De ce que nous avons brisé leur statues de ce que nous les avons chassés de leur temple, les dieux ne sont nullement morts pour autant. O terre d' Ionie, ils te cheriesent encors de toi encore ce son viennent leurs ames quand point sur toi un matin d' Aout un frisson de leur vie traverse ton atmosphere ; et parfois une forme etherée d' ephébe indécise d' une allure rapide, passe sur tes collines.

H. PERNOT

LE VOCI

O desiate voci de mici scomparoi morti, o, d' altri die sen vivono e son or mai perduti voci di rinnovato e dolce antio amore. . . . Talor ne' sogni mici ripetinsi, talor rivivon nel pensiero ; tornan per un istante e, insiem rinasce e palpita la poësia gentile di prima giovinezza, soave al par di musica morente nella sera lontan... lontan... lontan... .

Μετέφρασε στα Ίταλικά :

ATANASIO CATRARO

ΟΙ ΘΑΥΜΑΣΤΑΙ και φίλοι τού 'Αλεξανδρινού ποιητού, που σήμερα πανηγυρικά παρουσιάζομε, συνεκεντρώθησαν σε έναν όμιλο με τον τίτλο : «Συντροφιά των Φίλων τού ΚΑΒΑΦΗ». Μέχρι σήμερα μετέχουν οι εξής : Τ. Άγρας, Γκ. Άλατωόργητος, Ίσ. Άρις, Μ. Βαϊάνος, Ν. Λαπα-θιώτης, Δ. Λάμπας, Μυρτιώτισσα, Τ. Μπαρλάς, Φ. Μεν-τζελοπούλος, Τ. Παπατσώνης, Σπ. Παναγιωτόπουλος, Μ. Πριονιστής, Διλή Πριονιστή και ή Δίς 'Αθ. Σαραντίδη. Σε κατοπινά φύλλα, θά γράφομε έκτενέστερα γι' αυτήν.

ΟΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΟΙ έδειξαν μιιά χαρακτηριστική σιω-πή στην πρόσκλησί μας να συμμετάσχουν στα πανηγυρικά

αυτά φύλλα. Τό ίδιο και μερικοί καλοί 'Αθηναίοι. Αυτό, ως μās έπιτραπεί να τó πούμε, δέν τους τιμά. Γιατί ό Καβά-φης και χωρίς τή γνώμη τους (έχει ήδη τις γνώμες όλων των μεγάλων και καλών Έλλήνων και ξένων ποιητών και συγγραφέων) είνε, και στέκεται πολύ ύψηλά, όσο κανείς άλλος.

ΣΤΟΥΣ ΜΕΘΑΥΡΙΟΝ εφορτάζονται, καλούς και εκλε-κτους συναργάτας μας, κ.κ.

- 1) Νίκον ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΝ
2) Ν. Πετιμεζήν-ΛΑΥΡΑΝ
3) ΪΑΝΤΡΟΝ ΑΡΙΝ (Νίκον Μπουφιδην)
4) Ν. ΖΕΛΙΤΑΝ (Στέφ. Πάργαν)

ή συντροφιά της «NEAS TEXNHΣ» εύχεται, κάθε εύτυ-χίαν.

ΤΟ ΡΕΚΟΡ ΤΟΥ ΣΥΝΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΕΧΕΙ

δ κ. ΧΡ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Ο μόνος ιδρύσας έν 'Ελλάδι ειδικόν έρ-γοστάσιον ώρολογο-ποιίας και χρυσο-χοίας με τους καλυτέ-ρους τεχνίτις ώρολο-γοποιούς και χρυσο-χόους.

90 - 'Αθηνάς - 90 (έναντι Δημοχίας) Τηλέφ. 3-82.

ΕΥΒΟΛΙΑΙ

ΠΡΟΣ ΚΑΤΑΡΙΣΜΟΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

NONON ME 1 ΔΡΑΧΜΗΝ

ΤΗΝ ΗΜΕΡΑΝ

ΚΑΤΑΡΙΖΕΤΕ ΑΡΤΙΑΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΝ

"Ητοι επί αξίας βιβλίων ποσοϋ

Δραχμ. 300-600-1200-1800

πληρώνετε μηνιαίως

Δραχμ. 25-50-100-150

Ζητήσατε Ειδικόν Κατάλογον Έκδόσεων παρε-χομένων επί πιστώσει.

Σια Γραφειά μας πωλούνται φύλλα τού λογο-τεχνικού Δελτίου «Εμείς» προς 4 Δρχ. έκαστο

ΕΚΔΟΤΙΚΟΝ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ Ἡ ΔΟΓΟΤΕΧΝΙΑ,
ΜΕΛΗ Ν ΚΟΛΑΓΓΙΔΗ & ΣΙΑ
 ΣΤΟΑ ΦΕΞΗ ΑΡ. 4

Ἐξεδόθησαν :

Ἀριθ. 1. **Καρόλου Μπωτελαί:** «Ὁ Μικρὸς Γητευτὴς» ἢ «Φανφάρλο». (Τὰ δύο μοναδικὰ πεζὰ ἔργα τοῦ μεγάλου ποιητοῦ). Τιμᾶται ἄδειον δρχ. 8, δευτέρον δρχ. 12.

Ἀριθμ. 2. **Βιλλιέ Ντελλ' Αντάμ :** «Σκληρὸς Ἱστορὶες». (Πρόκειται περὶ διηγημάτων σκληρῶν, ἀγρίων, ἀνατριχιαστικῶν). Τιμᾶται ἄδειον δρχ. 7, δευτέρον δρχ. 10.

Ἀριθμ. 3. **Τομάς Χάρντε :** «Γὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὴ γυναῖκά του». (Τρία διηγήματα διαλεγμένα ἀπὸ τὸ ἔργον του «Μικρὸς εἰρωνεῖες τῆς ζωῆς»). Τιμᾶται δευτέρον δρχ. 12.

Ἀριθ. 4. **Γιόχαν Μπόγκε :** «Κάτω ἀπὸ τὸν ἄδειο οὐρανὸν» (Μυθιστόρημα). (Τὸ ἀριστούργημα τοῦ μεγάλου Νορβηγικοῦ συγγραφέως). Τόμος ἐκ σελίδων 255 καλλιτεχνικῶς δεδεμένος δρχ. 20.

ΤΥΠΩΝΟΝΤΑΙ :

Πέτρου Πικροῦ : «Σὰ θὰ γίνουμε ἄνθρωποι» (σκιτσογραφημένο).

Ναπολ. Λαπαθιώτη : «Ἔρως τοῦ Ἀπολύτου» (σκιτσογραφημένο).

Σημ.—Τὸ παρὸν ἀποκοπτόμενον καὶ κομιζόμενον στὸ ὅς ἂν βιβλιοπωλεῖται, ἀποδίδει ἑκπτώσιν 15 οὓο, εἰς τὰ ἀγοραζόμενα βιβλία. **Ἡ «Νέα Τέχνη»**

ἜΓΡΑΜΜΑΤΑ,

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ

B.P. 1146 ALEXANDRIE

Διευθυντής : **ΣΤΕΦ. ΠΑΡΓΑΣ**

Ἐδίδεται καθε βιβλίον καὶ περιοδικὸν τόσον Ἑλληνικῶς, ὅσον καὶ ξένῳ.

ΕΚΔΟΤ. ΟΙΚΟΣ ΑΩΝ ΣΗΝΗΡΙΩΤΗ ΚΑΙ Γ. ΤΣΟΥΚΑΛΑ

Α. Τσέχωφ : «Στὸ βάθος τῆς Λαγκαδιάς. Διηγήματα Δεδεμ. » 14.—

Γκὺ Ντε Μωπασάν : «Μία βραδυὰ μετὸ φεγγάρι» διηγήματα δεδεμένον » 14.—

Ν. Κατηφόρη : «Ζωὴ τοῦ ζοῦμε». Διηγήματα (τυπώνεται). » 15.—

Ἀπ. Μαγγανάρη : «Τὸ Ταξίδι» Λυρικοὶ στίχοι » 15.—

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ἜΑΘΗΝΑ,,—Α.ΡΑΛΛΗΣ

Ἀντρέγιεφ : «Οἱ ἑπτὰ κρεμασμένοι Δρχ. 7.50
 » «Νυχτερινὴ Κουβέντα» » 7.50

[Τὰ παραπάνω βιβλία συστήνομε καὶ προμηθεύομε στοὺς φίλους μας].

**ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ Η
 ΔΙΑΝΟ
 ΗΣΗ.**

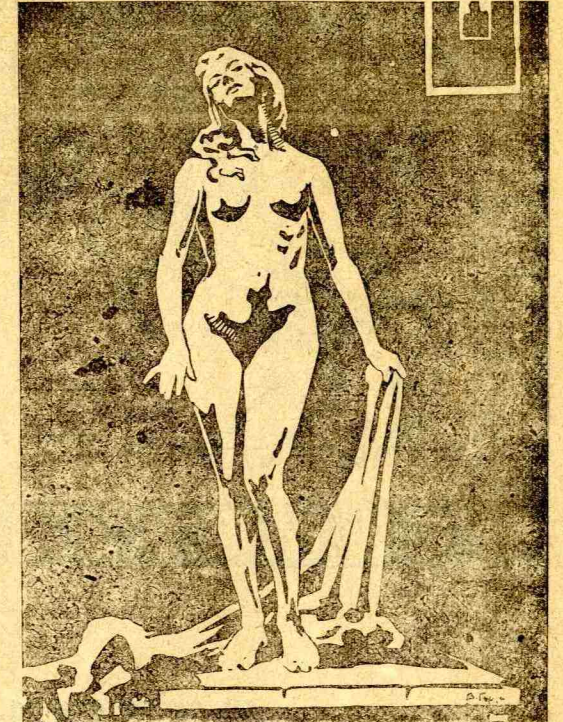
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

Χ. ΓΑΝΙΑΡΗ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ 3 - ΑΘΗΝΑΙ

Β. ΚΟΡΟΛΕΓΚΟ «Τ' ὄνειρο τοῦ Μισάκ»

Α. ΝΤΩΝΤΕ : «Γυναίκες Καλλιτεχνῶν»

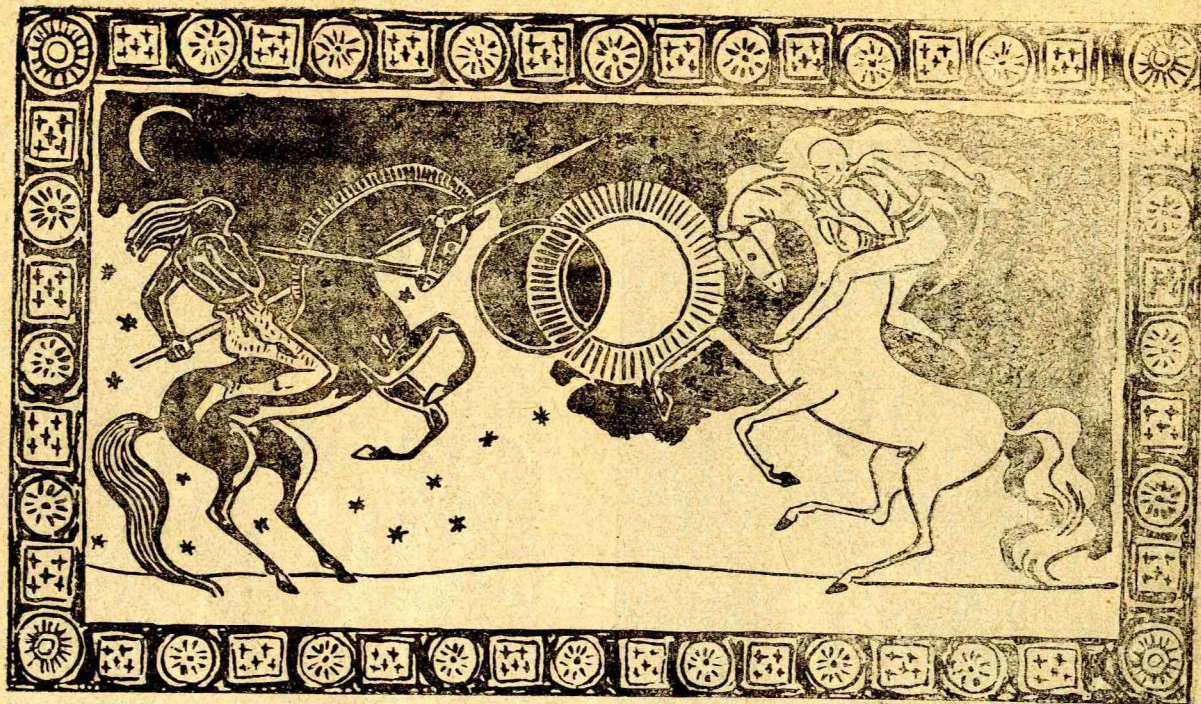

Ε. ΣΙΕΓΚΕΒΙΤΣ : «Τὸ αἰώνιο θέμα»

Γ. ΜΩΠΑΣΑΝ : «Ἡ Ρόζα»

ΕΚΑΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΣΕΧΩΣ

ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΩ + ὈΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΠΙΘΩΝ
ΤΗΣ ΑΓΗΣ ΜΕΡΙΔΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΚΑΙΟΤΕΡΗ ΕΧΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ
ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

ΓΙΑ ΕΝΑ ΧΡΟΝΟ	ΔΡΑΧ.	100
ΕΞΑΜΗΝΕΣ	"	50
ΓΙΑ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ		
ΜΕ ΤΑ ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΑ	"	180

ΤΑΧ/ΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ : ΔΕΙΝΟΚΡΑΤΟΥΣ 2
ΑΘΗΝΑΙ

ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ : Φ. ΚΟΝΤΟΓΛΟΥΣ

ΣΗΜ.: Ἡ «ΝΕΑ ΤΕΧΝΗ» συστήνει θερμὰ τὸ παραπάνω περιοδικὸ στοὺς ἀναγνώστες καὶ φίλους της ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ πρωτοτυπώτερα περιοδικὰ ποῦ ἔχουν εἰς ἐπιτελέσουν ἓναν ἀνώτερο προορισμὸ, καὶ δηλώνει πὺς δέχεται εἰς τὰ γραφεῖα της (Λέκα ἀρ. 4), ἐγγραφὰς συνδρομητῶν ἐπὶ τῇ σχετικῇ ἀποδείξει.